MILAN KUNDERA

CARTEA RÂSULUI ȘI A UITĂRII

HUMANITAS

MILAN KUNDERA

CARTEA RÂSULUI ŞI A UITĂRII

Traducere de
MARIANA VORONA

Revăzută de
JEAN GROSU

HUMANITAS
BUCUREŞTI

PARTEA ÎNTÂI
Scrisorile pierdute

1

În februarie 1948, conducătorul comunist Klement Gottwald apărea în balconul unui palat baroc din Praga pentru a le ţine un discurs sutelor de mii de cetăţeni adunaţi în Piaţa Oraşului Vechi. Era momentul unei mari cotituri în istoria Cehiei. Un moment fatidic, cum nu întâlnim decât unul sau două într-un mileniu.

Gottwald apărea flancat de tovarăşii săi, în imediata-i apropiere aflându-se Clementis. Ningea, se lăsase frigul şi Gottwald avea capul descoperit. Grijuliu, Clementis şi-a scos căciula de blană şi a pus-o pe capul lui Gottwald.

Secţia de propagandă a reprodus în sute de mii de exemplare fotografia balconului din care Gottwald, cu căciula de blană pe cap, înconjurat de tovarăşii săi, se adresează poporului. Pe acest balcon a început istoria Cehiei comuniste. Orice copil cunoştea această fotografie pe care o vedea în manualele şcolare, pe afişe sau în muzee.

Patru ani mai târziu, Clementis a fost acuzat de trădare şi spânzurat. Secţia de propagandă l-a şters imediat din istorie şi, bineînţeles, din toate fotografiile. De atunci, Gottwald apare singur pe balcon. Acolo unde odinioară se afla Clementis, nu se mai vede decât zidul golaş al palatului baroc. Din Clementis n-a mai rămas decât căciula de blană pe capul lui Gottwald.

2

Suntem în anul 1971 şi Mirek spune: lupta omului împotriva puterii este lupta memoriei împotriva uitării.

Vrea să justifice astfel ceea ce prietenii săi numesc imprudenţă: îşi ţine cu grijă jurnalul, păstrează corespondenţa, redactează procesele-verbale ale tuturor întrunirilor în care analizează împreună situaţia şi se întreabă cum să continue, explicându-le că, de fapt, ei nu încalcă nicidecum Constituţia. Să te ascunzi, trăind cu sentimentul culpabilităţii, n-ar însemna decât începutul înfrângerii.

În urmă cu o săptămână, în timp ce lucra cu echipa sa de

montatori pe acoperişul unei clădiri în construcţie, aruncând o privire în jos, l-a cuprins ameţeala. Pierzându-şi echilibrul, s-a agăţat cu mâna de o grindă prost consolidată care a cedat; după ce l-au scos, i s-a părut la prima vedere că rana era serioasă, mai târziu însă, constatând că nu-i vorba decât de o banală fractură de braţ, se consolă cu gândul că va obţine câteva săptămâni de concediu şi aşa va putea, în sfârşit, să rezolve treburile pentru care până atunci nu găsise răgazul necesar.

Între timp, ajunsese totuşi să fie de aceeaşi părere cu prietenii săi mai prudenţi. Constituţia, ce-i drept, garantează libertatea cuvântului, dar legile pedepsesc aspru tot ceea ce poate fi luat drept atingere adusă securităţii statului. Nu se ştia niciodată când poate începe statul să strige că un cuvânt sau altul îi subminează siguranţa. Hotărâse, de-aceea, să-şi pună hârtiile compromiţătoare la adăpost.

Dar, înainte de toate, doreşte să lămurească povestea cu Zdena. I-a telefonat în oraşul în care locuieşte, dar n-a reuşit s-o găsească. A pierdut, astfel, patru zile. Abia ieri a izbutit să dea de ea şi Zdena i-a făgăduit că-l aşteaptă în această după-amiază.

Fiul lui, în vârstă de şaptesprezece ani, protestă: Mirek nu putea conduce cu braţul în ghips. Şi condusul era într-adevăr dificil. Braţul vătămat, prins în eşarfă, i se legăna la piept inutil şi neputincios. Ca să schimbe viteza, era nevoit să lase pentru o clipă volanul.

3

Avusese cu Zdena o legătură în urmă cu douăzeci şi cinci de ani, dar, din toată povestea, dacă-i mai rămâneau câteva amintiri.

Odată, la o întâlnire, Zdena se smiorcăia şi îşi ştergea de zor ochii cu batista. O întrebare ce i s-a-ntâmplat. Ca să afle că, în ajun, murise un om de stat rus. Un oarecare Jdanov, Arbuzov sau Masturbov. Judecând după abundenţa lacrimilor, moartea lui Masturbov o afectase mai mult decât moartea propriului ei părinte.

E oare cu putinţă să se fi-ntâmplat aşa ceva? Nu cumva plânsetele la moartea lui Masturbov erau o născocire a urii lui

actuale? Nu, fără îndoială, aşa s-a-ntâmplat. Dat tot atât de adevărat e faptul că împrejurările imediate, ce făceau atunci plânsetele ei plauzibile şi reale, îi scapă acum, şi amintirea devine neverosimilă ca o caricatură.

Cam aşa sunt toate amintirile sale despre ea: se întorceau cu tramvaiul după ce părăsiseră apartamentul în care făcuseră dragoste pentru întâia oară. (Mirek constata, cu deosebită satisfacţie, că uitase cu desăvârşire toate împreunările lor, despre acestea nemaifiind în stare să-şi amintească nimic.) Şedea ghemuită pe marginea banchetei, în tramvaiul ce se hurduca, iar faţa ei posacă, încruntată, arăta uimitor de îmbătrânită. Când a întrebat-o de ce e atât de tăcută, i-a fost dat să afle că o nemulţumise felul cum se iubiseră, spunând că făcuse dragoste cu ea ca un intelectual.

În jargonul politic de atunci, cuvântul intelectual era o insultă, caracterizând un om rupt de mase, care nu înţelege viaţa. Toţi comuniştii spânzuraţi, în acea vreme, de alţi comunişti erau răsplătiţi cu această jignire. Spre deosebire de cei cu picioarele pe pământ, ei pluteau, chipurile, cu capul în nori. Era drept, aşadar, ca pământul să le fie luat definitiv de sub picioare prin pedeapsă şi să rămână suspendaţi puţin deasupra lui.

Dar ce voia să zică Zdena, acuzându-l că face dragoste ca un intelectual?

Dintr-un motiv sau altul, era nemulţumită de el şi, aşa cum izbutea să încarce cu sentimentul cel mai concret (materializat în lacrimă) o relaţie abstractă (relaţia cu necunoscutul Masturbov), tot aşa izbutea să dea actului cel mai concret o semnificaţie abstractă, iar insatisfacţiei sale o denumire politică.

4

Priveşte în oglinda retrovizoare şi îşi dă seama că un autoturism, mereu acelaşi, goneşte în spatele lui. Nu s-a îndoit niciodată că este urmărit, dar până acum procedaseră cu o discreţie desăvârşită. Astăzi s-a produs o schimbare radicală: ţin cu tot dinadinsul să se facă remarcaţi.

La vreo douăzeci de kilometri de Praga, în plin câmp, se afla o îngrăditură lungă şi, dincolo de ea, o staţie de benzină cu ateliere de reparaţii. Un bun prieten lucrează acolo şi vrea să-l roage să-i înlocuiască demarorul defect. Opri în faţa intrării

blocate de o barieră cu dungi roşii şi albe. Alături, în picioare, se afla o grăsană. Mirek aştepta să ridice bariera, dar ea stătea neclintită mulţumindu-se să-l cerceteze îndelung. Claxonă, dar inutil. Scoase capul prin portieră.

— Nu v-au arestat încă? întrebă femeia.

— Nu, încă nu m-au arestat, răspunse Mirek. Puteţi ridica bariera?

Ea îl mai privi câteva secunde, cu un aer absent, apoi căscă şi se retrase-n ghereta ei, unde se tolăni în spatele unei măsuţe, fără să-i mai dea nicio atenţie.

Aşa stând lucrurile, coborî din maşină, ocoli bariera şi intră în atelier să caute mecanicul. Reveniră împreună şi acesta ridică bariera pentru ca Mirek să poată intra cu automobilul în curte (grăsana continua să zacă în gheretă, cu aceeaşi privire absentă).

— Vezi, asta ţi se întâmplă pentru că ai apărut prea des la televizor Acum orice baborniţă te recunoaşte, spuse mecanicul.

— Cine e? întrebă Mirek.

Află că invazia Cehiei de către armata rusă, care ocupase ţara şi-şi exercita pretutindeni influenţa, a însemnat pentru ea semnalul de trezire la o viaţă ieşită din comun. Vedea că, în urma celei mai mărunte sesizări, oameni având o poziţie mai înaltă decât ea (şi toată lumea avea o astfel de poziţie) erau privaţi de putere, de funcţie, de slujbă şi de pâine, şi asta o aţâţa: începuse să practice delaţiunea din proprie iniţiativă.

— Şi cum se face că a rămas tot paznic? De ce n-au avansat-o?

— Nu ştie să numere nici până la zece şi nu-i pot găsi alt loc. Nu pot decât să-i reconfirme dreptul la turnătorie. Pentru ea asta înseamnă avansare! spuse mecanicul zâmbind.

Săltă capota şi cercetă motorul.

Deodată, Mirek remarcă în preajma lui prezenţa unui bărbat. Se-ntoarse: individul purta un sacou gri, cămaşă albă cu cravată şi pantaloni maro. Peste gâtul gros şi faţa-i puhavă se ondula un păr cărunt, făcut cu fierul. Sta proţăpit, ca bătut în cuie, cu ochii pe mecanicul încovoiat sub capota ridicată.

Peste câteva clipe, simţindu-i şi el prezenţa, mecanicul se îndreptă din şale şi întrebă:

— Căutaţi pe cineva?

— Nu, nu caut pe nimeni, îi răspunse omul cu gâtul gros şi

faţa puhavă.

Mecanicul se aplecă din nou asupra motorului şi spuse:

— În Piaţa Václav din Praga vomită un tip. Un altul, aflat în trecere pe-acolo, îl priveşte şi, clătinând din cap întristat, îi spune: de-aţi şti cât de bine vă înţeleg…

5

Asasinarea lui Allende a estompat curând amintirea invaziei ruseşti din Cehia, măcelul sângeros din Bangladesh l-a împins în uitare pe Allende, războiul din deşertul Sinai a înăbuşit cu vacarmul său planşetele Bangladeshului, masacrele din Cambodgia au făcut uitat Sinaiul şi aşa mai departe, şi aşa mai departe, şi aşa mai departe, până la deplina uitare a tot de către toţi.

Într-o vreme când Istoria mai înainta încet, rarele sale evenimente se întipăreau uşor în memorie, ţesând pânza unui fundal cunoscut tuturor, în faţa căruia viaţa personală îşi desfăşura spectacolul fascinant al aventurilor sale. Astăzi, timpul înaintează cu paşi mari. Evenimentul istoric, uitat peste noapte, străluceşte a doua zi de rouă noutăţii, încât nu mai reprezintă în relatarea naratorului un fundal, ci o surprinzătoare *aventură* ce se desfăşoară în planul secund al prea cunoscutei banalităţi a vieţii personale.

Nu există nici măcar un singur eveniment istoric pe care-l putem presupune cunoscut de toţi; de aceea mă văd nevoit să scriu despre întâmplări petrecute acum câţiva ani, ca şi când s-ar fi produs cu un mileniu în urmă: în 1939, armata germană a intrat în Cehia şi Statul cehilor a încetat să mai existe. În 1945, armata rusă a intrat în Cehia, şi Cehia s-a numit din nou republică independentă. Oamenii erau entuziasmaţi de Rusia care îi alungase pe nemţi şi, văzând în partidul comunist braţul ei credincios, simpatiile lor au trecut de partea acestuia. Aşa se face că, în februarie 1948, comuniştii au acaparat puterea, nu prin sânge şi violenţă, ci salutaţi cu ovaţii de aproape o jumătate de naţiune. Şi acum, luaţi aminte: jumătatea care jubila scoţând chiote de bucurie era mai dinamică, mai inteligentă, mai bună.

Da, zică dne ce-o vrea, comuniştii se vădeau mai inteligenţi. Aveau un program grandios. Proiectul unei lumi absolut noi, în

care tot omul îşi găsea locul. Adversarii lor n-aveau un vis măreţ, ci doar câteva principii morale învechite şi plicticoase, cu care voiau să cârpească pantalonii găuriţi ai ordinii existente. Nu-i de mirare deci că entuziaştii şi temerarii au triumfat uşor asupra ponderaţilor şi prudenţilor, grăbindu-se să-şi realizeze visul, această idilă a dreptăţii pentru toţi.

Subliniez: *idilă* şi *pentru toţi,* căci toate fiinţele umane tânjesc dintotdeauna după idilă, după acea grădină în care cântă privighetorile, după acel imperiu al armoniei în care universul nu se ridică necunoscut împotriva omului, iar omul nu se ridică împotriva semenilor săi, ci, dimpotrivă, universul şi oamenii sunt plămădiţi din imul şi acelaşi aluat – focul din cer arzând şi în suflete. Toţi devin acolo o notă dintr-o sublimă fugă de Bach, iar cel ce refuză această condiţie nu rămâne decât un punct negru nefolositor şi lipsit de sens, pe care e de-ajuns să-l apuci şi să-l striveşti între unghii ca pe un purice.

O seamă de oameni, înţelegând de la bun început că nu sunt făcuţi pentru idilă, au vrut să-şi părăsească ţara. Dar idila fiind prin definiţie o lume pentru toţi, cei ce doreau să emigreze erau socotiţi tăgăduitori ai idilei şi, în loc să ajungă dincolo de graniţă, ajungeau în spatele gratiilor. I-au urmat curând, pe acelaşi drum, alte mii şi zeci de mii, printre aceştia aflându-se şi numeroşi comunişti ca, de pildă, ministrul de externe Clementis, cel care îi împrumutase lui Gottwald căciula de blană. Pe ecranele cinematografelor îndrăgostiţi timizi se ţineau de mână, adulterul era aspru pedepsit de tribunalele de onoare alcătuite din cetăţeni de rând, privighetorile cântau, iar trupul lui Clementis se legăna în ştreang, ca un clopot vestind o nouă dimineaţă a omenirii.

Apoi, deodată, aceşti tineri inteligenţi şi radicali au avut sentimentul straniu că au lansat în lumea largă o acţiune ce începuse să trăiască de sine stătătoare, încetând să mai semene cu ideea pe care şi-o făcuseră despre ea, fără să-i mai pese de cei care-i dăduseră viaţă. Aceşti oameni tineri şi inteligenţi au început să se răstească la propria lor acţiune, s-o cheme, s-o defăimeze, s-o urmărească, s-o alunge şi s-o izgonească. Dacă ar fi să scriu un roman despre generaţia acestor oameni talentaţi şi radicali, l-aş intitula: *în urmărirea acţiunii pierdute.*

Mecanicul închise capota şi Mirek îl întrebă cât îi datorează.

— Toţi banii, îi răspunse.

Mirek se aşeză la volan impresionat. Nu-i mai ardea de drum. Ar fi preferat să rămână cu mecanicul, să-i asculte anecdotele hazlii. Acesta se aplecă în interiorul maşinii şi-l bătu pe umăr. Apoi o luă spre poartă să ridice bariera.

Când Mirek ajunse în dreptul lui, mecanicul îi semnală, cu o mişcare discretă a capului, maşina parcată în faţa benzinăriei.

Bărbatul cu gâtul gros şi părul ondulat stătea postat lângă portiera deschisă. Îl privea pe Mirek. Acelaşi lucru făcea şi cel de la volan. Îl fixau amândoi fără jenă, cu obrăznicie. Trecând pe lângă ei, Mirek se strădui să-i trateze la fel.

După ce-i depăşi, îl zări în oglinda retrovizoare pe tipul cu pricina urcând în maşina care, pentru a-şi continua urmărirea, era nevoită să facă un viraj.

Îi veni în minte că ar fi trebuit totuşi să se despartă mai demult de hârtiile acelea compromiţătoare. Dacă ar fi făcut-o îndată după accidentarea sa, fără să mai aştepte s-o prindă pe Zdena la telefon, poate ar mai fi putut să le transporte în altă parte, fără nicio primejdie. Dar nu fusese în stare să se gândească la altceva decât la drumul spre reîntâlnirea cu

Zdena. Sunt ani de când şi-l închipuie. De câteva săptămâni însă are sentimentul că nu mai poate zăbovi, întrucât destinul lui se apropie cu paşi mari de final, iar el trebuie să facă totul pentru perfecţiunea şi frumuseţea acestuia.

7

În zilele acelea de demult, după ruptura cu Zdena (legătura lor ţinuse aproape trei ani), fusese îmbătat de sentimentul unei libertăţi nemărginire şi totul începuse deodată să-i meargă din plin. Se căsători curând cu o femeie a cărei frumuseţe îi dădea, în fine, siguranţă de sine. Apoi, superba lui soţie muri şi el rămase cu fiul său într-o singurătate cochetă, care îi atrăgea admiraţia, interesul şi solicitudinea multor femei.

Tot în acea perioadă se remarcase în cercetarea ştiinţifică şi această reuşită avea darul să-l ocrotească. Statul avea nevoie de el, drept care îşi putea permite să facă aluzii caustice la adresa lui, într-o vreme în care aproape nimeni nu îndrăznea să

crâcnească. Treptat, pe măsură ce influenţa celor ce-şi urmăreau acţiunea sporea, el apărea tot mai frecvent pe ecranele televizoarelor, devenind o personalitate notorie. Când însă, după invazia ruşilor, refuză să-şi renege convingerile, se trezi dat afară din slujbă şi împresurat de copoi în civil. Povestea asta nu izbuti să-l doboare. Era atât de îndrăgostit de propriul său destin, încât până şi mersul spre pieire i se părea nobil şi frumos.

Să ne-nţelegem: n-am spus că era îndrăgostit de propria-i persoană, ci de destinul său. Sunt două lucruri absolut diferite. De parcă viaţa lui s-ar fi emancipat având, pe neaşteptate, interesele sale, cu totul altele decât interesele lui Mirek. Aşa se transformă, după mine, viaţa în destin. Destinul nu intenţionează să mişte un deget pentru Mirek (pentru fericirea, siguranţa, sănătatea şi buna lui dispoziţie), în timp ce Mirek e gata să facă orice pentru destinul său (pentru măreţia, limpezimea, frumuseţea, stilul şi semnificaţia lui inteligibilă). Se simte răspunzător pentru destinul său, dar acesta nu se simte răspunzător pentru el.

Avea cu viaţa lui aceeaşi relaţie pe care o are sculptorul cu statuia sa sau romancierul cu romanul său. Dreptul de neatins al romancierului este acela de a-şi putea reface romanul. Dacă începutul nu-l mulţumeşte, îl poate rescrie sau suprima. Existenţa Zdenei îi refuza însă lui Mirek această prerogativă de autor. Zdena stăruia să rămână în primele pagini ale romanului, nelăsându-se eliminată.

8

Dar, la drept vorbind, de ce îl încearcă o ruşine atât de cumplită?

Explicaţia cea mai simplă este aceasta: Mirek se numără printre cei ce au pornit foarte curând în urmărirea propriei lor acţiuni, în timp ce Zdena a rămas mereu fidelă grădinii în care cântă privighetorile. Ba, mai mult, în ultima vreme făcea parte din cele două procente ale naţiunii care întâmpinaseră cu bucurie tancurile ruseşti.

Da, e adevărat, dar nu cred că această explicaţie poate fi convingătoare. Dacă ar fi fost vorba doar de faptul că se bucurase de sosirea tancurilor ruseşti, ar fi insultat-o public, în

gura mare, fără a tăgădui că o cunoaşte. Zdena se făcuse vinovată faţă de el de un lucru mult mai grav. Era urâtă.

Dar ce conta urâţenia ei, de vreme ce nu se mai culcase cu ea de douăzeci de ani?

Conta: chiar şi de departe, nasul mare al Zdenei arunca o umbră peste existenţa lui.

Cu ani în urmă, avusese o amantă frumoasă. Într-o zi, după ce vizitase oraşul în care locuieşte Zdena, la întoarcere, femeia îl întrebase profund intrigată:

— Spune-mi, cum ai putut să te culci cu o asemenea pocitanie?

Declarase că n-o cunoştea decât din vedere, negând cu hotărâre orice relaţie intimă cu ea.

Căci nu-i era necunoscută acea mare taină a vie ţii: femeile nu caută bărbatul frumos. Femeile caută bărbatul cu trecere la femei frumoase. A avea, aşadar, o amantă urâtă este o greşeală fatală. Mirek se străduise să şteargă orice urmă a Zdenei şi, fiindcă iubitorii de privighetori îl urau tot mai aprig, nădăjduia că Zdena, urmându-şi zeloasă carieră sa de activistă de partid, avea să-l uite curând, şi cu dragă inimă.

Dar se înşelase. Vorbea despre el mereu, pretutindeni şi cu orice prilej. Odată, printr-o funestă coincidenţă, întâlnindu-se în societate, se grăbise să evoce o amintire ce trăda, fără echivoc, strânsa lor intimitate de odinioară.

Îl scosese din sărite.

Altă dată, un prieten care o cunoştea îi întrebase:

— Dacă o urăşti atât de mult pe fata asta, zi-mi şi mie, cum aţi putut trăi împreună în urmă cu ani?

Mirek începuse să-i explice că pe atunci era un puştan prostănac, de douăzeci de ani, iar ea avea cu şapte ani mai mult. Era respectată, admirată, atotputernică! Cunoştea pe cine vrei şi pe cine nu vrei la comitetul central al partidului! Îl ajuta, împingându-l în faţă, prezentându-l unor oameni influenţi.

— Eram un arivist, dobitocule! se trezise strigând. De-aia m-am agăţat de gâtul ei, şi puţin îmi păsa că-i mâţă!

9

Mirek nu spune însă adevărul. Deşi cu un sfert de veac în urmă jelise moartea lui Masturbov, Zdena n-avea relaţii sus-

puse şi nici mijloace de a face carieră sau de a facilita cariera altora n-avea.

Atunci de ce a inventat toate astea? De ce minte?

Tine volanul cu o mână, în oglinda retrovizoare surprinde maşina poliţiei secrete şi, deodată, roşeşte. O amintire cu totul neaşteptată a ţâşnit din memoria lui.

După ce îi reproşase prima oară când se culcaseră împreună comportamentul prea intelectual, chiar în ziua următoare căutase să-ndrepte lucrurile simulând o pasiune spontană, dezlănţuită. Nu, nu e adevărat că a uitat toate împreunările lor! Secvenţa aceasta şi-o aminteşte foarte limpede: se mişca deasupra ei cu o prefăcută sălbăticie, scoţând din rărunchi un sunet prelung, ca un mârâit de câine ce se luptă cu papucul stăpânului şi, în acelaşi timp, urmărea (nu fără stupoare) femeia ce zăcea întinsă sub el, foarte calmă, tăcută, aproape indiferentă.

Maşina răsuna de mârâitul de acum un sfert de veac, de zgomotul insuportabil al supunerii şi al zelului său slugarnic – zgomot al grabei şi complezenţei sale, al ridicolului şi al amărăciunii sale.

Da, aşa e: Mirek e dispus să se declare şi arivist, numai să nu fie nevoit să recunoască adevărul; se culcase cu o pocită, fiindcă nu cuteza să se apropie de femeile frumoase. Nu se simţea demn de ele. Această slăbiciune, această neputinţă este taina pe care o ascunde.

Maşina răsuna de mârâitul frenetic al pasiunii, şi acest mârâit îi dovedea că Zdena nu era nimic altceva decât imaginea vrăjită pe care voia s-o spulbere spre a-şi distruge tinereţea detestată.

Opri în dreptul casei acesteia. Maşina urmăritoare trase în spatele lui.

10

Evenimentele istorice se imită mai întotdeauna unele pe altele fără talent, dar mi se pare că, în Cehia, Istoria a pus în scenă o situaţie ce nu mai fusese experimentată până atunci. Acolo nu s-a ridicat, după vechi reţete, un grup de oameni (o clasă, un popor) împotriva altuia, ci mulţi oameni (o generaţie de bărbaţi şi de femei) s-au ridicat împotriva propriei lor tinereţi.

Aceştia se străduiau să-şi regăsească propria acţiune, să

redevină stăpânii ei şi n-a lipsit mult ca să reuşească. Influenţa tot mai mare dobândită în anii ’60 devenea, la începutul anului 1968, aproape indivizibilă. Acestei ultime perioade i se spune îndeobşte *Primăvara de la Praga*: paznicii idilei se vedeau siliţi să demonteze microfoanele din locuinţele particulare, graniţele erau deschise, iar notele din partitura marii fugi de Bach o luau care încotro, cântând fiecare în felul ei. Era o veselie incredibilă, era un adevărat carnaval!

Rusia, care scrie marea fugă pentru tot globul pământesc, nu putea să tolereze ca notele ei să se risipească. În ziua de 21 august 1968, a trimis în Cehia o armată de o jumătate de milion de oameni. Imediat după aceea şi-au părăsit ţara cam o sută douăzeci de mii de cehi, cinci sute de mii dintre cei rămaşi fiind obligaţi să-şi părăsească slujbele pentru nişte ateliere pierdute prin cele mai neştiute văgăuni, pentru benzile rulante ale unor fabrici îndepărtate, pentru volanul camioanelor, pe scurt, pentru nişte locuri de unde glasul lor nu va mai fi auzit de nimeni.

Şi pentru ca umbra hidoasei amintiri să nu tulbure ţara din idila ei reînnoită, Primăvara praghează şi invazia tancurilor ruseşti, această pată urâtă pe o Istorie frumoasă, trebuiau să fie spulberate. Aşa se face că astăzi, în Cehia, aniversarea zilei de 21 august rămâne trecută sub tăcere, numele celor ce s-au ridicat împotriva propriei lor tinereţi fiind şterse cu grijă din memoria ţării, asemeni unei greşeli din tema unui şcolar.

Aşa a fost şters şi numele lui Mirek. Cel care urcă acum treptele spre uşa Zdenei nu-i, în realitate, decât o pată albă, un fragment de vid circumscris, înaintând pe spirala scării.

11

Se află în faţa Zdenei, braţul i se clatină în eşarfă. Zdena priveşte într-o parte, evitându-i ochii, şi gura îi turuie întruna:

— Nu ştiu de ce ai venit. Dar mă bucur că eşti aici. Am stat de vorbă cu câţiva tovarăşi. E totuşi absurd să-ţi sfârşeşti zilele ca salahor pe un şantier de construcţii. Ştiu sigur că partidul nu ţi-a închis uşa definitiv. Încă nu-i prea târziu.

O întreabă ce trebuie să facă.

— Să ceri o audienţă. Tu însuţi. Tu trebuie să faci primul pas.

Înţelege încotro bate. I se transmite că mai dispune de cinci minute, ultimele cinci, ca să declare clar şi răspicat că reneagă

tot ce-a spus şi ce-a făcut. Cunoaşte târgul. Dumnealor sunt gata să le vândă oamenilor un viitor în schimbul trecutului. Îl vor obliga să vorbească la televiziune cu o voce sugrumată de emoţie, să explice poporului că se înşelase atunci când vorbise împotriva Rusiei şi a privighetorilor. Îl vor constrânge să se dezică de viaţa lui şi să devină o umbră, un om fără trecut, un actor fără rol, şi să-şi preschimbe în umbră până şi viaţa de care s-a dezis, până şi acest rol abandonat de actor. Metamorfozat astfel în umbră, îl vor lăsa să trăiască.

Se uită la Zdena: de ce vorbeşte atât de repede şi cu o voce atât de şovăitoare? De ce priveşte-ntr-o parte, de ce-i evită ochii?

E cât se poate de limpede: i-a întins o cursă. Acţionează după instrucţiunile partidului sau ale poliţiei. Are misiunea de a-l convinge să capituleze.

12

Dar Mirek greşeşte! Zdena nu-i împuternicită de nimeni să trateze cu el. O, nu! astăzi niciunul dintre potentaţi nu l-ar mai primi în audienţă, chiar dacă l-ar implora. Acum e prea târziu.

Dacă Zdena îi îndeamnă să facă ceva spre a se salva, pretinzând că-i transmite un mesaj din partea unor tovarăşi din înalta ierarhie, asta se datorează numai dorinţei sale deşarte şi confuze de a-l ajuta după puterile ei. Şi dacă vorbeşte atât de repede, ocolindu-i privirea, n-o face pentru că ar avea în mână o cursă pe care i-o întinde, ci pentru simplul motiv că se află în faţa lui cu mâinile goale.

A înţeles-o Mirek vreodată?

A crezut întotdeauna că fidelitatea ei faţă de partid se datora fanatismului.

Dar nu-i aşa. A rămas fidelă partidului pentru că-l iubea pe Mirek.

Când a părăsit-o, n-a dorit nimic altceva decât să demonstreze că fidelitatea este o valoare mai presus de oricare alta. Să demonstreze că el era necredincios *în toate,* iar ea credincioasă *în toate.* Ceea ce putea fi luat drept fanatism politic nu era decât un pretext, o parabolă, un manifest al statorniciei – nimic altceva decât reproşul ermetic al unei iubiri dezamăgite.

Mi-o imaginez, într-o frumoasă dimineaţă de august, trezită

brusc de zgomotul asurzitor al avioanelor. A ieşit în stradă alergând şi, acolo, nişte oameni îngroziţi i-au spus că armata rusă ocupă Cehia. A izbucnit într-un râs isteric. Tancurile ruseşti au venit să-i pedepsească pe toţi necredincioşii! Avea să vadă, în sfârşit, înfrângerea lui Mirek! În sfârşit, avea să-l vadă îngenuncheat! În sfârşit, va putea să se aplece asupra lui, să-i întindă o mână salvatoare, ca o fiinţă care ştie ce înseamnă fidelitatea.

Mirek hotărî să întrerupă cu brutalitate conversaţia care pornise într-o direcţie greşită.

— Ţi-am trimis pe vremuri o mulţime de scrisori. Aş vrea să mi le înapoiezi.

Înalţă capul, surprinsă:

— Scrisori?!

— Da, scrisorile mele. Trebuie să-ţi fi scris atunci pe puţin o sută.

— A, da, scrisorile tale, ştiu, îi spuse şi, deodată, încetează să-i mai ocolească privirea, uitându-se fix în ochii lui. Mirek are senzaţia neplăcută că-i citeşte în adâncul sufletului şi vede precis ce anume vrea şi de ce.

— Scrisorile tale, da, scrisorile tale, repetă ea. Le-am recitit nu demult şi m-am întrebat cum de-ai fost în stare de o asemenea explozie a sentimentelor.

Şi mai repetă de câteva ori cuvintele *explozie a sentimentelor,* dar nu le mai rosteşte repezit, într-un debit verbal precipitat, ci lent şi cumpănit, de parcă ar viza o ţintă pe care nu vrea s-o rateze şi n-o slăbeşte din ochi, ca să fie sigură că a nimerit în plin.

13

Braţul în ghips i se leagănă la piept şi faţa îi arde de parcă în clipa aceea ar fi încasat o palmă zdravănă.

Da! e adevărat, scrisorile lui erau teribil de sentimentale. În fond, trebuia să-şi demonstreze cu orice preţ că nu mizeria şi neputinţa, ci numai dragostea îl ţinea alături de această femeie! Căci numai o pasiune într-adevăr nemărginită putea să justifice o legătură cu o fată atât de urâtă!

— Îmi scriai că sunt tovarăşa ta de luptă, îţi aminteşti?

Faţa i se împurpură şi mai mult: e oare cu putinţă? Cât ridicol

inepuizabil ascunde cuvântul acesta *luptă*! În ce constă lupta lor? Participau la nişte şedinţe interminabile, de li se tăbăcea şezutul, dar atunci când se ridicau ca să-şi exprime opiniile radicale (duşmanul de clasă trebuia pedepsit cu mai multă asprime, cutare sau cutare idee trebuia formulată în termeni mai categorici), aveau sentimentul asemănării lor cu personajele din picturile eroice: el prăbuşindu-se la pământ, cu pistolul în mână şi cu o rană sângerândă în umăr, iar ea, tot cu pistolul în mână, păşind mai departe spre locul unde el nu apucase să ajungă.

Pe vremea aceea Mirek mai avea obrajii spuziţi de o acnee juvenilă şi, pentru a face să treacă neobservat acest cusur, purta pe faţă masca revoltei. Povestea cui vrei şi cui nu vrei cum se despărţise pentru totdeauna de tatăl său, un ţăran înstărit, declarând că scuipă pe obrazul secularei tradiţii ţărăneşti, legată de pământ şi de proprietate, descriind cu lux de amănunte scena disputei şi a dramaticei părăsiri a căminului părintesc. În toate astea nu exista niciun dram de adevăr. Acum când priveşte înapoi, nu vede în povestea asta decât mituri şi minciuni.

— Pe-atunci erai altfel de om, spuse Zdena.

Iar el se şi vedea plecând cu pachetul de scrisori – cum se opreşte în dreptul primei pubele, cum le apucă prudent cu două degete, de parcă ar fi nişte hârtii mânjite de căcat, şi le aruncă, dezgustat, printre gunoaie.

14

— La ce ţi-ar folosi scrisorile astea? De ce ai nevoie de ele? întrebă ea.

Nu putea să-i declare că avea intenţia să le arunce la gunoi. Aşa că adoptă o voce melancolică şi-i spuse că se afla la o vârstă când omul începe să privească înapoi.

(Se simţea stânjenit de propriile sale cuvinte. Avea impresia că basmul lui nu era convingător şi se ruşină.)

Da, priveşte înapoi, fiindcă azi l-a uitat pe cel ce a fost când era tânăr.

Ştie că a eşuat. De aceea, vrea să afle de unde a pornit ca să-nţeleagă unde a comis eroarea. De aceea, vrea să revină la corespondenţa lui cu Zdena, ca să descopere în ea taina

tinereţii sale, taina începuturilor şi a rădăcinilor sale.

— N-am să ţi le dau niciodată, spuse ea, clătinând din cap.

— Ţi le cer doar cu împrumut, minţi el.

Clătină iar din cap, dezaprobator.

Se gândea că, undeva, în acest apartament, se găseau scrisorile lui pe care ea le putea oferi spre a fi citite oricând de oricine. I se părea atât de insuportabilă ideea ca o parte din viaţa lui să rămână în mâinile Zdenei, încât îl bătea gândul să-i dea una în cap cu scrumiera de sticlă groasă, aflată pe măsuţa joasă dintre ei. În loc de asta, începu să-i explice încă o dată că priveşte retrospectiv şi încearcă să descopere de unde a pornit.

— N-am să ţi le dau niciodată. Niciodată, îl amuţi cu o privire săgetătoare.

15

Când ieşiră, cele două maşini se aflau parcate una în spatele celeilalte, în faţa casei.

Copoii îşi făceau obişnuita sută de paşi pe trotuarul de peste drum. În clipa aceea se opriră şi se uitară la ei îndelung.

— Domnii ăştia m-au urmărit tot drumul, arătă el spre cei doi.

— Chiar aşa? Toată lumea te persecută? întrebă neîncrezătoare, cu o ironie forţată.

Cum poate fi atât de cinică, încât să-i spună de la obraz că cei doi bărbaţi, care îi măsoară cu atâta ostentaţie şi obrăznicie, sunt doar nişte trecători apăruţi întâmplător?

Nu există decât o explicaţie. Le face jocul, jocul care cere să te comporţi ca şi când n-ar exista nici poliţie secretă, nici oameni persecutaţi.

Între timp, copoii traversară şoseaua şi, sub ochii lor, urcară în maşină.

— Rămâi cu bine, spuse Mirek, fără s-o mai privească. Se aşează la volan. În oglinda retrovizoare se vedea maşina copoilor care tocmai demara în spatele lui. Pe Zdena n-o vedea. Nici nu-şi dorea s-o mai vadă vreodată.

De aceea, n-a aflat niciodată că ea rămăsese acolo, pe trotuar, uitându-se îndelung în urma lui cu o faţă înspăimântată.

Nu, nu de cinism era vorba din partea Zdenei refuzând să recunoască nişte copoi în cei doi bărbaţi ce-şi făceau suta de paşi pe trotuarul de peste drum. Fusese cuprinsă de panică în

faţa unor lucruri ce-o depăşeau. Voise să-i ascundă lui Mirek adevărul, şi ei deopotrivă.

16

Între Mirek şi copoi apăru pe neaşteptate o maşină sport de culoare roşie, condusă de un şofer impetuos. Mirek apăsă pe accelerator. Intrau într-o aglomeraţie şi drumul făcea un cot. Dându-şi seama că în clipa aceea următorii nu mai aveau cum să-l vadă, Mirek o luă pe o străduţă lăturalnică. Frânele scrâşniră şi un puşti ce da să traverseze carosabilul abia avu răgazul să facă un pas înapoi. În oglinda retrovizoare, Mirek surprinse maşina roşie gonind pe şoseaua principală. A urmăritorilor n-apucase încă să treacă. Peste puţin timp izbuti să vireze la iuţeală pe o altă stradă şi să dispară definitiv din câmpul lor vizual.

Părăsi oraşul mergând pe un drum ce ducea în cu totul altă direcţie. Se uită în oglinda retrovizoare. Nimeni nu se ţinea după el, şoseaua era pustie.

Îi vedea în gând pe bieţii copoi, care-l căutau de zor, speriaţi de muştruluiala superiorului. Îl pufni râsul. Încetini şi începu să privească peisajul. La drept vorbind, nu-l privise niciodată. Se deplasa întotdeauna cu un scop anume – să aranjeze ceva sau să discute cu cineva – şi astfel spaţiul înconjurător devenise pentru el un lucru primejdios, o pierdere de timp, o piedică în activitatea sa.

Nu departe, în faţa lui, se lăsau încet două bariere cu dungi albe şi roşii. Opreşte.

Deodată se simte cuprins de-o oboseală cumplită. De ce s-a dus s-o vadă? De ce voia să-i ceară înapoi scrisorile?

E copleşit de absurditatea, de ridicolul şi de naivitatea puerilă a călătoriei sale. Niciun raţionament, niciun calcul nu l-a mânat spre ea, ci numai o dorinţă insuportabilă. Dorinţa de a întinde braţul departe în trecut şi de a lovi în el cu pumnul. Dorinţa de a sfâşia cu tăişul cuţitului imaginea propriei sale tinereţi. O dorinţă pătimaşă pe care n-a ştiut s-o stăpânească şi care rămâne, de fapt, neîmplinită.

Se simte doborât de o oboseală fără margini. Acum, cu siguranţă, nu va mai putea să scoată din casă hârtiile compromiţătoare. Agenţii sunt pe urmele sale şi nu-l vor slăbi.

Acum e prea târziu. Mult prea târziu.

Auzi în depărtare un gâfâit de locomotivă. În dreptul cantonului stătea o femeie cu o broboadă roşie pe cap. Trenul se apropia. Era un personal cu viteză redusă. La o fereastră, un unchiaş cu pipa în mână se apleca în afară şi scuipa. Apoi Mirek auzi un semnal şi femeia cu broboadă roşie se duse în grabă să învârtească manivela. Braţele barierelor începură să se ridice şi Mirek demară. Intră într-un sat ce se întindea de-a lungul unei singure străzi fără sfârşit, la capătul căreia se afla gara: o căsuţă scundă, albă, cu un gard de lemn, prin care se zăreau şinele şi peronul.

17

Ferestrele gării sunt împodobite cu ghivece în care cresc begonii. Mirek opreşte. Stă la volan şi priveşte cu un aer contemplativ gara, ferestrele şi florile roşii. Din vremuri de mult uitate, îi revine în minte imaginea unei alte căsuţe albe, cu pervazurile ferestrelor înroşite de petalele begoniilor. E un mic hotel dintr-un sat de munte şi povestea se petrece în timpul unei vacanţe de vară. La o fereastră apare un nas neobişnuit de mare. Mirek are douăzeci de ani, se uită în sus spre nasul acela şi, deodată, încearcă o dragoste fără margini.

Vrea să apese repede pe accelerator ca să scape de această amintire. De data asta însă nu mă mai las păcălit şi rechem amintirea ca s-o reţin un pic. Aşadar, repet: la fereastră, printre begonii, apare chipul Zdenei cu nasul uriaş, şi Mirek se simte cuprins de o dragoste nemărginită.

E cu putinţă aşa ceva?

De ce nu!? De ce n-ar putea simţi un băiat slab şi sfielnic o dragoste adevărată pentru o fată urâtă?

El îi povestea cum se revoltase împotriva tatălui său reacţionar, ea îi defăima pe intelectuali, amândoi aveau şezuturile tăbăcite şi mergeau ţinându-se de mână. Participau la şedinţe, îşi turnau concetăţenii, minţeau şi se iubeau. Ea deplângea moartea lui Masturbov, el mârâia ca un câine peste trupul ei şi nu puteau trăi imul fără celălalt.

Dacă voia s-o şteargă din fotografiile vieţii sale, asta nu se întâmpla pentru că n-o iubea, ci pentru că o iubise. O şterge cu dragostea lui cu tot, radiindu-i imaginea până la dispariţie, aşa

cum procedase secţia de propagandă a partidului făcându-l dispărut pe Clementis din balconul în care Gottwald îşi rostise istoricul discurs. Mirek rescrie istoria întocmai ca partidul comunist, ca toate partidele politice, ca toate popoarele, ca tot omul. Se strigă că vrem să făurim un viitor mai bun, dar nu-i adevărat. Viitorul nu-i altceva decât un gol indiferent care nu interesează pe nimeni, în timp ce trecutul e plin de viaţă, chipul lui ne irită, ne revoltă, ne răneşte, încât dorim să-l distrugem sau să-l revopsim. Ne zbatem să avem acces în laboratoarele în care se pot retuşa fotografiile şi rescrie biografiile şi Istoria.

Cât timp a petrecut el în faţa gării?

Şi ce semnificaţie avea acest popas?

Niciuna.

A radiat-o pe loc din mintea lui şi aşa se face că, în clipa asta, nu mai ştie nimic despre căsuţa cu begonii. Goneşte din nou cu toată viteza, fără să privească peisajul. Spaţiul lumii devine iar un obstacol stânjenitor menit să-i încetinească acţiunea.

18

Maşina de care reuşise să scape staţiona în dreptul locuinţei sale. Cei doi bărbaţi se aflau ceva mai încolo.

Trase în spatele ei şi coborî. Zâmbeau aproape veseli, de parcă fuga lui Mirek n-ar fi fost altceva decât o şotie bună care-i distrase pe toţi. Când trecu pe lângă ei, cel cu gâtul gros şi părul ondulat cu fierul începu să râdă şi-i făcu un semn cu capul. Mirek fu cuprins de groază în faţa acestei familiarităţi ce voia să-l asigure că de acum încolo legătura lor va fi mult mai strânsă.

Fără să clintească o geană, intră în casă. Descuie uşa apartamentului. Întâi îşi zări fiul şi privirea acestuia încărcată de o emoţie reţinută. Apoi un necunoscut cu ochelari se apropie de Mirek şi se legitimă.

— Doriţi să vedeţi ordinul de percheziţie al procuraturii?

— Da, spuse Mirek.

În apartament se mai aflau încă doi necunoscuţi. Unul stătea în picioare în faţa biroului pe care erau îngrămădite teancuri de hârtii şi vrafuri de caiete şi cărţi. Le lua rând pe rând, le cerceta, iar celălalt, aşezat la masă, trecea pe o listă ce i se dicta.

Ochelaristul scoase din buzunarul de la piept o hârtie împăturită şi i-o întinse lui Mirek:

— Poftim, acesta-i ordinul procurorului, iar acolo – arătă către cei doi bărbaţi – vi se întocmeşte lista obiectelor confiscate.

Pe jos zăceau în neştire o sumedenie de hârtii şi cărţi, uşile dulapului erau deschise, iar mobilele îndepărtate de pereţi.

Fiul se aplecă spre Mirek şi-i spuse:

— Au venit la cinci minute după plecarea ta.

Cei de la masa de scris încheiau lista cu obiectele confiscate: scrisori de la prietenii lui Mirek, documente din primele zile ale ocupaţiei ruseşti, analize politice, procese-verbale ale şedinţelor şi câteva cărţi.

— Cum văd, nu prea le duceţi grija prietenilor dumneavoastră, spuse bărbatul cu ochelari, arătând cu capul spre obiectele confiscate.

— Nu veţi găsi în ele nimic anticonstituţional, interveni fiul, şi Mirek recunoscu în spusele lui propriile sale cuvinte.

Ochelaristul răspunse că numai tribunalul decide ce este sau nu este anticonstituţional.

19

Cei care au emigrat (o sută douăzeci de mii), cei reduşi la tăcere, daţi afară din slujbe (o jumătate de milion) dispăreau ca un cortegiu în ceaţă, devenind invizibili şi uitaţi.

În schimb închisoarea, deşi e înconjurată de ziduri din toate părţile, rămâne o scenă a Istoriei iluminată în toată splendoarea ei.

Mirek o ştie de mult. În acest ultim an, ideea închisorii îl ademenise irezistibil. De bună seamă, tot aşa a fost ispitit şi Flaubert de sinuciderea doamnei Bovary. Nici Mirek nu-şi putea imagina un final mai bun pentru romanul vieţii sale.

Dumnealor voiau să şteargă din memorie sute de mii de vieţi ca să rămână doar timpul imaculat al idilei imaculate. Dar Mirek se va întinde cu tot trupul pe această idilă, ca o pată. El va rămâne acolo, aşa cum a rămas căciula lui Clementis pe capul lui Gottwald.

L-au pus să semneze lista cu lucrurile confiscate, apoi i-au cerut să-i urmeze însoţit de fiul său. După un an de detenţie preventivă, avu loc procesul. Mirek fu condamnat la şase ani, fiul său la doi, iar zece dintre prietenii lor primiră pedepse între un an şi şase ani.

PARTEA A DOUA
Mama

1

A fost o vreme când Markéta nu şi-a iubit soacra. Era în perioada când locuise la ea împreună cu Karel (tatăl lui mai trăia) şi ea trebuia să-i înfrunte zi de zi hachiţele şi susceptibilitatea. N-au suportat-o mult şi s-au mutat. Deviza lor era pe-atunci: *cât mai departe de mama.* Se stabiliră într-un oraş aflat în celălalt capăt al ţării şi abia mai apucau să-i vadă pe părinţii lui Karel o dată pe an.

Apoi, într-o zi, tatăl lui Karel muri şi mama rămase singură. O revăzură la înmormântare; era umilă, amărâtă şi lor li se părea mai mică decât înainte, în mintea lor stăruia aceeaşi frază: *mamă, nu poţi rămâne singură, mută-te la noi.*

Fraza răsuna în mintea lor, dar nici imul n-o rosti. Cu atât mai mult cu cât a doua zi după funeralii, în timpul unei plimbări melancolice, mama, deşi descurajată şi pipernicită, le reproşase, cu o vehemenţă pe care o găseau deplasată, toate necazurile pe care i le pricinuiseră.

— Nimic n-o poate schimba. E trist, dar deviza mea va fi mereu: departe de mama, i-a spus Karel Markétei când se aflau în tren.

Au trecut de atunci mulţi ani şi, în ciuda faptului că mama rămăsese mereu aceeaşi, Markéta se schimbase, având pe neaşteptate impresia că tot ce le făcuse soacra ei erau la urma urmei nişte fleacuri şi că, de fapt, ea, Markéta, săvârşise adevărata greşeală dând prea multă importanţă ieşirilor ei gălăgioase. Pe atunci o privea aşa cum priveşte copilul un adult, acum însă rolurile se inversaseră: Markéta era adulta şi, de la mare distanţă, mama i se părea un copil micuţ şi lipsit de apărare. Avea faţă de ea o răbdare plină de îngăduinţă, ba, mai mult, începuse chiar să-i scrie cu regularitate. Bătrâna doamnă se obişnuise repede cu acest comportament şi-i răspundea cu grijă, cerându-i Markétei să-i scrie cât mai des, căci scrisorile ei, spunea ea, erau singurul lucru care o ajuta să suporte mai uşor singurătatea.

De la o vreme, fraza ce prinsese viaţă în timpul înmormântării, începu iar să bântuie prin mintea lor şi din nou

fiul fu cel ce curmă accesul de generozitate al nurorii, şi, astfel, în loc să-i spună bătrânei, *mamă, mută-te la noi,* o invitară la ei pentru o săptămână.

Era de Paşti şi băiatul lor, în vârstă de zece ani, plecase în vacanţă. În weekend o aşteptau pe Eva. Îşi rezervaseră pentru mama întreaga săptămână, în afara duminicii.

— Vino să stai la noi o săptămână, i-au spus. De sâmbătă până sâmbătă. Duminică, pe 8, suntem prinşi. Ne ducem undeva.

Nu-i spuseră nimic precis, întrucât nu ţineau atât de mult să-i vorbească despre Eva. Karel i-a mai repetat de două ori la telefon:

— De sâmbătă până sâmbătă. Duminică, pe 8, plecăm.

Şi mama i-a răspuns:

— Da, copii, sunteţi foarte drăguţi, ştiţi bine c-am să plec atunci când doriţi. Totul e să scap un pic de singurătatea mea.

Dar sâmbătă seara, când Markéta o întrebă la ce oră voia să fie condusă la gară a doua zi, mama o anunţă ritos şi fără ezitare că va pleca abia luni. Markéta o privi surprinsă, dar soacra continuă netulburată:

— Karel mi-a zis că luni sunteţi prinşi, că plecaţi undeva, şi deci luni dimineaţă trebuie să plec.

De bună seamă, Markéta ar fi putut să-i răspundă: *mamă, te-ai înşelat, noi plecăm chiar mâine,* dar nu avu curajul s-o facă. Nu reuşea să născocească pe moment locul unde urmau să plece. Îşi dădea seama că scorniseră minciuna cu atâta neglijenţă, încât tăcea, împăcându-se cu ideea că soacra sa va rămâne cu ei şi duminică. Se consolă însă cu gândul că odaia băiatului, în care dormea bătrâna, era tocmai în celălalt capăt al casei, şi astfel nu-i va deranja, şi îi spuse lui Karel pe un ton de reproş:

— Te rog, n-o dojeni. Uită-te la ea, sărmana. Mi se strânge inima când o văd.

2

Karel ridică din umeri resemnat. Markéta avea dreptate: într-adevăr, mama s-a schimbat. Se arăta mulţumită de toate, recunoscătoare pentru orice. Zadarnic pândea momentul când îi va sări ţandăra din te miri ce.

Cu o zi înainte, în timpul unei plimbări, privind în depărtare, a întrebat:

— Ce sătuc e ăla cu case albe, atât de frumoase?

Nu era niciun sătuc, ci doar nişte borne. Lui Karel i se făcuse milă de mama lui, căreia îi slăbea vederea.

Dar acest defect de vedere exprima, de bună seamă, ceva mult mai profund: ceea ce lor li se părea mare, ei i se părea mărunt, acolo unde ei zăreau nişte borne, ea vedea un şir de case.

La drept vorbind, aceasta nu era o trăsătură nouă a bătrânei. Deosebirea e că înainte acest cusur avea darul să-l scoată din sărite. De pildă, într-o noapte, tancurile unei ţări uriaşe din vecinătate le invadaseră ţara. Şocul şi spaima fuseseră atât de mari, încât multă vreme nimeni nu mai fusese în stare să se gândească la nimic altceva. Era în toiul lui august şi în grădina lor se copseseră perele. Cu o săptămână în urmă, mama îl invitase pe farmacist să vină să le culeagă, dar farmacistul nu venise şi nu catadicsise măcar să-şi ceară scuze. Mama nu putea să-i ierte acest lucru şi asta îi scotea din minţi pe Karel şi Markéta. I-au reproşat că toţi sunt cu gândul la tancuri, şi ea îi dă întruna cu perele ei. Apoi s-au mutat de la părinţi, ducând cu ei amintirea acestei meschinării.

Să fie oare tancurile mai importante decât perele? Pe măsură ce timpul trecea, Karel îşi dădea seama că răspunsul la această întrebare nu era atât de evident pe cât crezuse întotdeauna şi începea să nutrească o tainică simpatie pentru perspectiva mamei, în care se afla în prim-plan o pară imensă, iar undeva, departe în spatele ei, un tanc niţel mai mare decât o buburuză ce urma să-şi ia zborul dintr-o clipă în alta şi să dispară dincolo de zare.

Ah, da! de fapt, mama are dreptate: tancul e trecător, iar para e eternă.

Odinioară, mama voia să ştie tot despre fiul ei şi se înfuria nespus ori de câte ori acesta îi ascundea ceva din viaţa lui. Acum, ca să-i facă o bucurie, îi povesteau totul despre ce li s-a întâmplat, despre proiectele lor. Curând însă şi-au dat seama că mama îl asculta mai mult din politeţe şi mai tot timpul intervenea în expunerea lor spunându-le câte ceva despre canişul ei lăsat în grija unei vecine.

Înainte, Karel ar fi văzut în acest comportament o manifestare

a egocentrismului sau a meschinăriei; acum însă ştia că nu fusese vorba de aşa ceva. Timpul se scursese mult mai repede decât îşi închipuiau, mama renunţase la bastonul de mareşal al maternităţii, retrăgându-se într-o lume diferită de a lor. În altă zi, tot în timpul unei plimbări, i-a surprins o furtună. O ţineau fiecare de câte un braţ, ducând-o pur şi simplu pe sus, de teamă să nu le-o sufle vântul ca pe un fulg. Înduioşat, Karel îşi dădea seama că mama lui ţinea acum de împărăţia altor fiinţe: mai mici, mai uşoare, mai lesne suflate de vânt.

3

Eva sosise după-amiază. La gară, o întâmpinase Markéta, care o socotea prietena ei. Prietenele lui Karel nu-i plăceau. Cu Eva era însă altceva. O cunoscuse într-adevăr înaintea lui.

Au trecut de atunci aproape şase ani. Se aflau la odihnă într-o staţiune balneară. Din două în două zile se ducea la saună. Odată, în timp ce lenevea năduşită pe banca de lemn, alături de alte femei, în cabină apăru goală puşcă o fetişcană înaltă. Şi-au zâmbit, în ciuda faptului că nu se cunoşteau, şi în clipa următoare tânăra fată a început să-i vorbească. Felul ei direct de a i se adresa şi recunoştinţa neţărmurită a Markétei pentru această manifestare de simpatie au făcut ca prietenia lor să se lege imediat.

Markéta s-a lăsat cucerită de farmecul bizar al Evei: e de-ajuns să amintim firescul cu care a abordat-o, de parcă şi-ar fi dat acolo o întâlnire! Şi nu-şi irosi timpul, angajând o discuţie, potrivit uzanţelor convenţionale, sporovăind despre sauna dătătoare de sănătate şi poftă de mâncare, ci începu să vorbească fără ezitare despre propria persoană, cam în genul celor ce se cunosc prin intermediul micii publicităţi, străduindu-se cu prima scrisoare să-i explice cu o laconică densitate potenţialului partener cine sunt şi cu ce se îndeletnicesc.

Aşadar, cine este Eva, aşa cum reiese din chiar spusele ei? Eva este un zburdalnic vânător de bărbaţi. Dar nu pentru măritiş. Vânează aşa cum vânează bărbaţii femeile. Pentru ea nu există dragostea, ci doar camaraderia şi senzualitatea. De aceea are mulţi prieteni: bărbaţii nu se tem că urmăreşte să-i lege prin căsătorie, iar femeile nu se tem că umblă să le fure soţul. De altfel, dacă ar fi să se mărite vreodată, soţul ei n-ar fi

decât un prieten căruia i-ar permite orice şi de la care n-ar pretinde nimic.

După ce-i explică totul de-a fir-a păr, îi declară Markétei că are o osatură superbă, lucru rar întâlnit, căci, dacă e să-i dăm crezare Evei, foarte puţine femei au un trup cu adevărat frumos. Elogiul ţâşnise din ea cu atâta naturaleţe, încât Markéta se simţi mai măgulită decât atunci când auzea un asemenea compliment din partea unui bărbat. Fata asta îi sucise minţile. Avea senzaţia că păşise în imperiul sincerităţii şi îşi dădu întâlnire cu ea pentru a treia zi la aceeaşi oră şi în acelaşi loc. După un timp i-l prezentă pe Karel, dar în această prietenie el rămânea mereu persoana neglijabilă.

— O avem pe soacră-mea la noi, îi spuse Markéta, pe un ton vinovat, la ieşirea din gară. O să te prezint drept verişoara mea. Sper că nu te deranjează.

— Dimpotrivă, o asigură Eva, cerându-i câteva informaţii sumare despre familia ei.

4

Mama nu se interesase niciodată îndeaproape de rudele norei sale, dar cuvintele verişoară, nepoată, mătuşă şi bunică îi încălzeau inima: simbolizau frumosul imperiu al noţiunilor familiare.

Şi din nou i se confirma un lucru pe care-l ştia de mult: fiul ei era un excentric incorigibil. Cu ce ar putea să-i deranjeze faptul că ea se afla acolo în acelaşi timp cu o altă rudă? Că voiau să fie singuri, să sporovăiască în voie, asta înţelegea. Dar nu era un motiv să-i dea papucii cu o zi mai devreme. Din fericire, ştia cum să-i ia. Se hotărî pur şi simplu să simuleze o neînţelegere şi puţin lipsi să nu izbucnească în râs, văzând că Markéta nu îndrăznea să-i spună să plece duminică dimineaţă.

Da, trebuia s-o recunoască, acum erau mult mai atenţi cu ea decât înainte. Cu ani în urmă, Karel i-ar fi spus, fără menajamente, să-şi ia tălpăşiţa. Cu mica viclenie de ieri le făcuse, de fapt, un mare serviciu. De astă dată, cel puţin, n-aveau să-şi reproşeze că au alungat-o fără motiv, cu o zi înainte, înapoi în singurătatea ei.

De altfel, era foarte mulţumită că-şi cunoscuse o nouă rubedenie. Era o fată foarte drăguţă. (Grozav mai semăna cuiva,

dar cui?) Preţ de două ceasuri abia pridiди să-i răspundă la întrebări. Cum se pieptăna ca domnişoară? Purta coadă. Fireşte, se aflau încă sub vechea Austro-Ungarie. Capitala era Viena. Frecventa un liceu ceh şi se mândrea cu asta. Era o patrioată. Şi, deodată, i se năzări să le cânte nişte cântece patriotice care se cântau atunci. Sau să le recite nişte poezii! mai ştia încă multe pe dinafară. Îndată după război (da, bineînţeles, după Primul Război Mondial, în 1918, când luase naştere Republica Cehoslovacă, Dumnezeule mare, verişoara habar n-avea când fusese proclamată Republica!), recitase o poezie la o adunare festivă a liceului. Se sărbătorea căderea imperiului austriac. Se sărbătorea independenţa! Şi, închipuiţi-vă, la ultima strofă, s-a poticnit, nemaiputând să-şi amintească versurile următoare. Tăcea, stropii de sudoare i se prelingeau pe frunte, credea că va muri de ruşine. Şi, deodată, împotriva tuturor aşteptărilor, izbucni un ropot de aplauze. Toţi credeau că poezia se terminase, nimeni nu sesizase că lipsea ultima strofă! Dar mama era disperată; de ruşine, a fugit să se închidă în toaletă, şi directorul în persoană s-a grăbit s-o caute şi a bătut mult timp în uşă, rugând-o să nu plângă, să iasă, asigurând-o că avusese un mare succes.

Verişoara râdea, iar mama o privea îndelung:

— Dumneata îmi aminteşti de cineva, Dumnezeule, de cine îmi aminteşti?...

— După război nu mai mergeai la liceu, ţinu să precizeze Karel.

— Ştiu eu, mai bine, când mergeam la liceu, ripostă mama.

— Iar bacalaureatul ţi l-ai dat în ultimul an de război. Era încă pe vremea Austro-Ungariei.

— Ştiu eu când mi-am dat bacalaureatul, se oţărî mama iritată. În aceeaşi clipă însă, îşi dădu seama că fiul ei avea dreptate. Într-adevăr, îşi luase bacalaureatul în timpul războiului. Şi atunci, de unde această amintire a serbării de după război? Deodată începu să şovăie şi amuţi.

În răgazul acestei scurte tăceri, se auzi glasul Markétei. Se adresa Evei şi spusele ei n-aveau nici o legătură cu recitarea sau cu anul 1918.

Mama se simţi părăsită în amintirile ei, trădată de acest neaşteptat dezinteres şi de slăbiciunea memoriei sale.

— Distraţi-vă, copii, sunteţi tineri şi aveţi atâtea să vă spuneţi.

Şi, pradă unei intempestive nemulţumiri, se retrase în cămăruţa nepotului.

5

În timp ce Eva o asalta pe mama lui cu întrebări, Karel o privea cu o duioasă simpatie. O ştia de zece ani şi dintotdeauna fusese aşa. Directă, întreprinzătoare. O cunoscuse (mai locuia atunci cu Markéta la părinţi) aproape la fel de repede precum avea s-o cunoască soţia lui cu câţiva ani mai târziu. Într-o zi, primise la birou o scrisoare din partea unei necunoscute. Îi spunea că-l ştie din vedere şi se hotărâse să-i scrie, întrucât convenţiile nu înseamnă nimic pentru ea, atunci când se simte atrasă de un bărbat. Karel îi place, şi ea e o femeie-vânător. Un vânător de experienţe memorabile. Nu punea preţ pe dragoste, ci numai pe camaraderie şi senzualitate. Scrisoarea era însoţită de fotografia unei tinere despuiate, într-o atitudine provocatoare.

La-nceput, Karel şovăise să-i răspundă, crezând că era vorba de o glumă. Dar, ca să n-o mai lungim, până la urmă n-a fost în stare să reziste. I-a răspuns la adresa indicată, dându-i întâlnire în garsoniera unui amic. A venit: înaltă, subţirică şi prost îmbrăcată. Avea aerul unei adolescente trase prin inel, îmbrăcată în ţoalele bunicii. S-a aşezat în faţa lui şi i-a repetat că nu dă doi bani pe uzanţe, atunci când îi place un bărbat. Că nu acceptă decât camaraderia şi senzualitatea. Pe chipul ei se citeau efortul şi descumpănirea şi Karel simţi pentru ea mai curând un fel de compasiune fraternă decât dorinţă. Apoi îşi spuse că niciun prilej nu trebuie scăpat.

— Grozav, se grăbi el s-o îmbărbăteze; ne-am întâlnit doi vânători!

Erau primele cuvinte care au întrerupt în cele din urmă volubila confesiune a tinerei fete şi Eva prinse din nou curaj, uşurată de povara unei situaţii pe care o suporta eroic de una singură, de aproape un sfert de oră.

I-a mai spus că arăta bine în fotografia pe care i-o trimisese, întrebând-o apoi (cu glasul insinuant al vânătorului) dacă o excită goliciunea ei.

— Sunt o exhibiţionistă, i-a răspuns cu candoare, de parcă ar fi recunoscut că era anabaptistă.

U spuse că ar vrea s-o privească goală.

Cu inima uşurată, întrebase dacă în garsoniera cu pricina exista un pick-up.

Da, era unul, dar prietenul lui nu asculta decât muzică clasică, Bach, Vivaldi şi operele wagneriene, şi Karel socotea că ar fi o ciudăţenie ca tânăra fată să se dezbrace în sunetele cântecului Isoldei. Eva era şi ea nemulţumită de aceste discuri.

— Nu-i nici o muzică pop în casa asta?

Karel căută, dar în zadar. În cele din urmă, negăsind altă ieşire, se resemnă şi puse o suită pentru pian de Bach. Apoi se retrase şi se aşeză într-un colţ al încăperii, ca să aibă o privire de ansamblu.

Eva încercă să se mişte în ritm, dar peste puţin timp se opri declarând că pe o astfel de muzică nu era cu putinţă.

— Dezbracă-te şi taci! i-a replicat Karel cu asprime, pe un ton ridicat.

Muzica celestă a suitei lui Bach umplea încăperea şi Eva continua să-şi legene şoldurile. Pe muzica aceasta, care numai de dans nu era, performanţa ei era de-a dreptul penibilă şi Karel îşi spuse în sinea lui că intervalul dintre scoaterea puloverului şi scoaterea slipului va fi pentru ea ca un drum fără sfârşit, în cameră răsunau sunetele pianului şi Eva dansa răsucindu-se în mişcări sincopate, aruncând de pe ea veşmintele unul câte unul. La Karel nici nu se uita. Era concentrată cu totul asupra ei şi asupra gesturilor sale, ca un violonist care interpretează pe dinafară o piesă dificilă şi se teme să nu fie distras dacă îşi îndreaptă cumva privirea spre public. Când rămase complet goală, se întoarse cu fata spre perete, strecurându-şi o mână între coapse. Între timp Karel se dezbrăcase şi el şi contempla extaziat spatele tinerei femei care se masturba. Era un lucru superb şi e lesne de înţeles de ce din ziua aceea Karel a îndrăgit-o şi a fost întotdeauna de partea ei.

În plus, Eva era singura femeie pe care n-o înfuria dragostea lui Karel pentru Markéta.

— Soţia ta ar trebui să-nţeleagă că o iubeşti, dar totdeauna ar trebui să ştie că eşti un vânător şi că această vânătoare nu-i un pericol pentru ea. Din păcate nici o femeie nu înţelege aşa ceva. Nici o femeie nu-i înţelege pe bărbaţi, se grăbi să adauge cu tristeţe în glas, de parcă ea însăşi ar fi fost bărbatul neînţeles.

Apoi, se oferi să facă tot ce-i stă în putinţă pentru a-l ajuta.

6

Camera nepotului, în care se retrăsese mama, se afla cam la şase metri şi era despărţită de doi pereţi subţiri. Umbra bătrânei stăruia între ei, şi Markéta se simţea stingherită.

Eva, din fericire, era limbută. De când nu se văzuseră, multe evenimente se petrecuseră: îşi schimbase domiciliul într-un alt oraş şi, mai ales, se măritase cu un bărbat mai în vârstă, care găsise în ea o prietenă de neînlocuit, căci, după cum ştim, Eva e înzestrată cu darul camaraderiei, refuzând dragostea cu egoismul şi istericalele sale.

Avea şi-o slujbă nouă. Câştiga destul de bine, dar n-avea timp nici să respire. Mâine dimineaţă trebuie să fie la lucru.

— Şi când vrei să pled?! izbucni Markéta înspăimântată.

— Am un tren direct la când dimineaţa.

— Dumnezeule, asta înseamnă să te scoli la patru! Cumplită treabă! Şi, în clipa aceea, o cuprinse un sentiment de amărăciune vecină cu furia, la gândul că mama lui Karel rămăsese la ei. Căci Eva, deşi locuia departe şi era în criză de timp, îşi rezervase această duminică în întregime pentru Markéta, care, de fapt, nu i se putea consacra cum trebuie, din pricina soacrei sale a cărei fantomă se afla tot timpul în preajma lor.

Markéta era gata indispusă şi, cum o belea nu vine niciodată singură, începu să sune telefonul. Karel ridică receptorul. Avea un glas şovăielnic, iar răspunsurile lui păreau suspect de laconice şi echivoce. Markétei i se păru că alegea cuvintele cu multă grijă, ca să ascundă sensul frazelor. Putea să jure că-şi aranja o întâlnire cu o femeie.

— Cine era? întrebă ea.

Karel îi răspunse că un coleg dintr-un oraş învecinat va sosi aici săptămâna viitoare şi doreşte să discute cu el ceva important. Din momentul acela, Markéta nu mai scoase o vorbă.

Era într-adevăr atât de geloasă?

În urmă cu ani, în prima fază a dragostei lor, fusese fără doar şi poate. Dar după atâta amar de vreme, sentimentul ce o încearcă acum în chip de gelozie nu e nimic altceva decât deprindere.

Altfel spus: orice relaţie de dragoste se întemeiază pe nişte

convenţii nescrise, pe care partenerii le stabilesc inconştient din primele săptămâni. Trăiesc amândoi ca într-un vis, dar, în acelaşi timp, fără să-şi dea seama, redactează în amănunţime, ca nişte jurişti intransigenţi, clauzele contractului lor. O, amanţi! fiţi prudenţi în aceste prime zile primejdioase. Dacă veţi duce celuilalt micul dejun la pat, va trebui să faceţi asta mereu, de nu vreţi să fiţi acuzaţi de indiferenţă şi trădare.

Din primele săptămâni ale dragostei lor, au decis împreună că el va fi necredinciosul şi ea se va resemna, că Markéta va fi cea bună, iar el se va simţi mereu vinovat în faţa ei. Nimeni nu ştia mai bine ca Markéta ce trist este să fii cea mai bună. Era însă cea bună pentru că nu avea de ales.

Desigur, în adâncul sufletului ei îşi dădea seama că această convorbire telefonică n-avea nici o semnificaţie. Dar important nu era ce *semnifica,* ci ceea ce *reprezenta* această convorbire; exprima cu o concizie elocventă întreaga situaţie a vieţii sale: tot ceea ce face, face pentru Karel şi numai pentru Karel. Are grijă de mama lui. I-o prezintă pe cea mai bună prietenă a ei. I-o dăruieşte, numai de dragul lui şi pentru plăcerea lui. De ce face toate astea? De ce-şi dă atâta osteneală? De ce se chinuie împingând ca Sisif bolovanul vieţii sale? Orice-ar face, Karel e veşnic cu gândul în altă parte, îşi aranjează mereu întâlniri cu alte femei şi mereu îi scapă printre degete.

Pe vremea când urma liceul, era o fiinţă nestăpânită, rebelă şi poate prea plină de viaţă. Fostului ei profesor de matematică îi plăcea s-o tachineze:

— Pe dumneata, Markéta, n-o să pună nimeni şaua vreodată! Îl deplâng de pe acum pe soţul dumitale!

Mandră nevoie mare, zâmbea, vorbele astea părându-i de bun augur. Apoi, deodată, fără să ştie cum, se trezi – împotriva gustului şi voinţei sale – într-un rol cu totul altul decât se aşteptase. Şi asta numai şi numai pentru că nu fusese cu luare-aminte în săptămâna în care, inocentă, încheiase amintitul contract.

Acum n-o mai încântă să fie cea mai bună – toţi anii căsniciei sale au căzut deodată peste ea ca un sac prea apăsător.

7

Markéta devenea tot mai ursuză, iar pe faţa lui Karel se citea

mânia. Eva intră în panică. Se simţea răspunzătoare pentru fericirea lor conjugală şi, trăncănind fără oprire, se străduia să risipească norii care invadaseră încăperea.

Era însă o misiune peste puterile ei. Karel, revoltat de nedreptatea evidentă ce i se făcea de data asta, tăcea cu îndărătnicie. Markéta, nefiind în stare să-şi stăpânească amărăciunea, nici să-i suporte furia, se ridică şi porni spre bucătărie.

Eva încercă să-l convingă pe Karel să nu strice o seară atât de mult aşteptată de toţi. Dar Karel era de neînduplecat:

— Vine o vreme când n-o mai poţi duce aşa. Mă simt obosit! Mereu mă acuză ba de una, ba de alta. M-am săturat de acest sentiment al vinovăţiei! Şi pentru ce?! Pentru o asemenea prostie! Da, pentru o asemenea prostie! Nu, nu. Nu mai pot s-o văd! Nu mai pot s-o văd!

Se mişca de colo-colo, repetând întruna aceleaşi cuvinte, neluând în seamă stăruinţele împăciuitoare ale Evei.

În cele din urmă, aceasta îl lăsă singur şi se duse după Markéta care, ghemuită într-un colţ al bucătăriei, îşi dădea seama că se întâmplase exact ceea ce n-ar fi trebuit să se întâmple. Eva căuta să o asigure că telefonul cu pricina nu-i îndreptăţea câtuşi de puţin suspiciunile. Markéta, care în sinea ei ştia prea bine că, de data asta, n-avea dreptate, răspunse:

— Dar n-o mai pot duce aşa. Mereu aceeaşi poveste. An de an, lună de lună, nimic altceva decât femei şi minciuni. Încep să mă simt obosită. Istovită. M-am săturat.

Eva înţelese că cei doi soţi erau la fel de încăpăţânaţi. Drept care hotărî că ideea vagă, care-i venise pe drum şi de a cărei onestitate se îndoise la început, era bună. Dacă voia neapărat să-i ajute, nu trebuia să-i fie teamă să acţioneze din proprie iniţiativă. Cei doi se iubeau, dar aveau nevoie de cineva care să-i uşureze de povara lor. Ideea cu care venise nu era doar în interesul ei (deşi, indiscutabil, acesta avusese precădere, şi tocmai asta o chinuia un pic, întrucât nu-şi îngăduise niciodată să fie egoistă cu prietenii ei), ci era deopotrivă în interesul lor.

— Ce să fac? întrebă Markéta.

— Du-te la el şi spune-i să lase mofturile.

— Dar nu mai pot să-l văd. Nu mai pot!

— Atunci, lasă ochii în jos. Va fi cu atât mai emoţionant.

Seara e salvată. Cu un aer solemn, Markéta aduce o sticlă şi i-o întinde lui Karel ca s-o destupe cu gestul măreţ al starterului olimpic anunţând cursa finală. Vinul curge în cele trei pahare şi Eva se îndreaptă cu pas legănat spre pick-up, alege un disc, după care, în sunetele muzicii (de data asta nu-i Bach, ci Duke Ellington), continuă să se rotească prin încăpere.

— Crezi că mama doarme? întrebă Markéta.

— Mai cuminte ar fi să mergem să-i spunem noapte bună, îşi dădu cu părerea Karel.

— Dacă te duci să-i spui noapte bună, se-ntinde la vorbă şi mai pierdem încă un ceas. Şi ştii că Eva trebuie să se scoale cu noaptea în cap.

Markéta crede că şi-aşa au pierdut prea multă vreme, drept care îşi ia prietena de braţ şi, în loc să meargă să-i spună soacrei noapte bună, intră cu Eva în camera de baie.

Karel rămâne singur cu muzica lui Ellington. E bucuros că norii gâlcevei s-au risipit, dar nu mai aşteaptă mare lucru de la această seară. Incidentul mărunt cu telefonul i-a dezvăluit pe neaşteptate ceea ce nu voia să recunoască: că era plictisit şi nu mai avea chef de nimic.

Odată, cu mulţi ani în urmă, Markéta îl incitase să facă amor în trei, împreună cu o amantă de-a lui pe care era geloasă. Propunerea era atât de tulburătoare, încât l-a cuprins pe loc o ameţeală fără precedent. Dar seara aceea nu i-a adus nicio bucurie. Dimpotrivă, a însemnat pentru el un efort îngrozitor! Cele două femei se sărutau şi se îmbrăţişau în faţa lui, neîncetând însă o clipă să se comporte ca două rivale, fiecare din ele pândind cu o atenţie încordată căreia i se dăruia mai mult şi cu care se purta mai tandru. Cântărindu-şi prudent fiecare cuvânt şi drămuindu-şi cu grijă fiecare mângâiere, acţiona mai curând ca un diplomat scrupulos, amabil, prevenitor, politicos şi imparţial. Dar, oricum, a fost un eşec. În toiul actului sexual, amanta a izbucnit în hohote de plâns, apoi Markéta s-a închis într-o tăcere adâncă.

Dacă ar fi putut să creadă că Markéta tânjea după micile lor orgii din pură senzualitate – ea fiind între ei cea mai rea –, atunci, cu siguranţă, s-ar fi bucurat de ele. Dar, întrucât fusese stabilit de la bun început că el va fi cel mai rău, nu vedea în

aceste desfrâuri decât un sacrificiu dureros, o strădanie generoasă de a veni în întâmpinarea pornirilor sale poligame, spre a le transforma în accesoriul unei căsnicii fericite. Se simţea marcat pentru totdeauna de gelozia Markétei, de priveliştea acestei răni pe care el o deschisese în primele săptămâni ale iubirii lor. Când o vedea sărutându-se cu altă femeie, aproape că îi venea să îngenuncheze şi să-i ceară iertare.

Dar pot fi oare jocurile desfrâului un exerciţiu al căinţei?

Aşa i-a venit ideea că, dacă amorul în trei se cuvenea să fie un prilej de veselie, Markéta trebuia scutită de sentimentul întâlnirii cu o rivală. Trebuia deci să-şi aducă o prietenă de-a ei care nu-l cunoştea pe Karel şi pentru care acesta nu prezenta niciun interes. De aceea pusese la cale şiretlicul întâlnirii dintre Eva şi Markéta la saună. Planul reuşise: cele două femei deveniseră prietene, aliate, complice care fi violau, se hârjoneau cu el, se distrau pe seama lui şi-l doreau deopotrivă. Karel nădăjduise că Eva va reuşi să alunge din sufletul Markétei neliniştea iubirii, iar el se va simţi, în sfârşit, liber şi dezvinovăţit.

Acum însă constata că nu putea fi schimbat cu niciun chip ceea ce fusese hotărât cu ani în urmă. Markéta era mereu aceeaşi, iar el mereu acuzatul.

Şi atunci de ce a mai aranjat întâlnirea aceea dintre Markéta şi Eva? De ce-a făcut dragoste cu ele? La ce bun toate astea? Oricare altul ar fi făcut de mult din Markéta o fată veselă, senzuală şi fericită. Oricare altul în afară de el. Se considera un Sisif. Într-adevăr un Sisif?

Oare nu cu Sisif se comparase şi Markéta cu o clipă în urmă?

Da, cu trecerea anilor, cei doi soţi deveniseră ca doi gemeni, aveau acelaşi vocabular, aceleaşi idei, acelaşi destin. Şi-o dăruiau reciproc pe Eva, dorindu-şi unul altuia fericirea. Amândoi aveau sentimentul că împing o stâncă. Amândoi erau obosiţi.

Ascultând clipocitul apei în baie şi râsul celor două femei, Karel îşi spuse în sinea lui că niciodată n-a trăit cum ar fi vrut, că niciodată nu s-a culcat cu femeile pe care şi le-a dorit şi mai ales aşa cum şi-ar fi dorit. Simţea nevoia să fugă într-un loc unde să-şi poată ţese singur povestea lui, pe placul lui, departe de veghea ochilor iubitori.

Şi, de fapt, nici măcar nu ţinea să-şi mai ţească vreo poveste,

voia doar să rămână singur şi-atâta tot.

9

Fusese o nechibzuinţă din partea Markétei, care, în nerăbdarea ei lipsită de perspicacitate, nu se dusese să-i spună noapte bună soacrei sale, crezând că aceasta dormea. În timpul vizitei la fiul ei, gândurile mamei începuseră să se învioreze, să se mişte mai repede, iar în seara aceea erau neobişnuit de agitate. Şi asta din pricina simpaticei rubedenii ce-i amintea stăruitor de cineva din timpul tinereţii sale. Dar de cine?

În cele din urmă se lămuri: de Nora! Da, leită Nora: aceeaşi siluetă, aceeaşi ţinută a trupului mişcându-se cu graţie pe nişte picioare lungi, de toată frumuseţea.

Nora era lipsită de bunătate şi modestie şi mama fusese adeseori jignită de comportamentul ei. Dar nu la asta-i stătea gândul acum. Mai important era că descoperise aici, pe neaşteptate, vin fragment din tinereţea ei, un semen ce-i parvenea din depărtarea unei jumătăţi de secol. Se bucura că toate trăirile de odinioară erau mereu cu ea, înconjurând-o şi vorbindu-i în singurătatea ei. Deşi n-o iubise niciodată pe Nora, era fericită că o regăsise aici, îmblânzită cu desăvârşire, întrupată într-o fiinţă ce se arăta plină de respect faţă de ea.

Din clipa în care-i venise această idee, simţise nevoia să alerge la ei. Dar se stăpânise. Ştia prea bine că acum se afla aici datorită unui vicleşug şi că cei doi nesăbuiţi voiau să fie singuri cu verişoara lor. Foarte bine, n-au decât să-i împărtăşească secretele lor! Ea nu se plictiseşte defel în cămăruţa nepotului. Avea lucrul ei de mână, avea ce citi şi, mai cu seamă, avea mereu câte ceva care-i punea mintea la contribuţie. Karel o buimăcise. Da, avea dreptate, nici vorbă, aşa era, îşi luase bacalaureatul în timpul războiului. Ea se înşelase. Episodul cu recitarea şi cu strofa uitată se petrecuse cu cel puţin cinci ani înainte. E adevărat că directorul venise să bată la uşa toaletei unde ea se încuiase plângând. Dar atunci abia împlinise treisprezece ani şi asta se petrecea la o serbare şcolară înaintea vacanţei de Crăciun. Pe o estradă se afla un brăduţ împodobit, cei mici cântaseră colinde, apoi a venit rândul ei să recite o poezioară. La ultima strofă se poticnise, nemaiştiind cum să continue.

Se ruşina pentru memoria ei. Ce să-i spună lui Karel? Să admită că s-a înşelat? Şi aşa o socoteau prea bătrână. Ce-i drept, erau atenţi cu ea, dar ei nu-i scăpa faptul că o tratau ca pe un copil, cu o îngăduinţă stânjenitoare. Dacă i-ar da acum dreptate lui Karel, mărturisindu-i că încurcase serbarea de Crăciun cu o adunare politică, ei ar mai creşte cu câţiva centimetri, iar ea s-ar simţi şi mai mică. Nu, nu, nu le va da această satisfacţie.

Le va spune că, într-adevăr, recitase poezia cu pricina la această festivitate, după război. Îşi dăduse, fireşte, de mult bacalaureatul, dar directorul, amintindu-şi de ea ca de o recitatoare neîntrecută, îi ceruse fostei eleve să vină să recite o poezie. I se făcuse o mare cinste! Dar pe deplin meritată! Era o patrioată! Habar n-aveau aceşti copii ce-a însemnat atmosfera de după război, când s-a prăbuşit Austro-Ungaria. Ce bucurie! Câte cântece! Şi câte flamuri! Şi iarăşi o cuprinse dorinţa să alerge la ei, să le vorbească de lumea tinereţii sale.

De altfel, acum se simţea aproape obligată s-o facă. Este adevărat că făgăduise să nu-i deranjeze, dar asta era numai o jumătate de adevăr. Cealaltă jumătate era că fiul ei nu înţelesese cum a putut ea să participe la o adunare festivă a liceului după război. Mama era o doamnă bătrână căreia memoria îi juca uneori câte o festă. Aşa se face că nu izbutise să-i explice pe loc cum stau lucrurile – acum însă, după ce şi-a adus aminte cum s-au petrecut ele în realitate, nu se putea preface că a uitat întrebarea fiului ei. Nu ar fi frumos. Se va duce la ei (şi aşa n-aveau nimic important să-şi spună) şi se va scuza: nu voia să-i deranjeze şi fără îndoială nu s-ar fi întors, dacă n-ar fi întrebat-o cum a fost cu putinţă ca ea să recite poezia incriminată la o adunare festivă a liceului, de vreme ce-şi luase de mult bacalaureatul.

Apoi auzi o uşă deschizându-se şi închizându-se. Îşi lipi urechea de zid. Desluşi două glasuri femeieşti şi pe urmă un alt zgomot de uşă ce se deschidea. Apoi râsete şi clipocitul apei curgând. Îşi spuse că tinerele femei îşi făceau toaleta pregătindu-se de culcare. Aşadar nu mai era timp de pierdut, dacă voia să mai stea un pic de vorbă cu cei trei.

Întoarcerea mamei era mâna pe care un zeu şugubăţ i-o întindea surâzător lui Karel. Cu cât mai nepotrivit era momentul apariţiei sale, cu atât mai bine se nimerea. Bătrâna nu mai trebui să-şi ceară scuze, Karel o asaltă pe loc cu întrebări afectuoase: cum şi-a petrecut după-amiaza, dacă nu i-a fost urât fără ei, de ce n-a mai venit să-i vadă?

Mama ţinu să-i explice că tinerii au întotdeauna multe să-şi spună, iar mai vârstnicii se cuvine să ştie acest lucru şi să caute să nu-i deranjeze.

Deodată se făcură auzite cele două tinere dând buzna spre uşă, în hohote de râs.

Eva intră prima, doar cu un tricou albastru închis pe ea, ce abia reuşea să-i acopere zona întunecată a pubisului. Când o zări pe bătrână, se sperie, dar nu mai putu să dea înapoi, şi nu-i rămase altceva de făcut decât să-i surâdă, apropiindu-se în grabă de un fotoliu ca să-şi ascundă la iuţeală goliciunea prost disimulată.

Karel ştia că Markéta o urma îndeaproape şi bănuia că era în obişnuita-i ţinută de seară, ceea ce, în limbajul lor, însemna un colier de perle în jurul gâtului şi o eşarfă de catifea purpurie în jurul taliei. Îşi dădea seama că se cuvenea să intervină, s-o împiedice să intre, cruţându-şi astfel mama de acest spectacol înspăimântător. Dar cum? Să strige *nu intra*? sau *îmbracă-te repede, e mama aici?* Exista, poate, un mijloc mai abil de a o reţine pe Markéta, dar Karel nu avu la dispoziţie pentru reflecţie decât o secundă sau două, în timpul cărora nu-i veni în minte nicio idee. Dimpotrivă, era cotropit de o moleşeală euforică, având darul să-i răpească prezenţa de spirit. Nu făcu nimic, şi astfel Markéta se ivi în pragul uşii; era, într-adevăr, goală, doar cu un colier la gât şi o eşarfă în jurul taliei.

Dar tocmai în clipa aceea mama se întorcea spre Eva, zâmbindu-i afectuos:

— Vreţi, desigur, să vă duceţi la culcare şi eu vă reţin.

Zărind-o cu colţul ochiului pe Markéta, Eva răspunse că nu, dar rostise aceste cuvinte aproape ţipând, de parcă ar fi vrut să acopere cu glasul ei trupul prietenei sale care, în sfârşit, îşi dădu seama de situaţie şi se retrase pe culoar.

Peste puţin timp, când reveni îmbrăcată într-un halat lung, mama repetă ceea ce-i spusese Evei cu câteva clipe în urmă:

— Markéta, n-aş vrea să vă reţin. Voiaţi, desigur, să vă duceţi

la culcare.

Markéta era gata-gata să încuviinţeze, dar Karel tăgădui, răsucind vesel din cap:

— Nu, mamă, nici vorbă de aşa ceva. Ne bucurăm că eşti cu noi.

Şi mama avu în sfârşit prilejul să le istorisească pe îndelete povestea aceea cu recitalul la adunarea festivă a liceului ce avusese loc după războiul din ’14, în momentul căderii Austro-Ungariei, când directorul şcolii îi ceruse fostei sale eleve să recite o poezie patriotică.

Tinerele femei n-o urmăreau, în schimb Karel o asculta cu atenţie. E cazul să nuanţez această afirmaţie: povestea strofei uitate nu-l interesa câtuşi de puţin. O auzise de nenumărate ori şi tot de atâtea ori o uitase. Ceea ce-l interesa acum nu era păţania istorisită de mama, ci mama istorisindu-şi păţania. Mama şi lumea ei aducând cu o parâ uriaşă pe care se aşezase un tanc rusesc cât o buburuză. Uşa toaletei în care bătea pumnul directorului se afla în prim-plan, iar în spatele acestei uşi, nerăbdarea nesăţioasă, abia perceptibilă a celor două tinere femei.

Asta-i plăcea acum lui Karel: să se delecteze uitându-se la Eva şi Markéta a căror goliciune fremătа de nerăbdare sub îmbrăcămintea lor sumară. Din ce în ce mai zelos, îi punea mamei alte întrebări despre director, despre liceu, despre războiul din ’14, ca, în cele din urmă, s-o roage să le recite poezia patriotică din care uitase strofa finală.

Mama stătu un pic pe gânduri, apoi, cu un efort extrem, se concentra şi începu să rostească poezia pe care o recitase la serbarea liceului, când avea treisprezece ani. În locul poeziei patriotice erau însă nişte versuri despre pomul de Crăciun şi despre steaua de la Bethleem, dar nimeni nu sesiza acest amănunt. Nici măcar ea. Căci bătrâna nu se gândea decât la un singur lucru: va izbuti oare să-şi amintească versurile strofei finale? Şi le aminti. Steaua strălucea la Bethleem şi cei trei magi sosesc la iesle. Era copleşită de emoţia acestui succes, râdea şi dădea din cap fericită.

Eva aplaudă. Privind-o, bătrâna îşi aminti pe loc că venise să le spună un lucru foarte important:

— Ascultă, Karel, ştii tu de cine-mi aminteşte verişoara voastră? De Nora!

Karel se uita la Eva şi nu-i venea să-şi creadă urechilor:

— Nora? Doamna Nora?

Îşi amintea încă din anii copilăriei de această prietenă a mamei. Era o femeie de o frumuseţe strălucitoare, înaltă, cu un chip superb de regină. Karel n-o îndrăgea, din pricina trufiei şi inaccesibilităţii sale, şi totuşi nu era în stare niciodată să-şi ia ochii de la ea. Pentru numele lui Dumnezeu, ce asemănare putea să fie între Nora şi zvăpăiata Eva?

— Da, Nora! îi răspunse mama. E de-ajuns s-o priveşti. Aceeaşi statură. Acelaşi mers. Şi chipul ăsta!

— Eva, ridică-te! porunci Karel.

Eva se temea să se ridice, nefiind sigură dacă tricoul scurt îi acoperea îndeajuns pubisul. Dar Karel insista atât de mult, încât, până la urmă, trebui să-l asculte. Se ridică ţinându-şi braţele lipite de corp şi, cu discreţie, îşi trase tricoul în jos. Karel o cerceta stăruitor şi, deodată, i se păru că seamănă într-adevăr cu Nora. Era o asemănare văzută de departe, greu de sesizat, ivindu-se numai în scurte străfulgerări ce se stingeau într-o clipită; dar Karel ar fi vrut să le reţină, în dorinţa lui de a vedea în Eva mereu, fără încetare, chipul frumoasei doamne Nora.

— Întoarce-te cu spatele! îi porunci din nou.

Eva şovăia, ştiindu-se goală pe sub tricou. Dar Karel o ţinea morţiş pe-a lui, în ciuda faptului că mama începuse şi ea să protesteze.

— Nu-i poţi cere domnişoarei să facă exerciţii ca la armată!

— Ba da, ba da, vreau să se întoarcă cu spatele, se încăpăţână el şi Eva, neavând încotro, îi dădu ascultare.

Să nu uităm că bătrâna vedea foarte prost. Lua nişte borne drept un sat, o confunda pe Eva cu Nora. Dar era suficient să-şi mijească puţin ochii şi Karel putea el însuşi să confunde bornele cu nişte căsuţe. Nu-i invidiase oare mamei sale o săptămână întreagă această perspectivă? Închise pleoapele pe jumătate şi înaintea ochilor săi apăru o frumuseţe a vremurilor de altădată.

Păstra despre ea o amintire tainică, de neuitat. Avea vreo patru ani, mama şi doamna Nora se aflau cu el într-o staţiune balneară (habar n-avea unde) şi fusese lăsat să aştepte într-un vestiar pustiu. Aştepta cu răbdare, abandonat printre veşminte

lăsate acolo de femeile plecate la tratament. Apoi, deodată, în vestiar îşi făcu apariţia, goală-puşcă, o femei înaltă, superbă, care, întorcându-se cu spatele la el, îşi încordă trupul în tinzând mâna spre cuierul fixat în perete, unde atârna halatul ei de baie. Era Nora.

Imaginea acestui trup despuiat, bine făcut – deşi văzut din spate –, stăruia şi acum în mintea lui. Era, pe atunci, micuţ de tot şi vedea trupul de jos în sus, dintr-o perspectivă de furnică, aşa cum ar privi astăzi o statuie înaltă de când metri. Se afla în imediata-i apropiere şi totuşi se simţea foarte îndepărtat. De două ori îndepărtat: în spaţiu şi în timp. Trupul acela se înălţa prea mult deasupra lui şi era despărţit de el de un număr de ani greu de calculat. Această dublă depărtare avea darul să-l ameţească pe băieţelul de patru ani. Şi, iată, în clipa aceasta simţea din nou aceeaşi ameţeală, cu aceeaşi intensitate incomensurabilă.

Se uita la Eva (mereu întoarsă cu spatele) şi o vedea pe doamna Nora. Nu-l mai despărţeau de ea decât doi metri şi una sau două secunde.

— Mamă, spuse, a fost într-adevăr drăguţ din partea ta că ai venit să stai de vorbă cu noi. Acum însă doamnele vor să meargă la culcare.

Mama ieşi umilă şi ascultătoare, iar el se grăbi să le descrie celor două femei amintirea lui despre doamna Nora. Se aşează pe vine în faţa Evei şi o îndemnă să se întoarcă din nou cu spatele, ca să-şi plimbe ochii pe urmele privirilor băieţelului de odinioară.

Oboseala dispăru ca prin farmec. O trânti la pământ. Femeia stătea lungită pe burtă, iar el, ghemuit la picioarele ei, îşi mai plimbă o dată privirea de-a lungul coapselor, apoi se aruncă peste ea.

Avea senzaţia că saltul acesta peste trupul ei era un salt peste imensitatea timpului, saltul băieţelului ce se avântă din vârsta copilăriei în vârsta bărbăţiei. Şi în timp ce se mişca deasupra ei, înainte şi înapoi, i se părea că reface mereu acelaşi salt de la copilărie la maturitate, apoi în sens invers, şi din nou saltul micuţului, care privea neputincios un trup uriaş de femeie, spre bărbatul care frământă acel trup şi-l îmblânzeşte. Această mişcare, ce măsoară îndeobşte cincisprezece centimetri, se lungea peste trei decenii.

Cele două femei se supuneau freneziei sale, şi el trecea de la

doamna Nora la Markéta, apoi revenea la doamna Nora, şi mereu tot aşa. Povestea dura de foarte mult timp şi el se opri să respire puţin. Se simţea minunat şi mai puternic ca oricând. Tolănit într-un fotoliu, se uita contemplativ la cele două femei întinse pe divanul lat din faţa lui. În acest scurt răgaz de odihnă, în ochii lui nu mai apărea doamna Nora, ci doar cele două vechi prietene, martorele existenţei sale, Markéta şi Eva; şi, deodată, se crezu un mare şahist, care tocmai şi-a învins adversarii într-un simultan la două table. Comparaţia îi plăcu atât de mult, încât nu se putu stăpâni să nu strige în gura mare:

— Sunt Bobby Fischer! Sunt Bobby Fischer! şi izbucni în hohote de râs.

12

În vreme ce Karel răcnea că e Bobby Fischer (acesta câştigase de curând campionatul mondial de şah în Islanda), Eva şi Markéta zăceau pe divan, lipite una de alta, şi Eva îi şopti la ureche prietenei sale:

— S-a făcut?

Markéta răspunse afirmativ, lipindu-şi buzele de buzele Evei. Cu un ceas în urmă, când se aflau singure în baie, Eva îi ceruse Markétei (era ideea cu care venise aici şi de a cărei onestitate se îndoise) să-i facă şi ea o vizită într-o zi, ca s-o răsplătească la rândul ei. Ar fi invitat-o bucuroasă cu Karel, dar Karel şi soţul ei erau geloşi şi nu puteau suporta prezenţa altui bărbat.

Pe moment, Markétei i se păruse inacceptabilă propunerea şi se mulţumise să râdă. Totuşi, cu câteva minute mai târziu, în camera în care flecăreala mamei abia-i ajungea la ureche, propunerea Evei devenise cu atât mai obsedantă, cu cât i se păruse la început mai inacceptabilă. Fantoma soţului Evei stăruia între ele.

Pe urmă, fir clipa în care Karel începuse să strige în gura mare că avea patru ani şi se lăsase pe vine ca s-o privească pe Eva de jos în sus, îşi spuse că într-adevăr aducea cu un băieţel de patru ani, ce dispărea din faţa ei fugind spre copilăria lui, în timp ce ele rămâneau singure doar cu trupul lui de o eficienţă extraordinară şi de o robusteţe mecanică atât de perfectă, încât părea impersonal – un trup gol căruia imaginaţia îi putea atribui sufletul oricui. La nevoie chiar al soţului Evei, al acestui bărbat

necunoscut, fără chip şi fără formă.

Markéta se lăsa iubită de trupul mecanic al masculului, ca apoi să vadă acelaşi trup avântându-se între picioarele Evei; dar, în acest timp, se străduia să nu-i vadă faţa, spre a-şi putea închipui că era vorba, într-adevăr, de trupul unui necunoscut. Era un bal mascat Karel îi fixase Evei masca Norei, iar lui îşi pusese o mască de copil, căruia Markéta îi retezase capul. Era trupul unui bărbat fără cap. Karel dispăruse şi se petrecea un miracol: Markéta se simţea liberă şi veselă!

Credeţi, cumva, că vrea să confirm prin asta suspiciunea lui Karel care credea că micile lor orgii la domiciliu fuseseră până acum pentru Markéta numai prilej de suferinţă şi sacrificiu?

Nu, ar fi o simplificare exagerată. Markéta, ce-i drept, tânjea cu trupul şi simţurile sale după toate femeile pe care le socotea amantele lui Karel. Le dorea însă şi cerebral: împlinind profeţia fostului profesor de matematică, voia – măcar în limitele funestrului contract – să pară întreprinzătoare, drăgălaşă şi zglobie, ca să-l uimească pe Karel.

Dar, de îndată ce se găsea cu ele goală pe divanul lat, divagaţiile senzuale dispăreau ca prin farmec din mintea ei, şi era de-ajuns să-şi vadă soţul, ca să fie expediată înapoi la rolul ei – rolul celei bune căreia i se făcea un rău. Chiar şi atunci când era împreună cu Eva, pe care o îndrăgea şi care nu-i stârnea gelozia, prezenţa bărbatului adorat era apăsătoare şi-i înăbuşea a bucuria simţurilor.

Clipa în care i-a despărţit capul de trup, a simţit atingerea necunoscută şi ameţitoare a libertăţii. Acest anonimat al trupului era paradisul descoperit pe neaşteptate. Cu o stranie bucurie izgoni din ea sufletul rănit şi prea vigilent, transformându-se încet-încet într-un simplu trup fără trecut, fără memorie, dar cu atât mai dornic şi mai receptiv. Mângâia cu gingăşie chipul Evei, în timp ce trupul decapitat se mişca viguros deasupra ei.

Dar iată că trupul decapitat şi-a întrerupt mişcările şi, cu o voce ce-i amintea supărător vocea lui Karel, rosti o frază de o idioţenie incredibilă: „Eu sunt Bobby Fischer! Bobby Fischer!”

Era ca şi când un ceas deşteptător ar fi trezit-o din vis. Şi cum în clipa aceea se lipea de trupul Evei (aidoma celui trezit din somn care-şi ascunde faţa în pernă spre a se feri de lumina tulbure a zorilor), şi Eva o întrebă *de acord?,* Markéta dădu din

cap aprobator şi îşi lipi buzele de buzele ei. O iubise întotdeauna, dar astăzi, pentru întâia oară, o iubea cu toate simţurile pentru ea însăşi, pentru corpul şi pielea ei, îmbătându-se şi bucurându-se de această dragoste carnală ca de o subită revelaţie.

Rămăseseră întinse pe burtă, una lângă alta, cu şezutul uşor săltat, şi Markéta simţi deodată pe pielea ei că trupul acela de o eficienţă inepuizabilă îşi fixează din nou privirile asupra lor şi, dintr-o clipă în alta, avea să reînceapă cu ele actul amoros. Se străduia să ignore glasul acela care pretindea că o vede în faţa lui pe frumoasa Nora, străduindu-se totodată să fie un trup ce nu aude şi se lipeşte de o prietenă drăgăstoasă şi de un bărbat decapitat.

Când totul se sfârşi, prietena adormi într-o clipită. Markéta o invidia pentru somnul ei animalic; ar fi vrut să i-l soarbă de pe buze, să aţipească şi să respire în acelaşi ritm. Se lipi de ea şi închise ochii spre a-l amăgi pe Karel, care, crezând că femeile dormeau, se duse să se culce în camera alăturată.

Spre dimineaţă, la patru şi jumătate, deschise uşa ce dădea în camera lui Karel. O privi somnoros.

— Dormi, mă ocup eu de Eva, îi spuse şi îl sărută tandru. Karel se răsuci pe partea cealaltă şi adormi din nou.

În maşină, Eva o mai întrebă o dată:

— Aşadar, de acord?

Markéta nu mai era la fel de hotărâtă ca ieri. Da, ar dori să încalce vechile convenţii nescrise; să înceteze să fie mereu cea mai bună. Dar cum s-o facă fără să distrugă dragostea? Cum? de vreme ce-l mai iubea cu atâta ardoare pe Karel?

— Nu-ţi fie teamă, n-are cum să-şi dea seama. Între voi s-a stabilit o dată pentru totdeauna că tu eşti cea suspicioasă, şi nu el. Crede-mă, nu trebuie să-ţi fie teamă că ar putea să aibă vreo bănuială, o încurajă Eva.

13

Eva moţăie în compartimentul zdruncinător. Markéta s-a întors de la gară şi acum doarme dusă (peste un ceas va trebui să se trezească din nou spre a se pregăti să meargă la serviciu); era rândul lui Karel s-o conducă pe mama la gară. E ziua trenurilor. Peste alte câteva ceasuri (dar atunci cei doi soţi se

vor afla de mult la serviciu) pe peronul gării va coborî fiul lor, ca să pună punct acestei poveşti.

Karel e copleşit de vraja acestei nopţi. Ştie că din două sau trei mii de acte amoroase (de fapt, de câte ori făcuse dragoste în viaţa lui?) nu rămân decât două sau trei cu adevărat esenţiale şi de neuitat, în timp ce toate celelalte nu sunt decât reveniri, imitaţii, repetiţii sau evocări. Şi mai ştie că actul amoros de ieri este unul din cele două-trei mari, şi e cuprins de un sentiment de recunoştinţă nemărginită.

Îşi conduce mama la gară cu maşina, şi ea îi vorbeşte întruna.

Ce spune?

Înainte de toate, îi mulţumeşte: s-a simţit foarte bine la ei. Apoi trece la reproşuri: au greşit mult faţă de ea. Pe vremea când mai locuia cu Markéta în casa părintească, era întotdeauna grăbit, uneori chiar grosolan, indiferent, şi ea suferise nespus de mult din pricina asta. Da, ce-i drept, de data asta au fost foarte drăguţi cu ea, altfel decât înainte. Într-adevăr, s-au schimbat. Dar de ce a trebuit să treacă atâta vreme?

Karel ascultă acest îndelung pomelnic de reproşuri (îi ştie pe de rost), dar nu-şi iese din fire câtuşi de puţin. Îşi priveşte mama cu coada ochiului şi se miră din nou cât e de micuţă. De parcă întreaga ei viaţă n-ar fi fost decât procesul unei diminuări progresive.

Dar, la drept vorbind, ce înseamnă această diminuare?

Să fie, oare, micşorarea concretă a omului care-şi părăseşte dimensiunile de adult şi se angajează pe drumul lung ce străbate bătrâneţea şi moartea mergând spre depărtările în care nu mai există decât neantul fără dimensiuni?

Ori, poate, această micşorare nu-i decât o iluzie optică datorată faptului că mama se îndepărtează, că se află în altă parte, iar el o vede de la mare distanţă, şi-i apare mereu mai mică: mai întâi ca o mieluşea, apoi ca un piţigoi, şi în cele din urmă ca un fluture?

Când mama îşi întrerupse pentru o clipă litania reproşurilor, Karel o întrebă:

— Ce mai face doamna Nora?

— Acum e o femeie bătrână. Aproape oarbă.

— O mai vezi din când în când?

— Cum?! Tu nu ştii?! spuse mama ofensată. Cele două femei încetaseră de mult să se mai întâlnească; se despărţiseră,

certate şi dezgustate una de cealaltă, şi nu se vor mai împăca niciodată. Cum de nu-şi aduce Karel aminte?

— Dar tu mai ţii minte unde ne-am petrecut noi vacanţa aceea împreună cu ea, când eram mic?

— Bineînţeles, răspunse mama, numind o staţiune balneară din Cehia. Karel cunoştea bine această staţiune, dar nici prin gând nu-i trecuse vreodată că tocmai acolo se afla vestiarul în care o văzuse goală-puşcă pe doamna Nora.

Avea acum înaintea ochilor peisajul uşor vălurit al staţiunii, peristilul de lemn cu coloane sculptate şi, de jur-împrejur, colinele acoperite de pajişti pe care păşteau oile, în dangătul monoton al tălăngilor.

Sădi mental în acest peisaj (ca autorul unui colaj care aplică una peste alta două gravuri decupate) trupul despuiat al doamnei Nora şi-i veni în minte gândul că frumuseţea nu-i decât scânteia ce ţâşneşte din depărtarea anilor, atunci când se întâlnesc pe neaşteptate două vârste diferite. Că frumuseţea este abolirea cronologiei şi revolta împotriva timpului.

Era copleşit de această frumuseţe şi-l încerca un sentiment de adâncă recunoştinţă faţă de ea. Apoi, pe nepusă masă, începu să bâiguie:

— Ştii, mamă, Markéta şi cu mine ne-am gândit că poate ai vrea totuşi să vii să stai cu noi. N-ar fi nici o problemă să schimbăm apartamentul cu altul mai mare.

Mama îi mângâie mâna:

— Eşti tare drăguţ, Karel, tare drăguţ. Mă bucură propunerea ta. Dar ştii, canişul meu s-a deprins acolo. Şi mi-am făcut şi nişte prietene printre vecini.

Apoi urcară amândoi în tren şi Karel îi căută mamei un compartiment. Toate i se păreau prea aglomerate şi inconfortabile. În cele din urmă, o duse la clasa întâi şi alergă după controlor să plătească diferenţa. Şi, cum avea portofelul în mână, scoase la iuţeală din el o bancnotă de o sută şi o strecură în palma mamei, ca unei fetiţe pe care o trimitea departe în lumea largă; şi mama luă bancnota fără mirare, cu firescul unei şcolăriţe obişnuite să primească din când în când nişte bani de buzunar de la cei mari.

Apoi trenul se pune în mişcare, mama se află la geam, iar Karel pe peron, de unde îi face semne cu mâna îndelung, până n-o mai vede.

PARTEA A TREIA
Îngerii

1

Rinocerii se intitulează o piesă de Eugen Ionescu în care personajele, posedate de dorinţa asemănării între ele, se transformă, unul câte unul, în rinoceri. Gabriela şi Mihaela, două tinere americane, studiau această piesă la un curs de vară organizat pentru studenţii străini într-un orăşel de pe coasta mediteraneană. Erau elevele preferate ale doamnei Rafael, profesoara lor, deoarece se uitau mereu la ea cu atenţie şi îşi notau cu grijă toate observaţiile ei. Astăzi le-a cerut să pregătească împreună, pentru următorul seminar, o expunere pe această temă.

— Nu-mi dau seama prea bine ce vrea să însemne asta – de ce se transformă toţi în rinoceri, începu Gabriela.

— Povestea trebuie luată ca un simbol, o lămuri Mihaela.

— Aşa e, încuviinţă Gabriela, literatura e alcătuită din semne.

— Rinocerul este, înainte de toate, un semn, spuse Mihaela.

— De acord, dar şi aşa, admiţând că personajele nu s-au schimbat în rinoceri adevăraţi, ci doar în semne, de ce tocmai în semnul ăsta şi nu în altul?

— Da, desigur, e într-adevăr o problemă, spuse cu tristeţe Mihaela şi cele două tinere care se îndreptau spre căminul studenţesc amuţiră un timp.

Tăcerea fu curmată de Gabriela:

— Să fie oare un simbol falie?

— Ce anume? întrebă Mihaela.

— Cornul, răspunse Gabriela.

— Aşa e! se aprinse Mihaela, ca în clipa următoare să reia pe un ton şovăielnic:

— Dar, în fond, de ce să devină toţi nişte simboluri falice? Femeile şi bărbaţii deopotrivă?

Cele două tinere, care se grăbeau spre căminul lor, amuţiră pentru a doua oară.

— Mi-a venit o idee, spuse deodată Mihaela.

— Ce idee? întrebă Gabriela, cu interes.

— De altfel, ne-a sugerat-o chiar doamna Rafael, răspunse Mihaela stârnind curiozitatea Gabrielei.

— Hai, spune odată, despre ce-i vorba? o îndemnă Gabriela, nerăbdătoare.

— Autorul a vrut să producă un efect comic!

Ideea lansată de prietena ei o captivă pe Gabriela în asemenea măsură, încât, absorbită de gândurile ei, uită de picioare şi îşi încetini pasul. La un moment dat se opriră.

— Tu crezi că simbolul rinocerului e folosit aici ca să producă un efect comic? întrebă ea.

— Da, răspunse Mihaela, zâmbind cu aerul trufaş al celui ce a descoperit adevărul.

— Ai dreptate, spuse Gabriela.

Încântate de cutezanţa lor, cele două tinere se priveau fericite şi, la colţuri, buzele lor zvâcneau de mândrie. Apoi, ca din senin, începură să scoată nişte sunete scurte, ascuţite şi sacadate, ce nu pot fi redate prin cuvinte.

2

„Râsul? Se mai sinchiseşte cineva de el? Mă gândesc la râsul adevărat ce nu are nimic comun cu gluma, zeflemeaua şi ridicolul. Râsul, voluptate imensă şi mângâietoare, voluptatea însăşi…

Îi spuneam surorii mele, sau îmi spunea ea mie, hai, vino să ne jucăm de-a râsul, vrei? Ne lungeam pe pat una lângă alta, şi începeam. Mai întâi, bineînţeles, ne prefăceam. Râsete forţate. Râsete ridicole. Atât de ridicole, încât ne umfla râsul. Apoi, urma râsul adevărat, râsul deplin, năvalnic, târându-ne cu el în cascada lui uriaşă. Râsete dezlănţuite, reluate, învălmăşite, nestăvilite, râsete magnifice, somptuoase şi nebuneşti… Râdeam până nu mai puteam de hohotul râsetelor noastre… O, râsul! Râsul voluptăţii, voluptatea râsului: să râzi înseamnă să trăieşti atât de profund.”

Am citat acest text dintr-o carte intitulată *Cuvântul femeii.* A fost scris în 1974, de una dintre feministele pasionate, care au imprimat o notă distinctă climatului epocii noastre. E un manifest mistic al bucuriei. Dorinţei sexuale a masculului, consacrată clipelor efemere ale erecţiei, îngemănată în mod fatal cu violenţa, cu distrugerea şi dispariţia, autoarea îi opune, exaltând-o antinomic, bucuria feminină, sintetizând-o în cuvântul franţuzesc *jouissance* – bucurie dulce, omniprezentă şi

continuă. Pentru femeie, în măsura în care nu-şi înstrăinează esenţa, totu-i bucurie: „mâncatul, băutul, urinatul, defecarea, pipăitul, auzul, fiinţarea însăşi”. Enumerarea deliciilor se înşiruie în carte ca o splendidă litanie: „Fiinţarea e una cu fericirea: să vezi, să auzi, să bei, să mănânci, să urinezi, să defechezi, să te arunci în apă şi să contempli cerul, să râzi şi să plângi.” Şi dacă împreunarea e frumoasă, atunci e aşa pentru că însumează toate „bucuriile posibile ale vieţii: pipăitul, văzul, auzul, vorbitul, mirosul şi, în egală măsură, băutul, mâncatul, defecarea, cunoaşterea, dansul”. Bucurie e şi alăptarea, şi naşterea, iar menstruaţia e un deliciu, „această salivă călâie, acest lapte întunecat şi îndulcit cu sânge, această durere având gustul fierbinte al fericirii”.

Numai un imbecil ar putea să zâmbească în faţa acestui manifest al bucuriei. Orice mistică exagerează. Misticului nu-i este îngăduită teama de ridicol, dacă vrea să meargă până la capăt, până la capătul smereniei sau al voluptăţii. Aşa cum sfânta Tereza surâdea în timpul agoniei sale, sfânta Annie Leclerc (aşa se numeşte autoarea cărţii din care citez) afirmă că moartea în sine nu-i altceva decât un crâmpei de bucurie de care numai bărbatul se teme, fiind legat atât de jalnic de „micul său eu şi de biata sa virilitate”.

Sus, ca o cupolă a acestui templu al voluptăţii, izbucneşte râsul, „transă delicioasă a fericirii, culme supremă a desfătării. Râsul voluptăţii, voluptatea râsului”. Fără doar şi poate, acest râs nu are nimic comun cu „gluma, zeflemeaua şi ridicolul”. Cele două surori lungite pe pat nu râd de ceva anume, râsul lor este lipsit de obiect, e o expresie a fiinţei ce se bucură că există. Aşa cum, prin geamăt, suferindul se ataşează secundei prezente a trupului său bolnav (şi e cu totul în afara trecutului şi viitorului), tot aşa, şi cel ce izbucneşte în hohote de râs extatic e fără amintiri, şi fără dorinţe, căci strigătul lui e adresat secundei prezente a lumii şi nu vrea să ştie de nimic altceva.

Vă amintiţi, desigur, de această scenă văzută de atâtea ori în zeci de filme proaste: un băiat şi o fată aleargă, ţinându-se de mână, într-un frumos peisaj primăvăratec (sau estival). Aleargă, aleargă, aleargă şi râd. Râsul celor doi alergători are menirea să anunţe solemn lumii întregi şi tuturor spectatorilor din toate cinematografele: suntem fericiţi, suntem mulţumiţi că existăm pe această lume! O scenă stupidă, un clişeu, care exprimă însă

o atitudine umană fundamentală: râsul grav, „râsul dincolo de glumă”.

Toate Bisericile, toţi fabricanţii de lenjerie, toţi generalii, toate partidele politice sunt de acord în privinţa acestui râs şi se grăbesc care mai de care să plaseze imaginea celor doi alergători râzând pe afişele ce fac propagandă pentru religia lor, produsele lor, ideologia lor, poporul lor, sexul lor şi praful lor de spălat vase.

Exact acesta-i acum râsul Mihaelei şi al Gabrielei. Au ieşit dintr-o papetărie ţinându-se de braţ şi fiecare leagănă în mâna liberă câte un pacheţel cu hârtie colorată, elastic şi lipici.

— Doamna Rafael va fi încântată, o să vezi, spune Gabriela, scoţând din nou nişte sunete stridente şi sacadate. Mihaela încuviinţează emiţând la rândul ei aproape aceleaşi sunete.

3

La puţin timp după ce ruşii au ocupat ţara mea, în 1968, am fost dat afară din slujbă (ca mii şi mii de alţi cehi), şi nimeni n-avea dreptul să-mi ofere un alt loc de muncă. Atunci au venit să mă caute nişte prieteni, care erau prea tineri ca să figureze pe listele ruşilor, putând astfel să rămână în redacţii, în şcoli şi în studiourile cinematografice. Aceşti tineri şi buni colegi, pe care nu-i voi deconspira niciodată, mi-au propus să scriu, sub semnătura lor, scenarii pentru radio şi televiziune, piese de teatru, articole, reportaje, scenarii de film, ca să-mi câştig într-un fel existenţa, în parte, am profitat de acest sprijin, dar de cele mai multe ori l-am refuzat, pentru că nu eram în stare să fac tot ce mi se propunea şi, în plus, era un lucru prea riscant. Nu atât pentru mine, cât pentru ei. Poliţia secretă urmărea să ne înfometeze, să ne reducă la condiţia unui trai de mizerie, spre a ne determina să capitulăm şi să ne căim public. Era, de aceea, cu ochii în patru, pândind cu stricteţe amărâtele noastre încercări de a scăpa împresurării, şi-i pedepsea cu asprime pe cei ce-şi dăruiau numele.

Printre aceşti generoşi donatori se număra şi tânăra R. (în cazul de faţă nu am nimic de ascuns, întrucât totul a fost descoperit.) Această tânără, sfioasă, fină şi inteligentă, era redactor la o revistă săptămânală pentru tineret, ce apărea într-un tiraj fabulos. Şi cum, la vremea aceea, revista era silită să

publice un număr incredibil de articole politice indigeste, proslăvind fraternitatea cu poporul rus, redacţia căuta un mijloc prin care să atragă atenţia publicului cititor. În consecinţă, a decis să încalce, în mod excepţional, puritatea ideologiei marxiste, iniţiind o rubrică de astrologie.

În decursul acestor ani de izolare, am alcătuit câteva mii de horoscoape. Dacă marele Jaroslav Hašek a putut să facă negoţ cu câini (vindea mulţi câini furaţi, plasând numeroase corcituri drept specimene de rasă), de ce n-aş fi putut să fiu şi eu astrolog? Primisem, cândva, de la nişte prieteni parizieni, toate tratatele de astrologie scrise de André Barbault, al cărui nume era însoţit cu mândrie de impresionantul titlu: „Preşedinte al Centrului internaţional de astrologie", şi, contrafăcându-mi grafia, am scris pe prima pagină cu stiloul: *À Milan Kundera avec admiration, André Barbault.* Aşezam cu discreţie pe masa de lucru cărţile cu dedicaţii şi le explicam uluiţilor mei clienţi praghezi că, în timpul şederii mele la Paris, am fost câteva luni asistentul ilustrului Barbault.

Când R. mi-a cerut să ţin clandestin rubrica de astrologie a săptămânalului la care lucra, am fost, se-nţelege, entuziasmat, dar am sfătuit-o să comunice redacţiei că autorul textelor e un strălucit fizician atomist, care nu vrea să-şi divulge numele, de teamă să nu ajungă de râsul colegilor săi. Acţiunea noastră mi se părea astfel de două ori acoperită: prin inexistenţa savantului şi prin pseudonimul acestuia.

Am scris, aşadar, sub un nume fictiv, un lung şi captivant articol despre astrologie; asta pentru început; apoi, lună de lună, câte un text scurt, destul de stupid, despre diferitele semne zodiacale, pentru care desenam şi vinietele Taurului, Berbecului, Fecioarei, Peştilor etc. Câştigurile erau derizorii şi munca în sine nu avea nimic amuzant sau remarcabil. Singurul lucru amuzant în toată povestea asta era existenţa mea, existenţa unui om şters din istorie, din manualele de literatură şi din cartea de telefon, a unui mort, ce se întorcea acum la viaţă într-o surprinzătoare reîncarnare, spre a ţine sutelor de mii de tineri dintr-o ţară socialistă nişte predici despre marele adevăr al astrologiei.

Într-o bună zi, R. mi-a adus vestea că redactorul-şef era cucerit de astrolog şi dorea să-i facă horoscopul. Eram încântat. Redactorul-şef, care fusese numit în funcţie de ruşi, îşi

petrecuse jumătate din viaţă studiind marxismul la Praga şi la Moscova!

— Se jena un pic, cerându-mi acest lucru. N-ar vrea să se afle că-l preocupă şi dă crezare acestor superstiţii medievale. Dar fi fascinează teribil, îmi explică R., zâmbind.

— Grozav, i-am spus, bucurându-mă. Îl cunoşteam pe redactorul-şef. În afara faptului că era patronul tinerei R., mai era şi membru în comisia superioară pentru evidenţa cadrelor partidului comunist şi distrusese vieţile multora dintre prietenii mei.

— Vrea să-şi păstreze anonimatul. Eu am misiunea să vă comunic doar data naşterii lui, dar dumneavoastră nu trebuie să ştiţi despre cine-i vorba.

Asta m-a amuzat şi mai mult:

— Cu atât mai bine!

— E dispus să dea pentru horoscop o sută de coroane.

— O sută de coroane? Dar ce-şi închipuie zgârciobul ăsta!

Neavând încotro, mi-a trimis o mie de coroane. Am înnegrit zece pagini, zugrăvindu-i caracterul, descriindu-i trecutul (despre care aveam destule informaţii) şi, fireşte, viitorul. O săptămână întreagă am migălit la opera mea, consultându-mă îndeaproape cu R. În fond, printr-un horoscop, se poate influenţa şi chiar dirija de minune comportamentul oamenilor. Poţi să le recomanzi anumite acte, să-i previi asupra altora şi, printr-o aluzie fină la viitoarele catastrofe, să-i aduci pe calea smereniei.

La puţin timp după aceea, când m-am reîntâlnit cu R., am râs amândoi cu poftă. Mi-a povestit că, din ziua în care-şi citise horoscopul, redactorul-şef devenise alt om. Era mai bun. Ţipa mai rar şi începuse să-i fie teamă de propria lui asprime, împotriva căreia fi avertizase horoscopul; făcea mult caz de bruma de amabilitate de care era în stare, iar în privirea lui, adesea fixată în gol, se putea citi tristeţea omului care ştie că, de acum încolo, astrele nu-i mai promit altceva decât suferinţă.

4
(Despre două feluri de râs)

A concepe diavolul ca pe un partizan al Răului, iar îngerul ca pe un combatant al Binelui înseamnă a accepta demagogia îngerilor. Lucrurile simt, desigur, mai complicate.

Îngerii nu sunt partizanii Binelui, ci ai creaţiei divine. Diavolul, dimpotrivă, este cel ce nu recunoaşte sensul raţional al lumii divine.

Dominaţia lumii, precum se ştie, e împărţită între îngeri şi demoni. Cu toate astea, binele nu implică neapărat avantajul îngerilor asupra demonilor (aşa cum credeam în anii copilăriei mele), ci presupune menţinerea unui echilibru aproximativ între puterile celor două tabere. Dacă lumea e stăpânită de prea multă raţiune incontestabilă (puterea îngerilor), oamenii se prăbuşesc sub greutatea ei. Dacă lumea îşi pierde întreaga raţiune (dominaţia demonilor) tot nu se poate trăi.

Orice lucru lipsit pe neaşteptate de semnificaţia sa prezumtivă, de locul ce i-a fost stabilit în ordinea pretinsă a lucrurilor (un marxist format la Moscova crede în horoscop), are darul să ne stârnească râsul. Aşadar, la origine, râsul ţine de domeniul diavolului. Există în acest râs o anumită doză de răutate (lucrurile se înfăţişează deodată altfel decât erau percepute în realitate), dar mai există în el şi o parte de mângâiere binefăcătoare (lucrurile devin mai uşoare decât păreau înainte, lăsându-ne să trăim mai liber, încetând să ne mai apese cu seriozitatea lor austeră).

Auzind pentru întâia oară râsul Vicleanului, îngerul a încremenit. Povestea se petrecea în timpul unui ospăţ, sala gemea de lume şi oamenii erau cuceriţi unul după altul de râsul cumplit de contagios al diavolului. Îngerul îşi dădea seama prea bine că râsul acesta era îndreptat împotriva lui Dumnezeu şi împotriva demnităţii creaţiei Sale. Ştia că, într-un fel sau altul, trebuia să reacţioneze imediat, dar se simţea slab şi lipsit de apărare. Nefiind în stare să născocească nimic de unul singur, începu să se maimuţărească, imitându-şi adversarul. Cu gura căscată, scotea nişte sunete întretăiate, stridente şi sacadate, în intervalele superioare ale registrului său vocal (aduceau un pic cu sunetele emise de Gabriela şi Mihaela pe strada unui orăşel de pe coastă), dându-le însă un sens opus: în timp ce cu râsul său diavolul sugera absurditatea lucrurilor, îngerul voia, dimpotrivă, să-şi arate bucuria că, aici, pe pământ, totul era bine rânduit, conceput cu înţelepciune, armonios şi raţional.

Şi, astfel, faţă în faţă, cu gura larg deschisă, îngerul şi diavolul emiteau aproape aceleaşi sunete, exprimând însă fiecare, prin intonaţia sa, nişte lucruri absolut contrarii. Diavolul urmărea

râsul îngerului şi râdea cu atât mai mult, cu atât mai bine şi cu atât mai sincer, cu cât îngerul râzând părea de un comic fără margini.

Râsul ridicol e un dezastru. Cu toate acestea, îngerii au reuşit ceva. Ne-au înşelat pe toţi printr-o impostură semantică. Pentru a defini râsul lor imitativ şi râsul original (al diavolului) nu există decât un singur cuvânt. Astăzi nu ne mai dăm seama că aceeaşi manifestare exterioară ascunde două atitudini interioare diametral opuse. Există două feluri de râs, dar nouă ne lipseşte cuvântul prin care le-am putea diferenţia.

5

O revistă ilustrată a publicat această fotografie: un şir de bărbaţi în uniformă, cu puşca la umăr şi purtând pe cap nişte căşti prevăzute cu viziere protectoare din plexiglas, stau cu privirea aţintită spre un grup de tineri în blugi şi tricouri care, ţinându-se de mână, dansează o horă în faţa lor.

Este, fără doar şi poate, momentul dinaintea ciocnirii cu forţele de poliţie care păzesc o centrală nucleară, o tabără de antrenament militară, secretariatul unui partid politic sau ferestrele unei ambasade. Profitând de timpul mort, tinerii se instalaseră în cerc şi, însoţindu-şi mişcările în ritmul unui cântec popular, fac doi paşi pe loc, un pas înainte, săltând o dată piciorul stâng, o dată piciorul drept.

Cred că-i înţeleg: aceşti tineri au impresia că cercul descris de ei pe sol e cercul magic, ce-i uneşte ca un inel. Şi pieptul li se umflă de sentimentul adânc al nevinovăţiei: căci ei nu sunt uniţi printr-un *marş* precum soldaţii sau trupele de asalt fasciste, ci, asemeni copiilor, în ritmul unui *dans.* Iar inocenţa lor doresc s-o scuipe în obrazul poliţiştilor.

Aşa i-a văzut fotograful, scoţând în evidenţă acest contrast elocvent de o parte, poliţia, în unitatea *falsă* (impusă, comandată) a încolonării, de cealaltă, tinerii, în unitatea *adevărată* (sinceră şi firească) a cercului; de o parte, poliţia, în *mohorâta* acţiune a unor bărbaţi ce stau la pândă, de cealaltă, tinerii în *bucuria* jocului.

Dansul în cerc e magic; căci cercul ne vorbeşte din adâncurile milenare ale memoriei. Doamna Rafael, profesoara, a decupat această fotografie din revista amintită şi o contemplă visătoare.

Şi ea ar dori să se prindă într-o horă. Toată viaţa a căutat un cerc de bărbaţi şi femei, cărora să le întindă mâna şi să danseze cu ei o horă: l-a căutat mai întâi în biserica metodistă (tatăl ei era un fanatic religios), apoi în partidul comunist, apoi în partidul troţkist, apoi în partidul troţkist disident, apoi în mişcarea împotriva avortului (copilul are dreptul la viaţă!), apoi în mişcarea pentru legalizarea avortului (femeia e stăpână pe trupul ei!); l-a căutat la marxişti, la psihanalişti, apoi la structuralişti, l-a căutat la Lenin, în budismul Zen, la Mao Ze Dong, printre adepţii Yoga, în şcoala noului roman şi, ca să închei, acum doreşte să fie măcar în perfectă armonie cu elevii săi, şi să alcătuiască împreună un tot unitar, cu alte cuvinte, să-i oblige să gândească şi să vorbească totdeauna la fel ca ea, să fie un singur trup şi un singur suflet, în acelaşi cerc şi acelaşi dans.

În clipa aceasta, elevele ei, Gabriela şi Mihaela, se află în camera lor din căminul studenţesc, aplecate asupra textului piesei lui Ionescu şi Mihaela citeşte cu voce tare:

„Logicianul, Bătrânului domn: Luaţi o foaie de hârtie şi socotiţi: avem două pisici cărora li se înlătură două picioare – câte picioare rămân de fiecare pisică?

Bătrânul domn, Logicianului: Soluţii pot fi mai multe. O pisică poate avea patru picioare, cealaltă două. Mai putem avea o pisică cu cinci picioare şi alta cu-n singur picior. Scăzând cele două picioare din opt, câte au cele două pisici, putem avea o pisică cu şase picioare şi una fără nici un picior”…

Mihaela îşi întrerupe lectura:

— Nu pricep cum s-ar putea înlătura labele unei pisici?! Ar fi în stare să i le taie?

— Mihaela! strigă Gabriela.

— Şi nu pricep cum ar putea avea o pisică şase lăbuţe.

— Mihaela! strigă încă o dată Gabriela.

— Ce-i? întrebă Mihaela.

— Ai uitat? Chiar tu ai spus-o!

— Ce anume? întrebă din nou Mihaela.

— Acest dialog urmăreşte, cu siguranţă, să producă un efect comic!

— Ai dreptate, zise Mihaela, privind-o pe Gabriela cu un aer plin de voioşie.

Cele două fete se priveau în ochi şi buzele lor zvâcneau de

fiorul mândriei. După care din gura lor începură să ţâşnească nişte sunete scurte, stridente şi sacadate, izvorâte din intervalele superioare ale registrului lor vocal. Apoi, încă o dată şi încă o dată, aceleaşi sunete. „Un râs forţat. Un râs ridicol. Un râs atât de ridicol, încât nu se pot abţine să nu râdă. Apoi, urmează râsul adevărat. Un râs dezlănţuit, reluat, legănat, nestăvilit, explozii de râs magnifice, somptuoase şi nebuneşti. Râd de propriul lor râs până la nesfârşitul râsului lor… O, râsul! Râsul voluptăţii, voluptatea râsului…”

Şi, undeva, pe străzile orăşelului de pe coasta mediteraneană, rătăcea singuratică, doamna Rafael. Deodată, înălţă capul, de parcă de undeva, din depărtare, ar fi răzbit până la ea plutind pe aripile brizei ecoul unei melodii sau o mireasmă venită şi ea de departe, asaltându-i nările cu savoarea ei. Se opri şi auzi în craniul ei strigătul de revoltă al vidului ce se cerea umplut. Avea senzaţia că undeva, pe-aproape, pâlpâia flacăra unui râs puternic, că undeva, foarte aproape, se aflau nişte oameni care se ţineau de mână şi dansau o horă…

Rămase o vreme aşa, privind nervoasă în jurul ei, apoi muzica aceea misterioasă amuţi ca din senin (Mihaela şi Gabriela încetaseră să mai râdă; aveau deodată un aer plictisit, iar în faţă o noapte pustie, fără dragoste) şi doamna Rafael, într-o stare de ciudată agitaţie şi nemulţumire, porni înapoi spre casă, străbătând străzile calde ale orăşelului de pe coastă.

6

Şi eu m-am prins într-o horă. Era în primăvara anului 1948, comuniştii triumfaseră în ţara mea, miniştrii socialişti şi democrat-creştinii se refugiaseră în străinătate, iar eu mă ţineam de mână sau pe după umăr cu alţi studenţi comunişti, băteam doi paşi pe loc, şi un pas înainte, săltând piciorul drept spre stânga şi cel stâng spre dreapta, şi isprava asta o făceam aproape în fiecare lună, căci mereu aveam ceva de sărbătorit, o aniversare sau un eveniment anume; vechile nedreptăţi erau îndreptate, se săvârşeau altele noi, uzinele se naţionalizau, mii de oameni luau drumul închisorii, asistenţa medicală era gratuită, debitanţii îşi vedeau debitele de tutun confiscate, muncitorii vârstnici plecau pentru întâia oară la odihnă în vilele expropriate, iar pe faţa noastră se citea zâmbetul fericirii. Apoi,

într-o zi, m-am apucat să spun ceva ce nu trebuia spus, am fost dat afară din partid şi obligat să ies din horă.

Atunci am înţeles semnificaţia magică a cercului. Când ieşi din rând mai poţi reveni. Rândul este o formaţiune deschisă. Cercul însă se închide, şi-l părăseşti fără posibilitatea întoarcerii. Nu întâmplător se mişcă planetele în cerc şi roca desprinsă din ele se îndepărtează inexorabil, dusă de forţa centrifugă. Ca un meteorit smuls dintr-o planetă, am ieşit şi eu din cerc şi căderea mea n-a încetat nici acum. Există oameni cărora le e dat să piară în toiul rotaţiei şi alţii ce se zdrobesc abia la capătul prăbuşirii. Iar aceşti alţii (între care mă număr şi eu) păstrează mereu în ei o sfioasă nostalgie a horei pierdute, căci noi suntem cu toţii locuitorii unui univers în care totul se învârteşte în cerc.

Şi a mai fost o aniversare, Dumnezeu mai ştie cu ce prilej, şi din nou au apărut pe străzile Pragăi cercuri de tineri dansând hore. Rătăceam printre ei, în imediata apropiere, dar nu-mi era îngăduit să intru în nici una din horele lor. Era în iunie 1950 şi numai cu o zi în urmă fusese spânzurată Milada Horáková, deputată din partea partidului socialist. Tribunalul comunist o acuzase de uneltiri duşmănoase împotriva statului. Tot atunci, fusese spânzurat suprarealistul ceh Zavis Kalandra, prietenul lui André Breton şi al lui Paul Eluard. Iar tinerii cehi dansau ştiind că, în ajun, în acelaşi oraş, se legănaseră-n ştreang o femeie şi un suprarealist, şi dansau cu atât mai frenetic, cu cât hora lor se voia o manifestare a inocenţei ce contrasta flagrant cu mârşăvia celor doi trădători ai poporului şi ai aspiraţiilor acestuia.

André Breton, convins că Zavis Kalandra nu trădase poporul şi aspiraţiile acestuia, îi ceruse lui Eluard (printr-o scrisoare deschisă datată 13 iunie 1950) să protesteze împotriva absurdei acuzaţii şi să încerce să-l salveze pe vechiul lor prieten praghez. Dar tocmai atunci Eluard era prins într-o gigantică horă încinsă între Paris, Moscova, Varşovia, Praga, Sofia şi Atena, între toate ţările socialiste şi toate partidele comuniste din lume, recitând pretutindeni frumoasele sale versuri despre bucurie şi fraternitate. După ce citi scrisoarea lui Breton, făcu doi paşi pe loc, un pas înainte şi, clătinând din cap, refuză să apere un trădător al poporului (în revista *Action* din 19 iunie 1950) şi începu să recite cu o voce metalică:

„Vom umple nevinovăţia

Cu forţa care ne-a lipsit
Atâta vreme, –
Şi niciodată nu vom mai fi singuri.”

Iar eu rătăceam pe străzile Pragăi şi în jurul meu se învârteau horele cehilor care râdeau dansând; ştiam că nu puteam fi de partea lor, ci de partea lui Kalandra care, ca şi mine, se desprinsese de pe traiectoria circulară şi căzuse, căzuse, sfârşindu-şi căderea într-un sicriu de condamnat; dar, în ciuda faptului că nu eram de partea lor, îi priveam totuşi cu invidie şi nostalgie cum dansează şi nu eram în stare să-mi iau ochii de la ei. Şi, pe neaşteptate, l-am văzut chiar în ţaţa mea!

Se ţinea cu ei pe după umăr, cânta cu ei cele două-trei note simple, săltând piciorul stâng în dreapta, apoi piciorul drept în stânga. Da, era el, Eluard, copilul răsfăţat al Pragăi! Apoi, ca din senin, cei cu care dansa amuţiră, mişcându-se mai departe într-o tăcere desăvârşită, în timp ce el scanda în ritmul bătăilor de picior:

„Vom alunga odihna şi vom fugi de somn,
Vom lua-o înaintea zorilor şi-a primăverii,
Vom pregăti şi zile şi anotimpuri noi,
Cum se cuvine visurilor noastre.”

Apoi, ca prin farmec, începură cu toţii să cânte iar aceleaşi trei sau patru note, accelerând ritmul dansului. Alungau odihna şi somnul, se luau la întrecere cu timpul, satisfăcuţi de nevinovăţia lor.

Toţi zâmbeau şi Eluard se înclină spre o tânără fată pe care-o ţinea pe după umeri:

„Când omul e în slujba păcii surâde-ntotdeauna.”[1]

Şi fata începu să râdă, bătând şi mai vârtos cu talpa-n caldarâm, aşa fel încât se înălţa cu câţiva centimetri deasupra lui, antrenându-i şi pe ceilalţi în saltul ei, încât în clipa următoare toţi făceau doi paşi pe loc, şi un pas înainte, dar

1 Din poezia *Chipul păcii* (1951) de Paul Eluard, apărută în volumul *Poeme pentru toţi,* ESPLA, 1955, în traducerea lui Virgil Teodorescu *(n.t.).*

nimeni nu mai atingea pământul; da, zburau cu toţii deasupra pieţei Sfântului Václav, hora lor aducea cu o uriaşă cunună ce se avânta spre înălţimi, în timp ce eu alergam pe pământ şi priveam după ei, şi ei pluteau în sus îndepărtându-se mereu, săltând în zbor piciorul drept spre stânga şi stângul spre dreapta, şi sub ei se afla Praga cu cafenelele ei gemând de poeţi, cu închisorile gemând de trădători ai poporului, iar la crematoriu avea loc incinerarea unei deputate socialiste şi a unui scriitor suprarealist – fumul urca spre cer ca o prevestire norocoasă şi eu auzeam glasul metalic al lui Eluard:

„Iubirea stă de veghe şi e neobosită.”[2]

Şi alergam pe străzi, urmând această voce, de teamă să nu pierd din ochi superba cunună de trupuri plutind deasupra oraşului şi, cu spaimă în suflet, îmi dădeam seama că ei zburau ca păsările, şi eu cădeam, ca o piatră, că ei aveau aripi, iar eu n-o să le mai am niciodată.

7

La optsprezece ani după execuţie, Kalandra a fost total reabilitat, dar cu câteva luni mai târziu tancurile ruseşti au invadat Cehia şi curând alte zeci de mii de oameni au fost acuzaţi de trădarea poporului şi a speranţelor acestuia – unii au fost azvârliţi în închisori, cei mai mulţi au fost daţi afară din slujbe şi, după alţi doi ani (când se împlineau douăzeci de ani de la înălţarea lui Eluard deasupra pieţei Václav), unul dintre noii acuzaţi (eu) ţinea o rubrică de astrologie în paginile unei reviste ilustrate destinată tineretului ceh. Se scursese un an de la ultimul meu articol despre Săgetător (era deci în decembrie 1971), când am primit vizita unui tânăr necunoscut. Fără să-mi spună o vorbă, mi-a înmânat un plic. L-am desfăcut, am citit scrisoarea, dar am avut nevoie de un răgaz până să-mi dau seama că mesajul venea de la R. Scrisul era de nerecunoscut. Era cu siguranţă foarte tulburată când a scris aceste rânduri. Făcuse eforturi să sucească frazele în aşa fel, încât nimeni în afară de mine să nu le priceapă, dar de fapt nici eu nu le înţelegeam decât pe jumătate. Singurul lucru pe care l-am

2 *Ibidem.*

sesizat era că identitatea mea de autor fusese descoperită cu o întârziere de un an.

Aveam, la vremea aceea, o garsonieră în Praga, pe strada Bartolomejska. O stradă micuţă, dar celebră. Exceptând două (într-unul din ele locuiam eu), toate imobilele de pe ea aparţineau poliţiei. Când priveam afară, prin fereastra largă de la etajul patru, vedeam, peste acoperişuri, turnurile Hrad-ului, iar jos curţile poliţiei. Sus defila istoria glorioasă a regilor cehi, jos se desfăşura istoria deţinuţilor iluştri. Toţi au trecut pe aici, Kalandra şi Horáková, Slansky şi Clementis, şi prietenii mei Sabata şi Hübl.

Tânărul (toate aparenţele indicau că era logodnicul lui R.) privea foarte circumspect în jurul lui. Presupunea, desigur, că poliţia îmi supraveghează apartamentul cu nişte microfoane ascunse. Neam făcut un semn discret cu capul şi am ieşit în stradă. Am mers un timp fără să scoatem o vorbă şi numai în clipa în care am ajuns în vacarmul străzii Národní Trída mi-a spus că R. voia să mă vadă neapărat şi un prieten deal lui, necunoscut mie, ne va pune la dispoziţie pentru această întâlnire clandestină apartamentul său aflat într-un cartier mărginaş.

M-am dus, aşadar, în ziua următoare cu tramvaiul până la periferia Pragăi; povestea se întâmpla în decembrie, mâinile îmi îngheţaseră bocnă şi, la ora aceea matinală, cartierele muncitoreşti erau pustii. Am găsit casa cu pricina după descrierea tânărului, am urcat cu liftul la etajul trei, am cercetat cu atenţie cărţile de vizită de pe uşi, apoi am sunat. În apartament era o linişte desăvârşită. Am mai sunat o dată, dar n-a deschis nimeni.

M-am întors în stradă. M-am plimbat o jumătate de oră prin gerul acela cumplit, cu gândul că R. întârzia şi aveam să ne întâlnim când va veni pe trotuarul pustiu dinspre staţia de tramvai. Dar nu se arăta nimeni. Am luat din nou ascensorul până la etajul trei şi am sunat din nou. După câteva secunde, din interiorul apartamentului s-a auzit un zgomot de apă trasă. În clipa aceea, am avut senzaţia că cineva a depus în mine cubul de gheaţă al groazei. Am simţit, deodată, în trupul meu, frica tinerei fete care nu era în stare să-mi deschidă uşa, din pricina spaimei care-i răscolea măruntaiele, întorcându-i maţele pe dos.

Mi-a deschis, era palidă, dar surâdea, făcând eforturi să fie amabilă, ca de obicei. A făcut chiar câteva glume stângace pe seama faptului că, în sfârşit, ne aflam singuri într-un apartament gol. Ne-am aşezat, şi ea mi-a povestit că nu demult fusese convocată la poliţie. O anchetaseră, fără încetare, o zi întreagă. În primele două ore o întrebaseră despre o sumedenie de lucruri neînsemnate şi ea începuse să se simtă stăpână pe situaţie; glumise cu ei, permiţându-şi la un moment dat să-i întrebe cu insolenţă dacă îşi închipuiau că o să renunţe la masa de prânz pentru asemenea nimicuri. Abia atunci au început s-o ia la întrebări: spuneţi-ne, scumpă domnişoară R., dne scrie articolele despre astrologie pentru revista dumneavoastră? S-a făcut roşie la faţă şi a încercat să le spună ceva despre un fizician celebru al cărui nume nu-l poate divulga. Dar pe domnul Kundera îl cunoaşteţi? au întrebat-o din nou. Le-a spus că mă cunoaşte. E ceva rău în asta? l-au răspuns: nu-i nimic rău în asta, dar dumneavoastră ştiţi că domnul Kundera se ocupă cu astrologia? Despre asta habar n-am, le-a răspuns. Chiar nu ştiţi nimic? Toată Praga vuieşte şi dumneavoastră nu ştiţi nimic? i-au spus râzând. Le-a mai vorbit câteva clipe despre fizicianul atomist, dar imul dintre copoi a început să strige la ea: măcar ai face bine să nu tăgăduieşti!

Le-a spus adevărul. Redacţia revistei dorea să aibă o rubrică de astrologie atractivă, dar nu ştia cui să se adreseze, R. mă cunoştea şi mi-a cerut sprijinul. Era convinsă că n-a încălcat nici o lege. I-au dat dreptate. N-a încălcat nici o lege. N-a încălcat altceva decât nişte regulamente de serviciu interioare, care interzic colaborarea cu anumite persoane nedemne de încrederea partidului şi a statului. Le-a obiectat că nu s-a petrecut nimic de o asemenea gravitate: numele domnului Kundera a fost ascuns sub un pseudonim şi, în consecinţă, n-a putut să ofenseze pe nimeni. Cât despre onorariile încasate de domnul Kundera, nici nu merită să mai vorbim. Şi iar i-au dat dreptate: într-adevăr, nu s-a întâmplat nimic grav, drept care se vor mulţumi să întocmească un proces-verbal despre cele discutate, ea îl va semna şi n-are de ce să-i fie teamă.

A semnat procesul-verbal şi, după două zile, a fost convocată la redactorul-şef, spre a i se aduce la cunoştinţă că era concediată cu efect imediat. S-a dus, în aceeaşi dimineaţă, la radio, unde avea nişte prieteni care-i cereau de multă vreme să

lucreze cu ei. Au primit-o cu bucurie, dar în ziua următoare când revenise pentru întocmirea formalităţilor de angajare, şeful serviciului de cadre, care o simpatiza, i s-a adresat cu un aer ce trăda dezamăgirea: în ce prostie ai intrat, fetiţo! Ţi-ai distrus viaţa. Nu pot face absolut nimic pentru dumneata.

Mai întâi, ezitase să mă vadă, întrucât fusese nevoită să le tăgăduiască poliţiştilor că nu va sufla o vorbă nimănui despre acest interogatoriu. Pe urmă, după ce primise o nouă citaţie la poliţie (trebuia să se prezinte acolo a doua zi), hotărâse că era mai bine să ne întâlnim în secret pentru a ne pune de acord, ca să nu ajungem la declaraţii contradictorii, dacă întâmplător aş fi şi eu convocat.

Să ne-nţelegem, R. nu era o fricoasă, era pur şi simplu tânără şi total neştiutoare într-ale vieţii. Primise acum prima lovitură, de neînţeles şi neaşteptată, o lovitură pe care n-o va uita niciodată. Înţelegând că fusesem ales ca factor poştal având misiunea să distribuie oamenilor avertismente şi sancţiuni, am început să mă tem de mine însumi.

— Credeţi, m-a întrebat R. cu vocea sugrumată de emoţie, că dumnealor ştiu ceva despre cele o mie de coroane pe care le-aţi primit pentru horoscop?

— Nu vă faceţi griji. Un tip care a studiat trei ani marxism-leninismul la Moscova n-ar îndrăzni să recunoască niciodată că şi-a comandat horoscopul.

A râs, şi râsul ei, deşi n-a durat decât o fracţiune de secundă, îmi răsuna stăruitor în urechi ca o sfielnică promisiune a mântuirii. Căci acesta era râsul pe care doream să-l aud a tund când scriam stupidele articolaşe despre Peşti, Fecioară, Capricorn, acesta era râsul pe care mi-l imaginam ca răsplată, dar el nu venea de nicăieri, pentru că, între timp, pretutindeni în lume, îngerii ocupaseră toate poziţiile decisive, toate statele-majore, cucerind stânga şi dreapta, pe arabi şi pe evrei, pe generalii şi disidenţii ruşi. Ne fixau din toate părţile cu privirea lor glacială şi privirea aceasta smulgea de pe noi simpaticul veşmânt de mistificatori hazlii puşi pe şotii, demascându-ne ca pe nişte bieţi impostori care lucrau pentru revista tineretului socialist, dar nu credeau nici în tineret, nici în socialism, care făceau horoscopul redactorului-şef fără să le pese de redactorul-şef şi de horoscoape, care se ocupau cu fleacuri în timp ce în jurul nostru întreaga lume (dreapta şi stânga, arabii şi evreii,

generalii şi disidenţii) se lupta pentru viitorul omenirii. Simţeam pe noi greutatea apăsătoare a privirii lor, care ne preschimba în insecte bune de strivit cu talpa.

Mi-am stăpânit neliniştea, încercând să născocesc pentru R. planul cel mai chibzuit, potrivit căruia urma să le răspundă poliţiştilor în ziua următoare. În timpul discuţiei s-a ridicat de câteva ori ca să meargă la toaletă. Revenirile sale erau însoţite de zgomotul apei trase şi de jena panicardă ce se citea pe chipul ei. Această fată curajoasă se ruşina de frica ei. Această femeie plină de gust se ruşina de măruntaiele ei care făceau ravagii sub ochii unui bărbat străin.

8

În bănci se aflau douăzeci de tineri, fete şi băieţi de diferite naţionalităţi, care se uitau cu un aer distrat la Mihaela şi Gabriela: acestea, emoţionate, stăteau în picioare în faţa catedrei la care luase loc doamna Rafael. Amândouă aveau în mână foile cu textul expunerii lor şi, în plus, un bizar obiect de carton prevăzut cu elastic.

— Vom vorbi despre *Rinocerii* lui Ionescu, spuse Mihaela, aplecându-şi capul pentru a-şi fixa pe nas un cornet de carton pe care lipiseră bucăţele de hârtii multicolore, şi pe care-l prinse apoi la ceafă cu un elastic. Gabriela procedă la fel. După un schimb de priviri, începură să scoată nişte sunete scurte, stridente şi sacadate.

În general, clasa pricepu destul de lesne ce voiau să sugereze cele două fete: unu, că rinocerul are, în loc de nas, un corn, şi doi, că piesa lui Ionescu este o piesă comică. Se hotărâseră să exprime cele două idei, fireşte, prin cuvinte, dar mai ales prin acţiunea propriului corp.

Cometele lungi se clătinau pe chipul lor şi întreaga clasă cădea pradă unei compasiuni stânjenitoare, de parcă în faţa băncilor venise cineva să le prezinte un braţ amputat.

Doamna Rafael se arătă însă încântată de găselniţa preferatelor ei şi răspunse la sunetele stridente şi sacadate ale acestora cu un strigăt asemănător.

Cu un aer plin de satisfacţie, cele două fete dădeau din cap, făcând să li se scuture nasul lung, şi Mihaela începu să citească partea ce-i revenea din expunerea anunţată. Printre cursanţi se

afla şi o tânără evreică pe nume Sar ah. Cu câteva zile în urmă, aceasta le ceruse celor două americane îngăduinţa de a-şi arunca o privire pe notiţele lor (ştiut fiind că nu scăpau o vorbuliţă din spusele doamnei Rafael), dar ele o refuzaseră: ai face mai bine să vii la cursuri decât să-ţi pierzi vremea pe plajă. Din ziua aceea, Sarah le detesta cordial şi acum se bucura de spectacolul prostiei lor.

Mihaela şi Gabriela îşi citeau pe rând comentariile la *Rinocerii* şi cometele lungi, de hârtie, se desprindeau de pe faţa lor înălţându-se ca o rugăciune zadarnică. Sar ah îşi dădea seama că ar fi păcat să nu profite de ocazia ce i se oferea. Şi, în clipa în care Mihaela îşi întrerupse discursul, întorcându-se spre Gabriela ca să-i dea a înţelege că venise rândul ei, Sarah se ridică în picioare şi, părăsindu-şi banca, se apropie de cele două protagoniste. Gabriela, în loc să vorbească, o fixă pe Sarah cu orificiul nasului ei artificial luat prin surprindere şi rămase cu gura căscată. Ajunsă în dreptul celor două studente, Sarah le ocoli (cu capetele parcă prea împovărate de nasul adăugat, americanele nu erau în stare să le mai răsucească spre a vedea ce se petrecea în spatele lor) şi, luându-şi avânt, îi trase un picior în fund Mihaelei, apoi, avântându-se încă o dată, mai trase un şut, de data asta în fundul Gabrielei. După care, calmă, şi chiar cu demnitate, porni înapoi spre banca ei.

Pe moment, se lăsă o linişte absolută.

Apoi, mai întâi din ochii Mihaelei, şi în clipa următoare din ochii Gabrielei începură să curgă lacrimile.

Apoi toată clasa izbucni în hohote de râs.

Apoi Sarah se aşeză în banca ei.

Apoi doamna Rafael, iniţial surprinsă şi şocată, pricepu că intervenţia Sarei era un episod pus la cale într-o farsă cu grijă pregătită de studenţi, neavând alt scop decât clarificarea subiectului tratat în analiza lor (interpretarea operei de artă nu poate fi limitată la abordarea teoretică tradiţională; este necesară o abordare modernă, o lectură prin practică, acţiune şi happening) şi, întrucât nu vedea lacrimile favoritelor sale (acestea erau cu faţa îndreptată spre clasă şi deci cu spatele spre ea), dădu din cap aprobator, încuviinţând spectacolul printr-un hohot de râs.

Auzind din spate râsul profesoarei mult iubite, Mihaela şi Gabriela se simţiră trădate. Acum, lacrimile curgeau din ochii lor

ca dintr-un robinet. Sentimentul umilinţei le pricinuia atâta durere, încât se zvârcoleau, de parcă ar fi fost chinuite de nişte crampe stomacale sfâşietoare.

Doamna Rafael îşi închipui că acele convulsii ale studentelor sale preferate erau o mişcare de dans, şi o forţă mai puternică decât gravitatea profesorală o smulse în clipa aceea de pe scaun. Râdea cu lacrimi, dând din braţe, iar trupul îi zvâcnea în asemenea hal, încât îi proiecta capul înainte şi înapoi pe gâtu-i firav, de parcă ar fi fost un clopoţel pe care paracliserul îl ţinea întors cu limba în sus şi suna cu el de mama focului. Se apropie de tinerele fete ce se chirceau şi se răsuceau în mişcări convulsionate, şi o luă de mână pe Mihaela. Şi iată-le acum pe toate trei în faţa pupitrelor, sucindu-se şi răsucindu-se cu ochii înecaţi în lacrimi. Doamna Rafael bătea doi paşi pe loc, sălta piciorul stâng spre dreapta, apoi dreptul spre stânga şi cele două tinere înlăcrimate începură s-o imite cu sfială, lacrimile lor se prelingeau de-a lungul nasurilor de hârtie şi ele se răsuceau şi săreau bătând paştii pe loc. Apoi, doamna profesoară apucă şi mâna Gabrielei, şi toate trei alcătuiau acum un cerc în faţa pupitrelor: se ţineau de mână, făcând paşi pe loc, într-o parte şi în alta, şi se învârteau în cerc pe parchetul sălii de clasă. Săltau în sus când un picior, când altul, şi pe feţele celor două fete schimonoselile plânsetului se transformau, imperceptibil, în grimasa râsului.

Cele trei femei dansau şi râdeau, nasurile false se clătinau, şi clasa tăcea amuţită de o groază mută. Acum însă dansatoarele nu-i mai vedeau pe ceilalţi – erau concentrate cu totul asupra fiinţei şi voluptăţii lor. Deodată, doamna Rafael bătu din talpă mai vârtos, înălţându-se cu câţiva centimetri deasupra podelei. Cu pasul următor nu mai atingea pământul, trăgându-le astfel după sine pe cele două partenere. Mai trecu o clipă, şi toate trei se roteau deasupra podelei, înălţându-se uşor în spirală. Acum părul lor atingea plafonul şi acesta începu să se deschidă puţin câte puţin. Prin această deschizătură cele trei urcau tot mai sus; nu se mai zărea niciun nas de hârtie, ci numai trei perechi de pantofi depăşind gaura ce se căscase, dar şi aceştia dispărură la rândul lor, în timp ce la urechile cursanţilor înmărmuriţi de groază ajungea, de sus, un râs ce se îndepărta – râsul hohotit al celor trei arhangheli.

Întâlnirea mea cu R., în apartamentul cu pricina, s-a vădit pentru mine hotărâtoare. Atunci am înţeles definitiv că devenisem vin mesager al nenorocirii, că nu mai puteam continua să trăiesc printre cei pe care-i iubeam dacă nu voiam să le fac rău, că nu-mi mai rămânea altceva de făcut decât să-mi părăsesc ţara.

Mai am însă un alt motiv pentru a evoca această ultimă întâlnire cu R. Îmi fusese dragă dintotdeauna această tânără femeie şi o iubeam în chipul cel mai nevinovat şi cel mai puţin sexual cu putinţă. De parcă trupul ei s-ar fi ascuns mereu fără cusur în spatele inteligenţei sclipitoare, al comportamentului de o modestie echilibrată şi al gustului neîntrecut al vestimentaţiei sale. Nu-mi oferea niciodată o singură fisură, cât de mică, prin care să pot întrezări măcar un licăr al nudităţii sale. Şi, deodată, spaima o despică în două ca satârul măcelarului. Aveam impresia c-o văd, deschisă în faţa mea, ca o carcasă de viţea, tranşată şi agăţată în cârligul unei măcelării. Stăteam aşezaţi unul lângă celălalt pe divan, într-un apartament străin; dinspre toaletă se auzea şuieratul apei ce umplea rezervorul de curând golit şi pe mine mă încerca o poftă nestăpânită de a face dragoste cu ea. Mai exact: o poftă nestăpânită de a o viola. De a mă arunca asupra ei, de-a o cuprinde într-o singură îmbrăţişare cu tot ce-i aparţinea: cu contradicţiile sale insuportabil de excitante, cu îmbrăcămintea sa desăvârşită, cu intestinele revoltate, cu raţiunea şi spaima, cu mândria şi ruşinea sa cu tot. Mi se părea că în aceste contradicţii se ascundea esenţa ei, acea comoară, acel bulgăre de aur, acel diamant tăinuit în adâncurile ei. Voiam să mă năpustesc asupra ei şi să i-l smulg pentru mine. Voiam s-o cuprind în întregime, cu fecalele ei şi cu sufletul ei inefabil.

Dar vedeam fixaţi asupra mea doi ochi înspăimântaţi (doi ochi înspăimântaţi pe un chip inteligent) şi cu cât mai înspăimântaţi erau aceşti ochi, cu atât mai mare, mai absurdă, mai prostească, mai scandaloasă, mai de neînţeles şi mai irealizabilă devenea dorinţa mea frenetică de a o viola.

Când am părăsit, în ziua aceea, apartamentul de împrumut, şi m-am aflat din nou în strada pustie a cartierului mărginaş din Praga (R. mai zăbovea acolo, temându-se să iasă în acelaşi timp

cu mine, ca să nu fim văzuţi împreună), n-am mai fost în stare multă vreme să mă gândesc la altceva, decât la acea dorinţă uriaşă ce mă încercase de-a o viola pe simpatica mea prietenă. Această dorinţă a rămas în mine captivă ca o pasăre într-un sac – o pasăre ce se trezeşte din când în când şi bate din aripi.

S-ar putea ca această nesăbuită dorinţă de-a o viola pe R. să nu fi fost decât o încercare disperată de a mă agăţa de ceva în toiul căderii. Căci, din clipa în care am fost izgonit din horă, n-am încetat să cad şi cad şi acum, de data aceasta „binevoitorii" mei nefăcând altceva decât să-mi mai dea un ghiont, ca să mă rostogolesc în continuare, tot mai adânc, tot mai departe de ţara mea, în spaţiul vid al lumii în care răsună râsul înspăimântat al îngerilor ce acoperă cu larma sa toate cuvintele mele.

Ştiu, undeva, pe această lume, se află Sarah, tânăra evreică Sarah, sora mea Sarah, dar unde s-o găsesc?

PARTEA A PATRA
Scrisorile pierdute

1

Am calculat că pe planetă sunt botezate în fiece clipă două sau trei personaje fictive. De aceea, ezit întotdeauna să mă alătur acestei incomensurabile mulţimi de Ioan Botezători. Dar ce e de făcut? Sunt totuşi obligat să le dau personajelor mele un nume. De data asta, ca să fie clar că eroina mea îmi aparţine mie şi numai mie (ţin la ea mai mult decât la oricare alta), îi voi da un nume pe care nicio femeie nu l-a mai purtat vreodată: Tamina. Mi-o închipui frumoasă, înaltă, are treizeci şi trei de ani şi e originară din Praga.

O văd, în mintea mea, păşind pe o stradă a unui orăşel de provincie din vestul Europei. Da, aţi sesizat bine: îndepărtata Pragă e menţionată de mine cu numele ei, în timp ce las pradă anonimatului oraşul în care se desfăşoară povestirea mea. Asta înseamnă încălcarea tuturor regulilor perspectivei, dar nu vă rămâne decât s-o acceptaţi.

Tamina lucrează ca ospătăriţă într-o cafenea mică aparţinând unui cuplu. Cafeneaua aduce un câştig atât de neînsemnat, încât bărbatul s-a angajat în prima slujbă ce i s-a ivit, şi, în felul acesta, Tamina a obţinut locul eliberat. Diferenţa dintre salariul de mizerie primit de patron în noul său serviciu şi salariul şi mai mizer primit de Tamina de la cei doi soţi reprezintă modestul beneficiu al acestora.

Tamina serveşte clienţilor (nu prea mulţi, sala e veşnic pe jumătate goală) cafeaua şi calvadosul, apoi revine în spatele tejghelei. Pe un taburet din faţa barului se află întotdeauna cineva dornic să stea cu ea la taclale. Toţi o iubesc pe Tamina. Pentru că ştie să asculte tot ce i se povesteşte.

Dar îi ascultă, oare, cu adevărat? Sau doar îi priveşte foarte atentă, în tăcere? Habar n-am, dar asta n-are prea multă importanţă. Important e că nu-i întrerupe. Ştiţi cum se-ntâmplă când două persoane stau şi discută. Una vorbeşte, iar cealaltă îi ia vorba din gură: *la fel mi s-a-ntâmplat şi mie, eu...* şi-ncepe să sporovăiască despre sine până când prima reuşeşte să strecoare la rândul ei: *la fel mi s-a-ntâmplat şi mie, eu...*

Fraza aceasta, *la fel mi s-a-ntâmplat şi mie, eu...* pare a fi un

ecou aprobator, o modalitate de a continua ideea celuilalt, dar nu-i de fapt decât un artificiu înşelător: în realitate e o revoltă brutală împotriva unei violenţe brutale, un efort de eliberare a propriei noastre urechi din sclavie şi de ocupare prin forţă a mediii adversarului. Căci toată viaţa omului printre semenii săi nu-i nimic altceva decât o luptă pentru a pune stăpânire pe urechea altuia. Tot misterul popularităţii Taminei stă în faptul că ea nu doreşte să spună nimic despre ea. Îi acceptă, fără împotrivire, pe ocupanţii urechii sale şi nu spune niciodată: la f*el mi s-a-ntâmplat şi mie, eu...*

2

Bibi e cu zece ani mai tânără decât Tamina. Se face aproape anul de când îi vorbeşte despre sine zi de zi. Nu de mult i-a spus (şi, de fapt, din clipa aceea a început totul) că intenţionează să meargă la Praga cu soţul ei spre a-şi petrece acolo concediul de vară.

În clipa aceea, Tamina a crezut că se trezeşte dintr-un somn ce dura de mai mulţi ani. Bibi mai rosteşte câteva cuvinte şi Tamina (împotriva obiceiului ei) o întrerupe:

— Ascultă, Bibi, dacă plecaţi la Praga, aţi putea trece pe la tata să luaţi ceva pentru mine? Un fleac. Un pacheţel ce-ar încăpea uşor în geamantanul vostru.

— Pentru tine, orice! îi răspunde Bibi curtenitoare.

— Ţi-aş rămâne în veci îndatorată, spune Tamina.

— Poţi conta pe mine, o asigură Bibi. Cele două femei mai discută puţin despre Praga şi Taminei îi ard obrajii.

— Vreau să scriu o carte, spune apoi Bibi.

Tamina se gândeşte la pacheţelul ei din Cehia, ştiind că pentru asta trebuie să-şi asigure prietenia lui Bibi. Aşa se face că-i oferă numaidecât urechea:

— O carte? Despre ce?

Fetiţa lui Bibi, o gâgâlice de un an, se târăşte pe sub taburetul înalt din faţa barului, pe care stă maică-sa, şi gângureşte zgomotos.

— Linişte! strigă Bibi în jos, suflând cu un aer meditativ fumul de ţigară. Despre lume, aşa cum o văd eu.

Micuţa scoate sunete din ce în ce mai stridente şi Tamina întreabă:

— Şi te-ai pricepe să scrii o carte?

— De ce nu? răspunde Bibi, arborând din nou un aer meditativ. Fireşte trebuie mai întâi să mă informez puţin despre felul cum se scrie o carte. Apropo, îl cunoşti cumva pe Banaka?

— Cine mai e şi ăsta? întreabă Tamina.

— Un scriitor, spune Bibi. Locuieşte pe undeva, prin apropiere. Trebuie neapărat să fac cunoştinţă cu el.

— Ce-a scris?

— Habar n-am, spune Bibi, grăbindu-se să adauge cu acelaşi aer meditativ: Ar fi bine poate să citesc ceva din ce-a scris...

3

În locul unei exclamaţii de bucurie spontană, în receptor nu se auzi decât un glacial:

— Asta-i bună! Ţi-ai adus, în sfârşit, aminte de mine?

— Ştii că stau prost cu banii. Telefonul e scump, se scuză Tamina.

— Puteai să scrii. Umbrele nu costă o avere, din câte ştiu. Am şi uitat când am primit ultima ta scrisoare.

Înţelegând că discuţia cu soacra pornise prost, Tamina începu s-o întrebe pe îndelete cum îi merge cu sănătatea şi ce mai face, înainte de-a se încumeta să-i spună:

— Aş vrea să-ţi cer un serviciu. Înaintea plecării noastre, am lăsat la tine un pachet.

— Un pachet?

— Da. Pavel l-a încuiat de faţă cu tine în vechiul birou al tatei. Îţi aminteşti? Avea şi el un sertar în biroul acela. Iar cheia ţi-a dat-o ţie.

— N-am nicio cheie.

— Dar, mamă, trebuie s-o ai. Pavel ţi-a dat-o sigur. Eram acolo...

— Nu mi-aţi dat nimic.

— Sunt mulţi ani de atunci, poate că ai uitat. Tot ce te rog e s-o cauţi. Nu se poate să n-o găseşti...

— Şi ce vrei să fac?

— Să te uiţi dacă pachetul este la locul lui, atâta tot.

— Şi de ce n-ar fi? L-aţi pus acolo?

— Da.

— Atunci de ce să mai deschid sertarul? Ce-aş fi putut face eu

cu carnetele voastre?

Tamina avu un şoc: de unde ştia soacră-sa că în sertar se aflau nişte carnete? Doar fuseseră ambalate, iar pachetul fusese lipit cu grijă cu multe benzi de hârtie adezivă. Totuşi se stăpâni, străduindu-se să nu trădeze nimic din surprinderea sa:

— Dar eu n-am spus aşa ceva. Voiam doar să ştiu dacă totul e în ordine. Data viitoare îţi spun mai mult.

— Şi nu-mi poţi explica acum despre ce-i vorba?

— Mamă, nu pot vorbi mai mult, telefonul e prea scump!

Soacra izbucni în hohote de plâns:

— Bine, atunci nu mă mai suna, dacă-i aşa de scump.

— Nu plânge, mamă, spuse Tamina. Cunoştea prea bine plânsul acesta. De câte ori voia să le impună ceva, începea să plângă. Avea un plâns acuzator şi nimic nu era mai agresiv decât lacrimile ei.

Hohotele de plâns zguduiau receptorul şi Tamina spuse:

— Pe cinând, mamă, te mai sun eu.

Soacra plângea, şi Tamina nu îndrăznea să aşeze receptorul în furcă, înainte de a o auzi spunându-i un cuvânt de rămas-bun. Dar plânsul nu mai contenea şi fiecare lacrimă costa.

Tamina închise.

— Doamnă Tamina, spuse patroana, cu părere de rău în glas, arătându-i contorul. Aţi vorbit foarte mult; apoi socoti cât costă convorbirea cu Cehia şi Tamina se sperie de suma aceea enormă. Va trebui să-şi chibzuiască fiecare bănuţ ca să-i ajungă până la leafa următoare. Dar achită nota, fără să clipească.

4

Tamina şi soţul ei părăsiseră Cehia ilegal. Se înscriseseră pentru o excursie la mare organizată de agenţia naţională de voiaj, în Iugoslavia. Acolo s-au desprins de grupul lor şi, trecând frontiera austriacă, s-au îndreptat spre Apus.

De teamă să nu atragă atenţia asupra lor în cursul călătoriei în grup, nu-şi luaseră decât două valize mari. Renunţaseră în ultima clipă la pachetul voluminos în care se aflau corespondenţa dintre ei şi carnetele Taminei. Dacă vreun poliţist din Cehoslovacia ocupată le-ar fi deschis bagajele la controlul vamal, ar fi devenit imediat suspecţi că duceau cu ei, pentru cincisprezece zile de vacanţă pe litoral, întreaga arhivă a vieţii

lor intime. Şi, cum nu se îndurau să lase pachetul acasă, ştiind că după plecarea lor apartamentul va fi confiscat de stat, l-au depus la soacra Taminei, într-un sertar al biroului părăsit şi inutil al socrului răposat.

În străinătate, soţul Taminei căzu bolnav şi Tamina nu izbuti să facă altceva decât să privească întristată cum moartea i-l răpea încetul cu încetul. Când a murit, a fost întrebată dacă doreşte să fie înhumat sau incinerat. S-a decis pentru incinerare. Apoi, a mai fost întrebată dacă doreşte să-l păstreze în urnă sau preferă să i se împrăştie cenuşa. Nu se simţea nicăieri la ea acasă şi, de teamă că va fi nevoită să-şi poarte soţul de colo-colo tot restul zilelor, ca pe-un bagaj de mână, ceru să i se împrăştie cenuşa.

Îmi imaginez lumea din jurul Taminei urcând tot mai sus, ca un zid circular, şi ea nu-i decât o pajişte micuţă rămasă jos de tot. Şi pe această pajişte nu creşte decât un trandafir – amintirea soţului.

Sau îmi imaginez prezentul Taminei (redus la servitul cafelei şi aplecatul urechii) dus de apă ca o plută în derivă, iar ea, aflată pe această plută, priveşte înapoi, şi numai înapoi.

De la o vreme, era disperată dându-şi seama că trecutul ei devenea din ce în ce mai palid. De la soţul ei n-avea decât fotografia de pe paşaport, toate celelalte rămăseseră la Praga, în apartamentul confiscat. Se uita la această biată imagine ştampilată, cu colţurile rupte, în care soţul ei, luat din faţă (ca un criminal pozat la serviciul de identificare judiciară), era de nerecunoscut. Practica zilnic, în faţa fotografiei, un fel de exerciţiu spiritual: se chinuia să-şi imagineze soţul din profil, apoi din semiprofil, apoi din poziţia trei sferturi, străduindu-se să-i reînvie în minte linia nasului, conturul bărbiei şi, de la o zi la alta, constata înspăimântată că schiţa imaginată prezenta mereu alte trăsături discutabile, asupra cărora memoria ce-o desena avea îndoieli.

În timpul acestor exerciţii se căznea să-i evoce pielea şi culoarea acesteia şi toate imperfecţiunile minuscule ale epidermei – negii, excrescenţele, pistruii, vinişoarele. Era dificil, aproape imposibil. Culorile folosite de memoria ei erau ireale, şi cu aceste culori nu era chip să imiţi pielea umană. Aşa stând lucrurile, îşi puse la punct o tehnică specială de rememorare. Când se afla în faţa unui bărbat, se folosea de capul lui ca de un

material de sculptat: îşi fixa privirea asupra lui şi remodela în minte chipul soţului, împrumutându-i o tentă mai întunecată, adăugându-i pistruii şi negii, micşorându-i urechile, colorându-i ochii în albastru.

Dar toate aceste eforturi nu făceau decât să-i demonstreze că imaginea soţului ei se risipea, îndreptându-se spre o dispariţie irevocabilă. La începutul legăturii lor, Pavel o rugase (era cu zece ani mai mare şi avea de pe atunci o anumită părere despre mizeria memoriei omeneşti) să ţină un jurnal în care să noteze, pentru amândoi, desfăşurarea vieţii lor. S-a revoltat, susţinând că asta ar însemna o batjocorire a dragostei lor. Îl iubea prea mult ca să poată admite că lucrurile pe care ea le socotea de neuitat ar putea fi uitate. Fireşte, până la urmă a acceptat, dar fără niciun entuziasm. Se simţea asta în carnete: existau în ele destule pagini albe, iar însemnările erau fragmentare.

5

Unsprezece ani trăiseră împreună în Cehia şi carnetele lăsate la soacră erau tot unsprezece. La puţin timp după moartea soţului, cumpărase un caiet şi-l împărţise în unsprezece capitole. Reuşise, ce-i drept, să-şi reamintească multe evenimente şi situaţii pe jumătate uitate, dar nu ştia deloc în ce secţiune a caietului să le noteze. Succesiunea cronologică era iremediabil pierdută.

Încercase, mai întâi, să recupereze amintirile ce-i puteau servi ca puncte de reper în scurgerea timpului, şi să devină osatura de bază a trecutului reconstituit. De pildă, vacanţele lor. Trebuiau să fie unsprezece, dar nu izbutea să-şi amintească decât nouă. Două erau pierdute pentru totdeauna.

Se străduise apoi să încadreze în cele unsprezece secţiuni ale caietului cele nouă vacanţe redescoperite. Nu reuşise cu certitudine decât în cazul anilor ce se remarcau prin ceva excepţional. În 1964 murise mama Taminei, şi, la o lună după aceea, au plecat în Tatra, unde au avut parte de o vacanţă tristă. Ştia că în anul următor au fost la mare, în Bulgaria. Îşi mai amintea de vacanţa din 1968 şi de următoarea, pentru că acestea au fost ultimele vacanţe petrecute în Cehia.

Dar dacă reuşise, cu chiu cu vai, să reconstituie majoritatea vacanţelor (neputând să le dateze pe toate), eşecul era total

atunci când încerca să-şi reamintească zilele de Crăciun şi de Anul Nou. Din unsprezece sărbători de Crăciun, nu mai regăsea decât două prin cotloanele memoriei, iar din douăsprezece revelioane nu-şi amintea decât cinci.

Încercase, de asemenea, să-şi reamintească toate numele cu care o răsfăţase. Nu-i spusese pe numele adevărat decât în primele două săptămâni. Tandreţea lui era o inepuizabilă maşină de fabricat porecle. Avea pentru ea multe şi, întrucât fiecare se uza cu repeziciune, el îi găsea fără încetare altele noi. De-a lungul celor doisprezece ani petrecuţi împreună, primise vreo treizeci, fiecare aparţinând unei perioade anume din viaţa lor.

Dar cum să descoperi legătura pierdută dintre o poreclă şi ritmul timpului? Tamina nu reuşea s-o regăsească decât în câteva cazuri. Îşi amintea, de pildă, zilele ce au urmat morţii mamei sale. Soţul ei îi şoptea cu insistenţă numele în ureche (numele acelei perioade şi al acelei clipe), încercând parcă s-o trezească dintr-un vis urât. Era o poreclă pe care şi-o reamintea şi pe care putuse s-o înscrie, cu certitudine, în secţiunea intitulată 1964. Dar toate celelalte nume zburau în afara timpului, libere şi nebunatice, ca nişte păsări scăpate din volieră.

De aceea îşi dorea cu atâta disperare să intre în posesia pachetului cu carnete şi scrisori.

Ştie, desigur, că în carnete există şi multe lucruri neplăcute, zile de insatisfacţie, de gâlceavă şi chiar de plictiseală, dar nu despre asta-i vorba. Nu vrea să restituie trecutului poezia sa. Vrea să-i restituie doar trupul său pierdut. Îndemnul acesta nu-i o dorinţă a frumuseţii. E îndemnul dorinţei de a trăi.

Căci Tamina se află pe o plută în derivă şi priveşte înapoi şi numai înapoi. Dimensiunea fiinţei sale nu-i decât ceea ce zăreşte acolo, departe în urma ei. Pe măsură ce trecutul ei se restrânge, se destramă şi se stinge, Tamina se chirceşte şi îşi pierde conturul…

Vrea înapoi carnetele, pentru ca osatura fragilă a evenimentelor, aşa cum e reconstituită în caietul ei, să fie întărită cu ziduri trainice şi astfel să devină casa în care va putea locui. Căci, dacă edificiul şubred al amintirilor s-ar prăbuşi ca un cort ridicat cu stângăcie, din Tamina n-ar rămâne nimic decât prezentul, acest punct invizibil, acest neant ce se

îndreaptă încet-încet spre moarte.

6

Atunci, de ce nu i-a cerut mai demult soacrei sale să-i trimită carnetele?

În ţara ei, corespondenţa cu străinătatea trece prin mâinile poliţiei secrete şi Tamina se împotrivea ideii ca nişte funcţionari de poliţie să-şi vâre nasul în viaţa sa intimă. Şi apoi, numele soţului (implicit şi al ei) rămăsese cu siguranţă pe lista neagră, iar poliţia urmăreşte cu un interes neobosit orice document referitor la viaţa adversarilor săi, fie ei şi morţi. (în privinţa asta, Tamina nu se înşela deloc. În dosarele aflate în arhivele poliţiei se găseşte unica noastră nemurire.)

Bibi era deci singura ei speranţă; în consecinţă va face totul ca s-o câştige; Bibi voia să-l cunoască pe Banaka şi Tamina chibzuia: prietena ei ar trebui să fie la curent cu intriga uneia din cărţile lui. Într-adevăr, e absolut necesar ca ea să strecoare în timpul conversaţiei: „da, asta-i, este exact ceea ce susţineţi în cartea dumneavoastră!” Sau: „semănaţi atât de mult cu personajele dumneavoastră, domnule Banaka!” Tamina ştia că Bibi n-avea nicio carte în casa ei şi lectura o plictisea. Voia deci să afle despre ce-i vorba în cărţile lui Banaka, pentru a-şi pregăti prietena înaintea întâlnirii cu scriitorul.

Hugo se afla în local şi Tamina tocmai îi aşezase în faţă o ceaşcă de cafea:

— Spune-mi, Hugo, dumneata îl cunoşti cumva pe Banaka?

Lui Hugo îi mirosea gura, în rest însă Tamina îl găsea foarte simpatic: era un băiat liniştit şi timid, cu vreo cinci ani mai tânăr decât ea. Venea la cafenea o dată pe săptămână şi se uita când la cărţile pe care le căra, când la Tamina aflată în spatele tejghelei.

— Da, zise el.

— Mi-aş dori să cunosc subiectul uneia din cărţile lui.

— Ţine minte, Tamina, răspunse Hugo, nimeni până acum n-a citit nimic de Banaka. E cu neputinţă să citeşti o carte de-a lui fără să fii socotit un imbecil. Banaka, nimeni nu se îndoieşte, e un scriitor de mâna a doua, a treia, dacă nu chiar a zecea. Te asigur că Banaka este în asemenea măsură victima propriei sale reputaţii, încât el însuşi îi dispreţuieşte pe cei care i-au citit

cărţile.

Aşa se face că Tamina nu mai căuta să-şi procure cărţile lui Banaka, în schimb se hotărâse să aranjeze ea însăşi întâlnirea cu scriitorul. Împrumuta, din când în când, camera ei, liberă peste zi, unei micuţe japoneze măritate, poreclită Juju, pentru nişte întâlniri discrete cu un profesor de filosofie, şi el căsătorit. Profesorul îl cunoştea pe Banaka şi Tamina obţinu de la cei doi amanţi promisiunea că-l vor aduce într-o zi când Bibi se va afla în vizită la ea.

Când primi vestea, Bibi îi spuse:

— Te pomeneşti că Banaka e un tip arătos, şi, în sfârşit, viaţa ta sexuală se va schimba.

7

Într-adevăr, de când îi murise soţul, Tamina nu se mai culcase cu niciun bărbat. Nu din principiu. Dimpotrivă, fidelitatea până dincolo de moarte i se părea ridicolă şi nu se lăuda nimănui cu ea. Dar, de fiecare dată când se imagina (şi se imagina adesea) dezbrăcându-se în faţa unui bărbat, îi apărea în faţă imaginea soţului. Ştia că atunci l-ar vedea. Ştia că i-ar vedea chipul şi ochii care o cercetează.

Era, bineînţeles, o atitudine necuviincioasă, chiar absurdă, şi ea îşi dădea seama de acest lucru. Nu credea în viaţa de apoi a soţului ei şi nici nu se gândea că i-ar ofensa memoria luându-şi un amant. Dar, pur şi simplu, nu putea.

Îi venise în minte chiar bizara idee că i-ar fi fost mult mai uşor să-şi înşele bărbatul pe când trăia, decât acum. Soţul ei era un om vesel, sclipitor, puternic, şi ea se simţea mult mai slabă decât el, având impresia că n-ar putea să-l rănească oricât s-ar strădui.

Astăzi însă lucrurile stau altfel. Astăzi, ar face rău cuiva lipsit de apărare ce s-ar afla la cheremul ei ca un copil. Căci acum, după moarte, soţul ei n-o mai avea pe această lume decât pe ea şi numai pe ea!

Aşa se face că, în clipa în care se gândea la posibilitatea dragostei trupeşti cu un alt bărbat, imaginea soţului se ivea ca din senin, şi, odată cu apariţia ei, simţea zvâcnirea unei nostalgii răscolitoare şi o dorinţă nestăvilită de a izbucni în hohote de plâns.

8

Banaka era urât şi cu greu putea să trezească senzualitatea somnolentă a unei femei. Tamina îi turnă ceaiul în ceaşcă şi el îi mulţumi foarte respectuos. Toţi se simţeau bine în casa Taminei, şi Banaka, întorcându-se surâzător spre Bibi, curmă destul de repede o conversaţie fără şir:

— S-ar părea că vreţi să scrieţi o carte? Despre ce anume?

— Foarte simplu, răspunse Bibi. Ar fi un roman. Despre lume, aşa cum o văd eu...

— Un roman? o întrebă Banaka, pe un ton ce trăda dezaprobarea.

Bibi rectifică evaziv:

— Nu neapărat un roman.

— Gândiţi-vă numai la tot ceea ce înseamnă un roman, începu Banaka. La acea multitudine de personaje atât de diferite. Vreţi să ne convingeţi că ştiţi totul despre ele? Că ştiţi cu dne se aseamănă, ce gândesc, cum se îmbracă, din ce familie se trag? Hai, recunoaşteţi că povestea asta nu vă interesează câtuşi de puţin!

— Aşa este, nu mă interesează, recunoscu Bibi.

— Ascultaţi ce vă spun, reluă Banaka. Romanul este rodul unei iluzii omeneşti. Iluzia că aproapele poate fi înţeles. Dar ce ştim noi unii despre alţii?

— Nimic, răspunse Bibi.

— Aşa e, interveni Juju.

Profesorul de filosofie clătina din cap aprobator.

— Tot ce poţi face e să prezinţi un raport despre tine însuţi. O dare de seamă a fiecăruia despre sine. Restul nu-i decât abuz de putere. Restul e minciună, spuse Banaka.

Bibi încuviinţă cu entuziasm:

— Aşa e! Aveţi perfectă dreptate! Nici eu nu vreau să scriu un roman! M-am exprimat greşit. Voiam să fac exact ceea ce aţi spus dumneavoastră: să scriu despre mine însămi. Să prezint un raport despre existenţa mea. În acelaşi timp însă, nu vreau să ascund faptul că viaţa mea e cât se poate de banală, de comună, că n-am trăit nimic deosebit.

Banaka zâmbea:

— Asta n-are nici o importanţă! Nici eu, văzut din exterior, n-

am trăit nimic deosebit.

— Da, exclamă Bibi, foarte bine zis! Văzut din *exterior,* n-am trăit nimic. Văzut din exterior! Dar simt că experienţa mea *interioară* merită să fie scrisă şi că ar putea interesa pe oricine.

Tamina umplea ceştile cu ceai, bucurându-se că cei doi bărbaţi, coborâţi în apartamentul ei din Olimpul spiritului, erau înţelegători cu prietena ei.

Profesorul de filosofie trăgea din pipă, ascunzându-se în spatele fumului, de parcă s-ar fi ruşinat.

— Ştim încă de la James Joyce, începu el, că cea mai mare aventură a vieţii noastre este absenţa aventurii. Ulise, care luptase la Troia şi se întorcea acasă brăzdând întinsul mărilor, îşi conducea singur corabia şi avea în fiecare insulă o iubită, dar acesta nu-i cazul nostru. Odiseea lui Homer s-a mutat în sfera lăuntrului. S-a interiorizat. Insulele, mările, sirenele seducătoare, Itaca rechemându-ne, toate astea nu sunt astăzi decât vocile fiinţei noastre lăuntrice.

— Da! Şi eu simt la fel! izbucni Bibi, adresându-se din nou lui Banaka: Şi tocmai de aceea voiam să vă întreb cum să procedez. Am adeseori senzaţia că trupul meu e cuprins în întregime de dorinţa de a se exprima. De a vorbi. De a se face ascultat. Uneori îmi spun în sinea mea că voi înnebuni, simţindu-mă plină, gata să plesnesc, şi-mi vine să strig, să ţip – cunoaşteţi desigur acest sentiment, nu-i aşa, domnule Banaka?! Aş vrea să-mi exprim viaţa, sentimentele care, ştiu, sunt absolut originale, dar atunci când mă aşez în faţa colii de hârtie, parcă-i un făcut, nu mai ştiu ce să scriu. Aşa stând lucrurile, mi-am zis că totul e, fără îndoială, o chestiune de tehnică. Îmi lipsesc, de bună seamă, anumite cunoştinţe pe care dumneavoastră le stăpâniţi. Aţi scris nişte cărţi atât de frumoase…

9

Vă scutesc de cursul despre arta scrisului pe care cei doi Socrate i l-au ţinut tinerei femei. Vreau să vorbesc despre altceva. Cândva, am străbătut Parisul cu taxiul şi şoferul era un tip guraliv. Nu putea dormi noaptea. Suferea de o insomnie cronică. Necazul i se trăgea din timpul războiului. Era marinar. Nava lui se scufundase. Înotase trei zile şi trei nopţi. Apoi a fost salvat. Câteva luni s-a zbătut între viaţă şi moarte. S-a vindecat,

dar şi-a pierdut somnul.

— Am în urmă o treime de viaţă mai mult decât dumneavoastră, îmi spuse el zâmbind.

— Şi ce faceţi cu treimea asta pe care o aveţi în plus? l-am întrebat.

Mi-a răspuns:

— Scriu.

Am vrut să ştiu ce scrie.

Îşi scria viaţa. Povestea unui om care, înotând trei zile pe mare, luptându-se cu moartea, îşi pierduse somnul şi, cu toate acestea, îşi păstrase puterea de a trăi.

— Scrieţi asta pentru copiii dumneavoastră? Ca o cronică de familie?

Surâse cu amărăciune:

— Pentru copiii mei? Nu i-ar interesa. Eu scriu o carte. Cred că i-ar putea ajuta pe mulţi.

Convorbirea cu taximetristul m-a luminat brusc asupra naturii activităţii scriitorului. Scriem cărţi pentru că odraslelor noastre nu le pasă de noi. Ne adresăm unei lumi anonime pentru că soţia noastră îşi astupă urechile când îi vorbim.

Veţi răspunde că, în cazul taximetristului, avem de-a face cu un grafoman, nicidecum cu un scriitor. Trebuie, aşadar, să începem cu definirea conceptelor. O femeie care-i scrie iubitului câte patru scrisori pe zi nu este o grafomană, ci o îndrăgostită. În schimb, prietenul meu care-şi fotocopiază corespondenţa galantă, ca s-o publice într-o bună zi, e un grafoman. Grafomania nu-i dorinţa de a scrie scrisori, jurnale intime, cronici de familie (cu alte cuvinte scrisul pentru sine sau pentru cei apropiaţi), ci dorinţa de-a scrie cărţi (de a avea un public de cititori anonimi). În acest sens, pasiunea taximetristului şi pasiunea lui Goethe sunt identice. Ceea ce îl deosebeşte pe Goethe de taximetrist nu este o pasiune diferită, ci rodul diferit al pasiunii.

Grafomania (mania de a scrie cărţi) capătă în mod fatal proporţiile unei epidemii, atunci când evoluţia societăţii îndeplineşte trei condiţii fundamentale:

1. un nivel ridicat al bunăstării generale, care le permite oamenilor să se consacre unei activităţi inutile;

2. un grad înalt de atomizare a vieţii sociale şi, în consecinţă, de izolare generală a indivizilor;

3. lipsa radicală a marilor schimbări sociale în viaţa internă a naţiunii (din acest punct de vedere mi se pare simptomatic faptul că, în Franţa, unde practic nu se întâmplă nimic, procentul scriitorilor este de douăzeci şi unu de ori mai ridicat decât în Israel. De altfel Bibi s-a exprimat foarte precis, spunând că, *văzut din exterior,* n-a trăit nimic. Motorul care o împinge să scrie este tocmai acest vid, această absenţă a conţinutului vital).

Dar, printr-un şoc invers, efectul se răsfrânge asupra cauzei. Izolarea generală dă naştere grafomaniei, iar grafomania generalizată întăreşte şi agravează la rândul ei izolarea generală.

Inventarea tiparului a înlesnit odinioară oamenilor înţelegerea reciprocă. În era grafomaniei universale, scrierea cărţilor ia o întorsătură contrară: fiecare se înconjoară de propriile sale cuvinte, ca de un zid de oglinzi ce nu permite să răzbată niciun glas din afară.

10

— Tamina, începu Hugo într-o zi, când stăteau de vorbă în cafeneaua pustie; ştiu că n-am nicio şansă cu dumneata. În consecinţă, n-am să încerc nimic. Dar aş putea totuşi să te invit să luăm prânzul împreună?

Pachetul se află la soacra Taminei, într-un oraş de provincie, şi Tamina vrea să fie trimis la Praga, la tatăl ei, ca Bibi să-l poată lua de acolo. Aparent nimic nu-i mai simplu, dar, ca să convingă nişte persoane vârstnice şi fanteziste, va avea nevoie de mult timp şi de mulţi bani. Telefonul e scump şi salariul abia-i ajunge să-şi plătească masa şi chiria.

— Da, spuse Tamina, amintindu-şi că Hugo avea acasă telefon.

Veni s-o ia cu maşina şi porniră spre un restaurant din afara oraşului.

Situaţia precară a Taminei ar fi trebuit să-i înlesnească lui Hugo rolul de cuceritor suveran, dar, dincolo de personajul chelneriţei prost plătite, el întrezărea experienţa misterioasă a străinei şi a văduvei. Se simţea intimidat. Amabilitatea Taminei era aidoma unei armuri ce nu poate fi străpunsă de gloanţe şi el voia să se facă remarcat, s-o captiveze, să-i stăruie în minte!

Se străduia să născocească pentru ea ceva interesant. Înainte să ajungă la destinaţie, opri maşina şi-i propuse să viziteze o grădină zoologică amenajată în parcul unui frumos castel de provincie. Se plimbau printre maimuţe şi papagali, într-un decor de turnuri gotice. Erau absolut singuri, doar un grădinar, cu înfăţişare de ţăran, mătura aleile largi presărate cu frunze. Trecură de lup, de castor, de maimuţă şi de tigri, ajungând la o pajişte întinsă, îngrădită cu un gard de sârmă, în spatele căruia se aflau struţii.

Erau şase. Zărindu-i pe Tamina şi Hugo, alergară în întâmpinarea lor. Acum, alcătuind un pâlc micuţ, se lipeau de gard, îşi întindeau gâtul lung şi, uitându-se la ei cu o privire fixă, îşi deschideau şi îşi închideau de zor ciocurile late şi turtite. Le deschideau şi le închideau cu o repeziciune şi o înfrigurare incredibilă, de parcă s-ar fi întrecut, care mai de care, să acopere glasul celuilalt. Dar aceste ciocuri erau de o muţenie exasperantă şi nu ieşea din ele niciun sunet, cât de mic.

Struţii păreau nişte mesageri care învăţaseră pe de rost o comunicare importantă, dar cărora, pe drum, duşmanul le tăiase corzile vocale, încât, ajunşi la destinaţie, nu mai erau în stare decât să-şi mişte gurile afone.

Tamina îi privea fascinată şi struţii vorbeau neîntrerupt, din ce în ce mai insistent. Apoi, în timp ce se îndepărta însoţită de Hugo, struţii se avântară în urmărirea lor de-a lungul gardului, continuând să clămpăne din ciocuri, avertizându-i parcă de ceva – un lucru de care Tamina habar n-avea.

11

— Părea o scenă dintr-o poveste de groază, spuse Tamina, tăindu-şi o felie de pateu. Aveam senzaţia că voiau să-mi spună ceva foarte important. Dar ce? Ce anume voiau să-mi spună?

Hugo o lămuri că sunt nişte struţi tineri, asigurând-o că aşa se comportă întotdeauna. La fel s-a întâmplat şi ultima oară când făcuse un tur prin această grădină zoologică; au alergat până la gard toţi şase şi, întocmai ca azi, îşi deschideau întruna ciocurile mute.

Tamina continua să fie tulburată:

— Ştii, am lăsat ceva în Cehia. Un pachet cu nişte hârtii. Dacă mi-ar fi trimis prin poştă, poliţia mi l-ar confisca. Bibi vrea să

plece în vara asta la Praga. Mi-a făgăduit că mi-l aduce ea. Acum însă mi-e frică. Mă întreb dacă struţii aceştia n-au încercat să mă avertizeze că s-a-ntâmplat ceva cu pachetul meu.

Hugo ştia că Tamina era văduvă şi că soţul ei fusese nevoit să emigreze din motive politice.

— Documente politice? întrebă el.

Tamina se convinsese încă de mult că, dacă voia ca oamenii de aici să priceapă ceva din viaţa ei, trebuia s-o simplifice. I-ar fi fost nespus de greu să explice de ce această corespondenţă şi aceste carnete intime riscă să fie confiscate de poliţie şi de ce ţine atât de mult la ele. De aceea răspunse:

— Da, documente politice.

Apoi se temu că Hugo ar putea să-i ceară amănunte despre aceste documente, dar temerile sale erau neîntemeiate. Cine o mai întrebase vreodată ceva? Oamenii îi explicau uneori ce gândeau despre ţara ei, dar experienţa ei nu-i interesa câtuşi de puţin.

Hugo întrebă:

— Bibi ştie că sunt documente politice?

— Nu, răspunse Tamina.

— Foarte bine, reluă Hugo. Să nu-i spui despre ce-i vorba. S-ar speria şi în ultima clipă s-ar răzgândi şi nu s-ar mai duce să ia pachetul. Nici nu-ţi închipui, dragă Tamina, ce fricoşi sunt oamenii; Bibi trebuie lăsată să creadă că-i vorba de ceva cu totul neînsemnat şi banal. Să zicem, de corespondenţa dumitale amoroasă. Asta-i, îi spui că în pachet se află nişte scrisori de dragoste!

— Da! râse Hugo de propria sa idee. Scrisori de dragoste! Asta nu depăşeşte orizontul lui Bibi. E pe măsura ei.

Tamina îşi spune în sinea sa că pentru Hugo scrisorile de dragoste sunt ceva neînsemnat şi banal. Nimeni nu se gândeşte că ea a iubit pe cineva şi că lucrul acesta e important pentru ea.

Şi Hugo adăugă:

— Dacă renunţă cumva la călătorie, poţi conta pe mine. Mă reped eu până acolo să-ţi aduc pachetul.

— Mulţumesc, răspunse Tamina afectuos.

— Mă reped şi ţi-l aduc, repetă Hugo, de-ar fi să mă aresteze.

— Nici vorbă de aşa ceva! protestă Tamina. Nu ţi se poate întâmpla nimic! Şi încercă să-i explice că pe turiştii străini nu-i ameninţă nici un pericol în ţara ei. Acolo, viaţa e primejdioasă

numai pentru cehi, dar nici ei nu-şi mai dau seama de asta.

Se trezi deodată vorbind mult şi cu înfrigurare; îşi cunoştea bine ţara şi eu pot confirma că avea întru totul dreptate, făcând aceste afirmaţii.

Cu un ceas mai târziu, ţinea la ureche receptorul telefonului în apartamentul lui Hugo. Nici de data asta convorbirea cu soacra nu se sfârşi mai bine decât prima oară:

— Nu mi-aţi încredinţat nici o cheie! Totdeauna v-aţi ascuns de mine! De ce mă sileşti să-mi aduc aminte de felul cum v-aţi purtat cu mine de când vă ştiu!

12

Dacă Tamina ţine atât de mult la amintirile ei, de ce nu se întoarce în Cehia?! Emigranţii care şi-au părăsit ţara ilegal după 1968 au fost între timp amnistiaţi şi îndemnaţi să se întoarcă acasă. De ce se teme atunci Tamina? E totuşi o persoană prea neînsemnată, ca s-o ameninţe vreun pericol în ţara sa!

Da, s-ar putea întoarce fără teamă. Şi totuşi nu poate.

Soţul ei fusese trădat acolo de toţi. Se gândea că, revenind printre ei, l-ar trăda şi ea.

Când a fost mutat în posturi din ce în ce mai umilitoare şi, în cele din urmă, dat afară din slujbă, nimeni nu i-a luat apărarea. Nici măcar prietenii. Fireşte, Tamina ştia că, în adâncul sufletului, erau de partea lui şi tăceau numai de frică. Dar, tocmai pentru că erau de partea lui, ruşinea faţă de propria lor laşitate sporea şi, întâlnindu-l pe stradă, se prefăceau că nu-l văd. Din delicateţe, cei doi soţi începură şi ei să evite oamenii, nedorind să trezească în ei sentimentul acesta stânjenitor.

Curând erau priviţi ca doi leproşi. Când au părăsit Cehia, foştii colegi au semnat o declaraţie publică în care-i defăimau şi-i condamnau soţul. Au făcut asta, desigur, ca să nu-şi piardă postul, aşa cum şi-l pierduse mai înainte bărbatul Taminei. Dar au făcut-o săpând între ei şi cei doi exilaţi o prăpastie peste care Tamina nu va mai consimţi niciodată să sară înapoi.

În prima noapte după fuga lor, când s-au trezit în hotelul micuţ aflat într-un sat de la poalele Alpilor şi s-au dumirit că erau singuri, rupţi de lumea în care trăiseră până atunci, s-au simţit eliberaţi şi cu inima uşurată. Se aflau la munte singuri, încântător de singuri. În jurul lor domnea o linişte incredibilă.

Tamina primea această liniște ca pe un dar nesperat, gândindu-se că soțul ei își părăsise patria ca să scape de persecuții, iar ea ca să găsească liniștea; liniștea pentru el și pentru sine; liniștea pentru iubire.

La moartea soțului o cuprinsese un dor neașteptat după țara natală, unde unsprezece ani din viața lor își lăsaseră pretutindeni amprentele. Într-un elan sentimental, expediase anunțul mortuar la vreo zece prieteni. Nu primise niciun răspuns.

O lună mai târziu, cu ce-i mai rămăsese din banii agonisiți, a plecat la mare. Și-a pus costumul de baie, a înghițit un tub de tranchilizante, după care a înotat departe în larg. Se gândea că pastilele aveau să-i provoace o stare de sfârșeală profundă și se va îneca. Dar apa rece și mișcările sale sportive (fusese întotdeauna o excelentă înotătoare) o împiedicau să adoarmă, iar pastilele erau, de bună seamă, mai slabe decât își închipuise.

A revenit la țărm, a intrat în cameră și a dormit douăzeci de ore. Când s-a trezit, era liniștită și împăcată. Și, astfel, se hotărî să trăiască în liniște și pentru liniște.

13

Irizarea albastru-argintie a televizorului lumina toate persoanele prezente în casa lui Bibi: Tamina, Juju, Bibi și soțul ei, Dede, un comis-voiajor care se întorsese în ajun, după patru zile de absență. În cameră plutea un miros slab de urină, iar pe ecran se vedea capul mare și rotund al unui bătrân chelbos, căruia un ziarist nevăzut îi adresase în clipa aceea o întrebare provocatoare:

— Am citit în Memoriile dumneavoastră câteva mărturisiri erotice șocante.

Era o emisiune săptămânală în cursul căreia un ziarist în vogă se întreținea cu autorii cărților apărute în săptămâna precedentă.

Căpățâna pleșuvă zâmbea cu îngăduință:

— O, nu! Eu nu văd în asta nimic șocant! E doar un calcul foarte exact! Să socotim împreună. Viața mea sexuală a început la cincisprezece ani. Și, uitându-se cu mândrie în jurul ei, căpățâna rotundă și bătrână continuă: Da, la cincisprezece ani. Astăzi am șaizeci și cinci. Am, așadar, în urma mea, cincizeci de

ani de viaţă sexuală. Pot presupune – şi aprecierea e foarte modestă – că în medie am făcut dragoste de două ori pe săptămână. Asta înseamnă de o sută de ori pe an, deci de când mii de ori până acum. Mai departe: dacă un orgasm durează cinci secunde, am în urma mea douăzeci şi când de mii de secunde de orgasm. Ceea ce înseamnă, în total, şase ore, cincizeci şi şase de minute. Nu-i rău deloc, ce ziceţi?

În cameră, toată lumea clătina din cap cu gravitate şi Tamina şi-l imagina pe bătrânul chelbos pradă unui orgasm neîntrerupt: îl vedea zvârcolindu-se, ducând mâna la inimă, ca după un sfert de oră să-i zboare proteza din gură şi după alte cinci minute să se prăbuşească fără suflare. O pufni râsul.

Bibi o dojeni, chemând-o la ordine:

— Ce-ai găsit de râs? Nu-i un bilanţ de lepădat! Şase ore cincizeci şi şase de minute de orgasm!!

— Multă vreme habar n-am avut ce înseamnă orgasmul, spuse Juju. De câţiva ani însă, am cu regularitate un orgasm foarte normal.

Se apucară să discute cu toţii despre orgasmul lui Juju, în timp ce, pe ecran, o altă faţă îşi exprima indignarea.

— De ce-i aşa supărat? întrebă Dede.

Pe ecran scriitorul spunea:

— E un lucru foarte important! Da, foarte important! Explic asta în cartea mea.

— Ce-i foarte important? întrebă Bibi.

— Că şi-a petrecut copilăria în satul Ruru, o lămureşte Tamina.

Tipul care-şi petrecuse copilăria în satul Ruru avea un nas lung ce-l apăsa ca o povară, încât capul i se tot lăsa în jos, dând impresia că, din clipă în clipă, avea să se răstoarne în camera de zi. Chipul împovărat de nasul alungit era nespus de excitat când spuse:

— Explic asta în cartea mea. Tot scrisul meu e legat de sătucul Ruru, şi cei ce nu pricep asta nu-mi pot înţelege opera. De altfel, acolo am scris primele mele versuri. Da. Iar eu consider lucrul acesta deosebit de important.

— Sunt bărbaţi cu care n-am avut niciodată orgasm, interveni Juju.

— Nu uitaţi, continuă scriitorul, şi chipul lui era tot mai excitat, că în Ruru am mers prima oară cu bicicleta. Da, despre

asta povestesc amănunţit în cartea mea. Iar dumneavoastră ştiţi cu toţii ce semnificaţie are bicicleta în opera mea. E un simbol. Pentru mine, bicicleta e primul pas al trecerii umanităţii din lumea patriarhală în lumea civilizată. Da, primul flirt cu civilizaţia. Flirtul fecioarei înaintea primului sărut. Virgină încă, dar păcătoasă.

— Aşa-i, încuviinţă Juju. Colega mea Tanaka, deşi era virgină, a avut primul orgasm mergând cu bicicleta.

Toată lumea începu să discute despre orgasmul Tanakăi şi Tamina o întrebă pe Bibi:

— Pot să dau un telefon?

14

În odaia alăturată, mirosul de urină se simţea şi mai puternic. Acolo dormea fetiţa lui Bibi.

— Ştiu că nu vă vorbiţi, şoptea Tamina. Dar altfel n-am cum s-o fac să-mi înapoieze pachetul. Singura posibilitate este să te duci şi să-l iei de la ea. Dacă nu găseşte cheia, oblig-o să forţeze sertarul. Sunt lucrurile mele. Scrisori şi alte treburi de-astea. Mi se cuvin.

— Tamina, nu mă sili să-i vorbesc!

— Tată, calcă-ţi pe inimă şi fă asta de dragul meu. Îţi ştie de frică şi nu va îndrăzni să te refuze.

— Ascultă, dacă prietenii tăi vin la Praga, o să le dau pentru tine o haină de blană. E mai importantă decât nişte scrisori de demult.

— Dar eu nu vreau haina de blană. Eu vreau pachetul.

— Vorbeşte mai tare! Nu te aud! spuse tatăl, dar fiica lui vorbea intenţionat în şoaptă, de teamă să nu-i audă Bibi frazele ceheşti, care ar fi dat la iveală că vorbea cu străinătatea şi fiecare secundă avea s-o coste scump.

— Ţi-am spus că vreau pachetul meu, nu blana! repetă Tamina.

— De când te ştiu, o ţii morţiş cu prostiile tale!

— Tată, telefonul e îngrozitor de scump. Ţi-e chiar atât de greu să treci pe la ea?

Conversaţia era penibilă. Tatăl îi repeta clipă de clipă aceleaşi cuvinte, împotrivindu-se cu încăpăţânare să se ducă la soacra ei. În cele din urmă, spuse:

— Telefonează-i fratelui tău! Să se ducă el s-o vadă! Să ia pachetul şi să mi-l aducă mie!

— Dar el n-o cunoaşte!

— Cu atât mai bine, răspunse tatăl râzând. Altminteri, nu i-ar călca pragul niciodată.

Tamina judecă la iuţeală. Nu e rea ideea să-l trimită la soacră-sa pe fratele ei, un bărbat energic şi tăios. Dar Tamina n-avea chef să-i telefoneze. Nu şi-au scris un rând de când se afla în străinătate. Fratele avea o slujbă foarte bine plătită şi a izbutit să şi-o păstreze, rupând orice legătură cu sora emigrantă.

— Tată, nu-i pot telefona. Încearcă tu să-i explici. Te rog, tată!

15

Tatăl era un bărbat mărunt şi sfrijit şi, pe vremuri, când îi oferea Taminei braţul în plină stradă, se umfla în pene, de parcă ar fi prezentat întregii lumi monumentul nopţii eroice în care o zămislise. Nu şi-a iubit niciodată ginerele şi a dus împotriva lui un război neîncetat. Propunându-i Taminei sări trimită haina de blană (rămasă, desigur, de la vreo rudă dispărută), nu se gândea la sănătatea ei, ci la această veche rivalitate. Voia ca fiica lui să-l prefere pe el părintele (haina de blană) soţului decedat (pachetul de scrisori).

Tamina se îngrozea la gândul că soarta pachetului cu scrisori se afla în mâinile ostile ale tatălui şi ale soacrei sale. De la o vreme, i se întâmpla tot mai frecvent să-şi imagineze că însemnările sale intime erau citite de nişte ochi străini, şi îşi spunea că privirile altora sunt ca ploaia ce şterge inscripţiile de pe ziduri sau ca lumina ce cade prematur pe hârtia fotografică în baia de developare, denaturând imaginea.

Îşi dădea seama că sensul şi valoarea amintirilor sale scrise se datorau faptului că acestea erau destinate ei, şi numai ei. De îndată ce şi-ar pierde această calitate, legătura intimă care-i unea s-ar rupe şi ea n-ar mai putea să le citească cu propriii săi ochi, ci doar cu ochii unui public ce ia cunoştinţă de un document referitor la o altă persoană. În cazul ăsta, chiar şi aceea care le-a scris ar deveni o altă persoană – o străină. Asemănarea frapantă ce ar stărui, fără voie, între ea şi autoarea însemnărilor i-ar produce efectul unei parodii batjocoritoare. Şi-atunci, categoric, n-ar mai putea să-şi citească niciodată

carnetele, dacă acestea ar fi citite anterior de nişte ochi străini.

De aceea dorea cu atâta nerăbdare să-şi recapete cât mai repede cu putinţă carnetele şi scrisorile, înainte ca imaginea trecutului fixată în ele să fie deteriorată.

16

Bibi dădu buzna în cafenea şi se aşează în faţa tejghelei:

— Hello, Tamina! Un whisky, te rog!

Bibi consuma îndeobşte cafea şi, numai în cazuri cu totul deosebite, cerea un pahar de porto. Comandând scotch-ul demonstra că se afla într-o stare de spirit neobişnuită.

— Cum stai cu cartea? întrebă Tamina turnând alcoolul în pahar.

— Ca să scriu ar trebui să fiu într-o dispoziţie mai bună, spuse Bibi şi, golind paharul dintr-o înghiţitură, ceru încă unul.

În cafenea îşi făcură apariţia alţi clienţi. Tamina întrebă pe fiecare ce doreşte şi, revenind în spatele tejghelei, îi turnă un al doilea whisky prietenei sale, apoi se duse să servească la mese. Când termină, Bibi îi spuse:

— Nu-l mai pot suferi pe Dede. Când se-ntoarce din voiajurile sale zace câte două zile în pat. Două zile nu iese din pijamaua lui! Ai înghiţi aşa ceva? Dar partea cea mai rea e atunci când vrea să reguleze. Nu-i în stare să priceapă că mie nu-mi place să mă regulez. Dar deloc. Nu mai pot. Trebuie să-l părăsesc. Îşi petrece tot timpul pregătind o vacanţă idioată. Stă-n pat, în pijama, cu atlasul în mână. La-nceput, voia să meargă la Praga. Acum Praga nu-i mai spune nimic. A descoperit o carte despre Irlanda şi vrea cu orice preţ să ajungă acolo.

— Asta înseamnă că vă duceţi în Irlanda? întrebă Tamina cu glasul sugrumat.

— *Ne ducem? Nu ne ducem* nicăieri. Eu rămân aici, să scriu. N-o să mă convingă să merg nicăieri. N-am nevoie de Dede. Dumnealui nu-i pasă de mine. Mă vede că scriu şi, închipuie-ţi, o dată nu m-a-ntrebat ce scriu. Am înţeles că nu mai avem ce ne spune.

Tamina voia să întrebe: „Asta înseamnă că nu mai plecaţi la Praga?”, dar i se pusese un nod în gât şi nu putea să vorbească.

În momentul acela intră în cafenea Juju, micuţa japoneză; se săltă pe-un taburet în faţa băutului, lângă Bibi, şi spuse:

— Voi aţi putea face dragoste în public?

— Cum adică? întrebă Bibi.

— Aici, de pildă, în cafenea, pe jos, în faţa tuturor. Sau la cinema, în timpul pauzei.

— Linişte! urlă Bibi privind spre pardoseală unde, la piciorul scaunului, fetiţa ei se manifesta gălăgios. Apoi spuse:

— De ce nu? E un lucru cât se poate de firesc. De ce să-mi fie ruşine de un lucru atât de firesc?

Tamina se pregătea s-o întrebe din nou pe Bibi dacă se duce la Praga. Dar îşi dădu seama că întrebarea era de prisos. Nu mai încăpea nici o îndoială: Bibi nu se mai duce la Praga.

Ieşind din bucătărie, patroana îi surâse lui Bibi:

— Ce mai faceţi?

— Ne-ar trebui o revoluţie, spuse Bibi; ar trebui să se întâmple ceva! Da, în sfârşit, ar trebui să se întâmple ceva!

În noaptea aceea, Tamina visă struţi. Se înălţau, lipindu-se de gard, şi-i vorbeau cu toţii în cor. De atâta spaimă nu era în stare să se mişte şi urmărea ciocurile mute ca hipnotizată, cu buzele strânse într-o încleştare convulsionată. Căci avea în gură un inel de aur şi se temea pentru acest inel.

17

De ce mi-o imaginez cu un inel în gură?

Nu am nici o vină, aşa mi-o imaginez. Şi, deodată, îmi revine în minte această frază: „o notă uşoară, limpede, metalică, emisă parcă de căderea unui inel de aur într-un vas de argint”.

În fragedă tinereţe, Thomas Mann a scris despre moarte o nuvelă de o candoare captivantă: în această nuvelă, moartea este frumoasă, aşa cum se arată celor ce o visează în primii ani ai tinereţii, atunci când moartea e încă ireală şi seducătoare ca glasul albăstrui al depărtărilor.

Un tânăr suferind de o boală incurabilă se urcă într-un tren, apoi coboară într-o gară necunoscută; pătrunde într-un oraş al cărui nume îl ignoră şi închiriază o cameră într-o casă oarecare, la o bătrână cu fruntea spuzită de roşeaţă. Nu, n-am de gând să povestesc ce se petrece în această locuinţă subînchiriată, vreau doar să reamintesc o întâmplare anodină: când se plimba prin cameră, tânărul bolnav „avea senzaţia că printre paşii săi bocănitori se auzea, din încăperile alăturate, un zgomot

nelămurit, o notă uşoară, limpede, metalică. Dar putea să fie o simplă iluzie. Ca sunetul unui inel de aur căzând pe fundul unui vas de argint, îşi spunea în sinea lui…”

În nuvelă acest mic amănunt acustic rămâne fără urmare şi fără explicaţie. Din perspectiva intrigii ar putea fi omis fără nici o dificultate. Acest sunet s-a făcut auzit, pur şi simplu, pe neaşteptate; şi asta-i tot.

Cred că Thomas Mann a făcut să răsune această notă „uşoară, limpede, metalică” pentru a declanşa liniştea. Avea nevoie de ea ca să facă să răsune frumuseţea (căci moartea despre care vorbea el era *moartea-frumuseţe),* iar frumuseţea, ca să fie perceptibilă, are nevoie de un grad minim de linişte (a cărei măsură este exact sunetul pe care-l produce un inel de aur căzând pe fundul unui vas de argint).

(Da, îmi dau seama, dumneavoastră nu ştiţi despre ce vorbesc, pentru că frumuseţea a dispărut de mult. A dispărut copleşită de amploarea zgomotului – zgomotul cuvintelor, zgomotul maşinilor, zgomotul muzicii – în care trăim permanent. S-a scufundat ca Atlantida. N-a mai rămas din ea decât un cuvânt al cărui sens devine pe an ce trece mai puţin inteligibil.)

Tamina a auzit pentru întâia oară această linişte (preţioasă ca fragmentul unei statui de marmură de pe Atlantida scufundată) când, după fuga din ţară, s-a trezit într-un hotel de munte, înconjurat de păduri. A auzit-o a doua oară când înota în mare cu stomacul îndopat cu pastile care în locul morţii i-au adus o pace neaşteptată. Această linişte vrea ea s-o protejeze cu trupul şi în trupul său. De aceea, o văd în visul ei, în faţa gardului de sârmă, ţinând un inel de aur în gura strânsă într-o încleştare convulsionată.

În faţa ei se află şase gâturi lungi şi deasupra lor nişte capete minuscule cu ciocuri plate care se deschid şi se închid fără zgomot. Nu le înţelege. Nu-şi dă seama dacă struţii o ameninţă, o avertizează, o incită sau o imploră. Neştiind nimic, se simte cuprinsă de o nelinişte cumplită. Se teme pentru inelul de aur (acest diapazon al liniştii) şi-l ţine în gură cu o încrâncenare convulsionată.

Tamina nu va şti niciodată ce au să-i spună aceste păsări uriaşe. Dar eu ştiu. N-au venit nici s-o avertizeze, nici s-o cheme la ordine, nici s-o ameninţe. Nu le pasă de ea câtuşi de puţin. Venise fiecare să-i povestească ceva despre existenţa sa. Să-i

spună fiecare cum a mâncat, cum a dormit, cum a alergat ca să ajungă până la gard şi ce a văzut dincolo de gard. Că şi-a petrecut importanta sa copilărie în importantul sat Ruru. Că importantul său orgasm a durat şase ore. Că a văzut o femeie cumsecade plimbându-se în spatele gardului, că această femeie purta un şal. Că a înotat, că s-a îmbolnăvit şi apoi s-a vindecat. Că obişnuia să meargă cu bicicleta când era tânără şi astăzi a înfulecat un sac de iarbă. Se înalţă toate în faţa Taminei şi-i vorbesc toate în cor cu vehemenţă, insistent şi agresiv, căci nimic nu-i mai important pe această lume decât ceea ce vor ele să-i comunice.

18

Câteva zile mai târziu, Banaka îşi făcu apariţia în cafenea. Beat oiţă, se instală pe un taburet în faţa barului, căzu o dată, apoi încă o dată, şi, ridicându-se, ceru un calvados, după care îşi lăsă capul pe tejghea. Tamina îşi dădu seama că plânge.

— Ce vi s-a întâmplat, domnule Banaka? îl întrebă.

Banaka îşi ridică privirea înlăcrimată, arătând cu degetul spre pieptul său:

— Eu nu exist, pricepeţi! Nu exist! Nu exist!

Apoi se duse la toaletă şi de-acolo ieşi direct în stradă, fără să mai plătească.

Tamina îi relată incidentul lui Hugo şi acesta, în loc de explicaţie, îi arătă o pagină de ziar în care se aflau mai multe recenzii de cărţi şi o notiţă sarcastică de patru rânduri despre opera lui Banaka.

Episodul în care Banaka îşi îndrepta arătătorul spre pieptul său şi plângea, spunând că nu există, îmi aminteşte un vers din *Divanul apusean-răsăritean* de Goethe:

„Eşti în viaţă când mai trăiesc şi alţi oameni?”

În întrebarea lui Goethe se ascunde tot misterul condiţiei scriitorului: omul, datorită faptului că scrie cărţi, se transformă în univers (nu se vorbeşte oare de universul lui Balzac, de universul lui Cehov, de universul lui Kafka?), iar specificul unui univers constă tocmai în unicitatea sa. Existenţa unui alt univers îi ameninţă esenţa.

Doi cizmari pot trăi în perfectă armonie, cu condiţia să nu aibă prăvăliile pe aceeaşi stradă. De îndată ce se apucă să scrie o

carte despre soarta cizmarilor, încep să-şi facă şicane imul altuia şi să-şi pună întrebarea:

„Un cizmar trăieşte, când mai trăiesc şi alţi cizmari?”

Tamina are impresia că o singură privire străină poate lipsi de orice valoare carnetele sale intime, în timp ce Goethe e convins că existenţa unei singure fiinţe umane a cărei privire nu s-a odihnit pe rândurile operei sale pune în discuţie însăşi existenţa autorului. Diferenţa dintre Tamina şi Goethe este diferenţa dintre om şi scriitor.

Cel ce scrie cărţi e totul (un univers unic pentru el însuşi şi pentru ceilalţi) sau nimic. Şi întrucât nimănui nu-i va fi hărăzit vreodată să fie *totul,* noi, cei care scriem cărţi, nu suntem *nimic.* Suntem nerecunoscuţi, invidioşi, înăcriţi şi dorim pieirea celuilalt, în această privinţă toţi suntem la fel: Banaka, Bibi, eu şi Goethe.

Irezistibila proliferare a grafomaniei printre oamenii politici, şoferii de taxi, printre lăuze, amanţi, asasini, hoţi, curve, prefecţi, medici şi pacienţi, îmi demonstrează că tot omul, fără excepţie, poartă în sine un virtual scriitor, drept care întreaga specie umană ar putea, cu deplină îndreptăţire, să coboare în stradă şi să strige: Suntem cu toţii scriitori!

Căci fiecare suferă la gândul că dispare, neauzit şi nebăgat în seamă, într-un univers indiferent, şi de aceea ţine, cât mai e timp, să se transforme în universul propriilor sale cuvinte.

Când, într-o zi, fiecare se va trezi scriitor (şi asta se va întâmpla curând), va fi timpul hipoacuziei şi al neînţelegerii universale.

19

Acum, Hugo rămâne unica speranţă. A invitat-o la cină, şi de data asta a acceptat invitaţia fără să şovăie.

Hugo stă la masă în faţa ei, frământat de un singur gând: Tamina continuă să-i scape. Îi lipseşte siguranţa de sine şi nu îndrăzneşte s-o atace direct. Şi cu cât suferă meii mult că nu poate atinge o ţintă atât de modestă şi atât de precisă, cu atât mai mare e dorinţa lui de a cuceri lumea, această imensitate neconturată. Scoate din buzunar o revistă, o desface şi i-o întinde Taminei. La pagina deschisă se găseşte un amplu articol semnat cu numele său.

Începe un lung discurs. Vorbeşte despre revista pe care tocmai i-a dat-o: da, pentru moment, are o difuzare mai ales locală, dar, în acelaşi timp, e o revistă teoretică solidă, cei care o fac fiind nişte oameni curajoşi care vor ajunge departe. Hugo vorbea, vorbea, cuvintele lui dorindu-se a fi o metaforă a propriei sale agresivităţi erotice, o paradă a forţei sale virile. Exista în aceste cuvinte disponibilitatea abstractului ce se grăbea să înlocuiască concretul inflexibil.

Tamina îl priveşte pe Hugo şi-i rectifică înfăţişarea. Acest exerciţiu spiritual a devenit la ea o adevărată manie. Nu mai ştie să privească un bărbat decât aşa: face un efort, mobilizându-şi toată puterea imaginaţiei, după care ochii lui Hugo, căprui, îşi schimbă într-adevăr culoarea, devenind dintr-odată albaştri. Tamina îl priveşte fix; dacă nu vrea să dispară culoarea albastră din ochii lui Hugo, trebuie s-o menţină cu toată puterea privirii sale.

Această privire îl nelinişteşte pe Hugo; de aceea vorbeşte, vorbeşte mereu, tot mai mult – ochii lui sunt de un albastru frumos, fruntea i se alungeşte uşor din tâmple, până când în faţă nu mai rămâne din părul lui decât un triunghi îngust, cu vârful în jos.

— Mi-am îndreptat întotdeauna criticile împotriva lumii noastre occidentale şi numai împotriva ei. Dar injustiţia care domneşte aici ne-ar putea conduce la o indulgenţă greşită faţă de alte ţări. Datorită dumitale, da, datorită dumitale, Tamina, am înţeles că problema puterii e pretutindeni aceeaşi, la voi ca şi la noi, în Vest ca şi în Est. Nu trebuie să încercăm înlocuirea unui tip de putere cu altul, ci trebuie să negăm însuşi *principiul* puterii şi să-l negăm oriunde.

Hugo se apleacă peste masă şi din gura lui răzbeşte un miros acru care o deranjează pe Tamina în exerciţiile sale spirituale în asemenea măsură, încât fruntea lui Hugo se acoperă din nou cu şuviţe dese de păr lăsate în jos. Şi Hugo repetă încă o dată că a înţeles totul datorită ei.

— Cum aşa? îl întrerupe Tamina. Din câte ştiu, n-am discutat niciodată despre asta. Pe faţa lui Hugo nu mai rămâne decât un ochi albastru, dar şi acesta redevine, încet-încet, căprui.

— Nu era nevoie să-mi aminteşti, Tamina. E de ajuns că m-am gândit mult la dumneata.

Ospătarul se apleacă pentru a le pune în faţă farfuriile cu

gustări.

— O să citesc asta acasă, spuse Tamina, strecurând revista în geantă. Apoi adăugă: Bibi nu mai pleacă la Praga.

— Eram sigur. Nu-ţi fie teamă, Tamina. Doar ţi-am promis. Mă reped eu acolo pentru dumneata.

20

— Am o veste bună. Am vorbit cu fratele tău. O să treacă pe la ea sâmbăta viitoare.

— Într-adevăr? I-ai explicat totul? I-ai zis să forţeze sertarul dacă soacră-mea nu găseşte cheia?

Tamina puse receptorul în furcă, având senzaţia că e beată.

— O veste bună? întrebă Hugo.

— Da, încuviinţă Tamina.

În ureche îi răsuna vocea veselă şi energică a bătrânului şi îşi reproşa că fusese nedreaptă cu el.

Hugo se ridică şi se apropie de bar. Scoase două pahare şi le umplu cu whisky.

— Telefonează de aici când vrei şi cât vrei, Tamina. Îţi pot repeta ce ţi-am mai spus. Sunt alături de dumneata, chiar dacă ştiu că nu te vei culca niciodată cu mine.

Se forţase să rostească *ştiu că nu te vei culca niciodată cu mine,* doar pentru a-şi dovedi că era capabil să-i spună în faţă anumite cuvinte acestei femei inaccesibile (deşi într-o formă de o prudenţă negativă) şi se considera aproape îndrăzneţ.

Tamina se ridică şi, apropiindu-se de Hugo, luă paharul cu băutură. Se gândea la fratele ei: nu-şi mai vorbeau de atâta timp şi totuşi se iubeau şi erau gata să-şi dea o mână de ajutor.

— Să ţi se-mplinească toate dorinţele! spuse Hugo, dând paharul pe gât.

Tamina sorbi şi ea whisky-ul dintr-o înghiţitură şi puse paharul pe măsuţa joasă, cu gândul să se aşeze din nou, dar în clipa aceea Hugo o şi strângea în braţe.

Nu se împotrivi, îşi întoarse doar capul într-o parte. Gura i se strâmba şi fruntea i se acoperea de riduri.

O prinsese în braţe, fără să ştie cum. În prima clipă, se sperie de gestul său, şi dacă Tamina l-ar fi respins, s-ar fi îndepărtat sfios şi eventual şi-ar fi cerut scuze. Dar Tamina nu-l respinse, iar faţa ei schimonosită şi capul întors aveau darul să-l excite

nespus de mult. Cele câteva femei pe care le cunoscuse până atunci nu reacţionau niciodată atât de elocvent la mângâierile sale. Dacă erau hotărâte să se culce cu el, se dezbrăcau foarte calm, cu un soi de totală indiferenţă, aşteptând să vadă ce avea să facă el cu trupul lor. Grimasa de pe chipul Taminei dădea îmbrăţişării lor o strălucire la care nu visase niciodată. O strângea în braţe cu frenezie, încercând să-i smulgă veşmintele.

Dar de ce nu se împotrivea Tamina?

Se făceau trei ani de când se gândea cu teamă la această clipă. Trei ani de când trăia sub privirea hipnotică a clipei de faţă. Şi se petrecuse exact aşa cum îşi imaginase. De aceea nu se împotrivea. O accepta aşa cum acceptăm inevitabilul.

Nu putea decât să-şi întoarcă faţa. Dar asta nu ajuta la nimic. Imaginea soţului se afla acolo şi se deplasa prin încăpere, urmând direcţia în care se răsucea capul Taminei. Era portretul imens al unui soţ grotesc de mare, depăşind cu mult mărimea naturală, da, exact aşa cum şi-l imagina de trei ani încoace.

Pe urmă se trezi goală-puşcă, iar Hugo, aţâţat de aparenta excitaţie a Taminei, constată cu stupoare că sexul ei era uscat.

21

Suferise pe vremuri o mică intervenţie chirurgicală fără anestezie şi în timpul operaţiei îşi impusese să repete în gând verbele neregulate ale limbii engleze. Acum încerca să facă la fel, concentrându-şi gândurile asupra carnetelor. Îşi spunea că, în curând, acestea vor fi în siguranţă la tatăl ei şi Hugo, acest cumsecade Hugo, va pleca după ele.

Trecuseră câteva clipe de când acest cumsecade Hugo se agita sălbatic deasupra ei şi, deodată, bagă de seamă că se sprijinea pe antebraţe, şi din această poziţie ciudată îşi mişca şoldurile în toate direcţiile. A înţeles că era nemulţumit de reacţiile ei, de faptul că n-o găsea destul de excitată, şi se străduia s-o pătrundă din unghiuri diferite ca să găsească undeva, în adâncuri, punctul misterios al sensibilităţii ei.

Nu voia să-i vadă eforturile laborioase, aşa că-şi răsuci capul. Încercă să-şi domine gândurile, orientându-le din nou spre carnetele sale. Se sili să repete în minte ordinea vacanţelor, s-o reconstituie aşa cum reuşise, deocamdată parţial: prima, pe malul unui mic lac din Cehia, apoi în Iugoslavia şi din nou micul

lac din Cehia, apoi o staţiune balneară tot din Cehia, dar ordinea vacanţelor era incertă. În 1964, au plecat în Tatra, în anul următor au vizitat Bulgaria, apoi şirul se pierdea. În 1968, au rămas la Praga, cu un an mai târziu au fost într-o staţiune balneoclimaterică, după care au urmat vara emigrării şi ultima lor vacanţă petrecută în Italia.

Hugo se desprinse de trupul ei şi încercă s-o răstoarne cu faţa în jos. Tamina a înţeles că voia s-o facă să se aşeze în patru labe. În clipa aceea îşi aminti că Hugo era mult mai tânăr decât ea şi se ruşină. Făcu totuşi un efort şi, înăbuşindu-şi toate sentimentele, i se supuse cu o indiferenţă totală. După care simţi pe fesele ei loviturile dure ale trupului său. Îşi dădea seama că voia s-o orbească, s-o epateze cu forţa şi rezistenţa sa, că se angaja într-o luptă decisivă, dornic să absolve un examen de bacalaureat, în decursul căruia trebuia să facă dovada capacităţii sale de a o învinge şi de a fi demn de ea.

Nu ştia că Hugo n-o vede. După fugara privelişte a feselor Taminei (a ochiului deschis între aceste fese coapte şi frumoase, a ochiului care-l urmărea fără milă) era atât de excitat, încât ţinea ochii închişi, încetinindu-şi ritmul şi respirând adânc. Acum se străduia şi el, cu încăpăţânare, să-şi îndrepte gândurile spre altceva (era singurul lucru pe care îl aveau în comun) în dorinţa de a prelungi cât mai mult durata actului amoros.

În tot acest timp, Tamina avea în faţă chipul gigantic al soţului ei proiectat pe ecranul alb al şifonierului în care Hugo îşi ţinea îmbrăcămintea. Închise repede ochii ca să repete încă o dată ordinea vacanţelor, ca şi când ar fi fost vorba de acele verbe neregulate ale limbii engleze: meii întâi vacanţa pe malul lacului; apoi Iugoslavia, lacul, staţiunea climaterică sau băile, Iugoslavia, lacul; pe urmă Tatra şi Bulgaria după care firul se pierdea; mai târziu Praga, băile şi, în sfârşit, Italia.

Respiraţia zgomotoasă a înfierbântatului Hugo avu darul să-i întrerupă evocarea. Deschise ochii şi pe şifonierul alb surprinse chipul soţului ei.

Hugo deschise şi el ochii pe neaşteptate şi, zărind ochiul din crupa Taminei, voluptatea îl străbătu ca un fulger.

22

Când s-a dus să ia carnetele, fratele Taminei n-a fost nevoit

să forţeze sertarul. Sertarul era descuiat şi toate cele unsprezece carnete se aflau acolo. Nu erau împachetate, ci aruncate la întâmplare. Scrisorile zăceau şi ele în dezordine; o grămadă informă de hârtii. Fratele Taminei le vârî pe toate, de-a valma, într-o valijoară pe care i-o duse tatălui său.

La telefon, Tamina îi ceru bătrânului să ambaleze totul cu grijă, să lipească pachetul cu bandă adezivă, insistând în mod deosebit ca nimeni să nu citească nimic, nici el, nici fratele ei.

Bătrânul o asigură pe un ton ce trăda o uşoară jignire că niciodată nu le-ar fi trecut prin minte s-o imite pe soacra Taminei, citind ceva ce nu-i priveşte. Dar eu ştiu (şi Tamina ştie şi ea) că există anumite privelişti ispititoare la care nimeni nu poate rezista: de pildă, să asişti la un accident de circulaţie sau să citeşti o scrisoare de dragoste ce nu-ţi aparţine.

Însemnările intime ale Taminei se aflau, în sfârşit, la tatăl ei. Dar oare mai ţinea acum la ele? Nu-şi spusese de atâtea ori că privirile străine sunt ca ploaia ce şterge inscripţiile?

Se înşela. Tânjeşte după ele mai mult decât tânjise înainte şi îi sunt şi mai dragi. Nişte carnete răscolite şi violate, ca ea însăşi, având deopotrivă – ea şi amintirile ei – aceeaşi soartă frăţească. De aceea le iubeşte şi mai mult.

Dar se simte pângărită.

I se mai întâmplase ceva asemănător cu multă vreme în urmă – avea pe atunci doar şapte ani – când un frate al tatei o surprinsese goală în camera ei. Se ruşinase cumplit şi ruşinea ei s-a transformat pe loc în revoltă. A făcut atunci jurământul solemn şi copilăresc să nu se mai uite la el cât o trăi. Degeaba era dojenită, certată sau luată peste picior – la unchiul care venea adeseori să-i vadă nu se mai uita niciodată.

Se găsea acum într-o situaţie similară. Deşi le era profund îndatorată, nu mai voia să-şi vadă nici tatăl, nici fratele. Îşi dădea seama mai limpede ca oricând că nu va mai fi cu ei niciodată.

23

Neaşteptatul succes sexual îi aduse lui Hugo o decepţie la fel de neaşteptată. Putea face dragoste cu ea când voia (nu se cădea să-i refuze ceea ce-i oferise o dată), dar simţea că nu reuşise nici s-o captiveze, nici s-o uluiască. Cum e cu putinţă să

rămână sub trupul lui un trup atât de indiferent, atât de distant, atât de îndepărtat şi atât de străin, de parcă ar fi fost în afara atingerii lui! Nu voia oare să facă din ea o parte din lumea sa interioară, din acest univers grandios, plămădit din sângele şi gândurile sale?

Stau faţă în faţă la o masă, într-un restaurant.

— Vreau să scriu o carte, Tamina, începu el; o carte despre iubire, da, despre tine şi despre mine, despre noi doi: va fi jurnalul nostru cel mai intim, jurnalul trupurilor noastre; vreau să mătur în această carte toate tabuurile şi să spun totul; da, totul despre mine, tot ce simt şi ce gândesc; va fi în acelaşi timp o carte politică, o carte politică despre dragoste şi o carte de dragoste despre politică…

Tamina îi priveşte îndelung şi, deodată, Hugo nu mai suportă privirea ei şi pierde şirul vorbelor. Vrea s-o integreze în universul sângelui şi al gândurilor sale, dar ea rămâne închisă cu desăvârşire în lumea ei. Neluate în seamă, cuvintele pe care le rosteşte devin tot mai grele în gura lui şi debitul verbal e din ce în ce mai lent:

„…o carte de dragoste despre politică, da, pentru că lumea trebuie să fie creată pe măsura omului, pe măsura noastră, pe măsura trupurilor noastre, a trupului tău, Tamina, a trupului meu, da, pentru ca într-o zi să ne putem îmbrăţişa altfel, să ne iubim altfel…”

Vorbele sunt din ce în ce mai grele, ca nişte îmbucături mari de carne tare ca talpa şi greu de mestecat.

Hugo amuţeşte. Tamina e frumoasă şi el o urăşte. E încredinţat că abuzează de soarta lui. S-a cocoţat pe trecutul ei de văduvă şi emigrantă ca pe un zgârie-nori al falsului orgoliu, de la înălţimea căruia îi priveşte pe ceilalţi cu aroganţă. Invidios, Hugo reflectează la propriul său turn pe care a încercat să-l ridice în faţa acestui zgârie-nori şi pe care ea refuză să-l vadă: un turn încropit dintr-un articol publicat şi din proiectul unei cărţi despre dragostea lor.

După un timp, Tamina îi întreabă:

— Când pleci la Praga?

Şi Hugo îşi spune în sinea lui că femeia asta nu l-a iubit niciodată. Faptul că sunt împreună se datorează numai nevoii sale de-al face să plece la Praga. Şi, cuprins de o dorinţă irezistibilă de răzbunare, îi spune:

— Credeam c-o să pricepi, Tamina. Sper că mi-ai citit articolul!

— Sigur, făcu Tamina.

N-o crede. Şi dacă l-a citit, nu i-a dat nicio atenţie. Nu i-a pomenit de el niciodată. Şi Hugo e convins că singurul sentiment măreţ de care-i în stare e fidelitatea faţă de acest turn neapreciat şi părăsit (turnul articolului publicat şi al cărţii proiectate despre dragostea lui pentru Tamina), că e gata să se lupte pentru acest turn, şi o va sili pe Tamina să deschidă ochii, să-l privească şi să se minuneze de înălţimea lui.

— Ştii doar că în articolul meu abordez problema puterii. Da, analizez în el mecanismul puterii. Şi critic tot ce se întâmplă la voi. Şi fac asta pe faţă, fără ocolişuri.

— Îţi închipui poate că ştie cineva la Praga de articolul tău? intervine Tamina.

Hugo se simte rănit de ironia ei:

— A trecut prea multă vreme de când nu mai trăieşti în ţara ta şi ai uitat ce-i în stare să facă poliţia voastră. Articolul a avut un ecou răsunător. Am primit maldăre de scrisori. Poliţia voastră mă ştie, cu siguranţă.

Tamina tace şi e din ce în ce mai inimoasă. Of, Doamne! Ar accepta să meargă de o sută de ori la Praga dus şi întors, dacă s-ar învrednici să arunce măcar o privire asupra universului în care voia s-o integreze – universul sângelui şi al gândurilor sale. Şi brusc schimbă tonul:

— Tamina, începu el mâhnit; ştiu că-mi porţi pică pentru că nu pot pleca la Praga. Iniţial, şi eu m-am gândit să amân publicarea articolului, pe urmă însă mi-am dat seama că nu mai aveam dreptul să tac. Mă-nţelegi?

— Nu, răspunse sec Tamina.

E conştient că tot ce spune nu sunt decât absurdităţi care-l conduc exact acolo unde n-ar vrea să ajungă pentru nimic în lume, dar nu mai poate da înapoi, şi e disperat. Pe faţă îi apar pete roşii şi vocea începe să-i tremure:

— Mă-nţelegi? Eu nu vreau ca lucrurile să se sfârşească şi aici aşa cum s-a întâmplat la voi! Dacă tăcem, vom ajunge cu toţii nişte sclavi.

În clipa aceea Tamina fu cuprinsă de o greaţă înfiorătoare şi, ridicându-se de pe scaun, alergă la toaletă unde, lăsându-se în genunchi în faţa closetului, începu să vomite; stomacul i se

întorcea pe dos, trupul îi zvâcnea scuturat parcă de un hohot de plâns convulsiv, şi ea vedea înaintea ei boaşele, mădularul şi tuleiele acestui tip cu gura acră şi-i simţea atingerea coapselor pe fesele sale; şi, deodată, îi veni în minte ideea cumplită că nu va mai fi în stare să-şi reprezinte niciodată sexul şi părul pubian al soţului, că memoria dezgustului e, de fapt, mai puternică decât memoria tandreţei (o, Dumnezeule, da, memoria dezgustului este mai puternică decât memoria tandreţei) şi de acum încolo în biata ei minte nu va mai rămâne decât imaginea acestui tip scârbos, nu gura urât mirositoare – şi ea vomita, se schimonosea şi iar vomita.

Ieşi de la toaletă cu gura (plină încă de mirosul acid) închisă cu străşnicie.

Hugo era descumpănit. Intenţiona s-o conducă acasă, dar ea, cu buzele veşnic încleştate, nu scotea o vorbă (ca în visul în care păstra în gură inelul de aur).

El û vorbea, şi ea, în loc de răspuns, grăbea pasul. Curând, nu mai găsi nimic de spus, o mai însoţi câţiva metri în tăcere, apoi se opri şi rămase ţintuit locului. Ea continua să meargă drept înainte şi nici capul nu-l mai întorcea.

A servit mai departe cafele, şi la Praga n-a mai telefonat niciodată.

PARTEA A CINCEA
Litost

Cine este Cristina?

E o femeie de treizeci de ani, are un copil, un soţ măcelar cu care se înţelege bine şi o legătură amoroasă cu un şef de garaj din localitate, cu care face dragoste din când în când, după orele de muncă, în condiţiile inconfortabile ale unui atelier de reparaţii auto.

Micuţul oraş nu se potriveşte câtuşi de puţin amorurilor extraconjugale, sau, altfel spus, pentru asta ar fi necesare comori de ingeniozitate şi curaj, calităţi cu care doamna Cristina nu e înzestrată din belşug.

Întâlnirea cu studentul a avut darul s-o zăpăcească dea binelea. Tânărul venise în orăşel să-şi pe treacă vacanţa la mama sa; pe măcelăreasă o privise îndelung, de două ori, în timp ce aceasta se afla în spatele tejghelei, în prăvălia soţului ei; a treia oară a văzut-o la ştrand, i-a vorbit, şi din atitudinea lui răzbea o sfială atât de fermecătoare, încât tânăra *femeie,* învăţată cu măcelarul şi cu şeful de garaj, n-a putut să-i reziste. De la măritiş încoace (mai bine de zece ani) n-a îndrăznit să se atingă niciodată de un alt bărbat, decât atunci când se afla la adăpostul garajului zăvorât, printre maşini şi cauciucuri vechi şi iat-o, deodată, încumetându-se să meargă la o întâlnire amoroasă în aer liber, expunându-se tuturor privirilor indiscrete. Degeaba alegeau pentru plimbarea lor cotloanele cele mai izolate, unde eventualitatea unor apariţii inoportune era neglijabilă, că doamnei Cris tina tot îi bă tea inima cu înfrigurare, copleşită de o spaimă stimulatoare. Dar pe cât de curajoasă se arăta în faţa primejdiei, pe atât de rezervată era cu studentul. N-au ajuns prea departe. Tânărul s-a ales cu câteva îmbrăţişări fugare şi cu tot atâtea sărutări duioase – femeia scăpând de mai multe ori din strânsoarea lui –, iar atunci când o mângâia îşi încleşta picioarele cu străşnicie.

Nu făcea asta fiindcă nu-l dorea, ci fiindcă îndrăgise de la început timiditatea sa tandră pe care voia s-o păstreze nealterată. Să asculte un bărbat expunându-i ideile despre viaţă şi citându-i nume de poeţi filosofi, era un lucru ce nu i se mai întâmplase niciodată doamnei Cristina. Sărmanul student nu ştia

să vorbească despre nimic altceva, registrul elocvenţei sale de seducător era foarte limitat, şi el nu se pricepea să-l adapteze condiţiei sociale a interlocutoarei sale. De altfel, avea sentimentul că n-are ce să-şi reproşeze, căci asupra acestei simple soţii de măcelar, citatele din filosofi produceau un efect mult mai mare decât asupra unei colege de facultate. Un lucru totuşi îi scăpa: un citat sugestiv dintr-un filosof încânta fără doar şi poate sufletul măcelăresei, dar în acelaşi timp citatul se înălţa ca un obstacol între trupurile lor, întrucât în imaginaţia doamnei Cristina stăruia confuz ideea că, dăruindu-şi trupul studentului, ar coborî legătura lor la nivelul măcelarului sau al şefului de garaj, şi despre Schopenhauer n-ar mai auzi niciodată.

În faţa studentului suferea de o sfială pe care n-o mai încercase. Cu măcelarul şi cu şeful de garaj izbutea să se înţeleagă întotdeauna în toate privinţele, repede şi în cea mai bună dispoziţie. Conveniseră, de pildă, ca amândoi să fie foarte atenţi, întrucât doctorul îi spusese după naştere că nu-şi mai putea îngădui un al doilea copil, altminteri şi-ar risca sănătatea, dacă nu chiar viaţa. Povestea se petrecea în vremurile de demult, când avorturile erau interzise cu stricteţe şi femeile n-aveau niciun mijloc să-şi limiteze singure fecunditatea. Măcelarul şi şeful de garaj înţelegeau prea bine temerile Cristinei, iar aceasta, înainte de a se lăsa pătrunsă, se asigura cu o naturaleţe jovială dacă luaseră toate măsurile de precauţie necesare. Dar la gândul că ar fi putut să se comporte la iei cu îngerul ei care, pentru a o întâlni, coborâse de pe norul deasupra căruia se întreţinea cu Schopenhauer, simţea că nu ar găsi cuvintele potrivite. De unde, pot trage concluzia că rezerva sa erotică avea două motivaţii: să-l menţină pe student cât mai mult pe tărâmul vrăjit al unei duioase timidităţi şi să evite cât mai mult dezgustul pe care i l-ar fi inspirat studentului instrucţiunile şi precauţiile triviale de care, după părerea ei, dragostea fizică nu se poate lipsi. Dar, în ciuda fineţii sale, studentul era încăpăţânat. Doamna Cristina făcea eforturi să-şi strângă cât mai tare pulpele, el îi frământa fesele, vrând să demonstreze prin această atingere că, dacă îi place cuiva să-l citeze pe Schopenhauer, asta nu înseamnă că e gata să renunţe la trupul care-i place.

De altfel, vacanţa luă sfârşit şi cei doi îndrăgostiţi constatară că le-ar fi imposibil să nu se vadă un an. Doamnei Cristina nu-i

rămânea decât să găsească un pretext ca să-l reîntâlnească. Amândoi ştiau prea bine ce va însemna această vizită. Studentul locuia la Praga într-o mică mansardă, şi doamna Cristina nu poate ajunge altundeva decât acolo.

Ce este litost?

E un cuvânt ceh intraductibil. Prima silabă, care se pronunţă lung şi accentuat, aminteşte plânsetul unui câine părăsit. Zadarnic caut pentru sensul acestui cuvânt echivalentul în alte limbi, deşi cu greu îmi pot imagina că sufletul omenesc ar putea fi înţeles fără el.

Vă dau un exemplu: studentul se scălda cu prietena sa, studentă şi ea, în apa unui râu. Tânăra fată era sportivă, în schimb el înota foarte prost. Nu ştia să respire sub apă, se mişca încet, scoţând capul la suprafaţă într-o agitaţie nervoasă. Studenta, îndrăgostită nebuneşte de el, era atât de delicată, încât înota în ritmul lui. Dar cum scăldatul era pe sfârşite, dori să dea o clipă frâu liber instinctului ei de sportivă şi, într-un craul rapid, se îndreptă spre malul opus. Studentul se strădui să înoate şi el mai repede, dar înghiţi apă. Se simţi minimalizat, dat de gol în inferioritatea sa fizică şi-l încercă *litost.* Îşi reprezenta copilăria sa bolnăvicioasă, fără exerciţii fizice şi fără prieteni, sub privirea veşnic grijulie a mamei, şi-l cuprinse deznădejdea pentru sine şi pentru viaţa sa. Întorcându-se pe un drum de ţară, tăceau amândoi. Rănit şi umilit, studentul avea un chef nestăvilit s-o bată. *Ce-i cu tine?* îi întrebă fata şi el îi reproşă: ştia bine că la malul celălalt erau vârtejuri şi el îi interzisese să înoate într-acolo, fiindcă risca să se înece – şi o lovi peste faţă. Tânăra începu să plângă; văzându-i lacrimile pe obraji, i se făcu milă de ea, o prinse în braţe şi *litost* se risipi.

Sau alt eveniment din copilăria studentului: părinţii îi îndemnau să ia lecţii de vioară. Nu era foarte înzestrat şi profesorul, cu o voce rece şi nesuferită, îl întrerupea mereu, reproşându-i greşelile. Se simţea umilit şi-i venea să plângă. Dar, în loc să se străduiască să cânte mai corect şi să evite greşelile, le făcea deliberat şi vocea profesorului devenea mai aspră şi mai nesuferită, iar el se cufunda tot mai adânc în *litost:*

Aşadar, ce este *litost*?

Litost e o stare chinuitoare, născută din spectacolul propriei

noastre mizerii, descoperită pe neaşteptate.

Printre leacurile obişnuite împotriva propriei noastre mizerii se numără iubirea. Căci omul iubit nu poate fi mizerabil. Toate slăbiciunile sale sunt răscumpărate de privirea magică a iubirii, sub care până şi moţul stângaci cu capul scos deasupra apei poate deveni fermecător.

Absolutul iubirii este în realitate dorinţa de identitate absolută: femeia iubită trebuie să înoate la fel de încet ca noi, să nu aibă un trecut ce-i aparţine doar ei, de care-şi poate aminti cu bucurie. De îndată ce iluzia identităţii absolute dispare (fata îşi aminteşte cu bucurie de trecutul ei sau înoată mai repede), iubirea devine o sursă permanentă a marelui supliciu pe care îl numim *litost.*

Cel ce posedă experienţa profundă a imperfecţiunii comune a omului e apărat, oarecum, de şocurile *litost*-ei. Spectacolul propriei sale mizerii i se pare un lucru banal şi neinteresant. Aşadar *litost* e proprie vârstei lipsite de experienţă. E unul din ornamentele tinereţii.

Litost funcţionează ca un motor în doi timpi. Supliciului îi succedă setea de răzbunare. Scopul răzbunării e acela de a-l face pe partener să pară la fel de amărât. Bărbatul nu ştie să înoate, dar femeia pălmuită plânge. Pot, aşadar, să se simtă egali şi să persevereze în dragostea lor.

Cum răzbunarea nu-şi poate dezvălui niciodată adevăratul motiv (studentul nu-i poate mărturisi fetei că a lovit-o pentru că înoată mai repede ca el), e nevoit să facă apel la nişte false raţiuni. În consecinţă, *litost* nu se poate lipsi niciodată de o patetică ipocrizie: tânărul afirmă că e înnebunit de groază fiindcă prietena lui riscă să se înece, copilul cântă la nesfârşit o notă falsă, simulând iremediabila absenţă a talentului.

Iniţial, acest capitol trebuia să se intituleze *Cine este studentul?* Dar, tratând despre *litost,* e ca şi cum ne-ar vorbi despre student, care nu-i altceva decât *litost* întruchipată. Nu e de mirare deci că, în cele din urmă, studenta îi părăsi. Nu-i nici o plăcere să fii bătut pentru că ştii să înoţi.

Soţia măcelarului, întâlnită în oraşul său natal, venise la el ca o bucată mare de plasture gata să-i panseze rănile. Îl adora, îl diviniza, iar atunci când îi vorbea despre Schopenhauer, nu ţinea să-şi manifeste prin obiecţii propria sa personalitate, independentă de a lui (aşa cum făcuse studenta de tristă

amintire), ci-l privea cu nişte ochi în care, tulburat de emoţia doamna Cristina, avea impresia că zăreşte lacrimi. În afară de asta, se cuvine să adăugăm că nu se mai culcase cu o femeie de când rupsese legătura cu studenta.

Cine este Voltaire?

Voltaire e asistent la Facultatea de litere, e spiritual şi agresiv şi ochii lui îşi înfig întotdeauna o privire acidă în faţa adversarului. Destul ca să fie poreclit Voltaire.

Ţinea la student şi asta nu-i puţin lucru, căci Voltaire era exigent în privinţa simpatiilor sale. După seminar, l-a oprit să-l întrebe dacă avea vreun program în seara următoare. Vai! a doua zi seara trebuia să vină doamna Cristina. Studentului îi trebui mult curaj ca să-i spună lui Voltaire că era prins. Dar Voltaire mătură această obiecţie cu dosul palmei:

— Ei bine, va trebui să-ţi amâni întâlnirea. Nu vei regreta. Şi-i preciză că poeţii de frunte ai ţării se vor aduna a doua zi la Clubul oamenilor de litere, iar el, Voltaire, se va afla cu ei şi dorea ca studentul să-i cunoască.

Da, va fi acolo şi marele poet despre care Voltaire scria o monografie şi pe care se ducea să-l viziteze adeseori. Era bolnav şi umbla în cârje. De aceea ieşea rareori, iar ocazia de a-l întâlni era cu atât mai preţioasă.

Studentul cunoştea cărţile tuturor poeţilor ce aveau să fie acolo în seara cu pricina, dar din opera marelui poet ştia pe de rost pagini întregi de versuri. Nu-şi dorise niciodată ceva cu mai multă ardoare decât să petreacă o seară în intimitatea acestora. Apoi, îşi aduse aminte că nu se culcase cu o femeie de luni de zile şi spuse încă o dată că-i era imposibil să vină.

Voltaire nu înţelege ce ar putea fi mai important decât să întâlnească nişte oameni de vază. O femeie? Să fie ăsta un lucru ce nu poate fi amânat pentru altă dată? Şi, ca din senin, ochelarii lui sunt plini de scântei ironice. Dar studentul are în faţa ochilor imaginea soţiei măcelarului pe care, din timiditate, o scăpase în timpul îndelungatei luni de vacanţă şi, cu preţul unui efort răscolitor, răsuci din cap în semn că nu. În clipa aceea, Cristina valora cât toată poezia ţării sale.

Compromisul

Sosi dimineaţa. În timpul zilei făcu la Praga o târguiala ce trebuia să-i servească drept alibi. Studentul îi dăduse întâlnire pe seară într-o cafenea aleasă de el. Când intră, se îngrozi, nu alta: localul gemea de beţivi, iar zâna provincială a vacanţei sale stătea aşezată în colţul de lângă toaletă, la o masă nedestinată clienţilor, ci veselei murdare. Se îmbrăcase cu o solemnitate stângace, aşa cum se poate îmbrăca numai o doamnă din provincie atunci când vine să viziteze capitala, unde nu mai fusese de mult, şi voia să se bucure gustându-i toate plăcerile. Purta pălărie, un şirag de mărgele ţipătoare în jurul gâtului şi-n picioare pantofi negri cu toc înalt.

Studentul îşi simţea obrajii arzând, nu de emoţie, ci de jenă. Pe fundalul orăşelului cu măcelarii, cu mecanicii şi pensionarii săi, Cristina îi produsese cu totul altă impresie decât la Praga, oraşul studentelor şi al frumoaselor coafeze. Cu mărgelele sale caraghioase şi cu dintele de aur discret, sus, în colţul gurii, apărea ca negaţia personificată a acelei juvenile frumuseţi feminine, îmbrăcată în blugi, care, de câteva luni, îl respingea cu atâta cruzime. Înainta spre Cristina cu pas nesigur, însoţit de *litost.*

Dacă studentul era dezamăgit, la fel se poate spune şi despre doamna Cristina. Restaurantul unde o invitase avea un nume frumos – *La Regele Václav* – şi Cristina, care nu cunoştea Praga prea bine, îşi imaginase un local de lux, unde studentul avea să cineze cu ea, ca apoi s-o facă să descopere focul de artificii al plăcerilor pragheze. Constatând însă că la *Regele Václav* era acelaşi gen de local în care îşi bea berea şeful de garaj şi aici trebuia să-l aştepte pe student, în colţul de lângă toaletă, pe ea n-o încerca sentimentul desemnat de mine prin cuvântul *litost,* ci o furie absolut banală. Vreau să spun că nu se simţea deloc sărmană, nici umilită, ci considera, pur şi simplu, că studentul ei nu ştia să se poarte. De altfel, nu ezită să i-o spună de la obraz, cu un aer furios, vorbindu-i aşa cum îi vorbea măcelarului.

Stăteau în picioare imul în faţa celuilalt, ea îi făcea reproşuri cu volubilitate şi cu glasul ridicat, iar el se apăra fără vlagă, în timp ce dezgustul pe care i-l inspira era cu atât mai intens. Voia s-o ducă repede la el, s-o ascundă de toate privirile şi să aştepte ca intimitatea refugiului lor să reînvie farmecul dispărut. Dar ea refuză. Nu fusese în capitală de multă vreme şi voia să vadă

ceva, să iasă, să se distreze. Pantofii ei negri şi mărgelele mari şi ţipătoare îşi cereau zgomotos drepturile.

— Asta-i o vinărie faimoasă, aici vine lumea bună, ţinu să precizeze studentul, dându-i astfel de înţeles nevestei măcelarului că habar n-avea ce este şi ce nu este interesant în capitală. Din păcate astăzi e plin şi va trebui să te duc în altă parte, continuă el. Dar, ca un făcut, toate cafenelele erau la fel de înţesate, de la una la alta aveau de mers o bună bucată de drum şi doamna Cristina i se părea de un caraghioslâc insuportabil cu pălăriuţa, cu mărgelele şi cu dintele ei de aur care-i strălucea în colţul gurii. Străbăteau străzi pline de femei tinere şi studentul îşi dădea seama că nu va putea să-şi ierte niciodată faptul că din pricina Cristinei renunţase la prilejul de a petrece o seară cu titanii din ţara sa. Dar totodată nu voia să-şi atragă ostilitatea ei, căci, aşa cum am spus, nu se mai culcase cu o femeie de multă vreme. Numai un compromis aranjat cu măiestrie ar fi putut rezolva această dilemă.

Găsiră, în cele din urmă, o masă liberă într-o cafenea foarte îndepărtată. Studentul comandă două aperitive şi se uită cu tristeţe în ochii Cristinei; aici, la Praga, viaţa e plină de împrejurări neprevăzute.

Chiar ieri primise un telefon de la cel mai ilustru poet al ţării.

Când îi pronunţă numele, Cristina tresări. La şcoală învăţase pe de rost unele din poemele lui. Oamenii mari, al căror nume se învaţă la şcoală, au ceva ireal şi imaterial şi intră de vii în galeria maiestuoasă a morţilor. Cristinei nu-i venea să creadă că era adevărat, că studentul îl cunoştea personal.

Bineînţeles că îl cunoştea, declară studentul. Despre el îşi făcuse lucrarea de dizertaţie, o monografie în curs de redactare, care neîndoielnic avea să apară într-o zi în volum. Despre asta nu-i vorbise niciodată doamnei Cristina, de teamă că ar fi putut crede că se laudă, acum însă trebuia să-i spună, căci marele poet se aşezase pe neaşteptate de-a curmezişul drumului lor. Într-adevăr, astă-vară va avea loc la Clubul oamenilor de litere o discuţie intimă cu poeţii ţării, la care sunt invitaţi doar câţiva critici şi câţiva cunoscători. E o întâlnire extrem de importantă. Se aşteaptă o dezbatere din care vor scăpăra scântei. Dar, bineînţeles, studentul nu se duce. E atât de bucuros că rămâne cu ea, cu doamna Cristina!

În dulcea şi originala mea patrie, farmecul poeţilor n-a încetat

încă să acţioneze asupra inimii femeilor. Plină de admiraţie pentru student, Cristina simţea în ea o dorinţă maternă de a-i da sfaturi şi de a-i apăra interesul. Cu un altruism remarcabil şi neaşteptat, îi spuse că ar fi păcat să nu participe la o seară literară la care va fi prezent şi marele poet.

Studentul îi replică, spunându-i că se zbătuse în fel şi chip ca să-i fie îngăduit să meargă acolo cu Cristina, ştiind că va fi fericită să-l vadă pe marele poet înconjurat de prietenii săi. Din păcate, nu e cu putinţă. Nici marele poet nu va veni cu soţia. Discuţia se adresează exclusiv specialiştilor. La început, nici nu s-a gândit să participe, acum însă îşi dă seama că ea, Cristina, are dreptate, fără doar şi poate. E, într-adevăr, o idee bună. Ar putea totuşi să-şi petreacă acolo măcar un ceas. Între timp Cristina Ü va aştepta la el acasă şi, pe urmă, vor fi împreună, numai ei.

Tentaţia teatrelor şi a spectacolelor de varieteu fu dată uitării şi Cristina pătrunse în mansarda studentului. În primul moment încercă aceeaşi decepţie, care o încercase intrând la *Regele Václav.* Nu era niciun apartament, ci doar o încăpere minusculă, fără vestibul, având ca mobilier doar un divan şi o masă de lucru. Acum însă nu mai era sigură de judecăţile ei. Pătrunsese într-o lume având o misterioasă scară de valori pe care ea nu le înţelegea. De aceea se împăcă repede cu încăperea murdară şi lipsită de confort, şi făcu apel la talentul său feminin spre a se simţi ca acasă. Studentul o rugă să-şi scoată pălăria, o sărută şi, aşezând-o pe divan, îi arătă mica bibliotecă în care putea găsi ceva de citit, ca să-i treacă de urât în absenţa lui.

În clipa aceea, Cristinei îi veni o idee:

— Ai cumva cartea lui? se gândea la marele poet.

Da, studentul avea cartea lui.

Şi ea continuă cu multă sfială:

— Ai putea să mi-o dăruieşti? Şi să-i ceri o dedicaţie pentru mine?

Studentul era în culmea fericirii. Dedicaţia marelui poet îi va înlocui Cristinei teatrele şi spectacolele de varietăţi. Avea conştiinţa încărcată şi era gata să facă orice pentru ea. Aşa cum se aşteptase, intimitatea mansardei sale avea darul să învioreze farmecul Cristinei. Fetele tinere care hoinăreau pe străzi dispăruseră, şi vraja modestiei invada încăperea. Încet-încet, decepţia se risipea şi, când porni spre club, studentul nostru era

cu faţa senină şi încântat de ideea dublului şi minunatului program pe care i-l făgăduia începutul acestei seri.

Poeţii

Îl aşteptă pe Voltaire în faţa Clubului oamenilor de litere şi urcară împreună la primul etaj. Trecură pe la vestiar, apoi în hol unde răzbăteau până la ei ecourile unui vacarm vesel. Voltaire deschise uşa salonului şi studentul văzu aşezată în jurul unei mese mari toată poezia ţării sale.

Îi privesc de la o distanţă de două mii de kilometri. Suntem în toamna anului 1977, ţara mea dormitează de nouă ani în dulcea şi puternica îmbrăţişare a imperiului rus, Voltaire a fost dat afară din Universitate şi cărţile mele au fost retrase din toate bibliotecile publice şi închise într-o pivniţă a statului. Am mai aşteptat atunci vreo câţiva ani, apoi m-am urcat într-o maşină şi am gonit cât mai departe cu putinţă spre vest, până în oraşul breton Rennes, unde am găsit din prima zi un apartament la ultimul etaj al celui mai înalt turn. A doua zi dimineaţă, când m-a trezit soarele, mi-am dat seama că ferestrele acelea înalte erau îndreptate spre est; aşadar, spre Praga.

Aşa se face că acum îi privesc de la înălţimea acestui foişor, dar distanţa e prea mare. Din fericire, am în ochi o lacrimă care, aidoma unei lentile de telescop, îmi apropie chipurile lor. Şi-l disting cu claritate pe marele poet aşezat printre ei. Are cu siguranţă peste şaptezeci de ani, dar faţa i-a rămas frumoasă, iar ochii lui sunt încă vii şi inteligenţi. Cârjele sale stau sprijinite de masă, lângă el.

Îi văd pe toţi pe pânza de fundal a Pragăi iluminate, aşa cum era în urmă cu cincisprezece ani, când cărţile lor nu fuseseră încă zăvorâte într-o pivniţă a statului şi ei flecăreau vesel şi zgomotos în jurul mesei mari, încărcată cu sticle. Îi îndrăgesc pe toţi nespus de mult şi ezit să le dau nume banale, luate la întâmplare din cartea de telefon. Dacă feţele lor se cer ascunse în spatele unor măşti cu nume de împrumut, vreau să le ofer aceste nume ca un dar, ca o podoabă, ca un omagiu.

De vreme ce studenţii l-au poreclit pe asistent Voltaire, ce m-ar împiedica pe mine să-l numesc Goethe pe marele poet atât de venerat?

În faţa lui stă Lermontov.

Iar celui cu ochi negri şi visători îi voi spune Petrarca.

Apoi, mai sunt în jurul mesei Verlaine, Esenin şi încă alţii, despre care nu merită să vorbim, şi mai este unul care, fără doar şi poate, se află acolo din greşeală. De departe (de la distanţă de două mii de kilometri) e limpede că poezia nu l-a dăruit cu sărutul ei, iar lui nu-i plac versurile. Acesta-i Boccaccio.

Voltaire trase de la perete două scaune, le împinse spre masa încărcată cu sticle şi se grăbi să-l prezinte poeţilor pe tânărul student. Poeţii dădură din cap curtenitor, cu excepţia Ivii Petrarca, întrucât acesta nu-l remarcase, fiind angajat în clipa aceea într-o ceartă cu Boccaccio. Îşi încheie disputa cu următoarele cuvinte:

— Femeia ne este întotdeauna superioară. Despre asta aş putea vorbi săptămâni întregi.

Şi Goethe îl încurajă:

— Săptămâni ar fi prea de tot. Vorbeşte şi tu zece minute.

Povestirea lui Petrarca

Săptămâna trecută mi s-a-ntâmplat un lucru de necrezut. Soţia mea îşi făcuse baia de toate zilele, era îmbrăcată într-un capot roşu, avea părul de aur despletit şi arăta superb. La ora nouă şi zece a sunat cineva. Când am deschis uşa, am văzut o tânără fată care se lipea de perete. Am recunoscut-o numaidecât. O dată pe săptămână frecventez un liceu de fete. Au organizat acolo un club de poezie şi ele mă adoră în taină.

O-ntreb:

— Ce cauţi aici?

— Trebuie să vă vorbesc!

— Despre ce anume?

— Am să vă comunic ceva deosebit de important!

— Ascultă, îi spun, e târziu, nu te pot primi la ora asta, coboară repede şi aşteaptă-mă în dreptul uşii de la pivniţă.

Mă-ntorc în odaie şi-i spun nevestei mele că cine va a greşit uşa. Apoi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, o anunţ că trebuie să cobor în pivniţă după cărbune şi apuc la iuţeală două găleţi goale. Aici am greşit. Toată ziua mă chinuise vezica şi stătusem întins. De bună seamă, acest zel neaşteptat i s-a părut suspect doamnei mele.

— Ai probleme cu vezica? întrebă Goethe cu interes.

— De mulţi ani, spuse Petrarca.

— De ce nu te operezi?

— Pentru nimic în lume! spuse Petrarca.

Goethe dădu din cap în semn de simpatie.

— Unde rămăsesem? întrebă Petrarca.

— Te durea vezica şi ai luat două găleţi ca să aduci cărbuni, îi şopti Voltaire.

— Da, am găsit fata în dreptul uşii de la pivniţă, continuă Petrarca, şi i-am spus să coboare. Am înşfăcat o lopată, şi am început să umplu găleţile; în timpul ăsta am încercat să aflu ce voia. Repeta întru na că *trebuie* să mă vadă. Altceva n-am scos de la ea. Pe urmă aud paşi, sus, pe scară. Iau găleata cu cărbuni pe care tocmai o umplusem şi ies din pivniţă alergând. Soţia dădea să coboare. Îi întind găleata şi-i spun:

— Ia-o repede pe-asta, te rog, mă duc s-o umplu şi pe cealaltă. Nevastă-mea suie cu găleata, iar eu cobor în pivniţă şi îi spun fetei că nu putem rămâne acolo, să m-aştepte în stradă. Umplu la repezeală a doua găleată şi urc din nou alergând. Îmi sărut soţia şi-i spun să se culce, că eu intenţionez să fac o baie. Ea se duce la culcare, iar eu trec în baie şi deschid robinetele. Apa cădea zgomotos pe fundul căzii. Îmi scot papucii şi ies din baie în şosete. Pantofii pe care-i purtasem peste zi se aflau în faţa uşii de la intrare. I-am lăsat acolo, ca să dau de înţeles că mă aflu prin preajmă. Scot din şifonier o altă pereche de pantofi, îi încalţ şi mă strecor tiptil afară din apartament.

Aici interveni Boccaccio:

— Ascultă, Petrarca, ştim cu toţii că eşti un mare poet. Acum însă, constat că mai eşti şi un ins foarte metodic, un strateg viclean ce nu se lasă orbit de pasiune cu una cu două! Isprava ta cu papucii şi cu pantofii e o adevărată capodoperă!

Toţi poeţii prezenţi îl aprobară pe Boccaccio şi-l acoperiră cu laude pe Petrarca; acesta era vizibil măgulit.

— Mă aştepta în stradă. Încerc s-o calmez. Îi explic că sunt nevoit să reintru în casă şi-i propun să revină a doua zi după-amiază, când nevastă-mea va fi la serviciu şi-o să stăm de vorbă liniştiţi. În faţa imobilului în care locuiesc se află o staţie de tramvai. Insist să plece. Când soseşte tramvaiul, izbucneşte în hohote de râs şi vrea să se repeadă spre uşa imobilului.

— Trebuia s-o mpingi sub roţile tramvaiului, spuse Boccaccio.

— Prieteni, exclamă Petrarca, pe un ton aproape solemn, sunt

momente în viaţă când vrei, nu vrei, trebuie să te porţi urât cu femeile. I-am spus: dacă nu vrei să pled acasă de bunăvoie, mă văd silit să încui poarta cu cheia. Nu uita că aia e căminul meu şi nu pot face din el un bordel! Ca să nu mai spun, dragii mei prieteni, că în timp ce discutam cu ea în faţa casei, sus, în baie, robinetele erau deschise şi apa din cadă risca să se reverse din clipă în clipă!

Fac stânga-mprejur şi mă avânt spre uşa clădirii. Domnişoara o ia la fugă după mine. Colac peste pupăză, în clipa aceea intrau în clădire alte persoane şi ea se strecură înăuntru odată cu ele. Urc scara alergând ca un fondist! În urmă îi aud paşii. Locuim la etajul trei! Pentru mine era o adevărată performanţă! Am fost mai iute de picior şi, practic, i-am trântit uşa în nas. Am mai avut răgazul să smulg din perete firele soneriei, ca să n-o auzim, căci eram sigur că va apăsa pe buton şi nu-l va mai slăbi. După asta am fugit pe vârfuri în baie.

— Şi apa nu se revărsase? întrebă Goethe, cu solicitudine.

— Am apucat să închid robinetul în ultima clipă, apoi m-am dus să arunc o privire în antreu. Ridic clapa vizetei şi constat că fata stătea acolo nemişcată, cu ochii înfipţi în uşă. Vă spun drept, prieteni, mi s-a făcut frică, întrebându-mă dacă n-avea să rămână acolo până dimineaţa.

Boccaccio se poartă urât

— Petrarca, eşti un adorator incorigibil, interveni Boccaccio. Îmi închipui că fetiţele astea de la clubul de poezie te invocă aşa cum era invocat în antichitate Apollo. Pentru nimic în lume nu mi-aş dori să te întâlnesc. Femeia-poetă e de două ori femeie. Asta-i prea mult pentru un misogin ca mine.

— Ascultă, Boccaccio, de ce te lauzi mereu că eşti misogin? întrebă Goethe.

— Pentru că misoginii sunt cei mai buni bărbaţi.

La auzul acestor cuvinte, toţi poeţii reacţionară cu huiduieli. Boccaccio fu constrâns să ridice vocea:

— Să fiu bine înţeles. Misoginul nu dispreţuieşte femeile. Misoginul detestă feminitatea. Bărbaţii se împart de când lumea în două mari categorii: adoratorii femeilor, cu alte cuvinte, poeţii – şi misoginii, sau mai bine zis ginofobii. Adoratorii sau poeţii venerează valorile feminine tradiţionale cum ar fi: sentimentul,

căminul, maternitatea, fecunditatea, fulgerele sacre ale isteriei şi vocea divină a firii, în timp ce misoginilor sau ginofobilor aceste valori le inspiră o uşoară teamă. La femeie, adoratorul venerează feminitatea, în timp ce misoginul preferă întotdeauna femeia în faţa feminităţii. Nu uitaţi un lucru: o femeie nu poate fi cu adevărat fericită decât alături de un misogin. Cu voi, nicio femeie n-a fost fericită vreodată!

Aceste cuvinte provocară un nou strigăt de nemulţumire.

— Adoratorul sau poetul poate dărui femeii drama, pasiunea lacrimilor, grijile, dar niciodată plăcerea. Am cunoscut unul. Îşi adora soţia. Apoi, într-o zi, a început să adore şi o altă femeie. Pe una nu voia s-o umilească înşelând-o, iar pe cealaltă făcând-o amanta sa clandestină. Aşa stând lucrurile, i-a mărturisit totul soţiei şi i-a cerut să-l ajute – aceasta s-a îmbolnăvit, iar el îşi petrecea timpul plângând; în cele din urmă, nemaiputând să-l suporte, amanta i-a spus că-l părăseşte. S-a-ntins pe şinele tramvaiului ca să fie zdrobit. Din păcate, vatmanul l-a zărit de departe şi adoratorul meu a trebuit să plătească cincizeci de coroane pentru tulburarea circulaţiei.

— Boccaccio e un mincinos! strigă Verlaine.

— Istoria pe care ne-a depănat-o Petrarca e aceeaşi mâncare de peşte, ripostă Boccaccio. Merită soţia ta cu părul de aur să dai atenţie unei asemenea isterice?

— Ce ştii tu de soţia mea! replică Petrarca, ridicând tonul. E prietena mea cea mai fidelă! N-avem secrete unul faţă de celălalt!

— Atunci, de ce-ai schimbat pantofii? întrebă Lermontov.

Dar Petrarca nu se lăsă tulburat:

— Prieteni, în momentul acela crucial, când tânăra se afla pe palier şi eu nu mai ştiam într-adevăr ce să fac, m-am dus la nevastă-mea în dormitor şi i-am mărturisit totul.

— Ca adoratorul meu! izbucni Boccaccio râzând. Să te destăinuieşti – ăsta-i refrenul tuturor adoratorilor! I-ai cerut, desigur, să te ajute!

Vocea lui Petrarca era plină de tandreţe:

— Da, i-am cerut să mă ajute! Niciodată nu m-a refuzat. Nici de data asta. S-a dus singură la uşă. Eu am rămas în odaie, că-mi era frică.

— Şi mie mi-ar fi fost frică, spuse Goethe plin de înţelegere.

— Când s-a-ntors, era foarte calmă. S-a uitat afară prin vizetă,

a deschis uşa, dar pe palier nu mai era nimeni. Se putea spune că totul fusese o născocire a minţit mele. Când deodată auzim nişte lovituri puternice în spatele nostru şi geamurile se fac ţăndări; după cum ştiţi, locuim într-un apartament vechi, ale cărui ferestre dau spre un coridor comun. Văzând că nu răspunde nimeni, fata a apucat o rangă de fier, habar n-am de unde, şi, revenind pe coridor, a început să ne spargă ferestrele, una câte una. Ne uitam la ea din interiorul apartamentului, neputincioşi şi chiar uşor înspăimântaţi. Pe urmă, am văzut cum apar, din celălalt capăt al coridorului scufundat în beznă, trei umbre albe. Erau bătrânele doamne din apartamentul învecinat. Le trezise zgomotul de sticlă spartă şi s-au grăbit să vină în cămaşă de noapte, dornice, nerăbdătoare şi fericite să asiste la acest scandal nesperat. Imaginaţi-vă acest tablou! O adolescentă frumoasă cu o rangă de fier în mână şi, în jurul ei, umbrele malefice ale celor trei vrăjitoare!

În fine, fata a spart ultimul geam şi a dat buzna în cameră.

Voiam să mă apropii de ea şi să-i vorbesc, dar şotia, cuprinzându-mă-n braţele sale, m-a implorat: nu te duce, te omoară! Iar fata stătea proţăpită în mijlocul încăperii cu bara de fier în mână, frumoasă, maiestuoasă, ca Jeanne D'Arc cu lancea! Mă desprind din braţele soţiei şi mă îndrept spre ea. Şi, pe măsură ce mă apropii, privirea ei îşi pierde expresia ameninţătoare, se îmblânzeşte şi se umple de o pace celestă, înşfac bara de fier, dau cu ea de pământ şi iau fata de mână.

Insultele

— Nu cred o iotă din istoria ta, spuse Lermontov.

— Bineînţeles, nu s-a petrecut totul chiar aşa cum povesteşte Petrarca, interveni din nou Boccaccio, dar sunt convins că întâmplarea e adevărată. Fetiţa asta e o isterică nevricoasă căreia într-o situaţie asemănătoare orice bărbat normal i-ar fi tras pe loc o pereche de palme. Adoratorii sau poeţii sunt dintotdeauna prada visată a istericelor, care ştiu că nu vor fi pălmuite niciodată. Adoratorii sunt dezarmaţi în faţa femeilor, fiindcă n-au depăşit niciodată umbra propriei lor mame. Ei văd în fiecare femeie mesagera acesteia şi i se supun. Fustele mamei sunt pentru ei bolta cerească.

Această ultimă frază îi plăcu foarte mult şi ţinu s-o repete de

câteva ori:

— Poeţi, ceea ce vedeţi voi deasupra capului vostru nu e cerul, ci fusta gigantică a mamei voastre! Trăiţi cu toţii sub fustele mamei!

— Ce tot spui acolo? începu Esenin să urle cu o voce incredibilă, sărind ca fript de pe scaunul lui. Se clătina. În seara aceea băuse mai mult decât ceilalţi. Ce-ai zis tu de măicuţa mea?! Ia mai zi o dată!

— Nu vorbeam de mama ta, spuse cu o voce blajină Boccaccio. Ştia că Esenin trăia cu o dansatoare celebră, cu treizeci de ani mai în vârstă decât el, şi-l compătimea cu toată sinceritatea. Între timp, Esenin îşi adunase saliva în colţul buzelor şi, aplecându-se, scuipă cu nădejde. Era însă prea beat şi scuipatul nimeri pe gulerul lui Goethe. Boccaccio îşi scoase batista şi-l şterse pe marele poet.

Scuipatul îl osteni pe Esenin în asemenea hal, încât poetul se prăbuşi înapoi pe scaunul său.

Şi Petrarca reluă:

— V-aş dori tuturor, bunii mei prieteni, să fi auzit ce mi-a spus; ceva de neuitat. Spusele ei aduceau cu o rugăciune, cu o litanie: *sunt o fată simplă, o fată absolut obişnuită, n-am nimic de dăruit, dar am venit aia trimisă de iubire, am venit* – şi în clipa aceea îmi strângea mâna cu putere – *casă afli ce înseamnă adevărata iubire, ca s-o cunoşti măcar o dată în viaţă.*

— Şi ce i-a spus nevastă-ta acestei mesagere a iubirii? întrebă Lermontov, cu apăsată ironie.

Goethe izbucni în hohote de râs:

— Ce n-ar da Lermontov să vină o femeie să-i spargă geamurile! Ar fi în stare s-o şi plătească pentru asta!

Lermontov îi aruncă lui Goethe o privire duşmănoasă şi Petrarca continuă:

— Soţia mea? Te înşeli, dragă Lermontov, dacă iei această întâmplare drept o povestire umoristică scrisă de Boccaccio. Micuţa s-a-ntors spre nevastă-mea cu o privire celestă, şi cuvintele ei sunau din nou ca o rugăciune, ca o litanie: *nu trebuie să-mi purtaţi pică, distinsă doamnă, căci dumneavoastră sunteţi bună şi-mi sunteţi la fel de dragă, eu vă iubesc pe amândoi deopotrivă,* şi în clipa aceea a luat-o şi pe ea de mână.

— Dacă ar fi o scenă dintr-o povestire de Boccaccio, n-aş avea nimic împotrivă, spuse Lermontov. Dar ceea ce ne istoriseşti tu

aici e şi mai şi, e poezie proastă.

— Mă invidiezi! se răsti la el Petrarca. Nu ţi s-a întâmplat în viaţa ta să fii singur într-o cameră cu două femei frumoase care te iubesc! Ştii tu cât e de frumoasă soţia mea, în halat roşu, cu părul ei de aur despletit?

Lermontov izbucni într-un hohot de râs batjocoritor, de data aceasta însă Goethe hotărî să-l pedepsească pentru comentariile sale necruţătoare:

— Eşti un mare poet, Lermontov, o ştim cu toţii, dar de unde ţi se trag ţie aceste complexe?

Lermontov rămase câteva clipe înmărmurit, apoi, stăpânindu-se cu greu, îi ripostă lui Goethe:

— Johann, nu trebuia să-mi spui asta. E tot ce puteai să-mi zici mai rău. Nu m-aşteptam la o asemenea mârşăvie din partea ta.

Goethe, prieten al armoniei, n-ar fi continuat să-l tachineze pe Lermontov, dar Voltaire interveni surâzător:

— Sare-n ochi, dragă Lermontov, că eşti plin de complexe; şi se apucă să-i analizeze poezia care, chipurile, nu posedă nici graţia naturală a fericitului Goethe, nici sufletul pasionat al lui Petrarca. Începu chiar să-i dezghioace fiecare metaforă, demonstrând, cu brio, că sursa directă a imaginaţiei sale e complexul de inferioritate, iar acesta îşi are rădăcinile în copilăria poetului, marcată de sărăcie şi de influenţa opresivă a unui tată autoritar.

În clipa aceea, Goethe se aplecă spre Petrarca şi îi spuse într-o şoaptă ce se răspândi în toată încăperea, încât auziră cu toţii, inclusiv Lermontov:

— Da’ de unde! Astea-s baliverne. Lui Lermontov i se trag toate din faptul că nu regulează.

Studentul trece de portai lui Lermontov

Studentul tăcea mâlc, îşi umplea paharul cu vin (un chelner discret aduna fără zgomot sticlele goale, aducând altele pline) şi asculta cu atenţie conversaţia din care scăpărau scântei. Nu prididea să-şi întoarcă privirea pentru a urmări vârtejul ameţitor.

Se-ntreba care dintre poeţi îi era cel mai simpatic. Pe Goethe îl venera tot atât cât îl venera şi doamna Cristina, ca de altfel întreaga ţară. Petrarca îl vrăjea cu ochii lui incandescenţi. Dar, ciudat, cel care-i inspira cea mai caldă simpatie era jignitul

Lermontov, îndeosebi după ultima remarcă a lui Goethe, care-l făcu să cugete, spunându-şi în sinea lui că un mare poet (şi Lermontov era într-adevăr un mare poet) putea să treacă prin aceleaşi necazuri ca un student oarecare. Se uită la ceas şi constată că era timpul să se întoarcă acasă, dacă nu voia să sfârşească exact ca Lermontov.

Cu toate acestea, nu se putea smulge de lângă aceşti bărbaţi iluştri şi, în loc să plece acasă spre a se întâlni cu doamna Cristina, se duse la toaletă. Stătea acolo plin de gânduri măreţe, în faţa plăcilor de faianţă albă, când, deodată, auzi lângă el vocea lui Lermontov:

— I-ai auzit. N-au pic de fineţe. Înţelegi, n-au pic de fineţe.

Lermontov pronunţa cuvântul *fineţe,* de parcă ar fi fost scris cu italice. Da, există cuvinte ce nu se aseamănă cu altele, cuvinte având o valoare aparte, cunoscută doar de iniţiaţi. Studentul nu ştia de ce pronunţase Lermontov cuvântul *fineţe,* de parcă ar fi fost scris cu italice, dar eu, care mă număr printre iniţiaţi, ştiu că Lermontov citise cândva cugetarea lui Pascal despre spiritul de geometrie şi de atunci împărţea genul uman în două categorii: cei fini şi ceilalţi.

— Îi găseşti poate plini de fineţe?! întrebă el, pe un ton agresiv, văzând că studentul tăcea.

Studentul îşi încheie nasturii prohabului, şi în acest timp constata că Lermontov avea într-adevăr picioarele foarte scurte, întocmai cum le descrisese în jurnalul ei contesa N.P. Roptchinski, în urmă cu o sută cincizeci de ani. Îl încerca un sentiment de adâncă recunoştinţă faţă de acest om, căci el era primul mare poet care-i punea o întrebare atât de serioasă, aşteptând un răspuns la fel de serios.

— După mine, n-au pic de fineţe, fu răspunsul lui. Lermontov se proţăpi pe picioarele sale scurte:

— Aşa e, n-au pic de fineţe, încuviinţă el, grăbindu-se să adauge cu vocea ridicată: Dar eu sunt orgolios! Înţelegi, eu sunt orgolios!

În gura lui cuvântul *orgolios* era scris tot în italice, pentru a da de înţeles că numai un imbecil ar putea să creadă că Lermontov era orgolios ca o fată mândră de frumuseţea ei sau ca un negustor de averea lui, căci la el e vorba de un orgoliu cu totul aparte, de un orgoliu nobil şi îndreptăţit.

— Sunt vin orgolios, vocifera Lermontov şi, însoţit de student,

se întoarse în salon unde Voltaire începuse să-i facă elogiul lui Goethe. În clipa aceea, Lermontov se dezlănţui. Se postă în faţa mesei (devenind pe neaşteptate cu un cap mai înalt decât ceilalţi aflaţi pe scaun) şi începu:

— Acum vă arăt eu vouă cât sunt de orgolios. Da, acum o să vă spun ceva, pentru că sunt orgolios! În această ţară nu există decât doi poeţi: Goethe şi cu mine.

De data asta îşi ridică glasul Voltaire:

— S-ar putea să fii un mare poet, dar ca om eşti un nimic. Eu îmi pot permite să spun despre tine că eşti un mare poet, dar tu, tu n-ai dreptul s-o spui.

Lermontov rămase o clipă descumpănit, apoi bâigui:

— Şi de ce mă rog n-aş avea dreptul s-o spun? Eu sunt un orgolios!

Lermontov mai repetă de câteva ori că-i orgolios, Voltaire se tăvălea de râs şi ceilalţi îl secondau.

Studentul socoti că sosise momentul aşteptat. Se ridică şi, proţăpindu-se în faţa mesei întocmai ca Lermontov, îşi aruncă o privire circulară asupra poeţilor prezenţi şi spuse:

— Nu-l înţelegeţi câtuşi de puţin pe Lermontov. Orgoliul poetului nu-i un orgoliu oarecare. Numai poetul cunoaşte valoarea scrisului său. Ceilalţi îi vor înţelege mult mai târziu sau poate nu-l vor înţelege niciodată. În consecinţă, poetul e dator să fie orgolios. Altfel ar însemna să-şi trădeze opera.

Cu câteva clipe mai devreme se tăvăleau de râs, acum însă, ca prin farmec, erau de acord cu studentul, căci erau cu toţii la fel de orgolioşi ca Lermontov, dar le era ruşine s-o spună, neştiind că, rostit cum trebuie, cuvântul orgolios încetează a mai fi ridicol, devenind, dimpotrivă, un cuvânt spiritual şi nobil. Prin urmare, erau cu toţii recunoscători studentului pentru sfatul său preţios, iar printre ei se găsi şi unul, desigur Verlaine, care-l aplaudă.

Cristina e transformată de Goethe în regină

Studentul se aşeză şi Goethe se întoarse spre el cu un zâmbet amabil:

— Tinere, dumneata ştii ce-i poezia.

Ceilalţi se cufundară din nou în discuţia lor bahică şi, astfel, studentul se trezi singur în faţa marelui poet. Voia să profite de

această ocazie unică, dar, deodată, nu mai ştia ce să spună. Căuta cu fervoare o frază introductivă – Goethe se mulţumea să-i surâdă în tăcere – şi, nefiind în stare să găsească una convenabilă, începu să zâmbească şi el ca marele poet. Dar iată, amintirea Cristinei îi sări în ajutor.

— Umblu acum cu o fată, de fapt, o femeie – nevasta unui măcelar.

Povestea îi plăcu lui Goethe nespus de mult şi răspunse cu un râs foarte amical.

— Femeia asta vă divinizează. Mi-a încredinţat una din cărţile dumneavoastră ca să-i scrieţi o dedicaţie.

— Dă-mi-o, spuse Goethe şi, luând volumul de versuri din mâinile studentului, o deschise la pagina de titlu şi continuă: Vorbeşte-mi despre ea. Cum arată? E frumoasă?

Bi faţa lui Goethe, studentul nu era capabil să mintă. Îi mărturisi că nevasta măcelarului nu-i prea arătoasă. Şi, culmea, în ziua aceea se îmbrăcase caraghios.

S-a vânturat toată ziulica prin Praga, cu un şirag de mărgele mari în jurul gâtului, în nişte pantofi negri de seară, cum nu se mai poartă de multă vreme.

Goethe îl ascultă pe student cu un sincer interes şi-i spuse cu o voce aproape nostalgică:

— Minunat!

Studentul prinse curaj şi merse până acolo, încât îi destăinui că nevasta măcelarului avea un dinte de aur care-i strălucea în gură ca o muscă de aur.

Emoţionat, Goethe îl corectă râzând:

— Ca un inel.

— Ca un far! replică studentul.

— Ca o stea! surâse Goethe.

Studentul ţinu să-i explice că, de fapt, nevasta măcelarului era o provincială în toată puterea cuvântului, dar tocmai asta avea darul să-l atragă atât de mult.

— Ce bine te înţeleg, spuse Goethe. În fond, acestea sunt detaliile care fac din femeie o femeie vie şi adevărată: o toaletă inadecvată, un mic defect al danturii, o delicioasă mediocritate spirituală. Femeile de pe afişe sau din revistele de modă, pe care mai toate încearcă azi să le imite, n-au pic de farmec, fiindcă sunt ireale, şi nimic altceva decât o sumă de instrucţiuni abstracte. Acestea se nasc dintr-o maşină cibernetică şi nu

dintr-un trup omenesc! Prietene, îţi garantez că provinciala dumitale este exact femeia care-i trebuie unui poet, şi te felicit!

Apoi luă stiloul, se aplecă deasupra paginii de titlu şi începu să scrie; şi acoperi toată pagina, scriind cu entuziasm, aproape în transă, în timp ce chipul lui iradia lumina dragostei şi a înţelegerii.

Studentul primi cartea şi roşi de mândrie. Cuvintele scrise de Goethe unei necunoscute sunau plăcut şi trist, nostalgic şi senzual, înţelept şi hazliu, şi studentul era convins că niciodată nu mai fusese că adresate unei femei cuvinte atât de frumoase. Se gândeşte la Cris tina şi nu mai poate de dorul ei. Peste îmbrăcămintea ei caraghioasă, poezia aruncase o mantie ţesută din cuvinte sublime, făcând din ea o regină.

Un poet e dus pe sus

Ospătarul intră în salon, dar de data aceasta nu mai aduse nicio sticlă. Le ceru poeţilor să se pregătească de plecare, întrucât imobilul trebuia închis imediat. Portăreasa ameninţa că încuie uşa clădirii şi-i lasă pe toţi acolo până în zori.

Trebui să mai repete de câteva ori avertismentul, o dată răstit, o dată cu blândeţe, tuturor şi fiecăruia-n parte, spre a-i face pe poeţi să priceapă că nu-i de glumit cu portăreasa. Petrarca îşi aminti brusc de soţia sa în capot roşu şi se ridică de la masă, de parcă ar fi primit un şut în fund.

În clipa aceea, Goethe spuse cu o mâhnire nemărginită:

— Prieteni, pe mine mă lăsaţi aici. Vreau să rămân aici.

Cârjele stăteau sprijinite de masă, şi poeţilor care se străduiau să-l convingă să plece împreună cu ei se mulţumea să le răspundă clătinând din cap.

Toţi îi cunoşteau nevasta – era o femeie aspră şi rea şi se temeau de ea. Dacă Goethe nu se întoarce la timp acasă, nevastă-sa le va face tuturor un scandal înspăimântător. Ştiau acest lucru şi de aceea îl rugau stăruitor: „Johann, fii rezonabil, trebuie să te duci acasă!” şi îl apucară cu sfială de subsuori, încercând să-l salte de pe scaun. Dar regele Olimpului atârna greu, iar braţele lor erau şovăitoare. Era cu cel puţin treizeci de ani mai în vârstă decât fiecare, fiind pentru ei un adevărat patriarh; în clipa când erau pe punctul să-l ridice şi să-i întindă cârjele, se simţiră deodată stânjeniţi şi mici, în timp ce el repeta

întruna că vrea să rămână aici! Nimeni nu era de acord; doar Lermontov profită de ocazie spre a se arăta mai şiret decât ceilalţi:

— Prieteni, lăsaţi-l aici şi eu îi ţin tovărăşie până mâine dimineaţă. Voi nu vă daţi seama? Johann vrea să-şi regăsească tinereţea! Nu sunteţi în stare să înţelegeţi atâta lucru, idioţilor? Nu-i aşa, Johann, noi ne lungim aici pe covor şi rămânem frumuşel până în zori cu sfida asta de vin roşu, iar ei n-au decât s-o întindă! Petrarca se poate duce fuguţa la soaţa lui în halat roşu şi cu părul despletit!

Dar Voltaire ştia că nu nostalgia tinereţii îl reţinea pe Goethe. Goethe era bolnav şi medicul îi interzisese să bea. Când bea, i se înmuiau picioarele. Voltaire înşfăcă la iuţeală cârjele şi le ordonă celorlalţi să renunţe la jena lor nejustificată. Şi, deodată, braţele plăpânde ale poeţilor îl prinseră pe Goethe de subsuori şi-l săltară de pe scaun. Îl purtau sau, mai curând, îl târau din salon spre hol (picioarele lui Goethe ba atingeau pardoseala, ba se legănau ca picioarele unui copil dat în scrânciob de părinţi). Dar Goethe atârna greu şi poeţii erau beţi criţă; ajunşi în hol, îi lepădară şi Goethe se văita şi striga:

— Prieteni, lăsaţi-mă să mor aici!

Mânios la culme, Voltaire le ceru poeţilor să-l ridice imediat. Ruşinaţi, aceştia îi apucară pe Goethe care de mâini, care de picioare; îl săltară şi, depăşind uşa clubului, porniră cu el pe scară în jos. Îl cărau cu toţii. Îl căra Voltaire, îi căra Petrarca, îl căra Verlaine, îl căra Boccaccio, până şi Esenin, care se împleticea, îl ţinea de-un picior, de teamă să nu cadă.

Studentul încerca şi el să-l sprijine pe marele poet, ştiind bine că un asemenea prilej nu se iveşte decât odată în viaţă. Dar degeaba. Lermontov îl îndrăgea atât de mult, încât îl ţinea de braţ şi găsea mereu ceva să-i spună.

— Livezi, pe lângă faptul că-s lipsiţi de fineţe, mai sunt şi neîndemânatici. Nişte copii răzgâiaţi. Uite cum fi duc! O să-l scape! Băieţii ăştia n-au ştiut niciodată ce-i munca fizică. Eu am lucrat într-o uzină, mă-nţelegi?

(Să nu uităm că toţi eroii acelor vremi trecuseră în această ţară prin uzină, fie de bunăvoie, dintr-un avânt revoluţionar, fie constrânşi, ispăşind o pedeapsă. În ambele cazuri, se simţeau la fel de mândri, întrucât li se părea că-n uzină, Asprimea vieţii, această nobilă zeiţă, le binecuvântase fruntea cu sărutul ei.)

Ţinându-şi patriarhul de mâini şi de picioare, poeţii coborau încet treaptă cu treaptă. Casa scării era pătrată şi avea nişte coturi în unghi drept, care le puneau la grea încercare forţa şi agilitatea.

Şi Lermontov continuă:

— Spune-mi, prietene, tu ştii ce înseamnă să cari traverse? Tu n-ai cărat niciodată aşa ceva. Tu eşti student. Dar nici ăştia nu le-au cărat vreodată. Uite şi tu cum îl duc! O să-l scape!

Se întoarse cu faţa spre poeţi şi strigă:

— Ţineţi-l bine, proştilor, aşa o să cadă! Se vede că n-aţi muncit cu mâinile voastre! Şi, agăţându-se de braţul studentului, începu să coboare încet-încet în urma poeţilor care se clătinau la tot pasul cărând, cu groază, un Goethe din ce în ce mai greu. Ajunseră, în fine, cu povara jos pe trotuar şi-o proptiră cu spatele de un felinar. Petrarca şi Boccaccio o sprijineau, în timp ce Voltaire, instalat în mijlocul drumului, striga de zor, încercând zadarnic să oprească o maşină.

Şi Lermontov se adresă din nou studentului:

— Îţi dai seama ce vezi? Eşti student şi habar n-ai ce-i viaţa. Asta-i o scenă grandioasă! Un poet purtat pe sus. Îţi poţi imagina ce poem ar ieşi din povestea asta?

Şi totuşi Goethe se prăbuşi pe trotuar; Petrarca şi Boccaccio se căzneau să-l pună din nou pe picioare.

— Ia te uită, îi spuse Lermontov studentului, nu-s în stare nici măcar să-l salte. Braţele lor sunt lipsite de vlagă. Ce ştiu ei ce-i viaţa. Un poet e purtat pe sus! Ce titlu măreţ. Mă înţelegi? În momentul de faţă, lucrez la două cărţi de versuri. Pricepi? Două cărţi cu totul diferite. Una într-o formă strict clasică, cu rigoarea rimei şi a ritmului. Cealaltă în vers liber. Pe asta o voi intitula *Dări de seamă.* Ultimul poem din această carte se va numi: *Un poet e purtat pe sus.* Va fi un poem foarte dur, dar *onest.* Un poem *onest.*

Era al treilea cuvânt pe care Lermontov îl pronunţa cu italice. Cuvântul acesta exprima antiteza la tot ceea ce-i ornament şi joc al spiritului şi nimic altceva. Exprima contrariul reveriilor lui Petrarca şi al farselor lui Boccaccio. Exprima patosul trudei muncitoreşti şi credinţa pătimaşă în zeiţa mai sus amintită: Asprimea vieţii.

Verlaine, îmbătat de aerul nopţii, se proţăpi în mijlocul trotuarului şi cânta, contemplând bolta înstelată. Esenin,

rezemat de zidul clădirii, dormea dus. Voltaire continua să se agite în mijlocul drumului şi reuşi în cele din urmă să oprească un taxi. Apoi, cu ajutorul lui Boccaccio, îl instală pe Goethe pe bancheta din spate şi-i strigă lui Petrarca să se aşeze lângă şofer, nu de alta, dar Petrarca era singurul care putea, de bine de rău, s-o potolească pe doamna Goethe. Dar Petrarca se împotrivi cu înverşunare:

— De ce eu? De ce eu? Mie mi-e frică de ea!

Lermontov îi spuse studentului:

— Îl vezi?! Când e nevoie să ajute un prieten, dă bir cu fugiţii. Niciunul nu-i în stare să discute cu baborniţa.

Apoi, aplecându-se în interiorul maşinii, unde Goethe, Boccaccio şi Voltaire stăteau înghesuiţi pe bancheta din spate, spuse:

— Nu-i nimic, prieteni, merg eu cu voi. Lăsaţi-o pe doamna Goethe în seama mea.

După care, se instală pe locul liber de lângă şofer.

Petrarca condamnă râsul lui Boccaccio

Taxiul încărcat cu poeţi dispăru şi studentul îşi aminti că era timpul să se întoarcă la doamna Cristina.

— Trebuie să mă duc acasă, îi spuse lui Petrarca.

Petrarca dădu din cap aprobator şi, luându-l de braţ, porni cu el în direcţia opusă celei unde locuia studentul.

— Dumneata eşti un tânăr sensibil, mă înţelegi? Ai fost singurul capabil să asculte ce spun ceilalţi.

Studentul se dezlănţui:

— „Şi fata stătea proţăpită în mijlocul încăperii, cu bara de fier în mână, frumoasă şi maiestuoasă ca Jeanne D'Arc cu lancea sa"… – dacă vreţi pot să vă repet totul, exact cu cuvintele dumneavoastră.

— La drept vorbind, beţivanii ăştia nici n-au ascultat până la capăt. Se interesează oare de altceva, decât de ei înşişi?

— Sau, dacă vreţi, momentul în care aţi spus că soţia dumneavoastră se temea că fata voia să vă omoare, şi când v-aţi apropiat de ea, şi privirea ei era plină de o pace celestă – a fost ca un mic miracol.

— Ah, prietene, dumneata eşti poetul! Da, dumneata, nu ei!

Petrarca îl strângea pe student de braţ, conducându-l spre

cartierul său periferic.

— Şi cum s-a terminat povestea? întrebă studentul.

— Soţiei mele i s-a făcut milă de ea şi a lăsat-o să-şi petreacă noaptea la noi. Dar, închipuieşte-ţi! Soacră-mea care doarme într-o cămăruţă din spatele bucătăriei şi se scoală cu noaptea-n cap, văzând că toate geamurile erau ţăndări, a dat fuga să caute nişte geamgii care, întâmplător, lucrau în clădirea învecinată, şi când ne-am trezit, toate geamurile erau la locul lor. Nu mai rămăsese nici o urmă a evenimentelor din ajun. Credeam, pur şi simplu, c-am visat.

— Şi fata? întrebă studentul.

— Se furişase şi ea din casă fără zgomot, în zorii zilei.

În clipa aceea, Petrarca se opri în mijlocul străzii şi, privindu-l pe student aproape cu asprime, spuse:

— Să ştii, prietene, c-aş fi foarte mâhnit dacă ai confunda povestea mea cu una din anecdotele lui Boccaccio, care, fără excepţie, sfârşesc toate în pat. E cazul s-o afli: Boccaccio e un dobitoc. Boccaccio nu va înţelege niciodată pe nimeni, căci a înţelege înseamnă a te asemui şi a te identifica. Ăsta-i misterul poeziei. Da, noi poeţii ardem şi ne mistuim în femeia iubită, în ideea în care credem, în peisajul care ne emoţionează.

Studentul îl asculta pe Petrarca plin de entuziasm şi în faţa ochilor i se proiecta imaginea Cristinei, de al cărei farmec se îndoise cu numai câteva ceasuri în urmă. Acum se ruşina pentru aceste îndoieli, întrucât ele ţineau de jumătatea mai puţin bună (boccaccianâ) a fiinţei sale; căci nu se născuseră din forţa lui, ci din slăbiciunea lui, dovedindu-i că nu îndrăznea să intre în iubire cu toată fiinţa, că se temea să ardă şi să se mistuie în femeia iubită.

— Iubirea e poezie, poezia e iubire, spuse Petrarca, şi tânărul student îşi făgădui în sinea lui s-o iubească pe Cristina cu o dragoste înfocată şi grandioasă. Cu puţin timp înainte, Goethe o înveşmântase pe Cristina într-o mantie regească, iar Petrarca turna acum foc în inima studentului. Noaptea care-l aştepta era binecuvântată de doi poeţi.

Şi Petrarca reluă:

— Râsul, dimpotrivă, e o explozie ce ne smulge din lume, şi ne aruncă în singurătatea noastră glacială. Gluma e un obstacol între om şi lume. E duşmanul iubirii şi al poeziei. De aceea îţi mai repet o dată, şi aş vrea să ţii minte acest lucru: Boccaccio

nu ştie ce înseamnă iubirea, n-o înţelege. Iubirea nu poate fi ridicolă. Iubirea n-are nimic comun cu râsul.

— Da, încuviinţă studentul cu entuziasm. Acum vedea lumea împărţită în două, o parte aparţinând iubirii, iar cealaltă glumei, şi îşi dădea seama că el aparţinea armatei lui Petrarca.

Îngerii zboară deasupra patului studentului

Nu umbla nervoasă, bătând, în lung şi-n lat, camera mansardată, nu era furioasă, nici îmbufnată şi nici nu lâncezea în faţa ferestrei deschise. Îşi pusese cămaşa de noapte şi se ghemuise sub pătură. O trezi cu un sărut pe buze şi, spre a evita reproşurile, începu să-i descrie cu o volubilitate forţată seara aceea incredibilă când fusese martorul unei înfruntări dramatice dintre Boccaccio şi Petrarca, în timp ce Lermontov îi insulta de-a valma pe ceilalţi poeţi.

N-o interesau explicaţiile detaliate şi-l întrerupse, neîncrezătoare:

— Pun rămăşag că de carte ai uitat.

Când îi întinse volumul de versuri, pe care Goethe aşternuse o lungă dedicaţie, nu-i veni să-şi creadă ochilor. Reciti de mai multe ori acele fraze neverosimile, întruchipând parcă toată aventura ei la fel de neverosimilă cu studentul, toată vara trecută – plimbările tainice prin pădure pe cărări necunoscute, toată gingăşia şi toată duioşia –, până atunci străine vieţii sale.

Între timp, studentul se dezbrăcă şi se întinse lângă ea. Îl strânse cu putere în braţele ei. Era o îmbrăţişase cum nu-i mai fusese dat să cunoască vreodată, o îmbrăţişare sinceră, viguroasă, înflăcărată, maternă, fraternă, prietenească şi pasionată. În timpul serii, Lermontov folosise de câteva ori cuvântul *onest* şi studentul îşi spune că îmbrăţişarea Cristinei merită cu prisosinţă această denumire sintetică ce cuprinde o întreagă cohortă de adjective.

Simţea că trupul lui era într-o dispoziţie neobişnuită de a face dragoste – într-o dispoziţie atât de sigură, atât de hotărâtă şi durabilă, încât nici prin gând nu-i trecea să se grăbească, mulţumindu-se să savureze cât mai mult îndelungatele clipe desfătătoare ale acestei îmbrăţişări încremenite.

Îşi furişă în gura lui o limbă senzuală, ca în clipa următoare să-i presare obrajii cu cele mai fraterne sărutări. În acelaşi timp,

el îi pipăia cu vârful limbii dintele de aur – sus în stânga – amintindu-şi de spusele lui Goethe: Cristina nu-i născută de o maşină cibernetică, ci de un corp omenesc! Asta-i femeia care-i trebuie poetului! Îi venea să ţipe de bucurie! Şi în mintea lui răsunau cuvintele rostite de Petrarca, potrivit cărora iubirea e poezie şi poezia e iubire; şi a înţelege înseamnă să te contopeşti cu celălalt, să arzi şi să te mistui odată cu el. (Da, cei trei poeţi sunt toţi aici, în preajma lui, zboară deasupra patului ca îngerii, se bucură, cântă şi-l binecuvântează!) Studentul, copleşit de un entuziasm fără margini, hotărî că sosise momentul să transforme onestitatea lermontoviană a îmbrăţişării încremenite într-o faptă a iubirii adevărate. Se răsuci şi se lăsă pe corpul Cristinei, încercând să-i desfacă picioarele cu genunchiul.

Dar ce se întâmplă? Cristina se împotriveşte. Îşi strânge picioarele cu aceeaşi îndârjire ca astă-vară în timpul plimbărilor prin păduri!

Ar fi vrut s-o întrebe de ce-i opune rezistenţă, dar nu putea să vorbească. Doamna Cristina era atât de sfielnică şi atât de delicată, încât, în prezenţa ei, chestiunile amoroase îşi pierdeau numele. Iar el nu îndrăznea să-i vorbească decât în limbajul suflării şi al pipăitului. Ce treabă aveau ei cu greutatea cuvintelor? Oare nu ardea el în ea odată cu ea? Da, ardeau amândoi în aceeaşi flacără! Aşa se face că, într-o tăcere îndârjită, studentul reluă tentativele sale de a desface cu forţa coapsele încleştate ale Cristinei.

La rându-i, Cristina tăcea şi ea. Se temea să vorbească şi voia să exprime totul prin sărutări şi mângâieri. Dar, la a douăzeci şi cincea tentativă a studentului de a-i desface coapsele, de data asta cu brutalitate, îi spuse:

— Nu, te rog, nu. Aş muri.

— Cum?

— Aş muri. E adevărat. Aş muri, repetă doamna Cristina şi din nou îşi strecură limba în adâncul gurii lui, încleştându-şi totodată coapsele.

Studentul era cuprins de un sentiment confuz în care se amestecau disperarea cu beatitudinea. Ardea în el dorinţa frenetică de a face dragoste cu ea şi în acelaşi timp îi venea să plângă de bucurie. Cristina îl iubea cum nu-l mai iubise nimeni până atunci. Îl iubea atât de mult, încât, culcându-se cu el, risca să-şi piardă viaţa şi se ferea să facă dragoste cu el, de teamă că

pe urmă n-ar mai fi în stare să trăiască fără el şi ar muri răpusă de amărăciune şi de dorul lui. Se simţea nespus de fericit, fericit la nebunie, căci dobândise pe neaşteptate un dar picat din cer fără a face nimic pentru a-l merita: această dragoste neţărmurită şi mult visată, faţă de care tot globul pământesc, cu toate continentele şi oceanele sale, nu înseamnă nimic.

— Te înţeleg! Voi muri cu tine! îi spunea în şoaptă, în timp ce o mângâia şi o săruta cu foc şi puţin lipsi să nu plângă de atâta iubire. Dar această înduioşare n-avu darul să înăbuşe dorinţa fizică ce devenise dureroasă şi aproape insuportabilă. Mai încercă de câteva ori să-şi înfigă genunchiul ca pe o pârghie între coapsele Cristinei, ca să-şi deschidă astfel drumul spre sexul ei, care devenise deodată pentru el mai misterios decât Sfântul Graal.

— Nu, tu n-ai păţi nimic. *Eu* aş muri! îngăimă Cristina.

Studentul îşi imagină o voluptate atât de intensă, o voluptate aducătoare de moarte, încât simţi nevoia să repete încă o dată:

— Vom muri împreună! Vom muri împreună! Şi continuă să-şi împingă genunchiul între coapsele ei, dar tot în zadar.

Nu mai aveau nimic să-şi spună. Se lipeau unul de altul. Cristina răsucea din cap şi el mai lansă câteva asalturi asupra fortăreţei coapselor ei, înainte de a se hotărî, în sfârşit, să renunţe. Resemnat, se lungi pe spate lângă ea. Cristina apucă sceptrul iubirii arborat în cinstea ei şi-l strângea cu toată splendoarea onestităţii sale: sincer, viguros, cu înflăcărare, cu o duioşie maternă, frăţească şi prietenoasă şi, totodată, pătimaşă.

În sufletul studentului, beatitudinea bărbatului iubit fără rezerve şi cu atâta ardoare începu să se amestece cu disperarea trupului respins. Iar nevasta măcelarului nu înceta să-l ţină de arma iubirii sale şi nici prin gând nu-i trecea să înlocuiască prin câteva gesturi simple actul carnal pe care-l dorea, de parcă ar fi ţinut în mână un lucru rar şi preţios, un lucru pe care nu voia să-l strice, un lucru pe care dorea să-l păstreze mult timp aşa cum era – tare şi semeţ. Dar destul despre această noapte ce se va prelungi fără schimbări notabile până spre dimineaţă.

Lumina murdară a dimineţii

Adormiseră foarte târziu şi se deşteptară abia spre amiază, amândoi cu dureri de cap. Nu le rămânea mult timp, căci trenul

Cristinei urma să plece curând. Tăceau. Cristina îşi aranjă în sacul de voiaj cămaşa de noapte şi cartea lui Goethe şi iat-o din nou cocoţată pe pantofii ei de bal de un negru ridicol şi cu colierul acela caraghios agăţat în jurul gâtului.

Lăsând impresia că lumina murdară a dimineţii rupsese pecetea tăcerii şi după o noapte de poezie venise o zi de proză, doamna Cristina îi spuse studentului cu cea mai firească simplicitate:

— Ştii, nu trebuie să te superi pe mine, e adevărat că aş putea să mor. Doctorul mi-a spus, după prima naştere, că nu trebuie să mai rămân niciodată însărcinată.

Studentul o privi cu o expresie ce trăda disperarea:

— Îmi spui asta, de parcă ai putea rămâne însărcinată cu mine! Drept cine mă iei?

— Toţi bărbaţii spun aşa, siguri întotdeauna de ei. Eu ştiu ce li s-a întâmplat prietenelor mele. Băieţii tineri, ca tine, sunt al dracului de periculoşi. Şi când se-ntâmplă, nu mai e nimic de făcut.

Cu o voce disperată, studentul se străduieşte să-i explice că nu-i un ageamiu lipsit de experienţă, el nu i-ar fi făcut niciodată un copil.

— Doar n-oi fi vrând să mă compari pe mine cu amicii prietenelor tale!

— Nu, spuse ea cu convingere, aproape scuzându-se. Studentul nu mai trebuia să insiste. Îl crezu. Nu era un ţăran necioplit şi se pricepea în ale dragostei mai mult decât toţi mecanicii din lume. Greşise, fără doar şi poate, rezistându-i toată noaptea. Dar nu regreta. Ce-i drept, o noapte de dragoste însoţită de o scurtă îmbrăţişare (în mintea Cristinei dragostea fizică nu poate fi decât scurtă şi făcută în grabă) îi lăsa întotdeauna impresia unui lucru frumos, dar totodată primejdios şi perfid. Ceea ce trăise cu studentul era infinit mai bun.

O conduse la gară şi ea se bucura la gândul că se va aşeza în compartimentul ei şi îşi va reaminti totul pe îndelete. Îşi repeta în sinea ei, cu acel aspru şi practic simţ al femeilor simple, că trăise ceva ce *nimeni nu-i va putea lua:* petrecuse o noapte cu un bărbat tânăr care i se păruse întotdeauna ireal, insesizabil şi distant şi îl ţinuse o noapte întreagă de membrul său în erecţie. Da, o noapte întreagă! Un lucru care nu i se mai întâmplase până atunci!

S-ar putea să nu-l mai revadă, dar nu se gândise niciodată că-i va fi dat să-l vadă mereu. Era fericită la gândul că va păstra de la el ceva durabil: versurile lui Goethe şi incredibila dedicaţie ce avea darul s-o convingă oricând că aventura ei nu fusese un vis.

În schimb, studentul era disperat. Ar fi fost de-ajuns în această noapte o singură frază de bun-simţ! Ar fi fost de-ajuns să se spună lucrurilor pe adevăratul lor nume şi ar fi putut s-o aibă: ea se temea să nu-i facă un copil, iar el, sărmanul, credea că se temea de nemărginirea propriei iubiri! Îşi cufunda privirea în adâncul insondabil al prostiei sale şi avea un chef nebun să izbucnească într-un hohot de râs sălbatic, într-un hohot de râs cu lacrimi, vecin cu isteria!

Se întorcea de la gară în deşertul nopţilor sale fără dragoste, însoţit de *litost.*

Alte observaţii pentru o teorie despre litost

Prin două exemple luate din viaţa studentului am explicat cele două reacţii elementare ale omului faţă în faţă cu propria sa *litost.* Dacă opusul nostru e mai slab decât noi, întotdeauna găsim un fals pretext ca să-i facem rău, aşa cum i-a făcut studentul fetei care înota mai repede ca el.

Dacă opusul nostru e mai puternic, nu ne rămâne decât să alegem o răzbunare vicleană, o lovitură prin ricoşeu, un omor săvârşit prin intermediul sinuciderii. Copilul scoate fără încetare o notă falsă cu vioara sa, până când profesorul înnebunit îl înşfacă şi-l aruncă pe fereastră. Şi băieţelul cade şi în căderea lui se bucură că profesorul afurisit va fi acuzat de asasinat.

Sunt două metode clasice şi, dacă prima o întâlnim frecvent în viaţa soţilor şi a amanţilor, aşa-zisa mare Istorie a umanităţii ne oferă la rândul ei nenumărate exemple referitoare la celălalt procedeu. S-ar putea ca tot ceea ce dascălii noştri au botezat cu numele de eroism să nu fi fost altceva decât această formă de *litost* pe care am ilustrat-o cu povestea băiatului şi a profesorului de vioară. Perşii cuceresc Peloponesul, iar spartanii acumulează una peste alta erori militare. Şi, aidoma copilului care refuză să cânte corect, aceştia, lăsându-se orbiţi de lacrimile mâniei, refuză orice acţiune raţională, nu mai sunt în stare nici să se lupte mai bine, nici să se dea bătuţi, nici să-şi caute salvarea prin fugă şi, din *litost,* se lasă căsăpiţi până la

unul.

Mă gândesc, în acest context, că nu întâmplător noţiunea de *litost* s-a născut în Cehia. Istoria cehilor, această istorie a veşnicelor revolte împotriva celor mai puternici, această istorie a unor glorioase înfrângeri ce puneau în mişcare mersul ISTORIEI şi conduceau la propria pieire poporul care a declanşat de fapt această mişcare, este istoria *litost-ei.* Când, în august 1968, miile de tancuri ruseşti au ocupat această ţărişoară minunată, am văzut pe zidurile unui oraş următoarea inscripţie: *Noi nu vrem un compromis, noi vrem victoria!* Vă daţi seama, desigur, că în momentul acela nu exista decât alegerea între mai multe variante ale înfrângerii şi nimic altceva, dar oraşul acela refuza compromisul şi dorea victoria! Acolo nu vorbea raţiunea, ci *litost!* Cel ce refuză compromisul nu are, până la urmă, altă alegere decât mai răul înfrângerilor imaginabile. Dar *litost* tocmai asta urmăreşte. Omul posedat de *litost* se răzbună prin propria sa distrugere. Copilul s-a zdrobit pe trotuar, dar sufletul său nemuritor se va bucura în vecii vecilor pentru faptul că profesorul său s-a spânzurat de o cremonă.

Dar cum putea studentul să-i facă rău Cristinei? Înainte să fi avut răgazul să-şi imagineze ceva, Cristina se afla în tren. Teoreticienii cunosc o situaţie de acest gen şi afirmă că asistăm atunci la ceea ce numesc ei un *blocaj de litost.*

Acest blocaj e tot ce poate fi mai rău în viaţa omului. Pentru student, *litost* era ca o tumoare ce creştea clipă de clipă şi el nu ştia să se descurce. Neavând pe nimeni în preajmă pe care să se răzbune, tânjea măcar după o consolare. Aşa se face că îşi aminti de Lermontov. Îşi aminti de acel Lermontov jignit de Goethe, umilit de Voltaire, de acel Lermontov care le ţinuse piept tuturor, afirmându-şi zgomotos orgoliul, de parcă toţi poeţii aşezaţi în jurul mesei ar fi fost nişte profesori de vioară şi el dorea să-i provoace ca să-l arunce pe fereastră.

Studentul tânjea după Lermontov aşa cum tânjeşti după un frate şi în clipa aceea îşi furişă mâna în buzunar. Degetele sale pipăiră o foaie mare de hârtie împăturită. Era o foaie smulsă dintr-un caiet, pe care se putea citi: *Te aştept. Te iubesc. Cristina. Miezul nopţii.*

S-a dumirit. Sacoul pe care-l purta *era* agăţat aseară în cuierul aflat într-un colţ al mansardei. Mesajul descoperit cu întârziere nu făcu altceva decât să-i confirme ceea ce ştia. Ratase trupul

Cristinei din pricina propriei sale prostii. *Litost* îl copleşea până la refuz şi nu avea pe unde să răbufnească.

În adâncurile deznădejdii

Era târziu după-amiază şi îşi spuse în sinea lui că poeţii se vor fi trezit după beţia din noaptea trecută. S-ar putea să fie la Clubul oamenilor de litere. Urcă în fugă, luând câte patru trepte, deodată, la primul etaj, apoi traversă vestiarul şi o luă la dreapta spre restaurant. Nefiind un obişnuit al localului, se opri în prag şi privi nesigur în jurul lui. Petrarca şi Lermontov erau aşezaţi undeva în fundul sălii, împreună cu două persoane pe care nu le cunoştea. În apropierea lui era o masă liberă şi se instală. Nimeni nu-l remarcă. Ba, mai mult, avu impresia că Petrarca şi Lermontov l-au privit o clipă cu un aer absent, dar nu l-au recunoscut. Ceru ospătarului să-i aducă un coniac; în cap îi răsuna dureros textul nespus de trist şi nespus de frumos, transmis de mesajul Cristinei: *Te aştept. Te iubesc. Cristina. Miezul nopţii.*

Rămase aşa cam douăzeci de minute, sorbindu-şi coniacul cu înghiţituri mici. Privelişte celor doi poeţi – Petrarca şi Lermontov – departe de a-l îmbărbăta, nu făcu decât să-i sporească tristeţea. Se simţea părăsit de toţi, părăsit de Cristina, părăsit de poeţi. Se afla aici singur, având drept companie doar o filă mare de hârtie pe care scria: *Te aştept. Te iubesc. Cristina. Miezul nopţii.* Avea un chef nebun să se ridice şi să fluture hârtia deasupra capului ca s-o vadă toată lumea, ca toată lumea să afle că el, studentul, era iubit, iubit fără limite şi fără rezerve.

Chemă chelnerul să plătească. Apoi îşi mai aprinse o ţigară. Nu mai avea nici un chef să rămână la club, dar îl încerca un dezgust cumplit la gândul întoarcerii în mansarda lui unde nu-l aştepta nici o femeie. Strivi în cele din urmă ţigara în scrumieră şi exact în clipa aceea observă că Petrarca 3 zărise şi-i făcea semn cu mâna de la masa lui. Dar era prea târziu, *litost* îl alunga din club, gonindu-l spre trista sa însingurare. Se ridică şi, în ultimul moment, mai scoase o dată din buzunar foaia de hârtie pe care se afla înscris mesajul Cristinei. Această foaie de hârtie nu-i mai aducea acum nici o bucurie. Dar dacă ar lăsa-o aici, pe masă, s-ar putea ca cineva s-o vadă şi în felul ăsta ar afla că

studentul era iubit fără limite.

Se îndreptă spre ieşire cu gândul să plece.

O glorie neaşteptată

— Prietene! auzi o voce în spatele lui şi se întoarse. Era Petrarca şi-i făcea semne, apropiindu-se de el:

— Ai şi plecat? Şi, scuzându-se că nu-l recunoscuse imediat, continuă: Când beau, a doua zi sunt complet abrutizat.

Studentul îi spuse că nu voia să-l deranjeze, întrucât domnii cu care se afla la masă erau pentru el nişte necunoscuţi.

— Nişte dobitoci, îi replică Petrarca şi veni să se aşeze la masa pe care studentul tocmai o părăsise. Acesta se uita cu ochii înspăimântaţi la foaia de hârtie azvârlită cu neglijenţă pe tăblia mesei. De-ar fi fost cel puţin o hârtiuţă discretă, dar foaia asta mare părea că demască ţipător intenţia de o stângăcie transparentă a celui ce-o făcuse uitată acolo.

Petrarca, ai cărui ochi negri jucau pe chipul lui plini de curiozitate, surprinse numaidecât hârtia şi o cercetă:

— Ce-i asta? Ah! prietene, e a ta!

Cu aceeaşi stângăcie, studentul se străduia să simuleze descumpănirea omului care, din greşeală, lăsase să zacă acolo un mesaj confidenţial, şi încercă să smulgă hârtia din mâinile lui Petrarca.

Dar acesta începuse între timp să citească în gura mare:

— Te aştept. Te iubesc. Cristina. Miezul nopţii.

Se uită îndelung în ochii studentului, apoi îl întrebă:

— Ce miez de noapte? Nu cumva ieri?

Studentul lăsă ochii în jos:

— Ba da, spuse, renunţând la încercarea de a smulge hârtia din mâinile lui Petrarca.

Dar, în acest timp, înaintând pe picioarele sale scurte, Lermontov se apropie de masa lor şi-i întinse mâna studentului:

— Sunt bucuros să te văd. Ăia de acolo, spuse, arătând spre masa de la care se ridicase, sunt nişte cretini redutabili. Şi se aşează lângă cei doi bărbaţi.

Petrarca se grăbi să-i citească lui Lermontov textul Cristinei şi-l citi de câteva ori cu o voce sonoră şi melodioasă, de parcă ar fi recitat o poezie.

Asta mă face să aed că atunci când nu putem cârpi o palmă

unei fete care înoată prea repede, nici să ne lăsăm uciși de perşi, atunci când nu mai există nici o posibilitate de scăpare în faţa *litost*-*e*i, graţia poeziei vine zburând în ajutorul nostru.

Ce a mai rămas din această poveste ratată fără drept de apel? Nimic decât poezia: nişte cuvinte înscrise în cartea lui Goethe, pe care Cristina le duce cu sine, şi tot nişte cuvinte pe o foaie de hârtie liniată, care i-au dăruit studentului o glorie neaşteptată.

— Prietene, îi spuse Petrarca studentului apucându-l de braţ, recunoaşte că scrii versuri, recunoaşte că eşti poet!

Studentul lăsă ochii în jos şi mărturisi că Petrarca nu se înşală.

Şi Lermontov rămâne singur

Studentul venise la Clubul oamenilor de litere ca să-l vadă pe Lermontov, dar, din această clipă, el e pierdut pentru Lermontov şi Lermontov e pierdut pentru el. Lermontov detestă amanţii fericiţi. Îşi încruntă sprâncenele şi vorbeşte cu dispreţ despre poezia sentimentelor dulcege şi a cuvintelor mari, spunând că poemul trebuie să fie onest, ca un obiect modelat de mâna muncitorului. Se stropşeşte şi devine urâcios în discuţia cu Petrarca şi studentul. Şi noi ştim de ce. O ştia şi Goethe. Pricina e abţinerea de a face amor. Din asta i se trage. Dintr-o înspăimântătoare *litost* de a face amor.

Şi cine altul ar putea să-l înţeleagă mai bine decât studentul? Dar acest prostovan incorigibil nu vede decât faţa posomorâtă a lui Lermontov, nu aude decât cuvintele sale răutăcioase şi se simte jignit.

Eu, din Franţa, îi privesc de departe, de la înălţimea turnului meu. Petrarca şi studentul se ridică de la masă, se despart cu răceală de Lermontov. Lermontov rămâne singur.

Dragul meu Lermontov, geniul acestei suferinţe, căreia în trista mea Cehie i se spune *litost.*

PARTEA A ŞASEA
Îngerii

1

În februarie 1948, conducătorul comunist Klement Gottwald apărea în balconul unui palat baroc din Praga, pentru a le ţine un discurs sutelor de mii de cetăţeni adunaţi în Piaţa Oraşului Vechi. Era momentul unei mari cotituri în istoria Cehiei. Ningea, se lăsase frigul şi Gottwald avea capul descoperit. Grijuliu, Clementis şi-a scos căciula de blană şi-a pus-o pe capul lui Gottwald.

Nici Gottwald, nici Clementis nu ştiau că Franz Kafka folosise, zi de zi, timp de opt ani, scara pe care tocmai urcaseră în balconul istoric, întrucât sub Austro-Ungaria acest palat adăpostea un liceu german. Mai ignorau şi faptul că la parterul aceleiaşi clădiri, Hermann Kafka, tatăl lui Franz, ţinea o prăvălie pe-a cărei firmă, lângă numele său, era pictată o stăncuţă, căci în cehă kafka înseamnă stăncuţă de munte.

Dacă Gottwald, Clementis şi ceilalţi nu ştiau nimic de Kafka, Kafka le cunoştea ignoranţa. În romanul său, Praga e un oraş fără memorie. E un oraş ce şi-a uitat până şi numele. Acolo nimeni nu ţine minte şi nu-şi reaminteşte nimic; însuşi Josef K. Pare a nu şti nimic despre viaţa lui de până atunci. Nu se aude acolo niciun cântec care să ne evoce momentul naşterii sale şi să lege astfel prezentul de trecut.

Timpul romanului kafkian e timpul unei umanităţi ce şi-a pierdut continuitatea, al unei umanităţi care nu mai ştie şi nu-şi mai reaminteşte nimic, trăind în oraşe anonime ale căror străzi nu au nume sau se numesc altfel decât ieri, fiindcă numele este o continuitate cu trecutul şi oamenii lipsiţi de trecut sunt oameni fără nume.

Praga este, cum spunea Max Brod, oraşul maleficului. După înfrângerea Reformei cehe, în 1621, când au încercat să reeduce poporul inoculându-i adevărata credinţă catolică, iezuiţii au scufundat Praga sub splendoarea catedralelor baroce. Miile de sfinţi pietrificaţi care vă privesc pretutindeni şi din toate părţile, ameninţându-vă, urmărindu-vă, hipnotizându-vă, alcătuiesc armata frenetică a ocupanţilor care au invadat Boemia acum trei sute cincizeci de ani, ca să smulgă din sufletul

poporului limba şi credinţa sa.

Strada pe care s-a născut Tamina se numea Schwerinová. Era în timpul războiului şi Praga fusese ocupată de nemţi. Tatăl ei s-a născut pe bulevardul Černokostelecká (bulevardul Bisericii Negre). Era pe vremea Austro-Ungariei. Mama s-a mutat la tatăl Taminei pe bulevardul Mareşal Foch. Asta se întâmpla după războiul din 1914–1918. Tamina şi-a petrecut copilăria pe bulevardul Stalin, dar soţul ei a luat-o la el acasă de pe bulevardul Vinohrakdská. Dar, de fapt, era tina şi aceeaşi stradă, căreia i se schimba mereu numele, şi i se spăla creierul ca s-o prostească.

Pe străzile ce nu-şi cunosc numele bântuie fantomele monumentelor distruse. Distruse de Reforma cehă, distruse de Contrareforma austriacă, distruse de Republica Cehoslovacă, distruse de comunişti; până şi statuile lui Stalin au fost distruse. În locul acestor monumente distruse, răsar astăzi cu miile în toată Cehia statuile lui Lenin, răsar acolo aşa cum răsare iarba pe ruine, ca florile melancolice ale uitării.

2

Dacă Franz Kafka e profetul unei lumi lipsite de memorie, Gustav Husák e constructorul ei. După T.G. Masaryk, căruia i se spunea *preşedintele eliberator* (statuile lui au fost distruse toate, fără excepţie), după Beneš, Gottwald, Zapotocký, Novotný şi Svoboda, Husák e al şaptelea preşedinte cil ţării mele şi i se spune *preşedintele uitării.*

Ruşii l-au instalat la putere în *1969.* Din 1621, istoria poporului ceh n-a mai cunoscut un asemenea masacru al culturii şi al intelectualităţii. Lumea de pretutindeni îşi închipuie că Husák nu face altceva decât să-şi persecute adversarii politici. Dar, oare, pentru ruşi lupta împotriva opoziţiei politice n-a fost mai curând prilejul mult visat de a întreprinde şi a realiza, prin mijlocirea împuternicitului lor, ceva mult mai temeinic?

Din acest punct de vedere, mi se pare foarte semnificativ faptul că Husák a dat afară din universităţile şi institutele noastre ştiinţifice o sută patruzeci şi cinci de istorici cehi. (Se spune că, pentru fiecare, a răsărit undeva în Cehia o altă statuie a lui Lenin.) în 1971, unul dintre istoricii amintiţi, Milan Hübl, care purta nişte ochelari cu lentile de o grosime neobişnuită, se

afla în garsoniera mea din strada Bartolomejská. Priveam pe fereastră turnurile ascuţite ale Hradşinului înălţându-se către cer şi eram trişti.

— Exterminarea popoarelor, spunea Hübl, începe cu ştergerea memoriei. Mai întâi, li se distrug cărţile, cultura, istoria. Şi vin alţii care le scriu alte cărţi, le impun o altă cultură şi le inventează o altă istorie. Apoi, încet-încet, poporul începe să uite dne este şi dne a fost. Iar lumea din jurul lui uită acest lucru şi mai repede.

— Şi limba?

— De ce să ne-o ia? Va deveni un simplu folclor care, mai devreme sau mai târziu, va pieri de moarte naturală.

Era o hiperbolă dictată de o tristeţe copleşitoare?

Sau e adevărat că poporul nu va fi în stare să străbată viu deşertul uitării organizate?

Nimeni dintre noi nu ştie ce se va întâmpla, un lucru însă e sigur. În momentele de clarviziune, poporul ceh poate să vadă de aproape imaginea morţii sale. Nu ca pe o realitate, nici ca pe un viitor inevitabil, şi totuşi ca pe o posibilitate absolut concretă. Moartea sa îl însoţeşte.

3

Cu şase luni mai târziu, Hübl era arestat şi condamnat la ani grei de puşcărie. În momentul acela, tatăl meu era pe moarte.

În decursul ultimilor zece ani de viaţă, şi-a pierdut treptat obişnuinţa folosirii cuvintelor. La început, îi lipseau doar câteva sau rostea în locul lor altele asemănătoare şi pe loc Ü pufnea râsul. Spre sfârşit însă mai dispunea de un număr infim de cuvinte pe care putea să le rostească ori de câte ori încerca să-şi precizeze gândul, şi povestea se încheia întotdeauna cu aceeaşi frază – una din puţinele ce-i mai rămăseseră: „E straniu”.

Zicea „e straniu” şi în ochi i se citea uimirea imensă de a şti totul şi de a nu putea comunica nimic. Lucrurile îşi pierduseră numele, contopindu-se într-o existenţă unică, nediferenţiată. Iar eu eram singurul care izbuteam, atunci când îi vorbeam, să-l readuc pentru o clipă din infinitul fără cuvinte, în lumea entităţilor denumite.

Pe chipul său frumos, ochii mari, albaştri, exprimau aceeaşi

înţelepciune dintotdeauna. Îl luam adesea la plimbare. Făceam invariabil înconjurul aceluiaşi grup de case, tata neavând putere să meargă mai departe. Mergea greu, cu paşi mici şi, de îndată ce obosea un pic, trupul începea să i se aplece în faţă şi tata îşi pierdea echilibrul. Trebuia să ne oprim de multe ori, ca să-şi tragă sufletul cu fruntea sprijinită de-un zid.

În timpul acestor plimbări discutam despre muzică. Câtă vreme vorbise normal, nu-i pusesem prea multe întrebări. Acum voiam să recuperez timpul pierdut. Vorbeam despre muzică; era însă o conversaţie bizară între unul care nu ştia nimic, dar cunoştea cuvinte cu duiumul, şi altul care ştia totul, dar nu cunoştea niciun cuvânt.

De-a lungul celor zece ani de boală, tata scrisese o carte masivă despre sonatele lui Beethoven. Scria neîndoios ceva mai bine decât vorbea, dar, chiar şi atunci când scria, găsea tot mai anevoios cuvintele, iar textul lui devenea neinteligibil, alcătuindu-se din cuvinte inexistente.

Într-o zi, m-a chemat în camera lui. Deschisese pe pian variaţiunile sonatei opus 111. „Priveşte”, mi-a spus, arătând spre partitură (nu mai putea să cânte la pian), „priveşte”, a repetat şi, după un lung efort, a reuşit să adauge: „Acum ştiu”, şi a încercat să-mi explice cu insistenţă ceva important, dar mesajul lui se alcătuia din cuvinte absolut obscure şi, când şi-a dat seama că nu-l înţeleg, m-a privit cu mirare şi mi-a spus: „E straniu”.

Ştiu bine despre ce voia să-mi vorbească, căci povestea asta îl preocupa de multă vreme. Către sfârşitul vieţii, Beethoven îndrăgise şi folosea cu precădere forma variaţiunilor. La prima vedere, s-ar putea crede că aceasta e forma cea mai superficială cu putinţă, o simplă demonstraţie de tehnică muzicală, o treabă ce i s-ar potrivi mai curând unei dantelărese decât marelui Beethoven. Dar (pentru prima oară în istoria muzicii), Beethoven a făcut din ea o admirabilă formă culminantă, în care a înscris meditaţiile sale cele mai frumoase.

Da, e un lucru bine cunoscut. Dar tata voia să afle cum trebuie înţeles. De ce tocmai variaţiunile? Ce tâlc se-ascunde în spatele lor?

De-aceea mă chemase în camera lui şi-mi arătase partitura, exclamând: „Acum ştiu!”

4

Tăcerea tatălui meu, în faţa căruia toate cuvintele băteau în retragere, tăcerea celor o sută patruzeci şi cinci de istorici cărora li se interzisese aducerea-aminte, această tăcere incomensurabilă ce răsună în toată Cehia constituie fundalul tabloului pe care pictez acum portretul Taminei.

Serveşte în continuare cafea într-unul din bistrourile micuţului orăşel din vestul Europei. Între timp şi-a pierdut farmecul acelei delicate solicitudini cu care-şi încânta odinioară clienţii. I-a pierit cheful să-şi mai ofere urechea semenilor săi.

Într-o zi, când Bibi venise să se aşeze pe obişnuitu-i taburet din faţa barului şi puştoaica ei se ţâra pe jos, făcând tărăboi, Tamina îşi pierdu răbdarea şi spuse după ce aşteptase o clipă să fie pusă la punct de maică-sa:

— N-o poţi face să-şi ţină gura?

Enervată, Bibi replică:

— Spune-mi, de ce urăşti copiii?

Nu se poate afirma că Tamina ura copiii. Totuşi, glasul lui Bibi trăda o duşmănie surprinzătoare, care nu-i scăpă Taminei. Fără să-şi dea seama, încetară să mai fie prietene.

Apoi, într-o zi, Tamina lipsi de la lucru. Nu i se mai întâmplase asta niciodată. Patroana urcă să vadă ce-i cu ea. Sună la uşă, dar nu-i deschise nimeni. Reveni a doua zi şi sună din nou, zadarnic însă. Chemă poliţia. Au forţat uşa, dar n-au găsit decât o locuinţă aranjată cu grijă, în care nu lipsea nimic şi nimic nu părea suspect.

Tamina nu se arătă nici în zilele următoare. Poliţia continuă să cerceteze cazul, dar fără niciun rezultat. În cele din urmă, dispariţia Taminei fu clasată printre cazurile neelucidate.

5

În ziua fatidică, la tejgheaua barului luase loc un tânăr în blugi. La ora aceea, Tamina era singură. Tânărul comandase o coca-cola şi-şi sorbea băutura pe îndelete. O privea pe Tamina, iar Tamina privea în gol.

După un moment, spuse:

— Tamina.

Dacă-şi închipuia că o impresionează, se înşela. Nu era greu

să-i afle numele, în cartier fiind cunoscută de toţi clienţii.

— Ştiu că eşti tristă, continuă tânărul.

Tamina nu se lăsă sedusă nici de această remarcă. Auzise că există multe moduri de a cuceri o femeie şi că unul din drumurile cele mai sigure spre trupul ei trece prin tristeţea ei. Totuşi, de data asta îl privi pe tânăr cu mai mult interes decât îl privise cu o clipă în urmă.

Apoi începură să discute. Ceea ce o intriga pe Tamina erau întrebările pe care i le punea. Nu conţinutul lor, ci simplul fapt că i le punea. O, Dumnezeule, de când nu-i mai pusese nimeni nicio întrebare! I se părea că trecuse de atunci o veşnicie! Doar soţul ei o întreba mereu câte ceva, pentru că iubirea e de fapt un interogatoriu neîntrerupt. Într-adevăr, nu cunoscuse o definiţie mai exactă a iubirii.

(Prietenul meu Hübl mi-ar atrage atenţia că, în cazul ăsta, nimeni nu ne iubeşte mai mult decât poliţia. E adevărat. Aşa cum orice în *sus* îşi are simetricul în *jos,* tot aşa interesul iubirii îşi are negativul în curiozitatea poliţiei. Uneori în susul poate îi confundat cu în josul, iar eu îmi pot imagina foarte uşor că există oameni care, în singurătatea lor, îşi doresc, din când în când, să fie aduşi la comisariat spre a fi interogaţi, având astfel prilejul să vorbească despre ei înşişi.)

6

Tânărul o priveşte în ochi, o ascultă, apoi îi spune că ceea ce ea numeşte amintire este în realitate cu totul altceva: Vraja cu care-şi priveşte uitarea.

Tamina aprobă.

Şi tânărul reia: Privirea melancolică pe care ea o aruncă în urmă nu mai este expresia fidelităţii pentru cel ce nu mai e. Mortul e dispărut din câmpul ei vizual şi ea priveşte în gol.

În gol? Şi-atunci ce-i face privirea atât de grea?

Privirea ei nu-i împovărată de amintiri, îi explică tânărul, ci de remuşcări. Tamina nu-şi va ierta niciodată uitarea.

— Şi ce trebuie să fac? întreabă Tamina.

— Să uiţi uitarea, răspunde tânărul.

— Explică-mi cum să fac, îi spune Tamina, cu un zâmbet amar.

— N-ai simţit niciodată dorinţa să pleci?

— Ba da, recunoaşte Tamina. Simt o dorinţă teribilă să plec. Dar unde?

— Într-un loc unde lucrurile sunt uşoare ca o adiere. Unde lucrurile şi-au pierdut greutatea. Unde nu există remuşcări.

— Da, rosteşte visătoare Tamina. Să pleci undeva unde lucrurile n-au greutate.

Şi, ca într-un basm, ca într-un vis (da, e într-adevăr un basm! într-adevăr, un vis!), Tamina părăseşte tejgheaua în spatele căreia îşi petrecuse câţiva ani din viaţă şi iese din local însoţită de tânărul bărbat. La marginea trotuarului staţionează o maşină sport de culoare roşie. Tânărul se aşază la volan şi o invită pe Tamina să urce lângă el.

7

Înţeleg reproşurile pe care şi le face Tamina. Mi le-am făcut şi eu la moartea tatei. Nu-mi puteam ierta că i-am pus atât de puţine întrebări, că ştiam atât de puţine lucruri despre el, că l-am lăsat să-mi scape. Şi tocmai aceste remuşcări m-au făcut deodată să înţeleg, fără pic de îndoială, ce voia să-mi spună în faţa partiturii deschise a sonatei opus 111.

Voi încerca să mă explic printr-o comparaţie. Simfonia este o epopee muzicală.

S-ar putea spune că aduce cu o călătorie ce ne poartă prin infinitul lumii exterioare, de la un lucru la altul, din ce în ce mai departe. Variaţiunile sunt şi ele o călătorie. Dar această călătorie nu ne poartă prin infinitul lumii exterioare. Cunoaşteţi, desigur, cugetarea lui Pascal, potrivit căreia omul trăieşte între abisul infinitului mare şi abisul infinitului mic. Călătoria variaţiunilor duce în interiorul unui *alt* infinit, în interiorul nesfârşitei diversităţi a lumii lăuntrice care se ascunde în orice lucru.

În variaţiuni, Beethoven a descoperit, aşadar, un alt spaţiu de explorat. Variaţiunile sunt o nouă *invitaţie la călătorie.*

Forma variaţiunilor este forma concentrării maxime ce-i permite compozitorului să exprime doar esenţialul, să pătrundă direct în miezul lucrurilor. Materia variaţiunilor este o temă care adeseori nu are mai mult de şaisprezece măsuri. Beethoven pătrunde în interiorul acestor şaisprezece măsuri, ca şi cum ar coborî într-un puţ ce duce în adâncul pământului.

Călătoria în acest alt infinit nu-i mai puţin aventuroasă decât călătoria epopeii. Aşa pătrunde fizicianul în măruntaiele miraculoase ale atomului. Cu fiecare variaţiune, Beethoven se îndepărtează tot mai mult de tema iniţială care nu seamănă cu ultima variaţiune mai mult decât o floare cu imaginea ei sub microscop.

Omul ştie că nu poate cuprinde universul cu soarele şi aştrii săi. Mult mai insuportabil i se pare însă faptul de a fi condamnat să rateze şi celălalt infinit, cel foarte apropiat şi la îndemâna lui. Tamina şi-a ratat infinitul iubirii, eu l-am ratat pe tata şi fiecare îşi ratează propria operă, deoarece, urmărind perfecţiunea, pătrunde în miezul lucrului şi acolo nu poţi merge niciodată până la capăt.

Acceptăm ca pe o condiţie firească faptul că ne-a scăpat infinitul lumii exterioare. Dar faptul de a fi ratat celălalt infinit ni-l vom reproşa până la moarte. Ne gândeam la infinitul stelelor, dar nu ne păsa de infinitul purtat în el de tatăl meu.

Nu-i de mirare deci că variaţiunile au devenit la vârsta maturităţii forma preferată a lui Beethoven, care ştia foarte bine (cum o ştie şi Tamina şi cum o ştiu şi eu) că nimic nu-i mai insuportabil decât să ratezi fiinţa pe care ai iubit-o, acele şaisprezece măsuri şi universul lăuntric al posibilităţilor infinite ale acestora.

8

Această carte este în totalitatea ei un roman în formă de variaţiuni. În succesiunea lor, fiecare capitol constituie o etapă diferită a unei călătorii ce duce în interiorul unei teme, în interiorul unei idei, în interiorul unei situaţii unice, a cărei înţelegere se pierde pentru mine în nemărginire.

E un roman despre Tamina şi, din clipa în care Tamina părăseşte scena, devine un roman pentru Tamina. Ea este personajul principal şi principalul ascultător, toate celelalte întâmplări fiind o variaţiune a propriei sale poveşti, ce se unesc în viaţa ei ca într-o oglindă.

E un roman despre râs şi despre uitare, despre uitare şi despre Praga, despre Praga şi despre îngeri. De altfel, nu-i deloc întâmplător faptul că tânărul de la volan se numeşte Rafael.

Peisajul devenea din ce în ce mai pustiu, avea din cern ce mai

puţină verdeaţă şi din ce în ce mai mult ocru, din ce în ce mai puţină iarbă şi arbori şi din ce în ce mai mult nisip şi lut. Apoi, maşina părăsi şoseaua şi o luă pe un drum îngust *ce* sfârşea brusc în faţa unui povârniş abrupt. Tânărul opri. Coborâră. Se aflau la marginea povârnişului; sub ei, la vreo zece metri distanţă, se zărea o fâşie subţire de ţărm argilos şi, ceva mai încolo, o apă tulbure, maronie, ce se întindea cât vedeai cu ochii.

— Unde suntem? întrebă Tamina, cu vocea sugrumată. Intenţiona să-i spună lui Rafael că dorea să se întoarcă, dar nu îndrăznea: se temea de un refuz, ştiind că acest refuz i-ar spori neliniştea.

Se aflau la marginea povârnişului, în faţa lor se vedea apa şi în jurul lor nimic altceva decât argilă, o argilă moale, fără iarbă, de parcă ar fi fost acolo un loc de unde se extrage lutul. Şi, într-adevăr, ceva mai încolo, se înălţa o dragă părăsită.

Această privelişte îi amintea Taminei de un colţ al Cehiei unde lucrase soţul ei ultima oară, după ce fusese dat afară din slujbă şi îşi găsise un post de şofer pe un buldozer, undeva la o sută de kilometri depărtare de Praga. Toată săptămâna locuia acolo într-o rulotă, iar la Praga venea numai duminica s-o vadă pe Tamina. Odată, s-a dus ea să-l vadă şi s-au plimbat împreună într-un peisaj foarte asemănător celui de aici. Pe pământul lutos, umed, fără iarbă, fără arbori, apăsaţi de jos de culoarea ocrului gălbui, şi de sus de norii grei, cenuşii, păşeau unul lângă altul încălţaţi în cizme de cauciuc ce se înfundau în noroiul moale şi alunecos. Erau singuri pe lume, cuprinşi de teamă, de iubire şi de grija disperată pe care şi-o purtau imul altuia.

Era aceeaşi disperare care o cuprindea acum, dar se bucura să regăsească aici, ca prin farmec, un fragment pierdut din trecutul ei. Era o amintire dispărută cu desăvârşire, ce-i revenea pentru prima oară după atâta timp. Se gândi c-ar trebui s-o noteze în caiet! Ar şti chiar şi anul exact!

Simţea nevoia să-i spună tânărului că dorea să se întoarcă. Nu, n-avea dreptate când spunea că tristeţea nu-i decât o formă fără conţinut! Nu, nu, soţul ei trăia mereu în această tristeţe, mereu viu, se rătăcise doar şi ea trebuia să plece în căutarea lui. Să-l caute în lumea întreagă! Da, da! Abia acum înţelege! Cel ce vrea să-şi amintească n-are voie să rămână într-un singur loc, aşteptând ca amintirile să vină singure la el! Amintirile s-au

risipit în lumea largă şi trebuie să umbli, să le regăseşti şi să le faci să iasă din ascunzătoarea lor!

Asta voia să-i spună tânărului şi să-i ceară s-o conducă înapoi. Dar, în clipa aceea, de jos, dinspre apă, se auzi un şuier prelung.

9

Rafael o apucă de braţ. Era o strânsoare viguroasă, din care nu se putea desprinde. De-a lungul pantei şerpuia o cărare îngustă, alunecoasă. O conduse într-acolo.

Pe ţărm, unde cu puţin timp în urmă nu se zărea nici ţipenie de om, aştepta un băiat de vreo doisprezece ani. Îi zâmbea Taminei, în timp ce ţinea de capătul funiei o luntre ce se legăna uşor la marginea apei.

Tamina se întoarse spre Rafael. Zâmbea şi el. Se uita când la imul, când la celălalt, apoi, ca din senin, Rafael izbucni în hohote de râs şi băiatul îl secondă. Era un râs insolit, căci nu se petrecea nimic caraghios, dar era în acelaşi timp un râs contagios şi amuzant: o îndemna să-şi uite nelinişstea, promiţându-i ceva neclar, poate bucuria, poate pacea sufletească, încât lamina, care voia să scape de temerile ei, începu în cele din urmă să râdă şi ea, cuminte, la unison cu ei.

— Vezi, n-ai de ce să-ţi fie teamă, îi spuse Rafael.

Tamina urcă în luntrea care începu să se clatine sub greutatea ei. Se aşeză pe banca din spate. Banca era udă. Tamina purta o rochie uşoară de vară şi simţi umezeala înfiorându-i fesele. Această atingere lipicioasă îi redeşteptă îngrijorarea.

Băiatul desprinse luntrea de mal, apucă vâslele şi, în clipa aceea, Tamina întoarse capul: Rafael stătea pe ţărm şi-i urmărea cu privirea. Îi zâmbea, şi în zâmbetul lui Tamina descoperi ceva ciudat. Da! Zâmbea, clătinând din cap cu o mişcare imperceptibilă! Zâmbea şi clătina din cap răsucindu-l de la dreapta la stânga, cu o mişcare absolut imperceptibilă.

10

De ce nu întreabă Tamina încotro merge?

Când n-ai nicio ţintă nu întrebi unde mergi!

Se uita la băiatul din faţa ei care vâslea. Ramele i se păreau

prea grele pentru braţele sale firave.

— Nu vrei să te înlocuiesc? întrebă. Băiatul acceptă încântat, lăsând să-i scape ramele din mână.

Făcură schimb de locuri. Băiatul se aşeză în spate, o privi pe Tamina cum trage la rame, apoi scoase de sub barcă un mic magnetofon. Se auzi o muzică rock, sunetele chitarelor electrice şi cuvintele se îngemănau, şi băiatul începu să se bâţâie în ritm. Tamina îl privea cu repulsie: copilul acesta îşi legăna şoldurile cu mişcări cochete de adult, pe care le socotea obscene.

Lăsă ochii în jos, să nu-l mai vadă. În clipa aceea, băiatul dădu sunetul mai tare şi se apucă să fredoneze. Peste puţin timp, când Tamina ridică din nou ochii spre el, o întrebă:

— Tu de ce nu cânţi?

— Nu ştiu cântecul ăsta.

— Cum aşa? E un cântec ştiut de toată lumea.

Continua să se răsucească pe bancă fără răgaz. Tamina se simţea obosită şi-l întrebă:

— Nu vrei să mai vâsleşti şi tu puţin?

— Vâsleşte! îi replică băiatul râzând.

Dar Tamina era într-adevăr obosită. Trase vâslele în barcă, să se odihnească:

— Mai avem mult?

Băiatul arătă cu mâna în faţa lui. Tamina se întoarse. Ţărmul era destul de aproape, oferind privirii un peisaj diferit de cel pe care îl părăsiseră: era numai verdeaţă, cu multă iarbă şi cu mulţi copaci.

Peste câteva clipe, barca atinse fundul apei. Pe ţărm, vreo zece copii se jucau cu mingea şi se uitau la ei plini de curiozitate. Coborâră. Puştiul legă barca de un ţăruş. Pe ţărmul nisipos înainta o alee lungă de platani. O luară într-acolo şi, în nici zece minute, văzură la capătul ei o clădire mare şi scundă. În faţa clădirii se aflau tot felul de obiecte mari şi colorate, a căror utilitate n-o înţelegea, şi mai multe filee de volei. Acestea aveau ceva ciudat care o frapă pe Tamina. Da, erau întinse foarte jos.

Băiatul îşi vârî două degete în gură şi începu să şuiere.

11

O fetiţă – dacă avea nouă ani – venea spre ei agale, abia

târându-şi picioarele. Avea o mutriţă fermecătoare şi îşi scotea burta în afară, aidoma fecioarelor din tablourile gotice. Se uită la Tamina fără a manifesta vreun interes aparte, cu privirea femeii conştiente de propria-i frumuseţe, pe care vrea s-o sublinieze arborând o indiferenţă ostentativă faţă de tot ceea ce nu-i aparţine.

Puştanca deschise uşa clădirii cu ziduri albe. Intrară direct (nu exista nici culoar, nici vestibul) într-o sală spaţioasă cu multe paturi. Privirea micuţei făcu înconjurul încăperii, de parcă ar fi numărat paturile, apoi arătă spre unul din ele şi spuse:

— Tu vei dormi acolo.

— Cum adică! se împotrivi Tamina. Să dorm într-un dormitor comun?

— Un copil n-are nevoie de camera lui.

— Cum un copil? Eu nu sunt copil!

— Aici toţi suntem copii.

— Totuşi, trebuie să existe pe-aici şi adulţi!

— Nu, nu există.

— Atunci, ce caut eu aici? strigă Tamina.

Fetiţa nu-i remarcă nervozitatea. Se apropie de uşă, apoi se opri în prag şi spuse:

— Te-am repartizat la veveriţe.

Tamina nu înţelegea.

— Te-am repartizat la veveriţe, repetă copilul, adoptând tonul unei învăţătoare nemulţumite. Toţi suntem împărţiţi pe secţii cu nume de animale.

Tamina refuza să discute despre veveriţe. Voia să plece. Întrebă unde-i băiatul care o adusese.

Prefăcându-se că nu aude spusele Taminei, puştoaica îi dădea întruna cu explicaţiile ei.

— Nu mă interesează! ţipă Tamina. Vreau să mă întorc! Unde-i băiatul?

— Nu ţipa! Niciun adult nu s-ar fi putut arăta mai semeţ decât această frumoasă copilă: Nu înţeleg de ce-ai mai venit, dacă vrei să pled?! reluă ea, clătinând din cap spre a-şi exprima uimirea.

— Eu n-am cerut să vin aici!

— Tamina, nu minţi! Nu pleacă nimeni într-o călătorie atât de lungă fără să ştie încotro se duce. Dezvaţă-te să minţi!

Tamina îi întoarse spatele şi porni grăbită pe aleea cu platani.

Ajunsă la ţărm, căută luntrea pe care băiatul o priponise de un ţăruş în urmă cu un ceas. Dar nu se mai vedea acolo nici barca, nici ţăruşul.

Începu să alerge de-a lungul ţărmului cercetându-l cu atenţie. Plaja de nisip se pierdu curând într-o mlaştină ce trebuia ocolită de departe şi fu nevoită să rătăcească un timp până să regăsească oglinda apei. Ţărmul se învârtea mereu în aceeaşi direcţie şi peste un ceas (fără să dea de urma bărcii sau de vreun ponton) se trezi din nou în locul unde aleea de platani dădea spre plajă. A înţeles că se afla pe o insulă.

Urcă încet pe alee până la dormitor. O droaie de zece copii, băieţi şi fete între şase şi doisprezece ani, stăteau acolo adunaţi în cerc. Zărind-o, începură să strige:

— Tamina, vino la noi!

Deschiseră cercul, să-i facă loc.

În clipa aceea, îşi aminti de Rafael care zâmbea clătinând din cap.

De groază i se făcu inima cât un purice. Trecu indiferentă prin faţa copiilor şi, intrând în dormitor, se ghemui în pat.

12

Soţul ei murise în spital. Se ducea să-l vadă, ori de câte ori avea un răgaz, dar el îşi dăduse sufletul noaptea, în absenţa ei. A doua zi, când sosise la spital şi găsise patul gol, bătrânul care zăcea în aceeaşi cameră îi spusese:

— Doamnă, s-ar cădea să faceţi o plângere! E oribil cum sunt trataţi morţii!

I se citea spaima în ochi, ştiind că nu peste multă vreme îi va veni şi lui rândul.

— L-au apucat de picioare şi l-au târât pe jos. Credeau că dorm. I-am văzut capul lovindu-se de pragul uşii.

Moartea are o dublă înfăţişare: pe de o parte, înseamnă nefiinţă. Pe de alta, prezenţa cumplit de materială a cadavrului.

Când era foarte tânără, moartea îi apărea Taminei doar în prima formă, sub înfăţişarea neantului, iar frica de moarte (de altfel îndeajuns de vagă) era frica de a nu mai fi. Cu trecerea anilor, frica aceasta scăzuse, dispărând aproape cu desăvârşire (ideea că într-o zi n-o să mai vadă cerul sau arborii nu mai avea darul s-o înspăimânte), în schimb, reflecta tot mai mult la

cealaltă înfăţişare a morţii – înfăţişarea materială: se cutremura de groază la gândul că va deveni un cadavru.

Starea de cadavru i se părea o ofensă insuportabilă. Cu o clipă în urmă mai erai o fiinţă umană ocrotită de pudoare, de sfinţenia nudităţii şi a intimităţii, şi-i de ajuns să vină clipa morţii, ca trupul tău să devină dintr-odată un obiect la dispoziţia oricui, care poate să-l despoaie, să-l spintece, să-i cerceteze măruntaiele, să-şi astupe nasul spre a se feri de mirosul dezgustător, să-l azvârle în congelator sau în focul crematoriului.

Când ceruse ca soţul ei să fie incinerat şi cenuşa să fie împrăştiată, avusese un motiv în plus – acela de a nu fi torturată toată viaţa gândindu-se la ce suplicii putea fi supus trupul soţului mult iubit.

Şi, cu câteva luni mai târziu, când se gândise la sinucidere, luase hotărârea să se înece departe în largul mării, pentru ca mizeria trupului ei lipsit de viaţă s-o cunoască doar peştii, în muţenia lor.

Am vorbit mai înainte despre nuvela lui Thomas Mann: un tânăr suferind de o boală incurabilă ia trenul şi coboară într-un oraş necunoscut. În camera lui se află un şifonier din care, noapte de noapte, apare o femeie goală, dureros de frumoasă, şi-i povesteşte îndelung şi pe îndelete ceva de o suavă tristeţe, iar femeia aceasta şi povestea ei reprezintă moartea.

E o moarte gingaşă, albăstruie ca nefiinţa. Căci nefiinţa e un vid nemărginit, iar spaţiul vid e albastru, şi nimic nu-i mai frumos şi mai odihnitor decât albastrul. Nu-i deloc întâmplător faptul că Novalis, poetul morţii, îndrăgea albastrul şi în peregrinările sale n-a căutat niciodată altceva decât albastrul. Dulceaţa morţii are culoarea albastrului.

Dar, dacă nefiinţa tânărului bărbat descris de Thomas Mann era atât de frumoasă, ce s-a ales de trupul lui? L-au înşfăcat de picioare şi l-au târât peste prag? L-au spintecat? L-au azvârlit în groapă sau în foc?

Mann avea pe a tund douăzeci şi şase de ani, iar Novalis n-a apucat să facă treizeci. Eu, din păcate, am mai mulţi şi, spre deosebire de ei, nu pot să nu mă gândesc la trup. Fiindcă moartea nu-i albastră, iar Tamina o ştie şi ea la fel de bine. Moartea e o trudă îngrozitoare. Agonia tatălui meu a durat zile în şir, şi eu aveam impresia că în toiul febrei muncea. Era lac de

transpiraţie şi concentrat în întregime asupra agoniei sale, de parcă moartea ar fi fost ceva peste puterile sale. Habar n-avea că stăteam de veghe la căpătâiul lui, nu era în stare să-mi simtă măcar prezenţa – truda morţii îl consuma până la epuizare: căci tata era concentrat pe calul său ca un călăreţ ce vrea să atingă o ţintă îndepărtată şi nu mai are în el decât o ultimă fărâmă de vlagă.

Da, era călare pe un cal în galop.

Şi încotro gonea?

Spre depărtări neştiute, ca să-şi ascundă trupul.

Nu, nu-i deloc întâmplător faptul că, în toate poemele sale cu tema morţii, moartea e sugerată de imaginea călătoriei. Tânărul lui Thomas Mann urcă în tren, Tamina într-o maşină de culoare roşie. Ne încearcă dorinţa neţărmurită de a pleca spre a ne ascunde trupul. Dar călătoria e zadarnică. Gonim călare pe un cal ca, până la urmă, să ne regăsim într-un pat, să fim înşfăcaţi de picioare şi izbiţi cu capul de pragul unei uşi.

13

Dar de ce se află Tamina pe insula copiilor? De ce mi-o închipui tocmai acolo?

Nu ştiu.

Să fie de vină faptul că în ziua în care a început agonia tatălui meu, văzduhul fremăta de cântecele voioase ale unor copii?

Pretutindeni, la est de Elba, copiii fac parte din aşa-numitele unităţi pioniereşti. Poartă, în chip de cravată, un fular roşu în jurul gâtului, se duc la şedinţe ca adulţii şi, uneori, cântă *Internaţionala.* Din când în când, au bunul obicei să lege un fular roşu de gâtul unui adult de seamă, decernându-i totodată titlul de pionier de onoare. Adulţilor le place povestea asta, şi, cu cât sunt mai în vârstă, cu atât mai mult le place să primească de la aceşti puştani o cravată roşie pentru sicriu.

Toţi au primit-o: şi Lenin, şi Stalin, şi Masturbov, şi Şolohov, şi Ulbricht, şi Brejnev, iar Husák o primea pe a sa chiar în ziua aceea, cu prilejul unei mari solemnităţi organizate la Hradul din Praga.

Febra tatei scăzuse puţin. Era în mai şi deschisesem fereastra ce dădea spre grădină. Din casa de peste drum, printre ramurile în floare ale merilor, răzbea până la noi vacarmul transmisiei

televizate a grandioasei ceremonii. Se auzeau nişte copii cântând cu glasuri ascuţite.

Medicul se afla în cameră, aplecat deasupra tatei care nu mai reuşea să pronunţe niciun cuvânt. Apoi, se întoarse spre mine şi spuse cu voce tare:

— E în comă. I se descompune creierul. În clipa aceea am văzut ochii mari şi albaştri ai tatei deschizându-se şi mai mult.

Medicul a plecat, iar eu mă simţeam îngrozitor de stânjenit; voiam să spun repede ceva, ca să izgonesc fraza aceea cumplită. Am arătat spre fereastră:

— Auzi? Ce băşcălie! Astăzi Husák e făcut pionier de onoare!

Şi tata începu să râdă. Râdea ca să-mi arate că mintea lui era vie, că puteam să-i vorbesc şi să glumesc cu el cât pofteam.

Vocea lui Husák ajungea la noi printre merii înfloriţi: „Copii! Voi sunteţi viitorul!”

Apoi, după o clipă: „Copii, să nu priviţi niciodată înapoi! Mereu înainte!”

— Închid fereastra, să nu-l mai auzim, i-am spus tatei, făcându-i semn cu ochiul; iar el m-a privit cu un zâmbet nespus de frumos, dând din cap aprobator.

Peste câteva ore, febra i-a crescut din nou şi a continuat să-i crească. Tata a încălecat pe calul său şi a galopat câteva zile. Pe mine nu m-a revăzut niciodată.

14

Dar ce poate face ea acum, rătăcită printre copii? Luntraşul şi barca au dispărut fără urmă şi, de jur-împrejur, nu se vedea decât întinsul nesfârşit al apei.

Să încerce să lupte.

Ce tristeţe: în micul orăşel din vestul Europei nu se străduise niciodată pentru nimic, iar aici, printre copii (în lumea lucrurilor fără greutate), trebuia să lupte?

Dar cum să lupte?

În ziua sosirii, când se eschivase de la jocuri şi se refugiase în pat ca într-o fortăreaţă inexpugnabilă, simţise cum pluteşte în aer ostilitatea copiilor şi i se făcuse frică. Voia s-o anihileze, hotărând să le câştige simpatia. Pentru asta trebuia să se identifice cu ei, să le accepte limbajul. Aşa se face că participa bucuroasă la toate jocurile, îşi punea în slujba lor ideile şi forţa

fizică, şi curând copiii erau cuceriţi de farmecul ei.

Dacă voia să se identifice cu ei, trebuia să renunţe la propria-i intimitate. Se ducea cu ei în sala de baie, deşi în prima zi refuzase să-i însoţească, fiindcă o dezgusta să-şi facă toaleta sub ochii lor.

Baia, o sală încăpătoare, pardosită cu plăci de faianţă, e centrul vieţii copiilor şi al gândurilor lor secrete. De o parte se află zece closete, de cealaltă zece chiuvete. De fiecare dată se poate vedea aici o echipă aşezată pe closet, cu cămăşile de noapte suflecate, şi alta, în pielea goală, aplecată deasupra chiuvetelor. Cei aşezaţi se uită la cei despuiaţi din faţa chiuvetelor, iar aceştia, la rândul lor, se-ntorc spre cei aşezaţi pe closet, şi întreaga încăpere e încărcată de o senzualitate tainică ce trezeşte-n Tamina senzaţia vagă a unui lucru de mult uitat.

Tamina stă pe closet, în cămaşă de noapte, iar tigrii despuiaţi din faţa chiuvetelor n-au ochi decât pentru ea. Apoi, apa trasă bolboroseşte, veveriţele se ridică de pe closete, trăgându-şi în jos cămăşile lungi de noapte; tigrii părăsesc chiuvetele îndreptându-se spre dormitor, de unde sosesc pisoii; aceştia se aşază pe closetele eliberate şi privesc la Tamina cea înaltă cu pubisul întunecat şi sânii grei, spălându-se la chiuvetă printre veveriţe.

Nu se ruşinează. Simte că sexualitatea ei de adultă o preschimbă într-o regină ce-i domină pe cei cu sexul deocamdată păgubit de păr.

15

S-ar părea deci că voiajul în insulă nu era o conspiraţie împotriva ei, aşa cum crezuse iniţial, atunci când văzuse patul ce-i fusese repartizat în dormitorul comun. Dimpotrivă, se găsea, în fine, acolo unde-şi dorea: căzuse înapoi, într-un timp foarte îndepărtat, când soţul ei nu exista nici în amintire, nici în dorinţă, cu alte cuvinte, un timp în care nu exista nici ponderea, nici remuşcarea.

Fusese întotdeauna de o pudoare exagerată (pudoarea fiind pentru ea umbra fidelă a dragostei), şi iat-o acum arătându-se despuiată în faţa multor priviri străine. La început, spectacolul i se păruse şocant şi dezagreabil, dar se obişnui repede cu el, căci nuditatea ei nu era sărăcită de pudoare, ci, pur şi simplu, îşi

pierdea semnificaţia, devenind atonă, mută şi lipsită de viaţă.

Acest trup, cu fiecare părticică marcată de povestea iubirii lor, se scufunda acum, pierzându-şi importanţa, iar lipsa acesteia însemna pentru ea uşurare şi tihnă.

Dar dacă senzualitatea adultă era gata să dispară, o lume alcătuită din alte senzaţii începea să ţâşnească încet-încet dintr-un trecut foarte îndepărtat, li reveneau în minte o mulţime de amintiri demult îngropate. De pildă, aceasta (nu-i de mirare că o uitase de atâta vreme, întrucât, pentru Tamina adultă, trebuia să fi fost o necuviinţă de un ridicol insuportabil): era în clasa a patra primară, o adora pe învăţătoarea sa, o femeie tânără şi frumoasă, şi luni în şir nu visase decât s-o însoţească la toaletă.

Acum stă pe closet şi surâde, închizând ochii pe jumătate. Îşi închipuie că-i învăţătoarea cu pricina, iar fetiţa pistruiată de pe closetul alăturat, care-i aruncă nişte priviri piezişe, pline de curiozitate, e micuţa Tamina de odinioară. E atât de identificată cu ochii senzuali ai fetiţei pistruiate, încât simte cum, undeva în adâncurile îndepărtate ale memoriei sale, se trezeşte freamătul acelei vechi excitaţii.

16

Datorită Taminei, veveriţele câştigau mai toate jocurile, drept care hotărâră s-o răsplătească sărbătoreşte. Copiii îşi ispăşeau toate pedepsele în spălător şi tot acolo îşi împărţeau şi recompensele; în seara respectivă recompensa Taminei consta în faptul că toată lumea va fi în slujba ei: nu i se îngăduia să mişte un deget, veveriţele urmând să facă totul pentru ea, cu silinţa şi abnegaţia unor servitori sinceri şi devotaţi.

Erau, aşadar, cu toţii în slujba ei: au început cu ştersul fundului în timp ce stătea pe oala closetului – au şters-o cu toată grija, apoi au ridicat-o, au tras apa, i-au scos cămaşa, au împins-o în faţa chiuvetei, unde se întreceau care mai de care să-i spele pieptul şi pântecul, dornici să vadă cum e făcută între coapse şi ce se întâmplă când e atinsă în locul acela. În anumite momente ar fi vrut să-i respingă, dar nu se încumeta: nu-şi putea permite să-i supere pe aceşti puştani, cu atât mai mult cu cât îşi făceau jocul cu o seriozitate demnă de admirat, lăsând impresia că nu făceau nimic altceva, decât s-o servească şi s-o răsplătească.

În cele din urmă, au dus-o şi au întins-o în patul ei, ca să-şi

facă somnul de noapte, dar clici găsiră mii de alte pretexte fermecătoare spre a se lipi de ea, şi s-o mângâie pe tot corpul. Erau atât de mulţi, încât nu mai desluşea a cui era cutare mână sau cutare gură. O pipăiau de zor pe unde apucau, dar mai ales acolo unde se vădea a fi alcătuită altfel decât ei. Închise ochii şi avu senzaţia că se balansa uşor, într-o mişcare lină, ca într-un leagăn de copil; şi fu cuprinsă de o voluptate stranie şi deopotrivă liniştitoare.

Simţea cum îi zvâcnesc buzele de atâta plăcere. Deschise ochii şi surprinse faţa unui copil care-i pândea gura şi-i spunea unei alte feţe de copil: „Uite! uite!” Acum se aplecau deasupra ei două feţe de copil ce-i urmăreau cu nesaţ buzele tremurânde, de parcă ar fi cercetat cu atenţie interiorul unui ceas demodat sau o muscă cu aripile smulse.

Avea însă impresia că ochii ei percepeau ceva cu totul diferit de simţirea trupului, ca şi cum n-ar fi existat nici o legătură între copiii aplecaţi peste ea şi această voluptate mută, legănătoare, care o cotropea. De aceea, închise ochii, spre a se bucura de trup căci, pentru întâia oară în viaţa ei, acest trup se desfăta în absenţa sufletului, care, nemaiînchipuindu-şi nimic, părăsea încăperea fără zgomot.

17

Iată ce-mi povestea tata când aveam cinci ani: fiecare tonalitate e o micuţă curte regală. Aici puterea o exercită regele (prima treaptă), flancat de doi locotenenţi (a cincea şi a patra treaptă). Aceştia au în subordine alţi patru demnitari ce întreţin fiecare o relaţie specială cu regele şi locotenenţii săi. Pe lângă aceştia, curtea mai găzduieşte alte când tonuri denumite cromatice, ocupând fără doar şi poate o poziţie de prim rang în alte tonalităţi, dar aici se află doar ca invitate.

Întrucât fiecare din cele douăsprezece note dispune de o poziţie, de un titlu şi o funcţie proprie, compoziţia pe care o ascultăm e mai mult decât o masă sonoră: ea desfăşoară în faţa noastră o acţiune. Uneori, evenimentele se încâlcesc atât de cumplit (ca la Mahler, de pildă, sau şi mai şi, la Bartók sau Stravinski), când apar prinţi aparţinând mai multor curţi, încât deodată nu mai ştii cărei curţi slujeşte cutare ton şi dacă nu cumva se află simultan în serviciul mai multor regi. Dar şi în

acest caz, ascultătorul cel mai naiv poate ghid, în linii mari, despre ce-i vorba. Căci până şi muzica cea mai complicată reprezintă *un limbaj.*

Toate astea mi le-a spus tata, iar continuarea îmi aparţine: într-o zi, un mare om a constatat că, în decursul unui mileniu, limbajul muzicii s-a epuizat şi nu mai putea face altceva decât să repete întruna aceleaşi mesaje obositoare. Printr-un decret revoluţionar, acest bărbat a abolit ierarhia notelor, declarându-le pe toate egale. Le-a impus o disciplină severă, în aşa fel încât nici una să nu apară în partitură mai frecvent decât alta, să nu-şi aroge în felul ăsta vechile privilegii feudale. Curţile regale erau desfiinţate o dată pentru totdeauna şi înlocuite de un imperiu unic întemeiat pe egalitatea numită dodecafonie.

Sonoritatea muzicii era poate mai interesantă decât înainte, dar omul de rând, învăţat de un mileniu să urmărească tonalităţile în intrigile statornicite de curţile regiile, auzea sunetul şi nu-l pricepea. De altfel, imperiul dodecafoniei n-a întârziat să dispară. După Schönberg a urmat Varese care n-a abolit doar tonalitatea, ci şi tonul însuşi (tonul vocii umane şi al instrumentelor muzicale), înlocuindu-l cu o organizare rafinată de zgomote, neîndoios magnifică, dar care inaugurează altceva, ce se întemeiază pe alte principii şi pe un alt limbaj.

Când Milan Hübl îşi dezvolta în garsoniera mea pragheză reflecţiile despre eventuala dispariţie a poporului ceh în sânul imperiului rus, ştiam amândoi că această idee, deşi plauzibilă, ne depăşea, că vorbeam despre inimaginabil. Deşi ştie că e muritor, omul nu-şi poate reprezenta nici sfârşitul spaţiului, nici sfârşitul timpului, nici sfârşitul istoriei, nici sfârşitul unui popor, şi trăieşte permanent într-un infinit iluzoriu.

Cei fascinaţi de ideea progresului nici nu bănuiesc că orice pas înainte înseamnă, în acelaşi timp, un pas către sfârşit, iar în sloganele optimiste ca *mai departe* şi *înainte* se face auzit glasul lasciv al morţii care ne incită să ne grăbim.

(Dacă fascinaţia cuvântului *înainte* s-a generalizat, asta nu se datorează, oare, înainte de toate, faptului că moartea ne vorbeşte acum din apropierea imediată?)

În epoca în care Arnold Schönberg îşi fonda imperiul dodecafonic, muzica era mai bogată ca oricând şi îmbătată de propria ei libertate. Nimeni nu s-ar fi gândit că sfârşitul putea fi atât de aproape. Nu se întrezărea nici o oboseală! Nici un

crepuscul! Schönberg era însufleţit de cel mai tineresc spirit al cutezanţei. Faptul de a fi ales singurul drum care ducea înainte îi umplea de mândrie legitimă. Istoria muzicii se încheia în avântul curajului şi al aspiraţiei.

18

Dacă e adevărat că istoria muzicii s-a sfârşit, ce-a mai rămas din muzică? Tăcerea?

Da de unde! există din ce în ce mai multă muzică, de zeci, de sute de ori mai multă decât în cele mai glorioase epoci ale sale. Ea răsună din difuzoarele agăţate pe zidurile caselor, din înfiorătoarele aparate sonore instalate în apartamente şi restaurante, din micuţele tranzistoare pe care oamenii le poartă în mână pe toate străzile.

Schönberg e mort, Ellington e mort, dar chitara e veşnică. Armonia stereotipă, melodia banală, şi ritmul pe cât de trepidant pe atât de monoton – iată ce a mai rămas din muzică, iată eternitatea muzicii. Pe aceste simple combinaţii de note toată lumea poate fraterniza, căci fiinţa însăşi strigă în ele, jubilând, *sunt aici*! Nu există comuniune mai zgomotoasă şi mai unanimă decât simpla comuniune cu fiinţa. Pe platforma asta se întâlnesc arabii cu evreii şi cehii cu ruşii. Trupurile se agită în ritmul notelor ameţite de conştiinţa existenţei. De aceea, niciuna din compoziţiile lui Beethoven n-a fost trăită cu o pasiune colectivă la fel de mare ca bubuiturile repetate uniform de strunele chitarelor.

Cam cu un an înainte de moartea tatei, ne făceam obişnuita noastră plimbare în jurul grupului de case, şi cântecele ne asaltau de pretutindeni. Cu cât mai trişti erau oamenii, cu atât mai mult cântau pentru ei difuzoarele, îndemnând ţara ocupată să uite amărăciunea istoriei şi să cadă pradă bucuriei de a trăi.

Tata s-a oprit, ridicând ochii spre aparatul din care răzbea zgomotul, şi eu am simţit că voia să-mi destăinuie ceva foarte important. A făcut un mare efort de concentrare, ca să-şi poată exprima gândul, apoi, încet şi cu multă greutate, a spus: „Prostia muzicii”.

Ce voia să spună cu asta? Să fi vrut oare să insulte muzica, pasiunea vieţii sale? Nu, cred că voia să-mi comunice că există o *stare originară a muzicii,* o stare ce precede istoria sa, o stare

dinaintea primei interogări, dinaintea primei cugetări, dinaintea jocului dintâi cu un singur motiv şi o singură temă. În această stare primară a muzicii (muzica fără gândire) se reflectă prostia consubstanţială fiinţei umane. Pentru a ridica muzica deasupra acestei prostii primitive, a fost nevoie de efortul uriaş al spiritului şi al inimii, concretizat prin acea punte superbă ce s-a arcuit peste secole de istorie europeană şi s-a stins în apogeul traiectoriei sale, ca racheta unui foc de artificii.

Istoria muzicii e pieritoare, dar idioţenia chitarelor e veşnică. Astăzi muzica a revenit la starea sa iniţială. E starea ce a urmat ultimei interogări, ultimei cugetări – starea postistorică.

În 1972, când Karel Klos, cântăreţul ceh de muzică pop, a plecat în străinătate, Husák s-a înspăimântat. I-a scris de îndată la Frankfurt (era în august 1972) o scrisoare personală, din care citez textual un pasaj, fără să inventez nimic: „Dragă Karel, noi nu vă purtăm pică. Vă rog să vă întoarceţi, vom face pentru dumneavoastră tot ce doriţi. Noi vă vom ajuta pe dumneavoastră şi dumneavoastră ne veţi ajuta pe noi…”

Reflectaţi o clipă la această poveste: fără să clipească, Husák a lăsat să emigreze medici, savanţi, astronomi, sportivi, regizori, operatori, muncitori, ingineri, arhitecţi, istorici, ziarişti, scriitori, pictori, dar nu era în stare să se împace cu gândul că acest Karel Klos ar putea să-şi părăsească ţara. Căci Karel Klos reprezenta muzica fără memorie, acea muzică în care sunt îngropate pentru totdeauna oasele lui Beethoven şi Ellington, cenuşa lui Palestrina şi Schönberg.

Preşedintele uitării şi idiotul muzicii făceau pereche. Desăvârşeau aceeaşi operă. *Noi vă vom ajuta pe dumneavoastră şi dumneavoastră ne veţi ajuta pe noi.* Nu se puteau lipsi unul de celălalt.

19

Uneori însă, în turnul în care domneşte înţelepciunea muzicii, ritmul monoton cil strigătului fără suflet ce răzbate de afară, unde toţi oamenii sunt fraţi, ne provoacă nostalgia. E periculos să-ţi petreci tot timpul cu Beethoven, după cum periculoase sunt toate poziţiile privilegiate.

Tamina se simţea întotdeauna uşor ruşinată când mărturisea că e fericită cu soţul ei. Se temea să nu le dea celorlalţi un motiv

ca s-o urască.

Acum se simte împărţită între două sentimente: dragostea e un privilegiu şi toate privilegiile sunt nemeritate şi trebuie plătite. Se afla aşadar pe insula copiilor, ca să-şi ispăşească pedeapsa.

Dar, curând, acest sentiment cedează locul altuia: privilegiul iubirii nu e doar un paradis, ci totodată un infern. Viaţa în iubire se desfăşura într-o permanentă tensiune, în teamă şi oboseală. Se află aici, printre copii, ca să-şi găsească, în sfârşit, liniştea şi seninătatea.

Până acum, sexualitatea ei fusese acaparată de iubire (spun acaparată pentru că sexul nu e iubire, ci doar un teritoriu pe care iubirea şi-l însuşeşte); participa deci la ceva dramatic, responsabil, grav. Aici, printre copii, în regatul lipsei de semnificaţie, activitatea sexuală redevenise, în sfârşit, ceea ce fusese la origine: o mică jucărie de produs plăcere fizică.

Cu alte cuvinte: sexualitatea eliberată de *diabolica* legătură cu dragostea a devenit o bucurie de o *angelică* simplitate.

20

Dacă primul viol suferit de Tamina din partea copiilor era încărcat de această surprinzătoare semnificaţie, prin repetare aceeaşi situaţie îşi pierdea cu repeziciune caracterul de mesaj, devenind o rutină din cern ce mai deşartă şi din ce în ce mai murdară.

Curând, între copii se iscară dispute. Cei pasionaţi de jocurile amoroase începură să-i urască pe cei cărora le erau indiferente. Iar printre cei care deveniseră amanţii Taminei creştea vrăjmăşia între cei ce se simţeau protejaţi şi cei care se simţeau respinşi. Şi toate aceste ranchiune începeau să se întoarcă împotriva Taminei şi s-o apese.

Într-o zi, când copiii stăteau aplecaţi peste corpul ei despuiat (unii îngenuncheaţi pe pat, alţii în picioare dea lungul patului, alţii călare pe ea sau lăsaţi pe vine în dreptul capului sau înghesuiţi între picioarele ei), simţi deodată o durere ascuţită. Un copil o ciupea de un sfârc. Scoase un ţipăt şi nu se putu abţine: îi alungă pe toţi din pat şi începu să dea din braţe.

Ştia că durerea aceasta nu era nici efectul întâmplării, nici al senzualităţii: unul dintre ţânci o ura şi căuta să-i facă rău. În

clipa aceea, puse capăt întâlnirilor amoroase cu copiii.

21

Şi, pe neaşteptate, s-a zis cu pacea în regatul unde lucrurile sunt uşoare ca o adiere. Copiii joacă şotron sărind din căsuţă-n căsuţă, mai întâi pe piciorul drept, apoi pe cel stâng, apoi cu picioarele lipite. Tamina sare şi ea. (îi văd trupul înalt, printre siluetele micuţe ale puştilor; sare, părul îi flutură în jurul feţei, şi în inimă simte un plictis fără margini.) în clipa «ista canarii încep să strige că a depăşit linia.

Fireşte, veveriţele protestează: n-a depăşit nici o linie. Ambele echipe se apleacă şi caută urma piciorului Taminei. Dar linia trasă în nisip are contururi neclare, ca şi urma lăsată de talpa Taminei. Situaţia e discutabilă, copiii vociferează, s-a scurs un sfert de oră de când durează povestea şi ei sunt tot mai absorbiţi de cearta lor.

Deodată, Tamina face un gest fatal; ridică braţul şi spune: „Foarte bine. De acord, am depăşit-o.”

Veveriţele se răţoiesc la ea, spunând că nu-i adevărat, că-i ţicnită, că minte, că n-a călcat nici o linie. Dar au pierdut procesul. Afirmaţiile lor, dezminţite de Tamina, n-au greutate, şi canarii izbucnesc într-un urlet triumfător.

Furioase, veveriţele o acuză pe Tamina de trădare şi un băiat o îmbrânceşte cu atâta brutalitate, încât e gata să cadă. Dă să-l lovească şi, ca la un semnal, toţi se năpustesc asupra ei. Tamina se apără, e adultă, e puternică (şi, plină de ură, oh, da, izbeşte cu pumnii în aceşti copii de parcă ar izbi în tot ce-a urât în viaţă); copiilor le curge sânge din nas, dar iată, o piatră venită din zbor o nimereşte pe Tamina în frunte şi Tamina se clatină, îşi duce mâna la cap, îi curge sânge şi puştanii se îndepărtează. Se iasă o tăcere neaşteptată şi Tamina se întoarce fără grabă în dormitor. Se întinde pe pat, hotărâtă să nu mai participe niciodată la jocurile lor.

22

O văd pe Tamina stând dreaptă în mijlocul dormitorului plin de copiii lungiţi pe paturi. E un punct de tras la ţintă. Într-un colţ, cineva a strigat „Ţâţe, ţâţe!” – toate glasurile reiau

cuvântul în cor şi Tamina aude scandându-se: „Ţâţe, ţâţe, ţâţe.

Ceea ce reprezentase până nu demult mândria şi arma ei, părul negru din jurul pubisului şi sânii săi frumoşi, devenise brusc obiect de batjocură. În ochii puştilor, făptura ei de adult se transformase în ceva monstruos: sânii păreau absurzi ca o tumoare, iar sexul neomenesc, din pricina părului, le amintea de înfăţişarea unui animal.

Acum era hăituită. O urmăreau pe toată insula, aruncau după ea cu bucăţi de lemn şi cu pietre. Se ascundea, fugea, auzindu-se strigată pe nume din toate părţile: „Ţâţe, ţâţe…”

Nimic nu-i mai înjositor ca fuga puternicului ce dă înapoi în faţa slabului. Dar cei slabi erau prea numeroşi. Fugea, ruşinându-se de fuga ei.

Într-o zi, le întinse o cursă. Erau trei; pe unul l-a bătut până l-a pus jos, iar ceilalţi au spălat putina. Mai iute de picior, Tamina îi ajunse din urmă şi-i apucă de păr.

M clipa aceea, căzu peste ea un fileu, apoi altele şi altele. Da, toate fileurile de volei întinse jos de tot în dreptul dormitorului. Aici o aştepta întreaga liotă. Cei trei puştani pe care-i chelfănise fuseseră doar o momeală. Acum e captivă într-o încâlceală de sfori, se răsuceşte, se zbate şi copiii o târâie după ei urlând.

23

De ce sunt atât de răi aceşti copii?

Să vedem! Nu-s răi deloc. Dimpotrivă, au inimă bună, şi nu încetează să-şi ofere unul altuia numeroase dovezi de prietenie. Nu-s egoişti, niciunul n-o vrea pe Tamina pentru sine. Clipă de clipă, îi auzi exclamând: „Uite, uite!” Tamina e prinsă în împletitura fileelor, sforile îi sfâşie pielea şi, în acest timp, copiii îşi semnalează unii altora sângele, lacrimile şi faţa ei schimonosită de durere. Şi-o dăruiesc între ei cu generozitate. A devenit cheagul fraternităţii lor.

Nefericirea ei nu se trage din faptul că puştanii sunt răi, ci din faptul că se afla dincolo de graniţa lumii în care trăiau. Omul nu se revoltă din pricina viţeilor ucişi la abator. Pentru om viţelul e în afara legii, aşa cum Tamina e în afara legii pentru copii.

Dacă în cazul de faţă e cineva plin de o ură amară, atunci e Tamina, nicidecum copiii. Pofta lor de a face rău e poftă pozitivă şi veselă şi, pe bună dreptate, o putem numi bucurie. Dacă vor

să-i facă rău celui aflat dincolo de fruntariile lumii lor, e numai ca să-şi glorifice propria lor lume şi legea acesteia.

24

Cu trecerea timpului, toate bucuriile şi toate distracţiile se epuizează, prin repetiţia lor; până şi hăituirea Taminei. IDe altfel, trebuie spus că, într-adevăr, copiii nu sunt răi. Piciul care urinase pe ea, când zăcea sub el prinsă în fileele de volei, îi va surâde într-o zi, dăruindu-i un zâmbet nevinovat de toată frumuseţea.

Tamina participa din nou la jocuri, dar în tăcere. Sărea dintr-o căsuţă în alta, mai întâi pe piciorul drept, apoi pe cel stâng, apoi cu picioarele lipite. Nu se va mai integra niciodată în lumea lor, dar trebuia să se ferească să nu iasă în afara ei. Făcea eforturi să se menţină exact pe linia de demarcaţie.

Dar această acalmie, această normali tate, acest *modus vivendi* întemeiat pe compromis purtau în ele toată oroarea permanenţei. Dacă, până nu demult, viaţa de fiară hăituită o făcea să uite de existenţa timpului şi de imensitatea acestuia, acum, când violenţa atacurilor se potolise, pustiul timpului ţâşnea din penumbră, nemilos şi nimicitor, ca veşnicia.

Întipăriţi-vă încă o dată în minte această imagine: Tamina trebuie să sară din căsuţă în căsuţă, întâi pe-un picior, apoi pe altul, apoi cu picioarele lipite şi în acest timp să ţină seama de importanţa depăşirii sau nedepăşirii liniei de demarcaţie. Zi de zi e nevoită să sară aşa şi, sărind, să poarte pe umeri povara timpului, ca pe o cruce de la o zi la alta mai grea.

Mai priveşte în urmă? Se mai gândeşte la soţul ei şi la Praga?

Nu. Acum nu.

25

Spectrele monumentelor doborâte rătăceau în preajma estradei şi Preşedintele uitării stătea în tribună cu un fular roşu în jurul gâtului. Copiii aplaudau şi-i scandau numele.

Au trecut de atunci opt ani, dar în mintea mea mai răsună şi-acum cuvintele sale, aşa cum ajungeau la mine printre ramurile în floare ale merilor.

Spunea: „Copii, voi sunteţi viitorul”, dar astăzi ştiu că aceste

cuvinte aveau un alt sens ce nu se desluşea la prima vedere. Copiii nu reprezintă viitorul pentru faptul că, într-o zi, vor fi adulţi, ci pentru că umanitatea se va apropia tot mai mult de copii, iar copilăria reprezintă imaginea viitorului.

Striga: „Copii, să nu priviţi niciodată înapoi”, asta însemnând că nu trebuie să îngăduim niciodată ca viitorul să se încovoaie sub povara memoriei, căci copiii nu au trecut, şi în asta constă misterul inocenţei magice a surâsului lor.

Istoria e un cortegiu de schimbări efemere, în timp ce valorile eterne se perpetuează în afara Istoriei, sunt statornice şi n-au nevoie de memorie. Husák e preşedintele veşniciei, nu al efemerului. E de partea copiilor, copiii sunt viaţa, iar a trăi înseamnă să vezi, să auzi, să pipăi, să bei, să mânând, să urinezi, să te anina în apă şi să priveşti cerul, să râzi şi să plângi.

Se pare că, după ce Husák şi-a încheiat discursul adresat copiilor (eu închisesem fereastra, iar tata se pregătea să-şi încalece calul), Karel Klos înaintase pe estradă şi începuse să cânte. Lui Husák i se prelingeau lacrimi de emoţie pe obraji şi zâmbetul însorit ce radia de pretutindeni se reflecta în lacrimile sale. În clipa aceea, marele miracol al curcubeului îşi desenă arcul deasupra Pragăi.

Copiii şi-au înălţat privirea spre cer şi, zărind curcubeul, au început să râdă şi să aplaude.

Idiotul muzicii îşi terminase cântecul, iar Preşedintele uitării, desfăcându-şi braţele, a strigat: „Copii, fericirea înseamnă să trăieşti!”

26

Insula răsună de răcnetul unui cântec şi de vacarmul asurzitor al chitarelor electrice. Pe terenul de joacă din faţa dormitorului se află aşezat un magnetofon, în dreptul lui, Tamina vede un băiat şi-l recunoaşte pe luntraşul care o adusese cândva pe această insulă. E cu ochii în patru. Dacă e, într-adevăr, luntraşul înseamnă că şi luntrea trebuie să fie undeva pe-aproape. Ştie că nu trebuie să-i scape un asemenea prilej şi inima îi bate cu putere să-i spargă pieptul, nu alta; din clipa asta, nu se mai gândeşte la nimic altceva decât la fugă.

Băiatul e fixat cu ochii pe magnetofon şi dă din şolduri. Câţiva copii dau buzna pe teren şi încep să-l acompanieze aruncându-şi

braţele înainte, lăsând capul pe spate şi înţepând aerul cu arătătorul, de parcă ar ameninţa pe cineva – şi în acest timp ţipetele lor se contopesc cu melodia urlătoare ce ţâşneşte din magnetofon.

Tamina, tupilată în spatele unui trunchi gros de platan, nu vrea să fie văzută, dar nici nu-i poate slăbi din ochi. Cu o cochetărie provocatoare caracteristică adulţilor, copiii îşi mişcă şoldurile înainte şi înapoi, imitând parcă împerecherea. Obscenitatea mişcărilor, imprimată de aceste trupuri infantile, anulează antinomia dintre obscen şi inocent, dintre pur şi imund. Senzualitatea devine absurdă, inocenţa devine absurdă, lexicul se descompune şi Taminei i se face rău, simţind o pungă goală în stomac.

Idioţenia chitarelor răsună, copiii dansează proiectându-şi cu cochetărie burta înainte, şi ea adulmecă neliniştea ce emană din lucrurile lipsite de greutate. Punga goală din stomac e tocmai această insuportabilă absenţă a greutăţii. Şi aşa cum o extremă se poate transforma în orice clipă în contrariul ei, uşurătatea împinsă la maximum devine înspăimântătoare şi Tamina simte că nu va mai fi în stare s-o suporte nicio secundă. Drept care face stânga-mprejur şi o rupe la fugă.

O ia pe alee în direcţia apei.

A ajuns pe mal. Priveşte în jurul ei. Dar luntrea ia-o de unde nu-i.

La fel ca în prima zi, face ocolul insulei, alergând de-a lungul nudului, ca să găsească barca. Dar n-o vede nicăieri. În cele din urmă, revine în locul unde aleea de platani dă spre plajă şi, deodată, surprinde o ceată de puştani agitaţi, gonind din direcţia opusă.

Se opreşte.

Zărind-o, copiii, se năpustesc spre ea, urlând.

27

Sări în apă.

Nu de frică. Se gândea de mult la această eventualitate. La urma urmei, traversarea cu luntrea până la insulă nu durase prea mult. Oricât te-ai fi străduit nu puteai să nu vezi malul opus şi, de bună seamă, nu-ţi trebuiau forţe supraomeneşti ca să înoţi până acolo!

Strigând în gura mare, puştanii se precipitară spre locul unde Tamina tocmai părăsise malul şi câteva pietricele căzură în preajma ei. Dar ea înota repede şi curând ieşi din bătaia braţelor fragile ale copiilor.

Înota şi, pentru prima oară, după multă vreme, se simţea bine. Îşi simţea trupul, îşi simţea forţa de altădată. Era aceeaşi înotătoare excelentă şi mişcările pe care le făcea îi furnizau o mare plăcere. Apa era rece, dar ea se desfăta cu această răcoare ce părea că-i spală pielea de toată mizeria copiilor, de toată saliva şi de toate privirile lor.

Înota de mult şi soarele asfinţea, coborând încet-încet în apa lacului.

Apoi întunericul se îngroşă, şi curând deveni mai negru ca bezna, nu se vedeau nici luna, nici stelele, şi Tamina se străduia să ţină mereu aceeaşi direcţie.

28

La drept vorbind, unde încerca să se întoarcă? La Praga?

Uitase până şi de existenţa ei.

În acel orăşel din Europa de Vest?

Nu. Voia pur şi simplu să plece.

Să-nsemne asta că-şi dorea să moară?

Nu, nici asta. Dimpotrivă, avea o poftă de viaţă nemaipomenită.

Totuşi trebuia să aibă o idee despre lumea în care voia să trăiască!

N-avea nici una, nu-i rămăsese decât această formidabilă poftă de viaţă şi trupul ei. Atâta tot aceste două lucruri şi nimic altceva. Voia să le smulgă de pe insulă, să le salveze. Trupul şi pofta de viaţă.

29

Se crăpa de ziua. Îşi miji ochii, încercând să zărească ţărmul.

Dar în faţa ei nu se vedea nimic, nimic altceva decât apă. Privi în urmă. Nu departe, la vreo sută de metri, se întindea ţărmul verde al insulei.

Cum adică? Înotase toată noaptea pe loc? O cuprinse disperarea şi, de îndată ce-şi pierdu speranţa, simţi slăbiciunea

membrelor sale şi răceala insuportabilă a apei. Închise ochii şi făcu un efort ca să-şi poată continua înotul. Renunţă la ideea de a ajunge dincolo, acum nu se mai gândea decât la moartea ei şi voia să moară în mijlocul apelor, departe de orice atingere, singură, numai cu peştii. Ochii i se închideau şi, aţipind o clipă, apa îi pătrunse în plămâni; tuşea, se sufoca şi, în toiul tusei, auzi deodată nişte glasuri de copii.

Bătea apa pe loc, tuşea şi se uita în jurul ei. La câţiva metri de ea, se afla o luntre plină de puşti. Ţipau. Dându-şi seama că au fost văzuţi, au amuţit. Se apropiau fără s-o scape din ochi. Îi vedea cum se agită.

Se temea că voiau s-o salveze ca s-o constrângă să se joace cu ei, cum se jucase înainte. Se simţi istovită şi trădată de rigiditatea membrelor.

Luntrea ajunse foarte aproape şi cinci chipuri de copii se aplecau spre ea cu înfrigurare.

Tamina dădea din cap cu disperare, vrând parcă să le spună – lăsaţi-mă să mor, nu mă salvaţi.

Dar teama ei era neîntemeiată. Copiii nu făceau nici un gest, nimeni nu încerca să-i întindă o ramă sau o mână salvatoare. Se holbau la ea cu ochi cercetători, şi nimic mai mult. Unul dintre ştrengari folosea o ramă drept cârmă şi ţinea luntrea aproape.

Mai înghiţi o dată apă în plămâni, tuşi, apoi îşi agită braţele, simţind că nu se mai poate ţine la suprafaţă. Picioarele îi atârnau din ce în ce mai grele şi o trăgeau la fund ca o povară.

Capul i se cufunda sub apă; se zbătu şi, cu mişcări violente, reuşi de câteva ori să revină la suprafaţă; de fiecare dată vedea barca şi ochii copiilor aţintiţi asupra ei.

Apoi dispăru în adâncuri.

PARTEA A ŞAPTEA
Frontiera

1

Lucrul cel mai important la femeile cu care făcea dragoste i se părea a fi întotdeauna expresia feţei în timpul actului amoros. Mişcarea trupurilor aducea cu desfăşurarea unei lungi pelicule cinematografice, proiectând pe chipul lor, ca pe ecranul unui televizor, un film captivant plin de nelinişte, de aşteptări, de explozii, de dureri, de ţipete, de emoţii şi ură. Dar faţa Edwigei era ca un ecran stins şi Jan o urmărea, chinuit de întrebări cărora nu le găsea răspuns: Se plictisea cu el? Era obosită? Făcea dragoste în silă? Era obişnuită cu amanţi mai destoinici? Ori, poate, sub mina ei imperturbabilă, se ascundeau nişte senzaţii pe care el nu le bănuia?

Putea, desigur, s-o întrebe. Dar se petrecea cu ei un lucru neobişnuit. În ciuda faptului că erau întotdeauna volubili şi sinceri unul cu altul, din clipa în care trupurile lor despuiate se îmbrăţişau, şi unul şi altul îşi pierdeau uzul vorbirii.

N-a ştiut niciodată prea bine să-şi explice această muţenie. Cauza putea fi împrejurarea că, în afara relaţiei erotice, iniţiativa îi aparţinea mereu Edwigei. Deşi mai tânără, rostise în viaţa ei cel puţin de trei ori mai multe cuvinte decât el şi-i oferise de zece ori mai multe învăţăminte şi poveţe. Era ca o mamă tandră şi înţeleaptă, care-l ţinea de mână spre a-l călăuzi în viaţă.

Adeseori, în timp ce făceau dragoste, îşi imagina că-i şopteşte la ureche vorbe obscene. Dar şi în aceste visări, încercarea lui se solda întotdeauna cu un eşec. Era convins că, într-o asemenea situaţie, pe chipul ei s-ar fi ivit un zâmbet blând, de reproş şi totodată de o afecţiune îngăduitoare – zâmbetul mamei care-şi urmăreşte odrasla pe cale să fure din bufet biscuitul oprit.

Sau îşi imagina că-i murmură la modul cel mai banal cu putinţă pe această lume: *îţi place aşa?* Cu celelalte femei, această întrebare simplă avea întotdeauna o rezonanţă vicioasă. Numit, fie şi indirect, prin mijlocirea decentului cuvânt *aşa,* actul iubirii stârnea imediat dorinţa rostirii altor cuvinte, în care dragostea fizică să se poată reflecta ca într-un joc de oglinzi. Dar i se părea că ştie dinainte răspunsul Edwigei: Bineînţeles că-

mi place, i-ar explica ea cu răbdare. Crezi c-aş face de bunăvoie ceva ce-mi displace? Puţină logică, Jan!

Aşa se face că nu-i spunea cuvinte obscene şi nici n-o întreba dacă-i place. Rămânea tăcut, în timp ce trupurile lor se mişcau viguros şi îndelung, desfăşurând o bobină goală, fără peliculă.

I se întâmpla adesea să-şi spună în sinea lui că numai el e vinovat de muţenia nopţilor petrecute împreună. Îşi construise despre Edwige-amanta o imagine caricaturală, care acum se ridica între ei, devenind un obstacol de netrecut ce-l împiedica să ajungă la adevărata Edwige, la simţurile ei şi la tenebrele ei obscene. După fiecare noapte mută, îşi făgăduia să nu mai facă dragoste cu ea data viitoare. O îndrăgea ca pe-o prietenă inteligentă, fidelă, de neînlocuit, nicidecum ca pe-o amantă. Totuşi era imposibil să separe amanta de prietenă. Ori de câte ori se întâlneau, discutau până noaptea târziu, Edwige bea, dezvolta teorii, dădea poveţe şi, în fine, când Jan cădea răpus de oboseală, amuţea ca din senin, cu faţa iluminată de un surâs cald şi fericit. Atunci, ascultând parcă de o sugestie irezistibilă, Jan îi atingea un sân, iar ea se ridica şi începea să se dezbrace.

De multe ori se întreba, fără însă a găsi un răspuns: de ce se culcă cu mine? Ştia doar atât: că împreunările lor taciturne erau inevitabile, aşa cum inevitabil e pentru orice cetăţean să ia poziţia de drepţi la auzul imnului naţional, chiar dacă povestea asta, fără doar şi poate, nu-i pe placul lui, nici al patriei sale.

2

În ultimele două sute de ani, mierla a părăsit pădurea, devenind o pasăre citadină. Mai întâi în Marea Britanie, la finele secolului al optsprezecelea, apoi, peste câteva decenii, la Paris şi în regiunea Ruhr. Pe durata întregului secol al nouăsprezecelea a cucerit rând pe rând toate oraşele Europei. La Viena şi Fraga s-a statornicit pe la 1900, de unde a înaintat mai departe spre est, instalându-se la Budapesta, Belgrad şi Istanbul.

Din punctul de vedere al planetei, invazia mierlei în spaţiul uman este incontestabil mai importantă decât invazia spaniolilor în America de Sud sau reîntoarcerea evreilor în Palestina. Modificarea raporturilor dintre diferitele specii ale creaţiei (peşti, păsări, oameni, plante) e o modificare de ordin mai înalt decât

cea intervenită în relaţiile dintre diferitele grupe ale aceleiaşi specii. Că Cehia e locuită de celţi sau de slavi, că Basarabia e cucerită de români sau de ruşi, planetei puţin îi pasă. Dar faptul că mierla a trădat natura, urmându-l pe om în spaţiul său artificial şi potrivnic naturii, aduce o schimbare în organizarea planetară.

Cu toate acestea, nimeni nu se încumetă să interpreteze ultimele două secole ca pe o istorie a invadării oraşelor de către mierlă. Suntem cu toţii prizonierii unei concepţii rigide despre raportul dintre important şi neimportant; fixăm importantul cu ochi înspăimântaţi, în timp ce, pe ascuns, în spatele nostru, insignifiantul îşi desfăşoară gherila sa ce va sfârşi să schimbe, pe neobservate, lumea şi să ne asalteze prin surprindere.

Dacă ar fi să scrie cineva biografia lui Jan, ar putea rezuma perioada de care vorbesc cam aşa: Legătura cu Edwige marca o nouă etapă în viaţa lui Jan, care, pe atunci, avea patruzeci şi cinci de ani. În cele din urmă a renunţat la o existenţă searbădă şi risipită, şi s-a decis să părăsească oraşul occidental plecând în America, spre a se consacra, cu o nouă energie, unei munci importante în care mai târziu a atins etc. Etc.

Dar să-mi explice mie biograful imaginar al lui Jan de ce tocmai în perioada aceea cartea preferată a acestuia era romanul antic *Daphnis şi Chloe*! Doi tineri – aproape încă de vârsta copilăriei – care nu ştiu nimic despre dragostea fizică, se iubesc. Behăitul unui berbec se suprapune vuietului mării, iar o oaie paşte la umbra unui măslin. Cei doi stau întinşi unul lângă altul, despuiaţi şi copleşiţi de o imensă şi nedesluşită dorinţă. Se îmbrăţişează, se lipesc unul de altul, se strâng cu putere. Rămân aşa multă vreme, foarte multă vreme, nemaiştiind ce să facă. Ei cred că singurul scop al plăcerilor amoroase e această îmbrăţişare. Sunt excitaţi, li se zbat inimile, dar habar n-au ce înseamnă dragostea trupească.

Da, exact pasajul acesta îl fascinează pe Jan.

3

Actriţa Hanna îşi ţinea picioarele încrucişate sub ea, precum statuetele lui Buddha de vânzare în toate magazinele de antichităţi din lumea largă. Vorbea neîncetat, în timp ce-şi urmărea degetul mare înaintând şi revenind încet pe marginea

măsuţei rotunde din dreptul divanului.

Nu era gestul reflex al omului nervos, obişnuit să-şi bâţâie piciorul sau să se scarpine-n cap. Era un gest lucid şi deliberat, graţios şi suplu, menit să traseze în jurul ei un cerc magic, în care să se concentreze cu totul asupra propriei persoane, iar ceilalţi să se concentreze asupra ei.

Se delecta urmărind mişcarea degetului şi, din când în când, îşi înălţa privirea spre Jan care şedea în faţa ei. Îi povestea că trecuse printr-o depresiune nervoasă, deoarece fiul ei care locuia la fostul soţ fugise de acasă şi nu mai călcase pe acolo de câteva zile. Tatăl băiatului era o brută atât de fioroasă, încât îi dăduse vestea la telefon cu o jumătate de oră înainte de a începe spectacolul. Actriţa a avut febră, dureri de cap şi un guturai în toată legea.

— Nu puteam nici să-mi suflu nasul, atât de tare mă durea! spuse, fixându-l pe Jan cu ochii săi mari şi frumoşi. Aveam un nas ca o conopidă!

Avea surâsul femeii ce ştie că nasul ei, fie şi roşu de guturai, îşi păstrează farmecul. Trăia într-o armonie exemplară cu ea însăşi. Nu-şi iubea doar nasul, ci şi cutezanţa de a numi guturaiul şi nasul conopidă. Frumuseţea neconvenţională a nasului înroşit se întregea astfel cu temeritatea spiritului, iar mişcarea circulară a degetului, contopind ambele farmece în circumferinţa sa magică, exprima unitatea indivizibilă a personalităţii sale.

— Mă simţeam neliniştită din pricina febrei puternice. Şi ce credeţi că mi-a spus doctorul? N-am decât un sfat pentru dumneavoastră, doamnă Hanna: să nu vă luaţi temperatura!

După ce râse mult şi zgomotos de gluma medicului, Hanna spuse:

— Cu cine credeţi c-am făcut cunoştinţă? Cu Passer!

Passer era un vechi prieten al lui Jart. Când se văzuseră ultima oară, în urmă cu câteva luni, trebuia să se opereze. Toată lumea ştia că are cancer, doar Passer, plin de o vitalitate şi de o credulitate neverosimile, lua de bune minciunile medicilor. Oricum, operaţia ce-l aştepta se anunţa foarte grea şi, când au rămas singuri, Passer i-a mărturisit lui Jan:

— După această intervenţie nu voi mai fi bărbat, pricepi. Viaţa mea de bărbat va înceta.

— L-am întâlnit săptămâna trecută în casa de vacanţă a

familiei Clevis, continuă Hanna. E un tip formidabil! mai tânăr decât noi toţi. Îl ador!

S-ar fi cuvenit ca Jan să se bucure, aflând că prietenul său e adorat de frumoasa actriţă, dar ştirea nu-l impresionă în mod deosebit, căci Passer era iubit de toată lumea. La bursa iraţională a reputaţiei mondene, acţiunile sale crescuseră mult în ultimii ani. În timpul sporovăielilor dezlânate, la orice dineu luat în oraş, devenise aproape un ritual rostirea câtorva fraze admirative despre Passer.

— Cunoaşteţi frumoasele păduri din preajma vilei lui Clevis? Sunt pline de ciuperci şi mie-mi place la nebunie să culeg ciuperci! Am întrebat: cine merge cu mine la ciuperci? Nimeni n-avea chef, doar Passer a spus: vă-nsoţesc eu! Imaginaţi-vă, tocmai Passer, bolnavul! Cum v-am spus, e cel mai tânăr dintre toţi!

Privindu-şi degetul, care nu contenea o clipă să descrie cercuri pe marginea măsuţei rotunde, spuse:

— Am mers, aşadar, la cules de ciuperci cu Passer. A fost minunat! După ce-am rătăcit prin pădure am dat de-o cârciumă. O cârciumioară sordidă de ţară. Ador cârciumile de felul ăsta. Se bea acolo un vin roşu ieftin din care beau zidarii. Passer era superb, îl ador!

4

Vara, în epoca de care vorbesc, plajele din vestul Europei se umpleau de femei fără sutien, publicul împărţindu-se între partizanii şi adversarii sânilor goi. Familia Clevis – tatăl, mama şi fiica de paisprezece ani – se afla în faţa televizorului, urmărind o dezbatere susţinută de reprezentanţii tuturor curentelor de idei, ce-şi dezvoltau argumentele pro şi contra sutienului. Psihanalistul apăra cu ardoare sânii goi, vorbind despre emanciparea moravurilor care ne scoate de sub atotputernica tutelă a fantasmelor erotice. Marxistul, ocolind subiectul (partidul comunist număra printre membrii săi atât puritani, cât şi libertini şi n-ar fi fost înţelept să-i ridice pe unii împotriva celorlalţi), îndrumă cu abilitate discuţia spre problema fundamentală: ipocrizia moralei în societatea burgheză ce se îndreaptă spre pieire. Reprezentantul gândirii creştine se simţea obligat să apere sutienul, dar o făcea foarte timid, fiind marcat

el însuşi de spiritul omniprezent al timpului; nu găsea decât un argument în favoarea sutienului – inocenţa copiilor, pe care toţi suntem datori s-o respectăm şi s-o apărăm. Fu atacat de o femeie impetuoasă care pretindea că trebuie să terminăm cu tabuul perfid al nudităţii încă din copilărie, recomandând părinţilor să umble prin casă în pielea goală.

Jan sosi la familia Clevis tocmai în momentul când crainica anunţa sfârşitul dezbaterii, dar în apartament animaţia se mai prelungi. Gestul grandios prin care milioane de femei aruncă cât colo, ca la o comandă, jignitoarea piesă de vestimentaţie, simboliza pentru ei umanitatea eliberându-se de sclavie. Prin locuinţa familiei Clevis femeile cu sânii goi se mişcau invizibil ca un comando eliberator.

Cum spuneam, Clevişii erau spirite înaintate şi aveau idei progresiste. Există o sumedenie de idei progresiste, dar ei o susţineau întotdeauna pe cea mai bună dintre cele posibile. Cea mai bună dintre ideile progresiste fiind aceea care conţine o suficientă doză de provocare, aşa fel, încât adeptul ei să se poată simţi mândru de originalitatea sa, dar care atrage totodată un număr de rivali atât de mare, încât riscul de a fi o excepţie solitară e anihilat pe loc de asentimentul tumultuos al mulţimii triumfătoare. Dacă, de pildă, membrii familiei Clevis n-ar fi fost împotriva sutienului, ci împotriva îmbrăcăminţii în general, declarând că oamenii s-ar cuveni să circule pe străzile oraşului în pielea goală, ar fi susţinut neîndoios tot o idee progresistă, dar, cu siguranţă, nu pe cea mai bună dintre cele posibile. Această idee ar fi devenit, prin extravaganţa ei, stânjenitoare, ar fi trebuit să irosească, fără rost, prea multă energie pentru a se apăra (pe când cea mai bună idee progresistă cu putinţă se apără, ca să zicem aşa, singură), iar partizanii ei n-ar mai avea niciodată satisfacţia să-şi vadă atitudinea lor absolut nonconformistă însuşită imediat de toată lumea.

Când îi auzea explodând împotriva sutienului, Jan îşi aducea aminte de un mic obiect de lemn numit nivelă, pe care bunicul său, zidar de meserie, îi aşeza pe suprafaţa de sus a zidurilor în construcţie. În mijlocul instrumentului, sub o plăcuţă de sticlă, se afla puţină apă cu o bulă de aer a cărei poziţie arăta dacă rândul de cărămizi era perfect orizontal. Familia Clevis putea servi drept nivelă intelectuală. Aşezată pe o idee oarecare, arăta

cu precizie dacă era vorba sau nu de cea mai bună idee progresistă cu putinţă.

După ce i-au relatat, vorbind toţi într-un glas, dezbaterea care tocmai se încheiase în studioul televiziunii, Clevis-tatăl se aplecă spre Jan şi-i spuse pe un ton glumeţ:

— Nu găseşti că, pentru sânii frumoşi, asta-i o reformă ce poate fi aprobată fără nici o rezervă?

De ce-şi formula Clevis-tatăl ideea în aceşti termeni? Fiind o gazdă ireproşabilă, se străduia întotdeauna să găsească o frază acceptabilă pentru toţi cei prezenţi. Cum Jan avea reputaţia unui amator de femei, Clevis nu-şi formula consimţământul pentru sânii goi în sensul just şi profund al cuvântului – a se înţelege al unui entuziasm *etic* înaintea abolirii unei sclavii milenare –, ci printr-un compromis (din consideraţie pentru presupusele gusturi ale prietenului Jan şi împotriva propriilor sale convingeri), ca pe o adeziune *estetică* la frumuseţea unui sân.

Se voia, în acelaşi timp, riguros şi prudent ca un diplomat nu îndrăznea să susţină pe faţă că sânii urâţi ar trebui să rămână acoperiţi. Totuşi, fără a fi rostită, această idee absolut inacceptabilă reieşea foarte dar din fraza enunţată, devenind o pradă uşoară pentru fiica sa de paisprezece ani:

— Dar cum rămâne cu burţile voastre? Cu burdihanele voastre umflate, pe care le plimbaţi de când lumea pe plajă, fără pic de ruşine!

Clevis-mama izbucni în hohote de râs, aplaudându-şi fata:

— Bravo!

Clevis-tatăl se alătură aplauzelor mamei. A înţeles imediat că fata avea dreptate şi el devenise încă o dată victima înclinaţiei sale nefericite spre compromis, pe care soţia şi fiica i-o reproşau mereu. Era un om atât de conciliant, încât până şi opiniile moderate şi le apăra cu măsură; aşa se face că-i dădu pe loc dreptate odraslei radicale. De altfel, fraza incriminată nu exprima propria sa opinie, ci prezuma punctul de vedere al prietenului jan; drept care, putu să treacă bucuros de partea fiicei, fără să ezite, şi cu o satisfacţie paternă.

Adolescenţa, încurajată de aplauzele părinţilor, continuă:

— Credeţi că pentru plăcerea voastră lepădăm noi sutienul? O facem de dragul nostru, fiindcă aşa ne place, pentru că în felul acesta trupul nostru e mai aproape de soare! Iar voi nu sunteţi în stare să vedeţi în noi decât nişte obiecte sexuale şi-atâta tot!

Părinţii Clevis aplaudară din nou, dar în bravoul lor se simţea de data aceasta o nuanţă diferită. Cuvintele fiicei erau, ce-i drept, justificate, dar, în acelaşi timp, uşor deplasate pentru cei paisprezece ani ai săi. Era ca şi cum un puşti de opt ani ar fi spus: dacă suntem atacaţi, eu o apăr pe mama. Fireşte, părinţii aplaudă şi în această împrejurare, căci afirmaţia fiului lor este, incontestabil, demnă de laudă. Dar întrucât ea demonstrează totodată o încredere excesivă, elogiul se nuanţează, pe bună dreptate, cu un zâmbet anume: cu acest zâmbet îşi nuanţaseră părinţii Clevis al doilea bravo, şi adolescenta care-l sesizase şi nu era de acord cu el repetă cu o încăpăţânare iritată:

— Povestea asta s-a terminat o dată pentru totdeauna. Eu nu sunt un obiect sexual pentru nimeni!

Părinţii se mulţumeau să încuviinţeze, spre a nu-şi incita fiica la noi declaraţii.

Totuşi Jan nu se putu stăpâni să spună:

— De-ai şti, fetiţo, ce simplu este să nu fii un obiect sexual.

Rosti această frază încet, dar cu o mâhnire atât de sinceră, încât ecoul ei mai stărui îndelung în toată încăperea. Nu se putea trece peste ea tăcând, dar nici nu i se putea răspunde. Era o frază ce nu merita încuviinţarea, nefiind progresistă, dar nici să fie combătută nu merita, deoarece nu se manifesta vădit împotriva progresului. Era fraza cea mai rea cu putinţă, întrucât se situa în afara dezbaterii călăuzite de spiritul timpului. O frază dincolo de rău şi de bine, o frază absolut nepotrivită.

Făcuseră o pauză, Jan zâmbi încurcat, de parcă şi-ar fi cerut scuze pentru spusele sale, după care Clevis-tatăl, considerat un maestru în arta de a arunca punţi între oameni, începu să vorbească despre Passer, prietenul lor comun. Admiraţia pentru Passer îi unea: era un teren lipsit de primejdii. Clevis lăudă optimismul lui Passer, dragostea lui statornică pentru viaţă, pe care nici un regim medical nu reuşea să i-o înăbuşe. Totuşi existenţa lui Passer se limita astăzi la o fâşie îngustă de viaţă, fără femei, fără mâncare, fără băutură, fără mişcare şi fără viitor. Venise, nu demult, să-i vadă în casa lor de la ţară, într-o zi când se găsea la ei şi actriţa Hanna.

Jan era foarte curios să afle ce anume va semnala bula nivelei lui Clevis aşezată pe actriţa Hanna, la care constatase simptomele unui egocentrism aproape insuportabil. Dar bula nivelei arăta că Jan se înşelase. Clevis aproba fără rezerve

comportamentul actriţei faţă de Passer. I s-a consacrat întru totul, cu o generozitate fără margini, în ciuda faptului că în momentul acela trăia o dramă despre care ştia toată lumea.

— Ce dramă? întreabă surprins zăpăcitul Jan.

Cum, Jan nu era la curent? Fiul ei fugise de acasă şi nu mai dăduse pe acolo câteva zile! Din cauza asta, Hanna făcuse o depresiune nervoasă! Şi totuşi, în faţa lui Passer, care era condamnat la moarte, uitase de ea cu desăvârşire. Voia să-l smulgă grijilor sale şi a început să strige plină de voioşie: Mi-ar face plăcere să culeg ciuperci! Cine merge cu mine?

Passer i s-a alăturat pe loc, iar ceilalţi au refuzat să-i însoţească, presupunând că dorea să fie singur cu ea. Au rătăcit prin pădure trei ore, după care s-au oprit într-o cârciumă la un pahar de vin roşu. Lui Passer îi erau interzise plimbările şi alcoolul. S-a întors extenuat, dar fericit. A doua zi, au fost nevoiţi să-l ducă la spital.

— Cred că e grav, spuse Clevis-tatăl şi adăugă, ca şi când i-ar fi făcut lui Jan un reproş: Ar trebui să te duci să-l vezi.

5

Jan reflectează: Viaţa erotică a bărbatului începe cu o excitaţie lipsită de voluptate şi sfârşeşte cu o voluptate lipsită de excitaţie.

Daphnis reprezintă excitaţia lipsită de voluptate. Fata din magazinul de închiriat articole de sport reprezintă voluptatea lipsită de excitaţie.

Trecuse un an de când o cunoscuse şi o invitase la el, şi ea îi spusese o frază de neuitat:

— Dacă ne vom culca împreună, va fi cu siguranţă foarte bine din punct de vedere tehnic, dar nu sunt convinsă că şi din punct de vedere sentimental.

El i-a spus că, în ce-l priveşte, putea fi absolut sigură de aspectul sentimental, şi ea a acceptat această asigurare, aşa cum obişnuia să primească în magazin o garanţie pentru schiurile închiriate, şi n-a mai suflat o vorbă despre sentimente. În schimb, din punct de vedere tehnic, pur şi simplu, îi epuizase.

Era o fanatică a orgasmului. Pentru ea, orgasmul era o religie, un scop, un imperativ suprem al igienei, un simbol al sănătăţii, dar totodată un orgoliu, care o deosebea de femeile mai puţin

norocoase, ca un iaht sau ca un logodnic celebru.

Şi nu era uşor să-i oferi desfătarea. Striga la el *mai repede, mai repede,* apoi, dimpotrivă, *încet, încet,* şi din nou *mai tare, mai tare,* ca un antrenor care-şi strigă comenzile adresate canotorilor unui gig opt plus unu. Concentrată exclusiv asupra punctelor sale erogene, îi ducea mâna la locul potrivit în momentul potrivit. Era lac de sudoare şi sub el vedea privirile nerăbdătoare ale tinerei femei şi zvârcolirile febrile ale trupului ei – acest aparat mobil pentru producerea unei mici explozii, în care se afla sensul şi scopul oricărui lucru.

Când plecase de la ea ultima oară, se gândea la Hertz, regizor de operă într-un orăşel din Europa Centrală, în care-şi petrecuse el însuşi tinereţea. În timpul repetiţiilor speciale de mişcare scenică, Hertz le cerea cântăreţelor să-şi interpreteze rolul în pielea goală. Ca să le poată controla poziţia corpului, le obliga să-şi introducă un creion în rect. (Creionul ieşea afară ca o prelungire a coloanei vertebrale, aşa fel încât exigentul regizor putea să verifice, cu o precizie ştiinţifică, mersul, mişcarea, pasul şi ţinuta cântăreţei.)

Într-o zi, o tânără soprană se certă cu el şi-l denunţă direcţiei teatrului. Hertz se apără spunând că n-a supărat niciodată cântăreţele, că nu s-a atins niciodată de vreuna. Era adevărat, dar în felul ăsta întâmplarea cu creionul păru mult mai perversă, şi Hertz trebui să părăsească cu scandal oraşul în care se născuse Jan.

Păţania lui deveni celebră şi, datorită ei, Jan începu de foarte tânăr să frecventeze spectacolele de operă. În imaginaţia lui, toate cântăreţele apăreau despuiate şi el le vedea făcând gesturi patetice, lăsându-şi capul pe spate, cu gura căscată. Orchestra gemea, cântăreţele îşi duceau mâna în stânga pieptului, şi el îşi imagina creioanele ţâşnind din fesele goale. Inima îi bătea cu putere: se simţea excitat de excitaţia lui Hertz! (Nici azi nu poate vedea altfel un spectacol liric şi, dacă se duce la operă, o face cu sentimentele unui tânăr care se furişează cu jenă într-un teatru porno.)

Jan îşi spunea: Hertz era un sublim alchimist al viciului care descoperise cu ajutorul creionului înfipt în şezut formula magică a excitării. Şi se ruşina în faţa lui: Hertz nu s-ar fi lăsat niciodată constrâns la această activitate istovitoare pe care el, ascultând comenzile, o desfăşurase docil, cu puţin timp în urmă, pe trupul

vânzătoarei din magazinul de închiriat articole de sport.

6

Aşa cum invazia mierlelor s-a petrecut în planul secund al istoriei europene, întâmplarea pe care o povestesc se desfăşoară în planul secund al vieţii lui Jan. O alcătuiesc pornind de la evenimente izolate cărora Jan, fără îndoială, nu le-a dat vreo atenţie specială, căci prim-planul vieţii sale era pe atunci ocupat de alte evenimente şi de alte griji: oferta unui nou post în America, o febrilă activitate profesională, pregătirea călătoriei.

Nu demult, s-a întâlnit pe stradă cu Barbara care l-a întrebat pe un ton de reproş de ce nu vine niciodată la ea când primeşte oaspeţi. Casa Barbarei era celebră pentru petrecerile erotice colective ce se organizau acolo. Jan se temea de bârfe şi ani de zile i-a refuzat invitaţiile. De data aceasta însă i-a spus zâmbind:

— Bine, voi veni cu plăcere.

Ştie că nu va mai reveni niciodată în acest oraş, drept care discreţia nu-l mai interesează câtuşi de puţin. Îşi imaginează casa Barbarei plină de oameni despuiaţi şi veseli şi îşi spune în sinea lui că, de fapt, nici n-ar fi atât de rău să-şi sărbătorească astfel plecarea.

Căci Jan e pe picior de plecare. Peste câteva luni va trece frontiera. De când trăieşte cu acest gând, cuvântul *frontieră,* folosit în accepţiunea strict geografică, îi aminteşte o altă frontieră, imaterială şi intangibilă, la care reflectează tot mai des în ultimul timp.

Ce frontieră?

Femeia pe care a iubit-o cel mai mult (Jan avea pe atunci treizeci de ani) îi spunea (şi el era în pragul disperării când o auzea) că viaţa ei atârnă de-un fir de păr foarte subţire. Da, voia să trăiască, viaţa îi oferea o imensă bucurie, dar, în acelaşi timp, ştia că acest *vreau să trăiesc* era ţesut din firele unei pânze de păianjen. Era de ajuns te miri ce, o nimica toată, ca să te trezeşti de cealaltă parte a frontierei, dincolo de care nimic nu mai are sens: iubirea, convingerile, credinţa, Istoria. Tot misterul vieţii umane ţine, în fond, de faptul că ea se petrece în apropierea imediată şi chiar în atingerea directă cu această frontieră, de care nu ne despart kilometri, ci abia câţiva

milimetri.

7

Orice bărbat are două biografii erotice. De obicei numai prima intră în discuţie: lista legăturilor şi a întâlnirilor amoroase.

Mai interesantă e, fără îndoială, cealaltă biografie: cortegiul femeilor pe care le-am dorit şi ne-au scăpat – istoria dureroasă a virtualităţilor neîmplinite.

Mai există însă, misterioasă şi neliniştitoare, o a treia categorie de femei. Acestea sunt pe placul nostru, noi suntem pe placul lor, dar, în acelaşi timp, înţelegem foarte repede că nu le putem avea, deoarece, în raport cu ele, ne găsim de *cealaltă parte a frontierei.*

Jan se afla în tren, citea. O tânără şi frumoasă necunoscută intră să-şi ocupe locul în compartiment (singurul loc liber era exact în faţa lui) şi dădu uşor din cap în semn de salut. Îi întoarse salutul, încercând să-şi amintească de unde o ştia. Apoi se cufundă din nou în lectura sa, dar citea cu dificultate. Simţea mereu aţintită asupra lui privirea plină de curiozitate şi aşteptare a tinerei femei.

Închise cartea: „De unde vă cunosc?”

Era o poveste banală. Se întâlniseră, spunea ea, în urmă cu cinci ani, în societatea unor persoane neinteresante. Îşi amintea de acea perioadă şi îi puse câteva întrebări: cu ce se ocupa atunci, cu cine se vedea, unde lucrează acum şi dacă munca pe care o face este interesantă?

Era obişnuit cu asemenea treburi: se pricepea să aprindă la iuţeală scânteia între el şi orice femeie.

De data aceasta însă, avea penibila impresie că se comporta ca un funcţionar de la serviciul personal, care pune întrebări unei femei venite să solicite un post.

Tăcu. Deschise din nou cartea şi făcu un efort să citească, dar avea sentimentul că e urmărit de o comisie examinatoare invizibilă, care dispunea de un dosar complet cu informaţii în privinţa lui şi nu-l slăbea din ochi. Parcurgea paginile fără tragere de inimă, neştiind de fapt ce cuprind, conştient că amintita comisie înregistra cu răbdare minutele de tăcere, pentru a ţine seama de ele la calcularea notei finale.

Închise din nou cartea şi încercă să reînnoade conversaţia cu

tânăra femeie, de data asta pe un ton mai lejer, dar constată din nou că nu reuşeşte.

Trase concluzia că eşecul era cauzat de faptul că discutau într-un compartiment aglomerat. O invită la vagonul-restaurant, unde găsiră o masă pentru două persoane. Vorbea cu mai multă dezinvoltură, dar nici acolo nu izbuti să aprindă scânteia.

Reveniră în compartiment. Deschise din nou cartea, dar, la fel ca înainte, nu ştia ce citeşte.

Tânăra femeie rămase câteva clipe aşezată în faţa lui, apoi se ridică şi ieşi pe culoar să privească pe fereastră.

Era teribil de nemulţumit. Tânăra îi plăcea şi ieşirea ei din compartiment nu era altceva decât o invitaţie mută.

În ultimul moment, mai încercă o dată să salveze situaţia. Ieşi pe culoar şi se postă lângă ea. Îi spuse că adineauri n-o recunoscuse, fără doar şi poate, din pricină că-şi schimbase coafura. Îi dădu într-o parte părul de pe frunte şi-i privi chipul schimbat ca prin farmec.

— Da, acum vă recunosc, îi spuse. Bineînţeles, n-o recunoştea. Dar asta n-avea nicio importanţă, Tot ce-şi dorea în clipa aceea era să-i apese cu putere creştetul capului, să i-l dea uşor pe spate şi în felul ăsta să se uite drept în ochii ei.

De câte ori în viaţa lui îşi lăsase mâna pe creştetul unei femei, spunând: „Ia să vedem, cum aţi arăta aşa?” Atingerea aceasta autoritară şi privirea suverană aveau darul să răstoarne pe loc întreaga situaţie. Ca şi când acestea ax fi conţinut în germene scena posedării depline.

Numai că, de data asta, gestul său rămase fără nici un efect. Privirea sa era mult mai slabă decât privirea aţintită asupra lui – privirea sceptică a comisiei de examinare care ştia prea bine că se repetă, dându-i să înţeleagă că orice repetare nu-i decât imitaţie şi orice imitaţie e lipsită de valoare. Jan se vedea pe neaşteptate cu ochii tinerei femei. Vedea jalnica pantomimă a privirii şi gesturilor sale, acest dans stereotip al Sfântului Guy, golit de orice semnificaţie prin repetarea în timp. Pierzându-şi spontaneitatea, sensul firesc şi imediat, gestul său îi provocă deodată o stare de oboseală insuportabilă, de parcă i-ar fi atârnat de încheieturile mâinilor nişte greutăţi cântărind fiecare zece kilograme. Privirea tinerei femei crea împrejurul lui o atmosferă stranie care le sporea greutatea.

Nu mai putea să continue. Îşi retrase mâna de pe capul femeii

şi se uită pe fereastră urmărind grădinile care defilau în faţa lor.

Trenul ajunse la destinaţie. La ieşirea din gară, îi spuse că locuieşte în preajmă şi îl invită la ea.

Refuză.

Săptămâni întregi s-a gândit apoi la povestea asta: cum a putut să refuze o femeie care-i plăcea?

În relaţie cu ea, se găsea de cealaltă parte a frontierei.

8

Privirea bărbatului a fost descrisă adesea. Aparent se aşterne cu răceală asupra femeii, de parcă ar sta s-o măsoare, s-o cântărească, s-o aleagă, altfel spus, ca şi când ar sta s-o transforme într-un obiect.

Ceea ce se ştie mai puţin este că femeia nu-i pe de-a-ntregul dezarmată în faţa acestei priviri. Transformată în obiect, ea observă bărbatul cu privirea unui obiect. E ca şi când ciocanul ar face deodată ochi şi s-ar uita fix la zidarul care-l foloseşte ca să bată un cui. Zidarul surprinde privirea răutăcioasă a ciocanului, îşi pierde siguranţa şi se loveşte în degetul gros.

Zidarul e stăpânul ciocanului, şi totuşi ciocanul e cel avantajat în faţa zidarului, căci unealta ştie exact cum trebuie să fie mânuită, în timp ce mânuitorul nu poate s-o ştie decât aproximativ.

Putinţa de a privi preschimbă ciocanul într-o fiinţă vie, dar viteazul zidar e nevoit să-i înfrunte privirea insolentă şi, cu mână fermă, să-l readucă la starea de obiect. Se spune că în felul acesta femeia trăieşte o mişcare cosmică ascendentă, apoi una descendentă: zborul obiectului transformat în creatură şi căderea creaturii transformată în obiect.

Lui Jan i se întâmpla însă tot mai frecvent să nu mai reuşească în jocul de-a zidarul şi ciocanul. Femeile priveau anapoda. Stricau jocul. Să fi fost asta din pricină că începuseră în perioada aceea să se organizeze, hotărâte să schimbe destinul de veacuri al femeii? Ori poate fiindcă Jan îmbătrânea şi percepea altfel femeile şi privirea lor? Se schimbase lumea sau el?

Greu de spus. Cert e că femeia din tren 3 măsura cu nişte ochi neîncrezători şi plini de îndoieli, iar el a scăpat ciocanul din mână şi n-a mai avut răgazul să-l ridice.

Nu demult se întâlnise cu Pascal care i s-a plâns de Barbara. Îl invitase la ea şi se aflau acolo două fete pe care Pascal nu le cunoştea. Abia apucaseră să schimbe câteva cuvinte şi, ca din senin, Barbara a dispărut în bucătărie de unde a revenit cu un deşteptător mare, de tinichea, cum se vedeau pe vremuri. Fără să scoată o vorbă, începu să se dezbrace şi cele două fete o urmară.

— Pricepi, se lamenta Pascal, s-au dezbrăcat în faţa mea cu o nepăsare totală, de parcă aş fi fost un câine sau un ghiveci de flori.

Pe urmă, Barbara i-a poruncit şi lui să se dezbrace. Nevoind să scape ocazia de a face amor cu două necunoscute, îi dădu ascultare. Când era gata despuiat, Barbara i-a arătat deşteptătorul: „Urmăreşte bine secundarul. Dacă într-un minut nu ţi se scoală, o iei din loc!”

— Mi se uitau fix între picioare şi, când secundele s-au scurs, au izbucnit în hohote de râs! După aceea m-au dat afară!

Iată un caz în care ciocanul a decis să castreze zidarul.

— Ştii, Pascal e un bădăran, şi eu nutream o simpatie tainică pentru detaşamentul de pedeapsă al Barbarei, îi spunea Jan Edwigei. De altfel, Pascal şi amicii săi au făcut şi ei unor fete ceva foarte asemănător cu festa pe care i-a jucat-o Barbara. Fata venea pregătită să facă dragoste, iar ei o dezbrăcau şi o legau de divan. Fetei puţin îi păsa că era legată, povestea făcea parte din joc. Scandalos e faptul că nu-i făceau nimic, nici măcar nu se atingeau de ea, mulţumindu-se doar s-o cerceteze pe toate feţele. Şi fata se simţea violată.

— Asta se înţelege, spuse Edwige.

— Eu, imul, îmi pot închipui foarte bine că aceste fete legate fedeleş şi cercetate cu interes erau excitate de-a binelea. Într-o situaţie similară, Pascal nu era excitat. Era castrat.

Se înserase demult, se aflau la Edwige în faţa unei sticle de whisky pe jumătate golite, aşezate pe o măsuţă joasă.

— Ce vrei să spui cu asta? întrebă ea.

— Vreau să spun, răspunse Jan, că nu-i totuna atunci când un bărbat şi o femeie fac unul şi acelaşi lucru. Bărbatul violează, femeia castrează.

— Cu alte cuvinte, vrei să spui că e o infamie să castrezi un bărbat, în schimb e frumos să violezi o femeie?

— Vreau să spun doar atât, replică Jan: că violul face parte din

erotism, în timp ce castrarea este negaţia acestuia.

Edwige goli paharul dintr-o înghiţitură şi răspunse enervată:

— Dacă violul face parte din erotism înseamnă că erotismul în întregul său e îndreptat împotriva femeii şi trebuie inventat un altul.

Jan trase o duşcă de whisky, tăcu o clipă, apoi reluă:

— Cu ani în urmă, în fosta mea patrie, am alcătuit împreună cu amicii mei o antologie de cuvinte pe care amantele noastre le rosteau în timpul împreunării. Ştii ce cuvânt revenea cel mai mult?

Edwige nu ştia.

— Cuvântul *nu.* Cuvântul *nu* repetat de nenumărate ori: *nu, nu, nu.* Fata venea să facă dragoste, dar când băiatul o îmbrăţişa, ea îl respingea spunând *nu,* încât actul iubirii, luminat de sclipirea purpurie a acestui cuvânt, cel mai frumos dintre toate, devenea o mică imitaţie de viol. Chiar şi atunci când momentul plăcerii se apropia, ele spuneau *nu, nu, nu, nu,* iar multe strigau *nu* chiar în timp ce juisau. De-atunci, pentru mine, cuvântul *nu* e un cuvânt princiar. Şi tu obişnuiai să spui *nu*?

Edwige răspunse că ea nu spune niciodată nu. De ce-ar spune un lucru pe care nu-l gândeşte?

— Când o femeie spune nu înseamnă că vrea să spună da. Acest aforism masculin m-a revoltat întotdeauna. E o frază la fel de tâmpită ca istoria omenirii.

— Dar această istorie există în noi şi nu putem scăpa de ea, ripostă Jan. Femeia care fuge şi se apără. Femeia care se dăruie, bărbatul care înşfacă. Femeia care se acoperă, bărbatul care-i smulge veşmintele. Toate astea sunt imagini seculare pe care le purtăm în noi!

— Seculare şi tâmpite! La fel de tâmpite ca imaginile pioase! Dar dacă femeile s-ar sătura să se mai poarte după aceste modele? Dacă li s-ar face greaţă de această eternă repetiţie? Dacă ar născoci alte imagini şi alt joc?

— Da, ai perfectă dreptate, sunt imagini prosteşti, repetate prosteşte. Ai absolută dreptate. Dar dacă dorinţa noastră pentru trupul femeii ar depinde tocmai de aceste imagini prosteşti şi numai de ele? Când vor fi distruse în noi aceste vechi imagini prosteşti, va mai putea face bărbatul dragoste cu femeia?

— Te amărăşti de pomană, îi răspunse Edwige râzând.

Apoi, fixându-i cu privirea sa maternă, reluă:

— Să nu-ţi închipui că toţi bărbaţii sunt ca tine. De unde ştii tu cum sunt bărbaţii când rămân singuri cu o femeie? Ce ştii tu?

Într-adevăr, Jan nu ştia cum sunt bărbaţii când rămân singuri cu o femeie. Se lăsase tăcerea, şi pe faţa Edwigei mijea acel surâs blajin care sugera că timpul înaintase şi se apropia clipa când Jan va începe să desfăşoare pe trupul ei bobina cinematografică fără peliculă.

După câteva clipe de reflecţie, adăugă:

— La urma urmelor, să faci dragoste nu-i lucrul cel mai important.

Jan îşi ascuţi auzul:

— Să faci dragoste nu-i un lucru important? aşa crezi tu?

— Da, aşa cred – să faci dragoste nu-i un lucru foarte important, îi răspunse cu un zâmbet plin de tandreţe.

Uită pe loc de discuţia lor, căci în clipa aceea avu revelaţia unui lucru mult mai important: pentru Edwige dragostea fizică nu era decât un semn, un ad simbolic, o confirmare a prieteniei – şi atâta tot.

Pentru întâia oară, în acea seară, se-ncumetă să-i spună că era obosit. Se lungi lângă ea, în pat, ca un prieten cast, fără să mai deruleze pelicula de pe bobină. Îi mângâia părul cu gingăşie şi vedea arcuindu-se peste viitorul lor comun curcubeul liniştitor al păcii.

9

În urmă cu zece ani, pe Jan îl vizita o doamnă măritată. Se cunoşteau de multă vreme, dar se întâlneau destul de rar, fiindcă doamna cu pricina lucra, chiar şi atunci când îşi lua liber pentru el, n-aveau timp de pierdut. Ea se aşeza într-un fotoliu şi discutau o clipă, dar numai o clipă. Jan trebuia să se ridice repede, să se apropie de ea, s-o sărute, s-o ia în braţe şi s-o salte din fotoliu.

Apoi, o slăbea din strânsoarea lui, se depărtau uşor unul de altul şi începeau să se dezbrace în mare grabă. Jan îşi arunca vesta pe-un scaun. Ea îşi scotea puloverul şi-l aşeza pe speteaza aceluiaşi scaun. El îşi descheia pantalonii, lăsându-i să cadă. Ea se înclina şi începea să-şi tragă în jos ciorapii. Amândoi se grăbeau. Se aflau în picioare, faţă în faţă, aplecaţi înainte, Jan îşi elibera pe rând picioarele din captivitatea pantalonilor (pentru

asta îşi sălta, sus de tot, când un picior, când altul, ca un soldat la defilare), ea se încovoia ca să-şi coboare dresul până la glezne, după care îşi degaja picioarele şi le ridica spre tavan, întocmai ca el.

De fiecare dată procedau la fel, dar, într-o zi, se petrecu un fapt mărunt pe care Jan nu-l va uita niciodată. Se uita la el şi nu izbutea să-şi stăpânească un zâmbet. Era un zâmbet vecin cu tandreţea, plin de înţelegere şi simpatie, un zâmbet sfielnic, ce încerca să-şi ceară iertare, dar născut, fără doar şi poate, din lumina ridicolului ce inundase ca prin farmec toată scena. Cu preţul unui efort reuşi să nu-i întoarcă zâmbetul. Căci şi el vedea, la rândul său, ţâşnind din penumbra obişnuinţei ridicolul neaşteptat al celor două persoane ce stăteau faţă în faţă, ridicându-şi picioarele cât mai sus cu o grabă ciudată. Era cât pe ce să-l pufnească râsul. Dar ştia că, după aceea, nici el, nici ea n-ar mai fi în stare să facă dragoste. Râsul se afla acolo ca o cursă întinsă ce pândea cu răbdare din spatele unui perete subţire şi invizibil al încăperii. Doar câţiva milimetri despărţeau dragostea fizică de râs, şi el se temea să nu-i depăşească. Doar câţiva milimetri îl despărţeau de frontiera dincolo de care lucrurile îşi pierd sensul.

Se stăpânise. Alungase zâmbetul, îşi lepădase pantalonii şi înaintase impetuos spre ea, ca să-i atingă repede trupul a cărui căldură avea să izgonească diavolul râsului.

10

Află că starea sănătăţii lui Passer se înrăutăţea. Bolnavul nu mai rezista decât datorită unor injecţii cu morfină şi avea doar câteva ceasuri pe zi când se simţea mai bine. Jan luă trenul şi plecă să-l vadă la o clinică, aflată undeva departe, şi pe drum îşi făcea reproşuri că-l vizitase atât de rar. Zărindu-l, se sperie de halul în care îmbătrânise. Câteva fire de păr argintiu conturau pe ţeasta lui o curbă buclată, aceeaşi care, până nu demult, era desenată de părul său castaniu şi stufos. Faţa lui devenise doar o amintire a celei de altădată.

Passer îl întâmpină cu obişnuita-i exuberanţă. Îl apucă de braţ şi, cu un pas energic, îl trase în rezerva sa unde se aşezară faţă în faţă la una din mese.

Când îl întâlnise pentru prima oară, cu mult timp în urmă,

Passer îi vorbise de marile speranţe ale omenirii şi, vorbind, bătea cu pumnul în masa deasupra căreia scânteiau ochii lui mari, veşnic entuziaşti. Astăzi nu mai vorbea despre speranţele omenirii, ci despre speranţele trupului său. Medicii pretindeau că dacă ar reuşi să depăşească, în urma unui tratament intensiv cu injecţii şi cu preţul unei mari suferinţe următoarele cincisprezece zile, va câştiga. Spunându-i lui Jan toate astea, bătea cu pumnul în masă şi în ochi îi scăpărau scântei. Expunerea entuziastă despre speranţele trupului său nu era decât ecoul melancolic al expunerii cu privire la speranţele speciei umane. Ambele entuziasme erau deopotrivă iluzorii, dar ochii lui scânteietori le împrumutau amândurora o lumină magică.

Pe urmă începu să vorbească despre actriţa Hanna. Cu o sfioasă pudoare masculină, îi mărturisi lui Jan că înnebunise încă o dată, pentru ultima oară. Înnebunise după o femeie nespus de inimoasă, ştiind bine că această nebunie era cea mai nesăbuită dintre toate nebuniile cu putinţă. Povestea cu ochi strălucitori despre pădurea în care căutaseră ciuperci, de parcă ar fi căutat o comoară, şi despre cârciumioara în care se opriseră la un pahar de vin roşu:

— Iar Hanna, ce să-ţi mai spun, era formidabilă! Înţelegi? Nu-şi dădea aere de infirmieră zeloasă, nu mă privea compătimitoare ca să-mi amintească infirmitatea şi şubrezenia sănătăţii mele, ci dimpotrivă râdea şi bea cu mine. Am dat gata împreună un litru de vin! Şi mă simţeam ca la optsprezece ani! Scaunul meu era plasat exact pe linia morţii şi mie îmi ardea să cânt!

Izbea cu pumnul în masă şi se uita la Jan cu ochii săi scânteietori, deasupra cărora bogata coamă de odinioară era sugerată de trei fire argintii.

Jan îi spuse că toţi suntem călare pe linia morţii. Că întreaga omenire, care se scufundă în violenţă, cruzime şi barbarie, s-a aşezat pe această linie. Spuse asta fiindcă îl iubea pe Passer şi i se părea cumplit ca acest om, care ştia să bată magistral cu pumnul în masă, să piară înaintea unei lumi ce nu merita nici o iubire. Se străduia din răsputeri să evoce sfârşitul iminent al lumii, pentru ca moartea lui Passer să devină mai suportabilă. Dar Passer nu accepta sfârşitul lumii; bătu cu pumnul în masă şi începu din nou să vorbească despre speranţele omenirii,

afirmând că trăim o epocă a marilor schimbări.

Jan nu împărtăşise niciodată admiraţia lui Passer pentru lucrurile în schimbare, dar îndrăgea dorinţa lui de schimbare, văzând în ea cea mai veche dorinţă a omului, conservatismul cel mai conservator al umanităţii. Dar în ciuda faptului că-i plăcea această dorinţă, voia să-l scape de ea acum, când scaunul lui Passer stătea călare pe linia morţii. Voia să întineze în ochii lui viitorul, ca să-l facă să regrete mai puţin viaţa sa pe cale s-o piardă.

Îi spuse:

— Ni se declară mereu că trăim o epocă măreaţă. Clevis vorbeşte despre sfârşitul erei iudeo-creştine, alţii despre revoluţia mondială şi comunism, dar toate astea sunt prostii. Dacă epoca noastră reprezintă o cotitură, asta se datorează altui motiv.

Passer se uita în ochii lui cu privirea sa scânteietoare, deasupra căreia amintirea coamei de altădată era desenată de trei fire argintii.

Şi Jan continuă:

— Cunoşti povestea lordului englez?

Passer izbi cu pumnul în masă, mărturisind că n-o cunoaşte.

— Un lord englez îi spune soţiei sale după noaptea nunţii: „Lady, nădăjduiesc că aţi rămas însărcinată. N-aş vrea să mai repet o dată toate mişcările acelea ridicole.”

Passer zâmbi, fără să nuri bată cu pumnul în masă. Această anecdotă nu se număra printre cele menite să-i stârnească entuziasmul.

Şi Jan continuă:

— Să nu mi se vorbească mie de revoluţia mondială. Trăim o epocă istorică măreaţă în care actul sexual s-a transformat definitiv în nişte mişcări ridicole.

Pe chipul lui Passer se ivi un zâmbet delicat. Jan cunoştea bine acest zâmbet. Nu era un zâmbet vesel sau aprobator, ci un zâmbet al toleranţei. Fuseseră întotdeauna diferiţi unul de celălalt şi în rarele momente, când deosebirile dintre ei deveneau prea evidente, schimbau între ei acest surâs, asigurându-se astfel că prietenia lor nu era ameninţată.

De ce are mereu în faţa ochilor imaginea frontierei?

Îşi spune că din pricina înaintării în vârstă: Lucrurile se repetă şi, prin repetiţie, îşi pierd de fiecare dată o fracţiune din semnificaţia lor. Sau, mai precis, îşi pierd picătură cu picătură forţa vitală ce presupune de la sine pierderea semnificaţiei. Aşadar, după Jan, frontiera înseamnă limita maxim admisibilă a repetabilităţii.

Asistase într-o zi la un spectacol în care un comic foarte înzestrat se apuca în toiul acţiunii să numere, pe nepusă masă, încet şi cu o expresie de maximă concentrare: unu, doi, trei, patru... pronunţând fiecare cifră cu un aer preocupat, de parcă ar fi scăpat-o din mână şi o căuta în spaţiul din jurul lui: cinci, şase, şapte, opt... La cincisprezece publicul începu să râdă, şi când ajunse la o sută, numărând încet şi cu un aer tot mai concentrat, oamenii cădeau de pe scaune.

Într-o altă reprezentaţie, acelaşi actor se aşezase la pian şi începuse să intoneze cu mâna stângă tactul unui vals: tamtadam, tamtadam. Mâna dreaptă îi atârnă de-a lungul trupului, nu se auzea nici o melodie, ci mereu acelaşi tamtadam, tamtadam, ce se repeta întruna, în timp ce el urmărea publicul cu o privire elocventă, ca şi cum acompaniamentul acela de vals ar fi fost o muzică splendidă, demnă să stârnească emoţia, aplauzele şi entuziasmul. A intonat fără oprire, de douăzeci, de treizeci, de cincizeci, de o sută de ori acelaşi tamtadam, tamtadam, şi publicul se sufoca de râs.

Da, când depăşeşti frontiera, în mod fatal răsună râsul. Dar atunci când mergi mai departe şi ajungi *dincolo* de râs?

Jan îşi închipuie că la început zeii greci au participat cu pasiune la aventurile oamenilor. Apoi au poposit în Olimp, şi s-au instalat acolo ca să privească în jos şi să râdă cu poftă. Astăzi ei dorm de mult.

După mine însă Jan se înşală închipuindu-şi că frontiera e o linie ce secţionează viaţa omului într-un loc determinat, indicând o ruptură în timp, o secundă precisă a orologiului vieţii omeneşti. Nu. Dimpotrivă, sunt convins că frontiera ne însoţeşte în permanenţă, fără a ţine seama de timp şi de vârsta noastră, că e omniprezentă, chiar dacă e mai mult sau mai puţin vizibilă, în funcţie de împrejurări.

Femeia pe care Jan a iubit-o atât de mult era îndreptăţită să spună că se simţea legată de viaţă doar de firul subţire al unei

pânze de păianjen. E de-ajuns o nimica toată, o boare infimă de aer, ca lucrurile să se deplaseze imperceptibil, şi idealul pentru care cu numai o clipă în urmă ţi-ai fi jertfit viaţa să-ţi apară dintr-odată un nonsens lipsit de orice substanţă.

Jan avea prieteni ce-şi părăsiseră, ca şi el, vechea patrie, dăruindu-şi tot timpul luptei pentru recâştigarea libertăţii. Între timp simţiseră cu toţii că solidaritatea care-i lega de ţară era doar o iluzie şi numai prin puterea obişnuinţei mai erau gata să se sacrifice pentru o cauză care le era indiferentă. Cunoşteau toţi acest sentiment, dar, în acelaşi timp, se fereau să-l cunoască şi întorceau capul, de teamă să nu întrezărească frontiera şi să nu alunece (atraşi de vertij într-o prăpastie) de partea cealaltă, acolo unde limba poporului lor chinuit nu mai era decât un sunet neînsemnat ce aducea cu ciripitul păsărilor.

Dacă Jan defineşte frontiera pentru el însuşi drept limita maximă a repetabilităţii, eu unul mă simt obligat să-l corectez: frontiera nu-i produsul repetabilităţii. Repetiţia e doar una dintre modalităţile prin care frontiera devine vizibilă. Linia frontierei e prăfuită, iar repetiţia seamănă cu mişcarea mâinii care şterge şi îndepărtează praful.

Aş vrea să-i reamintesc lui Jan această experienţă deosebită din copilăria sa: avea pe atunci vreo treisprezece ani. Se vorbea despre fiinţe ce trăiesc pe alte planete şi el se amuza cu ideea că aceşti extratereştri aveau pe trupul lor mai multe puncte erotice decât omul locuitor al pământului. Copilul de odinioară, care se excita în secret privind fotografia furată a unei dansatoare goale, avusese în cele din urmă sentimentul că femeia terestră, înzestrată doar cu un sex şi doi sâni – această trinitate mult prea rudimentară –, suferă de precaritate erotică. Visa o fiinţă care, în locul acestui triunghi amărât, avea corpul înzestrat cu zece sau douăzeci de locuri erotice, oferind ochilor o excitaţie inepuizabilă.

Vreau să spun cu asta că el ştia, încă de pe la mijlocul prea îndelungatului drum al castităţii sale, ce înseamnă să fii plictisit de corpul femeiesc. Înainte chiar de a cunoaşte voluptatea, ajunsese mental la capătul excitaţiei. Pur şi simplu o epuizase.

Trăia deci din anii copilăriei cu această misterioasă frontieră, dincolo de care sânul femeii nu-i decât o excrescenţă necuviincioasă pe bust. Frontiera ţinea de soarta lui de la primele începuturi. La treisprezece ani, adolescentul Jan, care

visa la alte puncte erotice pe trupul femeii, cunoştea această frontieră la fel de bine ca Jan adultul cu treizeci de ani mai târziu.

12

Bătea vântul şi totul în jur era plin de noroi. Cortegiul funebru se înşirase mai mult sau mai puţin în semicerc, dinaintea gropii deschise. Se aflau acolo Jan şi mai toţi prietenii, actriţa Hanna, familia Clevis, Barbara şi, bineînţeles, familia Passer: soţia, fiica şi fiul plângând.

Doi bărbaţi în haine ponosite ridicară funiile pe care fusese aşezat sicriul. În aceeaşi clipă, un personaj nervos, ţinând o foaie de hârtie în mână, se apropie de mormânt şi, întorcându-se cu faţa spre gropari, săltă hârtia şi începu să citească cu glas tare. Groparii se uitară la el un timp cu o privire şovăitoare, întrebându-se dacă era cazul să reaşeze sicriul în dreptul mormântului, apoi începură să-l coboare încet în groapă, de parcă ar fi hotărât să-l scutească pe răposat de obligaţia de a mai asculta un al patrulea discurs.

Dispariţia neaşteptată a sicriului îl derută pe orator, întrucât discursul său era redactat în întregime la persoana a doua singular. Se adresa dispărutului, făcându-i promisiuni, aprobându-l, liniştindu-l, mulţumindu-i şi dându-i răspunsuri la presupusele întrebări. Sicriul ajunge la fundul gropii, cioclii retraseră funiile şi, cu smerenie, rămaseră nemişcaţi în dreptul mormântului. Văzând cu câtă ardoare li se adresa oratorul, se intimidară şi lăsară capul în jos.

Cu cât mai mult îşi dădea seama oratorul de penibilul situaţiei, cu atât se simţea mai atras de cele două personaje mohorâte, şi trebui să facă un mare efort ca să-şi întoarcă privirea în altă parte. Se răsuci spre semicercul cortegiului, dar nici aşa discursul său, scris la persoana a doua singular, nu suna mai bine, întrucât lăsa impresia că scumpul dispărut se afla ascuns undeva în mijlocul mulţimii.

În ce parte să-şi îndrepte privirea? Contempla cu nelinişte foaia de hârtie şi, în ciuda faptului că ştia discursul pe dinafară, nu-şi lua ochii de pe text.

Întreaga asistenţă cădea pradă unei nervozităţi, exacerbată de rafalele isterice ale vântului. Clevis-tatăl îşi îndesase cu grijă

pălăria pe cap, dar vântul bătea atât de violent, încât i-o smulse şi o aşeză între mormântul deschis şi familia Passer aflată în rândul din faţă al semicercului.

În primul moment ar fi vrut să-şi facă loc prin mulţime şi să alerge după pălărie, dar îşi dădu seama numaidecât că această reacţie ar fi dat impresia că acorda mai multă importanţă pălăriei decât ceremoniei solemne consacrate cinstirii prietenului său. Se decise deci să stea cuminte şi să se poarte ca şi cum nu s-ar fi petrecut nimic. Dar nu era cea mai bună soluţie. Din clipa în care pălăria ajunse în spaţiul gol din faţa mormântului, asistenţa deveni şi mai nervoasă şi absolut incapabilă să mai asculte cuvintele oratorului. În pofida smeritei imobilităţi, pălăria tulbura ceremonia mai mult decât Clevis dacă ar fi făcut câţiva paşi ca s-o ridice. În consecinţă, îi spuse persoanei din faţă „scuzaţi-mă” şi se desprinse din grup. Se trezi astfel în spaţiul gol (asemănător unei mici scene) dintre mormânt şi cortegiu. Se aplecă, întinse mâna în jos, dar, ca un făcut, în clipa aceea vântul răbufni din nou în rafale, mutând pălăria ceva mai încolo, exact la picioarele oratorului.

Nimeni nu mai era în stare să se gândească la altceva decât la Clevis şi la pălăria lui. Oratorul, care habar n-avea de pălărie, simţi totuşi că se întâmplă ceva în rândul auditoriului. Îşi ridică ochii de pe hârtie şi se uită cu uimire la necunoscutul care stătea la doi paşi de el şi-l fixa de parcă s-ar fi pregătit să-i sară de gât. Îşi coborî la iuţeală privirea asupra textului, sperând că arătarea avea să dispară, când o va ridica din nou. O ridică, dar bărbatul cu pricina era tot acolo şi nu-l slăbea din ochi.

Clevis-tatăl nu putea nici să înainteze, nici să dea înapoi. I se părea nepotrivit să se arunce la picioarele oratorului şi ridicol să se întoarcă fără pălărie. Drept care, stătea nemişcat, ţintuit locului de propria sa nehotărâre, străduindu-se zadarnic să găsească o soluţie.

Ar fi vrut să-i vină cineva în ajutor. Aruncă o privire spre gropari. Aceştia stăteau ca împietriţi de cealaltă parte a mormântului, cu privirea aţintită spre picioarele oratorului.

În clipa aceea se iscă o nouă rafală de vânt şi pălăria alunecă încet spre marginea gropii. Clevis se hotărî şi, păşind energic, întinse mâna şi se aplecă. Pălăria se ferea, se ferea mereu; îi scăpă chiar de sub degete şi alunecă mai departe de-a lungul gropii, ca până la urmă să cadă în mormânt.

Clevis mai întinse o dată mâna, de parcă i-ar fi făcut semn să revină, dar, pe neaşteptate, se hotărî să se comporte ca şi când n-ar fi existat nici o pălărie, iar el se afla acolo, la marginea mormântului, dintr-o întâmplare lipsită de orice semnificaţie. Se căznea să fie cât mai natural şi cât mai dezinvolt, dar nu era deloc uşor, căci toate privirile erau îndreptate acum asupra lui. Cu un aer crispat, se strădui din răsputeri să-i ignore pe toţi şi se duse să se instaleze în rândul din faţă, lângă fiul lui Passer care plângea cu sughiţuri.

Când spectrul ameninţător al celui ce sta să-i sară de gât dispăru, personajul cu foaia de hârtie îşi regăsi calmul şi, ridicându-şi ochii spre mulţimea care nu-l mai asculta deloc, rosti ultima *frază* a discursului său. Apoi, întorcându-se cu faţa spre dodi, rosti pe un ton foarte solemn: „Victor Passer, cei ce te-au iubit nu te vor uita niciodată! Fie-ţi ţărâna uşoară!”

Acestea fiind spuse, se apropie de marginea mormântului, unde se afla grămada de pământ în care era înfipt un hârleţ şi, luând cu el un pic de ţărână, se aplecă deasupra gropii. În momentul acela asistenţa fu scuturată de un hohot de râs înăbuşit. Căci toată lumea îşi imagina că oratorul, care rămăsese împietrit cu hârleţul în mână şi privea în jos cu uimire, vedea pe fundul gropii sicriul cu pălăria deasupra lui, ca şi cum răposatul, dintr-o orgolioasă dorinţă de demnitate, n-ar fi vrut să rămână cu capul descoperit într-o clipă atât de solemnă.

Oratorul se stăpâni şi aruncă ţărâna peste sicriu, având grijă ca lutul să nu atingă pălăria, de parcă sub ea s-ar fi ascuns într-adevăr capul lui Passer. Apoi îi întinse hârleţul văduvei. Da, trebuiau să bea cu toţii cupa ispitei până la fund. Trebuiau să înfrunte cu toţii cumplita sfidare a râsului. Toţi, inclusiv soţia şi fiul care plângea în hohote, trebuiau să apuce cu hârleţul un pic de lut şi apoi să se aplece deasupra gropii în care se afla un sicriu şi peste acesta o pălărie, ca şi când răposatul Passer, cu vitalitatea şi optimismul său de nestăvilit, ar fi fost gata să scoată capul.

13

În vila Barbarei se adunaseră vreo douăzeci de persoane. Toată lumea se afla în salonul mare, pe divan, în fotolii sau pe jos. În mijlocul încăperii, în cercul privirilor distrate, o tânără,

sosită pare-se dintr-un orăşel de provincie, se mişca de zor, sucindu-se şi răsucindu-se în fel şi chip.

Barbara trona instalată într-un fotoliu mare îmbrăcat în pluş.

— N-ai impresia că se cam bate pasul pe loc? spuse ea, aruncându-i o privire severă tinerei fete.

Tânăra se uită la ea şi prinse să-şi rotească umerii, vrând parcă să semnaleze şi să se plângă în felul acesta de indiferenţa şi aerul distrat al tuturor persoanelor din jurul ei. Dar asprimea din ochii Barbarei nu îngăduia o justificare mută, drept care, tânăra fată, fără să-şi întrerupă mişcările inexpresive şi neînţelese, se apucă să-şi descheie nasturii de la bluză.

Din clipa aceea, Barbara nu se mai ocupă de ea şi începu să-şi plimbe ochii pe feţele oaspeţilor, luându-i pe rând, unul câte unul. Surprinzând această privire, musafirii încetară ca prin farmec să mai sporovăiască, întorcându-şi docil pupilele spre tânăra fată care se dezbrăca. Apoi, Barbara îşi ridică fusta, îşi vârî mâna între coapse şi îşi îndreptă din nou privirile sale provocatoare spre toate ungherele salonului, cercetându-şi cu atenţie gimnastele, ca să verifice dacă-i urmăreau demonstraţia aşa cum se cuvine.

Lucrurile se urniră în cele din urmă, ascultând de ritmul propriu, leneş dar sigur; provinciala, care între timp se despuiase, stătea întinsă în braţele unui mascul oarecare, iar ceilalţi se risipiră prin toate încăperile. Şi totuşi Barbara era prezentă pretutindeni, mereu vigilentă şi de o exigenţă fără margini. Nu accepta pentru nimic în lume ca invitaţii ei să se despartă în cupluri şi să se ascundă prin diferite colţuri. Se mânie la culme împotriva unei tinere pe care Jan o ţinea pe după umeri: Du-te la el acasă, dacă-l vrei în *tête-à-tête.* Aici suntem în societate! Şi, apucând-o de braţ, o conduse într-o cameră alăturată.

Jan remarcă privirea unui tânăr chel, simpatic, care, deşi mai retras, surprinsese intervenţia Barbarei. Îşi zâmbiră. Pleşuvul se apropie de Jan şi acesta îi spus: „Mareşalul Barbara”!

Pleşuvul izbucni în hohote de râs şi spuse: „E o antrenoare serioasă, care ne pregăteşte pentru finala jocurilor Olimpice”.

Se uitau amândoi la Barbara, urmărind în continuare neobosita-i activitate.

Îngenunchează lângă un bărbat şi o femeie ce făceau dragoste, îşi furişă capul între feţele lor şi îşi lipi gura de buzele

femeii. Din consideraţie pentru Barbara, bărbatul îi cedă partenera, socotind, fără îndoială, că amfitrioana şi-o dorea în exclusivitate. Barbara o cuprinse în braţe şi o trase cu putere spre ea, până când trupurile lor se lipiră unul de altul; în această strânsoare zăceau acum întinse într-o rână, în timp ce bărbatul stătea în picioare în faţa lor, umil şi respectuos. Neîncetând să sărute femeia, Barbara îşi eliberă o mână şi începu să descrie în aer un cerc neîntrerupt. Bărbatul înţelese că i se adresa un apel, dar nu-şi dădea seama dacă i se poruncea să rămână sau să plece. Privea cu o atenţie încordată mâna ce se agita tot mai ferm şi mai nerăbdător. În cele din urmă, Barbara îşi desprinse buzele de pe gura femeii şi îşi exprimă dorinţa cu voce tare. Bărbatul încuviinţă şi, lăsându-se în jos, se lipi cu putere de spatele femeii, care deveni acum captivă între el şi Barbara.

— Suntem cu toţii nişte personaje în visul Barbarei, spuse Jan.

— Da, încuviinţă pleşuvul. Dar treaba nu merge niciodată ca pe roate. Barbara e ca un ceasornicar nevoit să mişte singur acele pendulei.

De îndată ce izbuti să modifice poziţia bărbatului, Barbara nu-i mai acordă nici o atenţie femeii pe care, cu numai o clipă în urmă, o săruta cu atâta pasiune. Se ridică şi se apropie de un cuplu de amanţi foarte tineri care, cu o expresie ce trăda neliniştea, se ghemuiseră lipiţi unul de altul, într-un colţ al salonului. Erau dezbrăcaţi numai pe jumătate şi tânărul făcea eforturi să-şi acopere partenera cu trupul său. Aidoma unor figuranţi pe scena unui teatru liric, care deschid gura fără să scoată un sunet şi mişcându-şi mâinile aiurea ca să dea impresia unei conversaţii aprinse, cei doi se străduiau din răsputeri să pară cât mai absorbiţi unul de celălalt, căci nu voiau nimic altceva decât să treacă neobservaţi şi să scape de indiscreţia celorlalţi.

Dar Barbara nu se lăsa înşelată de această manevră vicleană, îngenunche în faţa lor, le mângâie câteva clipe părul şi le spuse ceva. Apoi dispăru într-o altă încăpere de unde reveni însoţită de trei bărbaţi în pielea goală. Îngenunche din nou în dreptul celor doi amanţi şi, apucând capul tânărului, îi sărută cu foc. Cei trei bărbaţi în pielea goală, îndrumaţi de poruncile mute din privirile ei, se aplecau deasupra micuţei şi scoteau de pe ea restul veşmintelor.

— În final vom avea o şedinţă, zise chelul. Barbara ne va

convoca pe toţi, ne va aşeza în semicerc în jurul ei şi, plantându-se în faţa noastră, îşi va pune ochelarii, va analiza ce-am făcut bine şi ce-am făcut rău, îi va elogia pe elevii silitori şi-i va admonesta pe chiulangii.

În fine, amanţii timizi îşi împărţeau trupurile cu alţii. Barbara îi părăsi, îndreptându-se spre cei doi bărbaţi. Îi adresă un zâmbet scurt lui Jan şi se apropie de junele pleşuv. Aproape în aceeaşi clipă Jan simţi pe pielea sa atingerea delicată a tinerei provinciale care inaugurase seara dezbrăcându-se, şi îşi spuse în sinea lui că orologiul Barbarei nu funcţiona chiar atât de rău.

Provinciala se ocupa de el cu o râvnă desăvârşită, dar ochii lui zburau întruna spre celălalt capăt al încăperii, spre junele pleşuv, al cărui sex era frământat de mâna Barbarei. Ambele cupluri se aflau într-o situaţie identică. Cele două femei, cu bustul aplecat, făceau, cu aceleaşi gesturi, acelaşi lucru: se putea spune că erau nişte grădinărese harnice, înclinate peste un strat de flori. Fiecare cuplu nu era decât imaginea celuilalt reflectat în oglindă. Privirile celor doi bărbaţi se încrucişară şi Jan surprinse trupul pleşuvului care tresărea sub impulsul râsului. Şi întrucât erau uniţi, aşa cum e unit un lucru cu imaginea sa din oglindă, niciunul nu putea să tresară fără să tresară şi celălalt. Jan întoarse capul spre fata care-l dezmierda, pentru ca aceasta să nu se simtă jignită. Dar imaginea lui reflectată îi atrăgea cu o forţă irezistibilă. Se uită din nou într-acolo şi zări ochii pleşuvului dilataţi de presiunea unui râs stăpânit. Erau uniţi cel puţin prin puterea înzecită a unui curent telepatic. Nu numai prin aceea că fiecare ştia ce gândeşte celălalt, ci şi prin aceea că erau în perfectă cunoştinţă de cauză. În minte le reveneau toate comparaţiile făcute pe seama Barbarei cu câteva clipe mai devreme, şi între timp mai descopereau şi altele. Se priveau pe furiş, evitându-şi privirea, conştienţi de faptul că aici râsul ar fi acelaşi sacrilegiu ca râsul a tund când preotul ridică ostia în biserică. Dar abia le trecu prin minte această comparaţie şi pofta de râs le spori. Erau mult prea slabi, iar râsul se dovedi mai puternic decât ei. Trupurile lor erau cuprinse de nişte vibraţii nestăpânite.

Barbara se uita la capul partenerului ei. Chelbosul capitulase şi râdea în toată legea. Ghicind parcă de unde porneşte răul, Barbara îşi întoarse privirea spre Jan. În clipa aceea chiar, provinciala îl întreba în şoaptă: „Ce-i cu tine? De ce plângi?”

Dar tocmai atunci Barbara se afla lângă el şi-i şuiera printre dinţi:

— Să nu-ţi închipui c-o să-mi faci aici figura pe care ai făcut-o la înmormântarea lui Passer!

— Nu te supăra, îi spuse Jan, râzând, şi lacrimile i se prelingeau pe obraji.

Îl rugă să plece.

14

Înaintea plecării în America, Jan o duse pe Edwige la mare. Se găseau pe o insulă pustie, cuprinzând doar câteva sate miniaturale, cu păşuni pe care păşteau nişte oi nepăsătoare, şi un singur hotel pe o plajă îngrădită. Închiriaseră fiecare câte o cameră.

Ciocăni la uşa ei. Din fundul încăperii, o voce îi strigă să intre. Întâi nu văzu pe nimeni.

— Fac pipi, îi strigă încă o dată de la toaleta a cărei uşă era întredeschisă.

Îi ştia acest năravv. Chiar şi atunci când se afla la ea mai multă lume, anunţa liniştită că se duce să facă pipi şi continua să sporovăiască prin uşa întredeschisă. Nu sălăşluia în gestul ei nici cochetăria, nici lipsa de pudoare. Dimpotrivă, semnifica abolirea absolută a oricărei cochetării şi a oricărei impudori.

Edwige nu accepta tradiţiile care apasă omul ca o povară. Ea refuza ideea că o faţă descoperită ar fi castă, iar un şezut gol ar fi impudic. Nu putea pricepe de ce lichidul sărat care ne picură din ochi ar fi de o sublimă poezie, în timp ce lichidul ieşit din vintre ar trebui să ne stârnească dezgustul. Toate astea i se păreau absurde, artificiale, lipsite de noimă şi trata aceste convenţii aşa cum tratează o puştoaică revoltată regulamentul interior al unui pension catolic.

Ieşind din closet, îi surâse lui Jan şi se lăsă sărutată pe amândoi obrajii:

— Mergem la plajă?

Jan încuviinţă.

— Lasă-ţi hainele la mine, îi spuse ea, dezbrăcându-şi halatul de sub care apăru goală-puşcă.

Jan găsea întotdeauna oarecum insolit gestul de a te dezbrăca în faţa altora şi aproape că o invidia pe Edwige care se mişca în

nuditatea ei ca într-o confortabilă rochie de interior. Goală, era chiar mai naturală decât îmbrăcată, de parcă, atunci când îşi lepăda hainele, se lepăda şi de ingrata condiţie de femeie, rămânând doar o fiinţă umană fără atribute sexuale. Ca şi când sexul ar fi în haine, iar nuditatea ar fi o stare de neutralitate sexuală.

Coborâră scările despuiaţi şi ajunseră pe plajă, unde se odihneau, se plimbau şi se scăldau grupuri de nudişti; mame goale cu prunci goi, bunici goale cu nepoţi goi, tineri şi bătrâni goi. Se afla acolo o imensă cantitate de sâni goi femeieşti, de cele mai diverse forme; frumoşi, mai puţin frumoşi, urâţi, imenşi, zbârciţi, şi Jan îşi dădea seama cu părere de rău că alături de sânii tineri cei bătrâni nu întineresc, că, dimpotrivă, sânii tineri devin mai bătrâni, şi toţi laolaltă sunt la fel de bizari şi lipsiţi de importanţă.

Şi se simţi încă o dată copleşit de acea vagă şi misterioasă idee a frontierei. Avea impresia că se afla exact pe linia de demarcaţie şi era gata s-o treacă. Şi fu cuprins de o tristeţe ciudată, şi din această tristeţe răsări, ca din ceaţă, o altă idee şi mai ciudată: cu gloata şi goi se duceau evreii spre camerele de gazare. Nu înţelegea prea bine de ce îi revenea în minte cu atâta stăruinţă tocmai această imagine şi nici ce voia de fapt să semnifice.

Poate voia să-i spună că în momentul acela evreii se aflau şi ei *de cealaltă parte a frontierei* şi deci nuditatea e uniforma bărbaţilor şi a femeilor de dincolo. Că nuditatea e un giulgiu.

Tristeţea simţită de Jan din pricina goliciunii trupurilor răspândite pe plajă devenea din ce în ce mai insuportabilă. Spuse:

— Ce ciudăţenie, toate aceste trupuri goale…

Edwige încuviinţă:

— Da. Dar ceea ce mi se pare şi mai ciudat e că toate aceste trupuri sunt frumoase. Priveşte, până şi trupurile bătrânilor şi ale bolnavilor sunt frumoase, din moment ce sunt numai trupuri, trupuri fără veşminte. Da, frumoase ca natură. Un arbore bătrân nu-i mai puţin frumos decât un arbore tânăr, iar leul, chiar şi bolnav, rămâne regele animalelor. Urâţenia omului se trage din urâţenia îmbrăcămintei.

Edwige nu se înţelegea niciodată cu el, şi totuşi cădeau întotdeauna de acord. Fiecare interpreta în felul său vorbele

celuilalt şi între ei domnea o minunată armonie. O minunată solidaritate întemeiată pe lipsa de înţelegere. El ştia bine acest lucru şi aproape că se complăcea.

Înaintau agale pe plajă, nisipul frigea sub picioarele lor, behăitul unui berbec se împletea cu vuietul mării, iar la umbra unui măslin o oaie murdară păştea pe un petec de iarbă uscată. Jan îşi aminti de Daphnis. Stă întins pe jos, e vrăjit de nuditatea lui Chloe, e excitat, dar nu ştie spre ce îl cheamă această excitaţie – o excitaţie fără margini, fără alinare, ce se întinde fără limite, până se pierde din ochi. Inima lui Jan era cuprinsă de o imensă nostalgie şi simţea nevoia întoarcerii în trecut. În trecut, la acest băiat de altădată. În trecut, spre obârşiile omului, spre obârşiile proprii, spre obârşiile iubirii. Dorea dorinţa. Dorea bătăile de inimă. Dorea să stea culcat lângă Chloe şi să nu ştie ce-i dragostea carnală. Să nu ştie ce-i voluptatea. Să se transforme şi să nu mai fie nimic altceva decât o excitare, nimic altceva decât o misterioasă, neînţeleasă şi miraculoasă tulburare masculină în faţa trupului femeiesc. Şi spuse tare.

— Daphnis!

Oaia păştea iarba uscată şi Jan mai repetă o dată, suspinând: Daphnis, Daphnis…

— Îl strigi pe Daphnis?

— Da, îl strig pe Daphnis.

— E bine, spuse Edwige, la el trebuie să ne întoarcem. Să ne ducem acolo unde omul n-a fost încă mutilat de creştinism. Asta voiai să spui?

— Da, confirmă Jan care voia să spună cu totul altceva.

— Acolo mai exista poate un mic paradis al naturalului, reluă Edwige. Oi şi păstori. Oameni aparţinând naturii. Libertatea simţului. Asta înseamnă pentru tine Daphnis, nu-i aşa?

O asigură din nou că era exact ceea ce voia să spună, şi Edwige ţinu să confirme:

— Da, ai dreptate, asta-i insula lui Daphnis!

Şi cum lui îi plăcea să cultive şi să dezvolte armonia lor întemeiată pe neînţelegere, se grăbi să adauge:

— Iar hotelul în care locuim ar trebui să se numească: *De cealaltă parte.*

— Da! strigă Edwige entuziasmată. Dincolo de această temniţă a civilizaţiei noastre!

Se apropiau de ei câteva grupuri mici de oameni în pielea goală; Edwige îl prezenta pe Jan. Oamenii îi strângeau mâna, îl salutau, declinându-şi titluri le şi spunând că se bucură de cunoştinţă. Apoi, abordară diferite subiecte: temperatura apei, ipocrizia societăţii care mutilează trupul şi sufletul, frumuseţea insulei.

În legătură cu acest ultim subiect, Edwige sublime:

— Jan tocmai spunea că asta-i insula lui Daphnis. Cred că are dreptate.

Toată lumea se arătă încântată de această găselniţă şi un bărbat neobişnuit de burtos dezvoltă ideea că civilizaţia occidentală e pe cale de dispariţie şi umanitatea se va elibera, în sfârşit, de povara înrobitoare a tradiţiei iudeo-creştine. Erau fraze pe care Jan le mai auzise de zece, de douăzeci, de treizeci, de o sută, de cinci sute, de o mie de ori, şi cei câţiva metri de plajă se transformară curând într-un amfiteatru. Bărbatul vorbea, toţi ceilalţi îl ascultau cu interes, în timp ce mădularele lor dezgolite priveau prosteşte şi cu tristeţe, în jos, spre nisipul auriu.

Cuprins

PARTEA ÎNTÂI
Scrisorile pierdute.....6

PARTEA A DOUA
Mama.....31

PARTEA A TREIA
Îngerii.....62

PARTEA A PATRA
Scrisorile pierdute.....88

PARTEA A CINCEA
Litost.....130

PARTEA A ŞASEA
Îngerii.....172

PARTEA A ŞAPTEA
Frontiera.....211

Redactor
VLAD RUSSO

Tehnoredactor
MANUELA MĂXINEANU

Corector
GEORGIANA BECHERU

Apărut 2006
BUCUREŞTI – ROMÂNIA